

Nr 119.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364); given Stockholms slott den 23 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementensärenden, inhämta riksdagens yttrande över härvid fogade förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g
till
K u n g ö r e l s e

om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

Härigenom förordnas, dels att 2 och 49—53 §§, 53 a § 1 och 2 mom., 54—58 §§, 61 § 1 mom., 70 §, 73 § 1 mom., 79 a, 105, 108 och 116 §§ samt 124 § 1 mom. byggnadsstadgan den 20 november 1931¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i samma stadga skola införas fem nya paragrafer, betecknade 56 a, 60 a, 60 b, 60 c och 109 a §§, med nedan angivet innehåll samt, beträffande 60 c §, med den överskrift som i det följande angives.

2 §.

1 mom. Byggnadsordning skall uppgöras med ledning av normalförslag, som upprättas av byggnadsstyrelsen, samt antages av stadsfullmäktige efter byggnadsnämndens hörande.

Byggnadsordning skall för att bli gällande efter byggnadsstyrelsens hörande fastställas av Konungens befallningshavande; har byggnadsstyrelsen avstyrkt fastställelse av byggnadsordning, mot vilken Konungens befallningshavande icke har något att erinra, skall dock frågan om fastställelse hänskjutas till Konungen. Vägras fastställelse, skall skäl därtill givas.

Vad i första och andra styckena stadgats skall äga tillämpning jämväl i fråga om ändring i eller tillägg till byggnadsordning.

2 mom. Saknar stad byggnadsordning och har sådan ej blivit av stadsfullmäktige antagen inom två år efter det denna stadgas bestämmelser angående stad blivit för staden gällande, ankommer det å Konungens befallningshavande att anmäla förhållandet hos Konungen.

49 §.

1 mom. Alla i en byggnad ingående bärande delar skola, där ej byggnadsstyrelsen för visst fall medgivit avvikelse, hava sådana mått, att påkänningarna icke överskrida de värden, vilka angivas i anvisningar som utfärdas av

¹ Senaste lydelse, se beträffande 53 § SFS 1936: 218, 53 a och 108 §§ SFS 1944: 545 och 631, 54 § SFS 1940: 121 och 79 a § SFS 1937: 293.

byggnadsstyrelsen, samt jämväl i övrigt utformas i enlighet med byggnadsstyrelsens anvisningar.

2 mom. Boningsrums golv, väggar och tak, som gränsa mot det fria eller mot icke uppvärmt utrymme, skola hava minst den värmeisoleringsförmåga, som angives i anvisningar av byggnadsstyrelsen.

Boningsrum skall, där tillbörlig uppvärmning eljest ej erhålles, förses med tjänlig eldstad eller annan tillfredsställande anordning för rummets uppvärmning.

Vad i första och andra styckena föreskrives om boningsrum skall gälla jämväl om arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift i skälig mån må av byggnadsnämnden medgivas.

3 mom. Byggnad, som inrymmer bonings- eller arbetsrum, skall i enlighet med anvisningar av byggnadsstyrelsen uppföras så att tillfredsställande ljudisolering erhålles.

4 mom. För vinnande av tillfredsställande luftväxling inom byggnad skall iakttagas:

att i bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum finnes erforderlig anordning för införande av frisk luft och för avlägsnande av den förbrukade;

att i kök eller annat utrymme för matlagning samt tvättstuga anordnas imrör;

att skafferi förses med friskluftsintag;

att klosettrum förses med utsugningskanal; samt

att till pannrum anordnas luftintag direkt utifrån, där ej undantag finnes kunna medgivas med hänsyn till anläggningens ringa storlek eller andra särskilda omständigheter.

Beträffande sättet för luftväxlingens ordnande skola, där ej byggnadsstyrelsen för visst fall medgivit avvikelse, iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen utfärdar.

5 mom. I varje boningsrum skall finnas fönster, som skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt så vetta omedelbart åt det fria, att rummet erhåller god dager. Vad nu sagts gälle ock om arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift i skälig mån må av byggnadsnämnden medgivas.

6 mom. Till skydd mot fukt i bonings- och arbetsrum skola iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen utfärdar.

50 §.

1 mom. I boningsrum skall — — — tillhör bostadslägenhet.

2 mom. Golv i tvättstuga, bad- och duschrum skall utföras av för vatten ogenomträngligt ämne samt läggas i lutning mot avlopp. Bjälklag under dylikt utrymme skall, där så lämpligen kan ske, utföras av betong. Utföres bjälklaget av trä, får fyllning ej förekomma.

51 §.

1 mom. Bostadslägenhet skall så anordnas, att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall sålunda erbjuda lämpliga och tillräckliga möbelpatser, vara försedd med tambur, nödiga garderobsutrymmen och behöfelig sanitär utrustning samt i övrigt tillgodose skäligen anspråk på utrymme och bekvämlighet. Lämplig förbindelse bör anordnas mellan rummen med undvikande såvitt möjligt av mörka eller otillräckligt dagerbelysta utrymmen.

Vid planläggande av bostadslägenhet bör tillses, att den får så soligt läge som möjligt och, där så lämpligen kan ske, göres genomluftbar.

2 mom. Boningsrums golvyta får icke understiga 9 kvadratmeter; dock må golvytan i matrum med direkt anslutning till kök inskränkas till 6 kvadratmeter. Undantag må ock av byggnadsnämnden medgivas för sovrum, avsett för endast en person, eller eljest, där särskilda förhållanden föreligga. I intet fall får golvytan understiga 6 kvadratmeter.

I bostadslägenhet om ett eller flera rum och kök skall golvytan hos ett av rummen eller köket vara minst 18 kvadratmeter. I annan bostadslägenhet med endast ett rum må golvytan icke understiga 15 kvadratmeter, om till lägenheten hör kokvrå eller annat utrymme för matlagning, samt eljest 12 kvadratmeter. Undantag må av byggnadsnämnden medgivas för lägenhet, vars användning står under betryggande tillsyn, liksom eljest i särskilda fall.

Kök, varmed skall förstås utrymme för matlagning med en golvyta av minst 6 kvadratmeter, får icke hava mindre bredd än 1,50 meter och skall hava fönster, som är öppningsbart mot det fria.

Kokvrå får icke hava mindre golvyta än 2 kvadratmeter eller mindre bredd än 1,40 meter och bör vara försedd med fönster, som är öppningsbart mot det fria.

Beträffande minsta tillåtna golvytan hos bad-, dusch- och klosettrum skola iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen utfärdar.

3 mom. Våningshöjden i bonings- och arbetsrum skall, räknat från golv till golv, vara minst 2,90 meter.

Utan hinder av vad nu sagts må våningshöjden vara lägst 2,70 meter i byggnad, som ej inrymmer flera än två för familj avsedda lägenheter, och lägst 2,60 meter å vinden till enfamiljshus.

Möter svårighet att för något enstaka rum i bostadslägenhet eller eljest i särskilt fall ernå föreskriven minimihöjd, må byggnadsnämnden tillåta mindre våningshöjd, dock ej under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skola ovan angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

Ej må i något fall boningsrums kubikinnehåll understiga 15 kubikmeter.

4 mom. Beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller av byggnadsstyrelsen, eller beträffande annan allmän byggnad, som till-

hör kronan, må mindre avvikelse från vad som föreskrives i 2 och 3 mom. medgivas av den myndighet, som har att pröva ritningar till byggnaden.

52 §.

1 mom. Grund skall läggas på marklager av tillräcklig bärförmåga eller, där sådan finnes endast å större djup, säkerställas genom pålning eller på annat sätt.

2 mom. Grundmur eller grundpelare, som icke lägges på berg, skall nedföras till frostfritt djup. Lägges grund på berg, skola, där så erfordras, pallar utsprängas för densamma, och skall för byggnad i gatulinje berget invid gatan nedsprängas minst 30 centimeter under gatuplanet.

3 mom. Uppföres byggnad av mer än en vånings höjd i gräns mot grannfastighet, skall grundmur eller grundpelare i gränsen nedföras till vanligt källardjup, ändock att källare i byggnaden ej ifrågakommer.

Vad sålunda stadgats skall ej gälla, där marken utgöres av berg och källare ej anordnas i byggnaden närmare gränsen än 3 meter. Undantag från stadgandet i första stycket må därjämte efter grannens hörande medgivas av byggnadsnämnden, där nämnden med hänsyn till höjdförhållanden eller markens beskaffenhet eller eljest prövar skäligt.

4 mom. Där källare anordnas, skola grundmur och källargolv så utföras eller behandlas samt omgivande mark så dräneras, att erforderligt skydd erhålles mot fukt i källaren. Vad här sagts om källargolv gäller även annat golv, som lägges direkt på marken.

Där källare ej anordnas, skall marken invid grundmurarna och under byggnaden på tillfredsställande sätt dräneras, varjämte matjord under byggnaden skall bortschaktas, bottenvåningens bjälklag väl isoleras mot kyla, fukt, dunster och annan olägenhet samt det fria utrymmet därunder väl ventileras.

5 mom. Murar och väggar skola medelst betryggande fuktisolering avskiljas från grunden.

53 §.

1 mom. Byggnad, som uppföres i gräns mot grannfastighet, skall, såvida ej framförvarande område till minst 12 meters bredd är undantaget från bebyggande, avskiljas från grannfastigheten medelst brandmur.

Där särskilda — — — bestridande hävas.

Då särskilda — — — avsevärt ökas.

2 mom. Byggnad av trä med större planyta än 300 kvadratmeter skall, där ej byggnadsnämnden efter brandchefens hörande på grund av särskilda skäl medgiver undantag, genom brandmur avdelas så, att ingen del överstiger nämnda mått.

3 mom. Brandmur skall uppföras antingen av bränt tegel med en volymvikt av minst 1,4 kilogram per kubikdecimeter, varvid muren skall hava

en tjocklek av minst 23 centimeter, eller ock i annan, av byggnadsstyrelsen godkänd likvärdig konstruktion; dock gäller för brandmur, som utgör yttervägg till bonings- eller arbetsrum och ej är motbyggd, i tillämpliga delar vad i 49 § 2 mom. stadgas.

4 mom. Införes imrör eller annan luftkanal i brandmur, skola kanalens ytter- och innerväggar sammanlagda hålla minst den för muren föreskrivna godstjockleken. Införes slits i brandmur, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Vid luftkanal, vars bredd i murens längdriktning ej överstiger 15 centimeter, och vid vertikal slits av samma bredd må dock godstjockleken vara mindre men får ej understiga 11 centimeter mot murens yttersida.

Angående rökrör i brandmur samt angående luftkanal i brandmur, som ej är motbyggd, skall vad i 56 § 2, 6 och 7 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

Anbringas balk- eller bjälkändar i brandmur, skall murens tjocklek på yttersidan vara minst 11 centimeter.

Utföres brandmur i särskild, av byggnadsstyrelsen godkänd konstruktion, må medgivas de undantag från bestämmelserna i detta moment, som påkallas av omständigheterna.

5 mom. Brandmur skall uppföras från grunden till byggnadens tak. Är taket av samma höjd som grannhusets, skall brandmur vid eller inom byggnad för industriellt ändamål uppdragas 50 centimeter och annan brandmur 30 centimeter över taket; dock må byggnadsnämnden, där faran för elds uppkomst prövas ringa, efter brandchefens hörande medgiva att, i stället för brandmurens uppdragande över taket, dettas undersida förses med brandhärdig beklädnad till en bredd av minst 60 centimeter närmast brandmuren. Takpanel eller annat trävirke än yttre väggbeklädnad får icke framdragas över brandmur.

6 mom. Brandmur, som helt eller delvis icke är motbyggd, skall behandlas såsom fasad och färgas i lämplig färgton. Uppför granne byggnad mot sådan brandmur, är murens ägare skyldig att å delar som motbyggas borttaga utspringande isolering, listverk och dylikt.

53 a §.

1 mom. Uppföres byggnad i tre eller flera våningar, skola vertikala bärverk, bjälklag över källare samt översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag utföras brandsäkert. Uppföres byggnad i flera än fyra våningar, skola jämväl övriga bjälklag utföras brandsäkert.

Undergår byggnad, — — — vilande bjälklag.

Vid tillämpning — — — än hälften.

2 mom. Vid uppförande av större stationsbyggnad till järnväg eller av därmed jämförlig större byggnad, avsedd att nyttjas för den allmänna samfärdseln, eller byggnad för industriellt ändamål, i vilken i regel minst femtio personer samtidigt äro sysselsatta, skola, oavsett antalet våningar, vertikala bärverk och samtliga bjälklag utföras brandsäkert. Vad nu sagts skall ock gälla med avseende å byggnad, som inrymmer undervisningsanstalt och

är avsedd att hysa minst hundra personer, ävensom byggnad, som inrymmer vårdanstalt, hotell eller pensionat och är avsedd att hysa minst femtio personer.

Undergår byggnad, — — — motsvarande tillämpning.

54 §.

1 mom. Efter brandchefens hörande må byggnadsnämnden föreskriva, i vad mån källare eller vind eller byggnad i sin helhet skall avdelas med brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar och huru takets undersida invid sådan vägg å vind skall skyddas mot brand. Öppning i dylik avskiljande vägg skall förses med dörr av åtminstone brandhårdig konstruktion.

2 mom. Å hanbjälkarna eller inom utrymme ovan inredd vind må i byggnad med två eller flera våningar, vindsvåningen inräknad, boningsrum ej anordnas; ej heller må skiljeväggar uppsättas i vidare mån än byggnadsnämnden kan finna nödigt föreskriva till skydd mot brands spridning. Är sådant utrymme eller någon del därav avsett att användas till upplag för brännbara föremål, skall det vara avskilt från undervarande vindsvåning medelst ett med brandbotten försett eller i brandsäker konstruktion utfört bjälklag, vilande på brandsäker stomme; och må i sådant fall utrymmet för tillgodoseende av i huset boende personers behov av förvaringsrum uppdelas medelst skärmar av metalltrådsnät eller på annat sätt som kan av byggnadsnämnden godkännas.

3 mom. I byggnad med två eller flera våningar, inredd vindsvåning inräknad, skola, om byggnaden inrymmer flera än fyra lägenheter för bostads- eller affärsändamål, inre takytor och lägenhetsskiljande väggar ovan källarbjälklaget åtminstone flamskyddande beklädas. I byggnad för bostads- eller affärsändamål med tre eller flera våningar skola motsvarande byggnadsdelar förses med åtminstone brandhårdig beklädnad.

I källarrum med eldstad skola väggar och tak förses med åtminstone flamskyddande beklädnad, där ej byggnadsnämnden annat föreskriver beträffande viss byggnad.

Där i fabriker, verkstäder eller dylika anläggningar, som kunna medföra eldfara, väggar och tak av trä förekomma, skola dessa åtminstone flamskyddande beklädas, såvida ej byggnadsnämnden efter brandchefens hörande finner skäligt medgiva undantag eller föreskriva annan åtgärd.

55 §.

Byggnad skall, därest icke själva taklaget utgöres av brandsäker betongkonstruktion, täckas med taktegel, skiffer, plåt eller annat av byggnadsstyrelsen godkänt material, som erbjuder betryggande skydd mot antändning genom gnistor eller flygbränder samt äger tillräcklig hållfasthet. Vid bestämmande av taktäckningsmaterialet bör avseende fästas jämväl vid vad som kan vara lämpligt från utseendesynpunkt, särskilt med hänsyn till det material som använts å närliggande byggnader.

Tak och altaner skola hava tillräcklig lutning för vattnets avledande mot erforderliga takrännor och stuprör, vilka senare, om de icke förbindas med avloppsnät, skola neddragas till ett avstånd av högst 30 centimeter från marken, byggnadsnämnden likväl obetaget att föreskriva annat mått. Tak får ej anordnas så, att vatten därifrån faller å grannes tomt.

Täckning över byggnad, terrass, altan eller dylikt skall isoleras från därunder belägna lokaler, såframt täckningen är plan eller har endast ringa lutning i förhållande till horisontalplanet.

56 §.

1 mom. Skorsten skall utföras av bränt tegel med en volymvikt av minst 1,4 kilogram per kubikdecimeter samt skall från grunden vila på brandsäker konstruktion. Skorsten skall uppdragas genom yttertaket i eller så nära intill taknocken som möjligt och i allmänhet till en meter över denna eller till den högre höjd, som byggnadsnämnden med hänsyn till särskilda omständigheter kan finna skäl föreskriva, samt skall i skärningen med yttertaket kringklädas med plåt eller förses med annan lämplig tätning. Skorsten skall väl fogstrykas, kalkrappas eller plåtbeklädas.

Skorsten må ock utföras på annat sätt än nu sagts, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen.

2 mom. Rökrör bör skyddas mot avkylning, om så erfordras för undvikande av inre kondensering och inrökning.

Rökrör bör icke anbringas intill garderober, skafferier eller andra utrymmen, som kunna besväras av värme. Kan detta ej undvikas, skall rökröret på lämpligt sätt isoleras mot sådant utrymme.

3 mom. Varje eldstad skall hava eget rökrör. Vid inrättande av ny eldstad i äldre hus må utan hinder av vad nu sagts byggnadsnämnd, om svårighet möter att för sådan eldstad anordna eget rökrör eller om eljest särskilda skäl därtill äro, medgiva, att gemensamt rökrör användes för högst två kakelugnar eller kaminer, därvid emellertid nödiga försiktighetsmått mot eldfara samt spridning av rök till annan lägenhet skola iakttagas.

4 mom. Rökrör får icke uppföras i större lutning mot lodlinjen än 45°; dock må byggnadsnämnden, där mekanisk ventilationsanordning finnes eller eljest särskilda skäl föreligga, medgiva undantag härifrån.

Avgasningsrör från gasspis skall, där sådant med hänsyn till spisens storlek erfordras, indragas i imröret.

5 mom. Där eldstad icke kan direkt anslutas till rökrör i skorsten, må förbindelserör av betryggande beskaffenhet användas. Sådant rör må göras av plåt, varvid dock skall tillses, att röret anbringas på betryggande sätt och icke närmare oskyddat trävirke än 45 centimeter och ej heller närmare trävirke, som är försett med brandhärdig beklädnad, än 23 centimeter.

6 mom. Imrör och andra luftkanaler skola utföras av varaktigt, icke brännbart material med tillräcklig hållfasthet samt på ett mot eldfara betryggande sätt.

Imrör bör icke uppföras i större lutning mot lodlinjen än 45°.

7 mom. Beträffande utförande av skorsten, rökrör, imrör och andra luftkanaler skola, utöver vad i 1—6 mom. stadgas, iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen utfärdar.

56 a §.

1 mom. Byggnadsdelar av trä eller annat brännbart material må ej förekomma på mindre avstånd från rökrörs eller eldstads insida än 23 centimeter. Beträffande rökrör från värmepanna, som har en eldyta av 5 kvadratmeter eller däröver, samt eldstad i sådan värmepanna skall avståndet vara minst 35 centimeter. Mellanrum mellan trävirke samt rökrör eller eldstad skall, där ej fråga är om kakelugn, fristående kamin eller dylikt, fyllas med sten eller annat icke brännbart material.

Vad i första stycket sägs skall icke äga tillämpning å sådana till golv och tak hörande byggnadsdelar som golvbeläggning och takpanel, ej heller å listverk av trä; dock att sådana byggnadsdelar icke må anbringas närmare rökrörs eller eldstads insida än 11 centimeter.

Träpropp får icke anbringas i rökrörs vägg närmare rörets insida än 23 centimeter. I vägg till rökrör från värmepanna må bilning ej verkställas närmare rörets insida än 23 centimeter, ej heller får i sådan vägg upplag anbringas för balkar eller bjälkar.

2 mom. Eldstads botten i kakelugn, murad spis eller kamin må icke läggas närmare byggnadsdelar av trä eller annat brännbart material än 23 centimeter. Beträffande köksspis må motsvarande avstånd icke vara mindre än 35 centimeter.

3 mom. Kakelugnar och murade spisar skola uppföras på mur, i mur fästade bärjárn eller brandsäkert bjälklag. Framför eldstad skall läggas plan av sten, betong eller dylikt till en bredd av minst 45 centimeter för spis och minst 30 centimeter för kakelugn och kamin. Sådan plan skall utsträckas åt sidorna för kakelugn till sockelns bredd samt för spis till 15 centimeter och för kamin till 10 centimeter på vardera sidan utöver spisens eller kaminens bredd.

4 mom. Från vad i 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom. stadgas beträffande rökrör och eldstäder må avvikelser medgivnas, i den mån särskilda anordningar, som erbjuda motsvarande skydd mot eldfara, vidtagas.

Bestämmelserna i 2 och 3 mom. gälla ej spisar, kaminer eller andra apparater, inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift. Särskilda till byggnad hörande anordningar för uppställande av sådana apparater skola utföras så, att apparaterna isoleras på ett mot eldfara be-
tryggande sätt.

57 §.

1 mom. Byggnad skall hava utgångar, förstugor och trappor till erforderligt antal och lämplig storlek samt så belägna och anordnade, att de vid eldfara bereda största möjliga trygghet för i byggnaden varande personer.

Trappa skall hava lämplig stigning.

2 mom. I byggnad med fyra eller flera våningar, vindsvåning inräknad, skola trappor jämte tillhörande planer och omslutningsväggar göras brandsäkra. Trappa i sådan byggnad skall hava förbindelse med vind samt vara försedd med åtminstone brandhårdiga dörrar mot vind och källare, där ej byggnadsnämnden medger undantag.

3 mom. Vad i 2 mom. stadgats skall icke äga tillämpning med avseende å trappa för inre kommunikation mellan våningar, om erforderliga åtgärder vidtagas till undvikande av ökad eldfara.

4 mom. Trappa, förstuga och trapplan skola hava minst den bredd som anges i anvisningar av byggnadsstyrelsen.

5 mom. Trappa skall vara försedd med ledstång. Undantag härifrån må dock av byggnadsnämnd medgivas, om särskilda skäl därtill äro.

6 mom. Dörrar i utrymningsväg från lokal för industriell verksamhet eller lokal, avsedd att samtidigt inrymma ett större antal personer, skola göras utåtgående.

58 §.

I fråga om uppförande och inredande av byggnader, som innehålla fabriks- eller verkstadslokaler, eldfarliga upplag, hissar eller andra särskilda inrättningar eller lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, skola, utöver bestämmelser som meddelats i denna stadga eller eljest, iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen med hänsyn till sådan byggnads beskaffenhet och ändamål utfärdar till skydd mot eldfara.

60 a §.

Finnes med hänsyn till ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter avvikelse från de enligt 49—53 och 54—57 §§ gällande bestämmelserna påkallad, må därom förordnas i byggnadsordning. För särskilt fall må sådan avvikelse beslutas av Konungens befallningshavande eller, där fråga är om mindre avvikelse som ej innebär skärpning, av byggnadsnämnden, om nämnden till sitt biträde har stadsarkitekt och denne tillstyrkt åtgärden.

60 b §.

Anvisningar, som av byggnadsstyrelsen utfärdas i de i 49, 51, 56, 57 och 58 §§ angivna hänseendena, skola för att bliva gällande godkännas av Konungen.

Om rivning.

60 c §.

Innan byggnad rives, skall tillses, att den är fri från ohyra.

61 §.

1 mom. Nybyggnad må — — — byggnadsnämndens lov.
Byggnadsnämndens lov — — — av lägenheter;

varje ändring, som berör eldstad eller rök- eller imrör; återställande av — — — eller materialgårdar.

70 §.

Byggnadslov erfordras — — — tillhör kronan.

I byggnadsärende, som skall underställas Konungens eller byggnadsstyrelsens prövning, skall byggnadsnämnden beredas tillfälle att yttra sig före underställningen. Innan arbetet påbörjas, skall anmälan om detsamma ingivas till byggnadsnämnden. Anmälan skall vara åtföljd av karta med kopia, som i 62 § sägs, ävensom för arkivering lämpliga byggnadsritningar med tillhörande beskrivning.

Skall för — — — lov därtill.

73 §.

1 mom. För tillsyn — — — färdigt skick.

Innan byggnad tages i bruk, skall anmälan om arbetets avslutande göras hos byggnadsnämnden. Härvid skall företes bevis av skorstensfejaren, att eldstäder och rökrör samt imrör och ventilationsanordningar blivit av honom undersökta och godkända. Där så påfordras av byggnadsnämnden, skall undersökningen omfatta jämväl provtryckning av skorstenen.

Då arbete — — — hälsovårdsnämnden åvägbringas.

79 a §.

I fråga — — — ytterligare följande:

1. Byggnad, som ej sammanbygges eller kan förväntas komma att sammanbyggas med byggnad å grannes fastighet, må icke läggas på mindre avstånd från fastighetens gräns än som motsvarar hälften av den för byggnaden tillåtna största höjden, ej heller i något fall närmare gränsen än 4,5 meter. Uppföres byggnad av trä med två våningar jämte vindsvåning, må avståndet till gräns mot grannfastighet ej understiga 6 meter.

2. Avståndet mellan — — — större våningshöjd.

105 §.

Våningshöjden i boningsrum skall, räknat från golv till golv, i allmänhet vara minst 2,70 meter, med rätt för byggnadsnämnden att, där så befinnes lämpligt, i övre våningen eller i vindsrum eller eljest i enstaka rum samt i sommarstugor medgiva lägre våningshöjd, dock ej under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skola nu angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

108 §.

Skorstenar och — — — antändligt material.

Trävirke må ej anbringas närmare rökrörs insida än 23 centimeter; och skall mellanrummet fyllas med sten eller annat icke brännbart material.

Å golvet — — — eller järnplåt.

109 a §.

För område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, må Konungens befallningshavande, i den mån så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning samt omständigheterna i övrigt finnes lämpligt, i byggnadsordning förordna, att i stället för 104—108 och 109 §§ skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad i 49—53 och 54—60 c §§ är stadgat; Konungens befallningshavande obetaget att härvid medgiva de avvikelser från sistnämnda föreskrifter, som må finnas påkallade.

116 §.

1 mom. För tillsyn — — — hos byggnadsnämnden.

2 mom. Där så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning eller eljest finnes lämpligt, må Konungens befallningshavande i byggnadsordning för område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, förordna, att bestämmelserna i 75—78 §§ i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse vid byggande inom området.

124 §.

1 mom. Den allmänna uppsikten över stadsplane- och byggnadsväsendet i städer, samhällen och områden, som i denna stadga avses, tillkommer byggnadsstyrelsen, som för ändamålet äger att meddela erforderliga föreskrifter, formulär, råd och anvisningar.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1946.

Bestämmelser, som vid denna kungörelses ikraftträdande finnas intagna i byggnadsordning för stad eller stadsliknande samhälle å landet, skola, i den mån de avvika från bestämmelserna i 49—53, 54—57 och 73 §§, upphöra att gälla.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, fråga om *ändringar i vissa delar av byggnadsstadgan*.

Föredraganden anför följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 november 1941 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet den 19 december 1941 statssekreteraren, numera häradshövdingen K. E. Elliot, ordförande, generaldirektören O. H. Malmberg, stadsarkitekten G. M. W. Wetterling och föredraganden för stadsplaneärenden i kommunikationsdepartementet, numera e. o. kanslirådet N. E. J. Aurén att verkställa utredning om regionplanelagstiftning och översyn av gällande lagstiftning för byggnadsverksamheten jämte vad därmed äger samband. För att deltaga i överläggningar med utredningsmännen utsågos samtidigt särskilda sakkunniga. Utredningsmännen, vilka antagit benämningen *stadsplaneutredningen 1942*, ha, på sätt i direktiven förutsattes, gjort vissa avsnitt av ämnet till föremål för behandling vart för sig. Sedan utredningen i enlighet härmed den 16 april 1942 avgivit ett särskilt betänkande med förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningsärenden (SOU 1942: 27), vilket förslag lett till lagstiftning i ämnet, har utredningen företagit en granskning av föreskrifterna i gällande lokala byggnadsordningar i syfte att åstadkomma mera rationella och enhetliga bestämmelser. Resultatet av denna granskning har utredningen framlagt i ett den 17 juni 1943 avgivet betänkande med förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan (SOU 1943: 30). Yttranden över detta betänkande ha inhämtats från ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Jag anhåller nu att få upptaga utredningens sistnämnda förslag till behandling. I samband härmed synes även böra upptagas i annat sammanhang väckt fråga om ändring av vissa bestämmelser i 53 a § byggnadsstadgan, vilka tillkommit i samband med utfärdandet av den nya civilförsvarslagen.

Inledning.

Bestämmelser om det tekniska utförandet av olika byggnader meddelas i byggnadsstadgan den 20 november 1931 samt i de för städer, samhällen och andra orter fastställda lokala byggnadsordningarna. Vissa föreskrifter rörande byggnads utförande med hänsyn till hälsovård och luftskydd ha därjämte meddelats i andra författningar.

Beträffande stad lämnas i 36—60 §§ byggnadsstadgan vissa mera allmänna föreskrifter om byggnads yttre och inre anordnande m. m., exempelvis angående byggnads läge å tomt, bonings- och arbetsrums höjd, brandmur, taktäckning, skorstenar, eldstäder och trappor. Åtskilliga av dessa paragrafer innehålla, att närmare föreskrifter skola eller må meddelas i byggnadsordning. Ifrågavarande bestämmelser gälla enligt 82 § även för stadsliknande samhälle. De äro liksom föreskrifterna i byggnadsordning tillämpliga å stadens eller samhällets hela område, således även å ytterområdena, där stadsplan ej finnes. Beträffande område på landet, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, innehålla 102—109 §§ vissa föreskrifter i ämnet.

Om byggnadsordning för stad stadgas i 1—3 §§ byggnadsstadgan. Enligt 1 § skall sålunda för stad finnas byggnadsordning, upptagande de bestämmelser som, utöver vad i allmän lag eller byggnadsstadgan eller eljest i vederbörlig ordning föreskrivits, äro erforderliga för ordnande av stadens byggnadsväsen. Byggnadsordning eller ändring däri skall jämlikt 2 § antagas av stadsfullmäktige efter byggnadsnämndens hörande men skall för att bli gällande fastställas av länsstyrelsen. Vad som sålunda föreskrivits för stad skall enligt 82 § äga motsvarande tillämpning för stadsliknande samhälle. Även för område på landet, beträffande vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts, kan enligt 95 § byggnadsordning utfärdas. Fråga därom kan väckas av jordägare eller byggnadsnämnd inom området eller av vederbörande kommun eller länsstyrelsen. Sedan frågan utretts, utfärdas byggnadsordning av länsstyrelsen.

Till ledning vid uppgörande av byggnadsordning har byggnadsstyrelsen på uppdrag av chefen för kommunikationsdepartementet utarbetat normalförslag (SOU 1932: 6—9, 1933: 28 och 1937: 57): för städer, köpingar och större municipalsamhällen (normalförslag I); för mindre municipalsamhällen (normalförslag II); för byggnadsplaneområden (normalförslag III A) och för utomplansområden (normalförslag III B).

Yrkanden om ändrade och mera enhetliga bestämmelser.

För att stimulera byggnadsverksamheten och särskilt bostadsbyggandet ha under de senaste åren omfattande åtgärder vidtagits. Genom ekonomiskt stöd från det allmänna har man sökt åvägabringa en för bostadsbristens avhjälpanande tillräcklig byggnadsproduktion till så låga kostnader som möjligt. I

samband med dessa stödåtgärder har betonats vikten av att möjligheterna till förbilligande av de till material och bostadsstandard hänförliga kostnaderna tillvaratagas. Storleken av ifrågavarande byggnadskostnader är givetvis till en viss grad beroende av bestämmelserna i gällande författningar om byggnads tekniska utformning.

I sitt den 29 januari 1941 avgivna betänkande angående byggnadskostnaderna (SOU 1941: 4) framhöll *1940 års byggnadskostnadssakkunniga* bl. a., att konstruktionsföreskrifterna inom byggnadsbranschen rymde vissa säkerhetsmarginaler, vilkas storlek bestämts med hänsyn till den starkt växlande utförandestandard man dittills måst räkna med. Om säkerhetsföreskrifterna kunde mildras, skulle stora besparingsmöjligheter uppstå.

I yttranden över de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende påyrkades från flera håll en genomgripande omarbetning av gällande byggnadsbestämmelser. *Socialstyrelsen* uttalade sålunda, att för många samhällen gällde byggnadsföreskrifter, vilka tillåte användandet av moderna byggnadsmaterial och byggnadsmetoder endast efter dispens. Här hade man att söka en av de krafter som motverkade byggnadsverksamhetens rationalisering. Även *svenska stadsförbundet* ifrågasatte, om icke en mera genomgående revidering på olika punkter av såväl allmänna som lokala byggnadsföreskrifter — med hänsyn till en sannolikt bestående försämring i de ekonomiska utsikterna — borde ske i syfte att på olika punkter genomföra besparingar. Av *Sveriges industriförbund* framhölls, att de sinsemellan ofta starkt växlande regler i fråga om byggnadsdetaljer som de lokala myndigheterna, särskilt byggnadsnämnderna, tillämpade borde bringas till större samstämmighet och enhetlighet. Slutligen påyrkade *svenska teknologföreningen*, att konstruktionsbestämmelser gällande hela landet fastställdes, varvid viss klassindelning borde göras med hänsyn till byggnadernas ändamål m. m. I samband härmed borde enligt föreningens mening vederbörande normalförslag till byggnadsordning omarbetas, varefter borde tillses, att det tillämpades så enhetligt som möjligt i hela landet. I samband med framläggandet av proposition (nr 251) till 1941 års riksdag angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. framhöll även *chefen för socialdepartementet* vikten av att byggnadsordningarna bleve föremål för en allmän granskning i syfte att åstadkomma ett billigare byggnadssätt. I den mån formella hinder reste sig mot kostnadsbesparande byggnadssätt, borde dessa enligt departementschefens mening undanröjas, och detta gällde såväl om hindren förekomme i byggnadsstadgan som om de funnes i de lokala byggnadsordningarna.

Civila byggnadsutredningens förslag.

1940 års civila byggnadsutredning har i sitt den 15 februari 1943 avgivna betänkande I (SOU 1943: 10) till granskning upptagit bl. a. sådana bestämmelser rörande byggnads tekniska utförande, som kunde vara ägnade att i onödan stegra kostnaderna för den offentliga byggnadsverksamheten, samt i

anslutning härtill föreslagit åtskilliga ändringar i byggnadsstadgan, innebärande förenklingar och rationaliseringar i gällande byggnadsbestämmelser i avsikt att åstadkomma större enhetlighet och att nedbringa byggnadskostnaderna.

I betänkandet framhåller byggnadsutredningen att bestämmelserna i byggnadsstadgan åt lokala byggnadsordningar inrymde ett avgörande inflytande på byggnadsverksamhetens reglering i detalj. Utredningen hade den bestämda uppfattningen att från ekonomisk synpunkt en dylik uppdelning icke kunde anses tillfredsställande. Vid olika tillfällen hade det också inträffat, att av utredningen förordade förenklingsförslag befunnits strida mot den för vederbörande ort gällande byggnadsordningen och att genomförandet av föreslagna åtgärder fördenskull blivit beroende av vederbörlig dispens. Byggnadsstadgan borde till undvikande av att de byggande komme att åläggas större förpliktelser än som från olika synpunkter kunde anses försvarliga, avfattats på sådant sätt att byggnadsordning i princip icke finge uppställa strängare krav än byggnadsstadgan. Däremot syntes betänkligheter icke kunna möta mot att åt vederbörande byggnadsnämnd inrymma befogenhet att under givna förutsättningar medgiva tillämpningen av mindre rigorösa krav än de som normalt skulle gälla liksom också att för vissa, närmare angivna fall bestämma om tillämpningen av undantagsvis medgivna lättnader. Ett konsekvent genomförande av en dylik ordning förutsatte emellertid, att byggnadsstadgans föreskrifter i åtskilliga hänseenden erhöile en väsentligt mera detaljerad utformning än för närvarande. Vid den av byggnadsutredningen verkställda granskningen hade eftersträfvats att principiellt söka utmönstra alla stadganden, som åt byggnadsnämnderna inrymde befogenhet att under den ena eller den andra förutsättningen skärpa generellt tillämpliga föreskrifter av ekonomisk räckvidd eller meddela sådana inom områden, där stadgan lämnat förhållandena oreglerade eller bristfälligt reglerade. Härvid hade den ordningen ansetts böra tillämpas, att vissa delar av det av byggnadsstyrelsen utarbetade normalförslag I till byggnadsordning efter en del jämkningar inarbetats i stadgan.

Vissa av de ändrings- och kompletteringsförslag, som civila byggnadsutredningen framlagt, åsyfta i första hand att bereda möjlighet till förenklingar, som äro av beskaffenhet att medgiva ett bättre utnyttjande av tomtutrymmet. I detta syfte har utredningen föreslagit en jämkning av 36 och 79 a §§ byggnadsstadgan, varjämte utredningen föreslagit ändringar i stadgandena om rumshöjden i bonings- och arbetsrum.

Vissa andra av byggnadsutredningen föreslagna jämkningar i byggnadsstadgan betingas av utredningens ståndpunkt, att mera väsentliga byggnadstekniska föreskrifter hade sin plats i stadgan och icke i byggnadsordningarna, vilka undandroge sig statsmakternas omedelbara kontroll. Utredningen framhåller, att i den mån de föreslagna bestämmelserna underskrede kraven i nu gällande byggnadsordningar, jämväl dessa förslag vore ägnade att främja den utveckling i förenklande riktning som utredningen åsyftade. I detta hänseende har utredningen framhållit vissa av utredningen föreslagna de-

taljföreskrifter angående luftväxlingsanordningar, utförandet av grund- och yttermurar samt tak- och golvbeläggningar, skorstenar, rökgångar och utluftningskanaler ävensom trappors konstruktion. Hithörande bestämmelser ha upptagits i 49, 50, 52, 55, 56 och 57 §§.

Byggnadsutredningen har slutligen föreslagit en ändring i 70 § byggnadsstadgan, enligt vilken bl. a. byggnadslov icke skulle erfordras för arbete rörande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Kungl. Maj:t eller enligt Kungl. Maj:ts förordnande av central statlig myndighet, eller annan allmän byggnad som tillhör kronan.

Särskilda framställningar om ändringar i byggnadsstadgan.

Även i fråga om vissa speciella byggnadsföreskrifter ha krav på ändringar framförts. *Svenska brandskyddsföreningen* har i skrivelse den 28 augusti 1942 till chefen för kommunikationsdepartementet anhållit om åtgärder för åstadkommande av statliga och för hela landet gällande garageföreskrifter för motorfordon och motorredskap. Vidare har *Svenska försäkringsbolags riksförbund* i skrivelse den 20 januari 1943 till chefen för justitiedepartementet hemställt om vissa ändringar i bestämmelserna angående utförandet av skorstenar, rökrör m. m. Slutligen ha vissa förslag, som i förevarande sammanhang äro av betydelse, framlagts av *1936 års hantverkssakkunniga* i betänkande den 15 augusti 1939 med utredning angående behovet av legala kompetensföreskrifter för utövande av hantverksyrken (SOU 1939:46) samt i det av *medicinalstyrelsen* och *statens institut för folkhälsan* den 13 januari 1941 avgivna betänkandet rörande bekämpande av väggohyra (SOU 1941:15).

Stadsplaneutredningens förslag.

Stadsplaneutredningen, som verkställt en genomgång av byggnadsordningar från skilda delar av landet, framhåller att byggnadsföreskrifterna, enligt vad undersökningen givit vid handen, varierade mycket för olika städer och samhällen. Olikheterna berörde praktiskt taget alla områden, såsom ventilation, grundmurs anordnande och beskaffenhet, bonings- och arbetsrums storlek i plan och höjd, tak- och väggbeklädnad, skorstenar, rök- och imrör, trappors bredd m. m. Mången gång syntes olikheterna helt meningslösa. Olägenheterna av det rådande tillståndet hade kommit att tydligare framträda mot bakgrunden av de standardiseringssträvanden och den industrialisering över huvud taget av byggnadsverksamheten, som mer och mer gjort sig gällande. Medan det tidigare endast ganska sällan inträffat, att en byggmästare förlade sin verksamhet utanför den egna stadens gränser, hade det numera blivit allt vanligare med större företag i byggnadsbranschen, som hade sitt verksamhetsfält förlagt till ett flertal orter i olika delar av landet. Stora företag funnes också, som inrättat sig för industriell

produktion av byggnadsdelar eller färdiga byggnader. För sådana byggmästare och företag vore olikheterna mellan byggnadsordningarna till stort förfång. De försvårade planering samt lade hinder i vägen för en genomförd standardisering av byggnadsdetaljer och hustyper. Även för byggmästarna vore olikheterna uppenbarligen till skada genom att de hindrade den rationalisering av byggnadsverksamheten som allmänt eftersträvades.

För att råda bot på dessa missförhållanden föreslår stadsplaneutredningen, att vissa byggnadsföreskrifter av större betydelse överflyttas från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan, varigenom man i erforderlig mån skulle erhålla enhetliga bestämmelser. Åtskilliga lokala föreskrifter vore av beskaffenhet att kunna och böra erhålla allmän giltighet. Huvudmålet härvid borde vara att underlätta byggnadsverksamheten. Förutom genom enhetliga bestämmelser kunde detta ske genom att i besparingssyfte medgiva förenklingar i byggnadsättet, där sådana kunde föreskrivas utan olägenhet.

Stadsplaneutredningen uttalar, att då den förordade, att reformen verkställdes genom ändring i byggnadsstadgan och ej på så sätt, att de ifrågasvarande bestämmelserna sammanfördes i en särskild författning, detta skedde under den förutsättningen att bestämmelserna framdeles kunde bli föremål för jämkning utan onödig omgång och tidsutdräkt. Den praxis som hittills tillämpats beträffande byggnadsstadgans bestämmelser, eller att förslag i ämnet alltid, innan Kungl. Maj:ts beslut meddelades, underställdes riksdagen för yttrande, borde sålunda icke vidare följas. Åtskilliga av stadgans bestämmelser vore visserligen otvivelaktigt av den beskaffenhet, att riksdagens medverkan kunde vara motiverad, och härutinnan åsyftades ej något avsteg från den regel som tidigare följts. Skäl kunde alltså finnas för att, om Kungl. Maj:t i sak ansåge utredningens förslag böra följas, riksdagen bereddes tillfälle att yttra sig beträffande själva principen om enhetligare byggnadsbestämmelser. Huvuddelen av utredningens förslag omfattade emellertid ett ämne, som lämpligen kunde regleras av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande. Dessa föreskrifter, särskilt de som gällde byggnads yttre och inre anordnande, vore av beskaffenhet att behöva tid efter annan underkastas översyn och omarbetas med hänsyn till utvecklingen på det byggnadstekniska området. Särskilt om föreskrifterna utformades på det detaljerade sätt, som föreslagits av stadsplaneutredningen, syntes det icke rimligt, att Kungl. Maj:t, varje gång ändring kunde finnas påkallad, skulle vara nödsakad att underställa ärendet riksdagen och avvakta dess besked, innan ändringen i fråga kunde genomföras.

Stadsplaneutredningen framhåller, att civila byggnadsutredningen vid framläggandet av sitt förslag till ändring i byggnadsstadgan vägletts av synpunkter liknande dem, vilka låge till grund för stadsplaneutredningens förslag. Beträffande vissa detaljer hade stadsplaneutredningen visserligen icke kunnat biträda byggnadsutredningens förslag. I stort sett vore dock detta förslag välbetänkt. Oaktat sistnämnda förslag tagit sikte endast på sådana föreskrifter, som ansetts kunna öva mera påtaglig inverkan på kostnaderna

för offentliga byggnader, vore det av betydelse även för den privata byggnadsverksamheten. För att bättre tillgodose denna byggnadsverksamhets behov borde det dock göras något mera omfattande. Enligt byggnadsutredningens förslag skulle till byggnadsstadgan från städernas och samhällenas byggnadsordningar överföras vissa detaljföreskrifter, huvudsakligen angående luftväxlingsanordningar, grund- och yttermurar, tak- och golvbeläggningar, skorstenar, rökgångar samt trappor. Därjämte hade byggnadsutredningen föreslagit jämkning av bland annat stadgandena om rumshöjden i bonings- och arbetsrum samt om byggnadsnämnds befattning med statliga byggnadsföretag. För att byggnadsutredningens förslag skulle erhålla erforderlig fullständighet borde det, anför stadsplaneutredningen vidare, kompletteras med ett antal bestämmelser, avseende bl. a. beskaffenheten av byggnads bärande delar, värme- och ljudisolering, dagerbelysning, rums- och lägenhetsstorlek samt brandmurs beskaffenhet och utförande. Åtskilliga föreskrifter om byggnads anordnande borde däremot liksom hittills regleras lokalt. Hit hörde stadgandena angående exempelvis rätt att låta grundmur skjuta utanför gatulinjen, portomfattningar, sockel, burspråk, fönster, balkonger, ytterluckor, gemensamma brandmurar, fönsteröppningar i brandmur, skyltar, reklamordningar, gård och dess anordnande m. m. I dessa hänseenden borde byggnadsordningarna sålunda innehålla de bestämmelser som erfordrades utöver de nuvarande föreskrifterna i byggnadsstadgan. Anledning att i förvarande sammanhang reformera stadgandena i övrigt i byggnadsordningarna, såsom angående byggnadsnämnd, byggnadslov och tillsyn över byggandet, funnes enligt stadsplaneutredningens åsikt i stort sett icke.

Härutöver har stadsplaneutredningen föreslagit ändring i fråga om sättet för fastställande av städernas och samhällenas byggnadsordningar. Till stöd härför anför utredningen, att städerna och samhällena icke ansett sig förpliktade att ens i någon mån följa de normalförslag till byggnadsordningar, vilka upprättats och ställts till ortsmyndigheternas förfogande. Länsstyrelserna hade fastställt byggnadsordningarna utan att fästa större avseende vid om de överensstämde med normalförslagen eller ej. Följden hade blivit att byggnadsordningarna företedde stora och omotiverade olikheter sinsemellan. De i det föregående påtalade mera betydande olägenheterna därav komme visserligen att avhjälpas vid bifall till förslaget om överflyttande av vissa bestämmelser från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan. Åtskilliga mer eller mindre omotiverade avvikelser från normalförslagen komme emellertid att kvarstå. För att så småningom få fram större enhetlighet i byggnadsordningarna även i de delar, som icke nu föresloges normaliserade genom vissa föreskrifters överförande till byggnadsstadgan, förordade utredningen, att prövningen av byggnadsordningarna överflyttades från länsstyrelsen till Kungl. Maj:t. Genom denna ändring kunde därjämte vinnas en rationalisering av granskningsarbetet, vilket i detta fall kunde verkställas både bättre och billigare centralt än hos länsstyrelsen. Ändring av byggnadsordning syntes emellertid, om den ej innefattade väsentlig avvikelse från vad som förut varit gällande, böra få alljämt fastställas av länsstyrelsen.

Stadsplaneutredningen betonar, att dess förslag icke innebure någon förändring av byggnadslagstiftningens grundlinjer. De bestämmelser förslaget innehöлле hade emellertid utformats med tanke på att icke behöva i sakligt hänseende omarbetas i följd av vad utredningen i sitt slutbetänkande komme att föreslå. Ehuru förslaget åsyftade att åstadkomma besparingar i byggnadskostnaderna, hade även vissa skärpningar i gällande bestämmelser föreslagits, särskilt från brandskyddssynpunkt. Liksom civila byggnadsutredningen hade stadsplaneutredningen eftersträvat att ur byggnadsstadgan utmönstra de bestämmelser, som gäve byggnadsnämnderna befogenhet att skärpa generellt tillämpliga föreskrifter av ekonomisk räckvidd. I åtskilliga fall hade stadsplaneutredningen därvid förordnat den anordningen, att byggnadsstyrelsen skulle utfärda särskilda anvisningar angående vissa byggnadsdetaljer, under det att byggnadsstadgan endast skulle innehålla hänvisning till dessa anvisningar. Härigenom skulle uppnås erforderlig enhetlighet och samtidigt stor smidighet utan att byggnadsstadgan i onödan belastades med detaljföreskrifter. De bestämmelser som överförts till byggnadsstadgan från byggnadsordningarna överensstämde i huvudsak med motsvarande föreskrifter i normalförslaget till byggnadsordning för städer och större samhällen. Åtskilliga omarbetningar och ändringar hade dock vidtagits. Sådana bestämmelser i byggnadsordningarna, som strede mot föreskrifter i byggnadsstadgan, skulle omedelbart upphöra att gälla. Utredningen räknade med att byggnadsordningarna komme att omarbetas så, att därur uteslötes upphävida bestämmelser. Möjlighet att i byggnadsordning på nytt införa föreskrifter, som avveke från byggnadsstadgan, därest detta påkallades med hänsyn till ortsförhållandena eller eljest, funnes enligt förslaget (60 a §). I synnerhet i de största städerna kunde behovet av att kunna meddela särskilda föreskrifter angående vissa byggnadsdetaljer vara framträdande. För särskilda fall finge länsstyrelsen eller under vissa villkor byggnadsnämnden meddela dispens.

Stadsplaneutredningens nu återgivna förslag gäller städer och stadsliknande samhällen. I fråga om landsbygdsområden har den av stadsplaneutredningen verkställda undersökningen visat, att byggnadsordningarnas bestämmelser icke i högre grad avvika från varandra. Utredningen anser detta sammanhånga med att frågan om fastställande av byggnadsordning för sådant område i regel upptages av länsstyrelsen utan förslag av Ortsmyndighet. Någon reform i likhet med den som föreslagits för städer och samhällen vore därför enligt stadsplaneutredningens åsikt icke påkallad för landsbygdsområdena. Däremot torde, anför utredningen, i vissa fall finnas behov av att kunna komplettera de för byggnadsplane- och utomplansområden gällande enkla bestämmelserna om byggnads inre anordnande m. m. och om tillsyn över byggandet. Stadsplaneutredningen har fördensskull framlagt förslag, som ger länsstyrelse befogenhet att i viss utsträckning förordna härom.

Stadsplaneutredningen har i sitt betänkande uttalat att den icke underskattade de invändningar som kunde resas mot att, innan utredningens slut-

liga förslag förelåge, byggnadsordningarna omarbetades i väsentliga delar. Huruvida så borde ske, vore en lämplighetsfråga, vars avgörande närmast berodde på om det nuvarande läget på byggnadsmarknaden ansåges vara sådant, att en förenkling och besparing i enlighet med det framlagda förslaget påkallades snarast möjligt eller om ett uppskov i avbiden på den slutliga behandlingen av byggnadslagstiftningen ansåges kunna utan olägenhet medgivas. Skulle övervägande skäl tala för att det framlagda förslaget icke nu i sin helhet genomfördes, ville stadsplaneutredningen — med hänsyn till ändamålet med civila byggnadsutredningens arbete — såsom ett alternativ förordna att omedelbart vidtaga de ändringar i byggnadsstadgan som kunde verkställas till gagn för den offentliga byggnadsverksamheten utan att motsättning uppstode mellan byggnadsstadgan och de gällande byggnadsordningarna samt sålunda utan att ändring behövde ske i de senare. Reformen borde enligt ett sådant alternativt förslag lämpligen inskränkas till dels viss ändring av 70 § byggnadsstadgan, dels ock att till 51 §, som upptager bestämmelser om rumshöjd, fogades ett nytt moment av innehåll, att bestämmelserna i denna paragraf icke skulle gälla beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövades av Kungl. Maj:t eller enligt Kungl. Maj:ts förordnande av central statlig myndighet, eller beträffande annan allmän byggnad, såframt den tillhörde kronan.

Av stadsplaneutredningen i enlighet med dess huvudförslag utarbetat förslag till ändringar i byggnadsstadgan torde få såsom bilaga fogas vid protokollet i detta ärende (*Bilaga A*).

Yttranden.

Yttranden över stadsplaneutredningens förslag ha efter remiss inkommit från byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, luftskyddsinspektionen, riksförsäkringsanstalten, statens byggnadslånebyrå, civila byggnadsutredningen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser. Vid överståthållarämbetets och länsstyrelsernas yttranden voro fogade utlåtanden av stadsfullmäktige och byggnadsnämnderna i flertalet städer och vissa stadsliknande samhällen. Åtskilliga länsstyrelser ha därjämte överlämnat yttranden från länsarkitekter m. fl. Stadsfullmäktige i vissa städer ha i sina utlåtanden åberopat yttranden från andra myndigheter och personer. Slutligen ha yttranden över förslaget avgivits av svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Sveriges fastighetsägareförbund, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund, svenska arkitekters riksförbund, svenska kommunaltekniska föreningen, svenska teknologföreningen, svenska brandskyddsföreningen, kommittén för brandsläckningsväsendets ordnande i Sveriges städer och köpingar, föreningen Sveriges stadsarkitekter, Sveriges standardiseringskommission, svenska byggnadsentreprenörföreningen, föreningen svenska riksbyggen samt svenska brandbefälsförbundet.

Behovet av enhetligare bestämmelser rörande bygg-

nads tekniska utförande har vitsordats av de flesta myndigheter och sammanslutningar, som uttalat sig härom. *Socialstyrelsen* finner den allmänna innebörden och syftet med stadsplaneutredningens förslag — att nedbringa byggnadskostnaderna genom en reformering av gällande bestämmelser angående byggnads tekniska utförande — vara erkännansvärda. Det nu rådande starka bostadsbehovet gjorde en rationalisering av byggnadsverksamheten, varigenom byggnadskostnaderna skulle kunna nedbringas, i hög grad påkallad. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* uttalar, att syftet med förslaget vore övervägande gott, då därigenom befrämjades en standardisering, som måste underlätta och förbilliga bostadsproduktionen. *Statens byggnadslånebyrå* anser det synnerligen angeläget, att de för olika orter gällande byggnadsordningarna bleve mera enhetliga till sitt innehåll än vad nu vore fallet. *Stockholms stads byggnadsnämnd* framhåller, att enhetlighet med avseende å mått och konstruktionsbestämmelser förvisso vore av stor betydelse för genomförande av en standardisering av byggnadselement och konstruktioner, som kunde göras till föremål för fabriksmässig framställning, och därför vore ägnad att främja den rationalisering av byggandet som man hoppades ernå genom vidgad industrialisering av byggnadsyrket. Även *standardiseringskommissionen* understryker det värdefulla i att frågan om skapande av enhetliga byggnadsbestämmelser för hela landet tagits upp till behandling.

Å andra sidan ifrågasätter *länsstyrelsen i Jönköpings län* lämpligheten av att på föreslaget sätt likrikta byggnadsverksamheten. Även i några andra yttranden uttalas tvivel om lämpligheten att tillskapa bestämmelser, som bleve lika för storstäder och små kommunbildningar. *Stadsarkitekts-, stadsingenjör- och stadsplanekontoren i Göteborg* framhålla att, även om en standardisering av byggnadsproduktionen hade vissa fördelar, det dock vore obestridligt att ett överdrivet förenhetligande kunde hindra en fri utveckling. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* betonar, att strävan efter enhetlighet icke finge drivas så långt, att välmotiverade krav på lokala avvikelser från byggnadsstyrelsens normalförslag underkändes. Det vore lämpligt att normalförslagen i fråga om vissa bestämmelser upptoge olika alternativ. Även *svenska stadsförbundet* understryker vikten av att bestämmelserna gäves ett sådant innehåll, att de olikheter i byggnadssättet, som förekomme i skilda landsdelar, bleve vederbörligen beaktade, i den mån de vore sakligt grundade. *Svenska landskommunernas förbund* anför, att den differentiering av byggnadsföreskrifterna, som nu åstadkommes genom att byggnadsstadgan blott innehölle allmänna stadganden, medan byggnadsordningarna innehölle detaljföreskrifter, möjliggjort byggnadsverksamhetens smidiga anpassning efter de lokala förhållandena.

Stadsplaneutredningens i första hand förordade förslag (i det följande betecknat huvudförslaget) har till sina grunder tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens byggnadslånebyrå, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Gotlands, Malmöhus, Hallands, Kopparbergs,*

Gäuleborgs, Jämtlands och Norrbottens län samt av svenska arkitekters riksförbund, svenska brandskyddsföreningen, kommittén för brandsläckningsväsendets ordnande i Sveriges städer och köpingar, standardiseringskommissionen, civila byggnadsutredningen och svenska brandbefälsförbundet. Huvudförslaget har vidare till sina huvuddrag tillstyrkts av borgarrådsberedningen, stadskollegiet, byggnadsnämnden, fastighetskontoret, fastighetsnämndern och stadsplanenämnden i Stockholm, av stadsfullmäktige i Malmö och Hälsingborg, av byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Solna, Eskilstuna, Linköping, Halmstad, Borås, Karlstad och Karlskoga samt av de kommunala myndigheterna i flertalet mindre städer och samhällen.

Flera av nu nämnda myndigheter och sammanslutningar framhålla, att förslagets genomförande vore ägnat att förverkliga syftet att underlätta och förbilliga byggnadsverksamheten. *Civila byggnadsutredningen* anser behovet av åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för byggnadsproduktionen under nu rådande förhållanden vara så tvingande, att förslaget borde genomföras snarast möjligt. *Standardiseringskommissionen* anför, att de föreslagna ändringarna i byggnadsstadgan i och för sig vore ägnade att i erforderlig grad förhindra, att enskilda kommuner genom omotiverade föreskrifter i byggnadsordning försvårade en rationell byggnadsverksamhet. Det borde dock, tillägger kommissionen, observeras, att en stor del — kanske den övervägande delen — av de svårigheter, som mötte byggnadsverksamheten i form av starkt varierande lokala föreskrifter för byggandet, icke så mycket vore att hänföra till föreskrifter i byggnadsordningarna som till föreskrifter, lämnade av andra myndigheter än byggnadsnämnd, såsom hälsovårdsnämnd, brandchef samt gasverk, vattenverk och elektricitetsverk. Det vore därför nödvändigt att åtgärder snarast vidtoges för att begränsa möjligheten även för andra kommunala organ än byggnadsnämnden att meddela lokalt betonade föreskrifter, vilka ej vore sakligt motiverade. *Borgarrådsberedningen* och *stadskollegiet i Stockholm* finner förslaget, med hänsyn till önskvärdheten av enhetliga och från teknisk synpunkt väl övervägda grunder för den alltmera standardiserade byggnadsverksamheten, motiverat och icke böra ur stadens synpunkt föranleda erinran. *Stockholms stads byggnadsnämnd* anser det enbart riktigt att genom bestämmelser i byggnadsstadgan fastställa enhetliga regler i fråga om rumsstorlekar, trappbredder, rök- och ventilationskanaler och dylikt ävensom beträffande dimensioneringen av byggnadskonstruktioner med hänsyn till materialens hållfasthet, krav på värme- och ljudisoleringsförmåga m. m. att tillämpas lika för alla landets samhällen. I fråga om de föreslagna ändringarnas betydelse för byggnadsproduktionens förbilligande borde emellertid en viss skepsis vara tillåten. Några förenklingar ägnade att påtagligt minska byggnadskostnaderna hade icke kunnat utfinnas. Det snart sagt enda i förslaget, som obestridligt kunde medföra en viss, dock ej avsevärd kostnadsminskning vore rumshöjdens nedpressning, men detta skulle innebära en avgjord standardsänkning.

Åtskilliga av de myndigheter, som anslutit sig till huvudförslagets syfte, ha förordat uppskov med förslagets genomförande. Uppskov har sålunda

förordats av *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län* samt av *svenska stadsförbundet* och ett antal kommunala myndigheter. Till stöd härför har anförts, att lagstiftning i etapper borde undvikas och att det kunde tänkas att ändringar i förevarande förslag visade sig erforderliga på grund av vad som komme att föreslås i det slutbetänkande rörande byggnadslagstiftningen som vore att förvänta från stadsplaneutredningen. Då ändring av byggnadsstadgan i allmänhet nödvändiggjorde omarbetning av de lokala byggnadsordningarna, vore det önskvärt att ändringar i byggnadsstadgan såvitt möjligt genomfördes på en gång till förekommande av onödiga kostnader, besvär och tidsspillan för olika myndigheter. Upprepade omarbetningar ledde till oreda och osäkerhet. Man borde även avvakta de resultat, till vilka pågående byggnadsforskning, särskilt rörande ventilation och isolering, kunde komma. Den slutliga prövningen av förslaget borde anstå, till dess anvisningar och nya normalförslag utarbetats av byggnadsstyrelsen.

Huvudförslaget har avstyrkts av *länsstyrelsen i Jönköpings län, svenska landskommunernas förbund, svenska kommunaltekniska föreningen, föreningen Sveriges stadsarkitekter, stadsfullmäktige, stadskollegiet, drätselkammaren, byggnadsnämnden och stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg* samt *byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Uppsala, Strängnäs, Motala, Tranås, Västervik, Ronneby, Eslöv, Mariestad, Sala och Falun*.

Till stöd för avstyrkandena har främst anförts, att förslagets genomförande skulle leda till en icke önskvärd standardsänkning. *Stockholms stads bostadsinspektör och hälsovårdsnämnd* uttala sålunda, att den föreslagna minskningen av rumshöjden och inskränkningen av ventilationen skulle medföra en påtaglig standardsänkning och innebära ett bestämt steg bakåt beträffande hygieniska krav för vilka de hälsovårdande myndigheterna hittills målmedvetet kämpat. Den besparing som därigenom skulle vinnas vore dessutom relativt liten.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Uppsala anföra i detta sammanhang:

Även om förslagets allmänna princip om förenhetligande av byggnadsbestämmelserna kan godtagas, måste dock förslagets genomförande, sådant det i vissa hänseenden utformats, väcka betänkligheter. I en del samhällen, däribland Uppsala, ha medelst de genom kommunal självbestämmanderätt tillkomna byggnadsordningarna kunnat upprätthållas en relativt hög byggnads- och framför allt bostadsstandard. Jämförelser torde visa att byggkostnaderna i sådana samhällen därigenom icke påverkats så, att de blivit i någon nämnvärd grad högre, än vad som samtidigt varit förhållandet i orter med likartade byggpriser, men med mindre höga krav i sin byggnadsordning.

Det kan föreligga en fara för att de mindre eller minst högt ställda behovsfordringarna för rumsmått m. m. i de nuvarande byggnadsordningarna tagas till utgångspunkt vid prövningarna av de bestämmelser, som skola fastställas i de blivande. Härigenom kan det önskvärda förenhetligandet leda

till en sänkning av byggnadsstandarden till en nivå, som kan komma att ligga under den nuvarande medelnivån för landet. I de enligt förslaget till stadgan överförda bestämmelserna förefinnas några föreskrifter, som i vissa avseenden, direkt eller indirekt kunna medföra en sjunkande tendens.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser de föreslagna ändringarna, utan att nämnvärt förbilliga byggnadskostnaderna, innebära alltför stora avsteg från vad som hittills ansetts såsom önskvärt i fråga om tillgodoseende av krav på allmän säkerhet, hygien, trevnad och social standard.

Från flera håll framhålles, att den nuvarande krissituationen icke borde bli normgivande för en byggnadslagstiftning som avsåges gälla för lång tid framåt. Förslaget kunde befaras hämma den fria utvecklingen på det bostadssociala området.

Socialstyrelsen, som tillstyrkt förslaget, betonar vikten av att de nya bostäderna icke få en väsentligt lägre standard än den nu vanliga. Enligt styrelsens uppfattning hade emellertid stadsplaneutredningen icke förbisett den stora sociala betydelsen av att bostäderna hade ett tillräckligt utrymme.

Mot huvudförslaget har vidare anmärkts att detsamma medförde en opå kallad minskning av de kommunala myndigheternas inflytande. *Byggnadsnämnden i Tranås* anser det mindre lämpligt att byggnadsverksamhetens reglering skulle i viktiga hänseenden bli beroende av bestämmelser, som administrativ myndighet tid efter annan utfärdade utan medverkan av de lokala myndigheterna. *Byggnadsnämnden i Kalmar* framhåller faran av en för långt driven centralisering med uniforma bestämmelser, varigenom lokala myndigheter och organ kunde berövas den förmåga till anpassning efter förhandenvarande förhållanden som i varje särskilt fall medförde det ändamålsenligaste resultatet. *Drätselkammaren i Göteborg* anser att de centraliseringssträvanden, som utmärkte förslaget, skulle, om de realiserades, i betydande grad försvåra tillgodoseendet av de lokala myndigheternas synpunkter på byggnadsproblemen. *Byggnadsnämnden i Kiruna* ifrågasätter om förslagets syfte motiverade det relativt stora ingripande i den kommunala självbestämmanderätten, som förslaget innebure. Tvivel kunde hysas därom, huruvida den sakkunskap beträffande olika platser byggnadsfrågor, som representerades av byggnadsnämnder och länsarkitekter, i fortsättningen i tillfredsställande grad kunde komma till tals. *Stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg* anföra, att byggnadsstyrelsen skulle från att vara en övervakande bli en så gott som lagstiftande myndighet. Olägenheterna härav borde icke underskattas. Stadganden om rätt för byggnadsnämnderna att framföra lokala synpunkter saknades. Som förhållandena nu vore, föreläge det möjlighet för byggnadsnämnderna att utifrån lokala förhållanden och lokal hävd vidtaga åtgärder i förbättrande syfte samt att bromsa försämrande tendenser. Denna möjlighet borde ej beskäras.

Mot huvudförslagets grunder ha riktats anmärkningar även i åtskilliga andra hänseenden. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser sålunda betänkligt, att byggnadsverksamheten i riket i stor utsträckning skulle bero av föreskrif-

ter, som utfärdades i administrativ ordning. Det kunde ifrågasättas, om en anordning med minst tre urkunder (byggnadsstadga, byggnadsordning och anvisningar) vore ägnad att underlätta byggnadsverksamheten. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* har icke något att erinra mot strävandena att ur byggnadsstadgan utmönstra de bestämmelser, som gäve byggnadsnämnderna befogenhet att skärpa generellt tillämpliga föreskrifter av ekonomisk räckvidd, i den mån sådana föreskrifter upptagits i de lokala byggnadsordningarna utan bärande skäl, men anser att, om en stad eller ett samhälle nått en hög byggnadskultur just genom förekomsten av sådana bestämmelser, det knappast vore försvarbart att vrida utvecklingen tillbaka genom en plötslig lättnad i bestämmelsen ifråga. Det syntes därför efter prövning från fall till fall böra kunna medgivas, att dylika skärpande bestämmelser finge intagas i vederbörande lokala byggnadsordning till bevarande av ortens höga byggnadsstandard och därmed i viss mån dess särprägel.

Beträffande omfattningen av den föreslagna överflyttningen av bestämmelser från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan ha mycket olika meningar kommit till uttryck.

Föreningen Sveriges stadsarkitekter anser det tveksamt, om detaljerade tekniska bestämmelser bort inflyta i byggnadsstadgan i en sådan omfattning som föreslagits. Nyheter i fråga om material och utförande gjorde nämligen, att föreskrifter av denna art lätt bleve föråldrade och därigenom kunde verka hämmande på utvecklingen. Ett ytterligare utnyttjande av anvisningsvägen hade varit att föredraga under förutsättning, att vederbörlig hänsyn toges till de olikheter i fråga om klimat, materialtillgång och tradition, som vore rådande på olika håll. Det syntes ej lämpligt att låta i stadgan inflyta bostadsbestämmelser av föreslagen specificerad art. Det skulle, därest föreskrifter härutinnan icke som hittills finge inrymmas i byggnadsordningarna, vara av värde att få dem meddelade i mera rörlig och anpassbar form. Även härvidlag skulle metoden med anvisningar kunna tillämpas. Även *byggnadsnämnden i Göteborg* uttalar sig för en begränsning av byggnadsstadgans föreskrifter. I stadgan borde upptagas endast sådana, mestadels tekniska bestämmelser, som uppenbarligen kunde och borde vara desamma för hela riket. Alla övriga bestämmelser, anpassade efter de lokala förhållandena, borde införas i byggnadsordningarna.

Medicinalstyrelsen tillstyrker, att detaljbestämmelser överföras från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan i stort sett i den omfattning och på det sätt som föreslagits av stadsplaneutredningen.

I ett flertal yttranden förordas överflyttning till byggnadsstadgan av ytterligare en del föreskrifter, som nu förekomma i byggnadsordningarna, avseende bland annat grund och sockelmur, portar, fönster, dörrar, yttertrappor, burspråk och dylika utsprång, brandmurar, skyltar m. m.

Byggnadsstyrelsen uttalar, att erfarenheten givit vid handen att berörda byggnadsdetaljer med fördel kunde regleras genom generellt gällande föreskrifter, samt anför vidare:

En sålunda ytterligare kompletterad byggnadsstadga, upptagande allmän-giltiga bestämmelser rörande alla de förhållanden, som innefattas i kap. 2 och 3 i byggnadsstyrelsens normalförslag till byggnadsordning för stad, köping och större municipalsamhälle skulle även vara ägnad att mera fullständigt än enligt utredningens begränsade överflyttningsförslag avlägsna den med fog anmärkta bristande enhetligheten hos gällande föreskrifter angående byggnads anordnande och byggnadsföretags tekniska utförande. Med hänsyn till de avsevärda fördelar i praktiskt och ekonomiskt avseende, som härigenom uppenbart kunde ernås, förordar styrelsen alltså en mera fullständig överarbetning och komplettering av stadgan i berörda avseende.

De ytterligare föreskrifter, som sålunda synas böra överflyttas till stadgan, skulle icke komma att beröra på respektive orter förefintlig byggnadstradition i vidare mån än de till överflyttningen av utredningen föreslagna. Eventuella avvikelser, som med hänsyn till vissa ortsförhållanden eller andra särskilda omständigheter befinnas erforderliga, avses ju att kunna angivas i de lokala byggnadsordningarna enligt förslagets 60 a § första meningen. Sådana för orterna säregna byggnadsförhållanden förekomma emellertid numera jämförelsevis sällan, i den mån de icke äga samband med olika klimatiförhållanden inom skilda delar av landet. Hänsyn till sistnämnda förhållanden kan givetvis även tagas i de anvisningar i fråga om byggnads material och konstruktion, som enligt förslaget skall upprättas och tillhandahållas av byggnadsstyrelsen.

Vad sålunda föreslagits angående lämpligheten att i vidare omfattning låta byggnadsstadgan övertaga byggnadsordningarnas föreskrifter synes emellertid icke böra förhindra, att den av utredningen nu föreslagna partiella kompletteringen av byggnadsstadgans bestämmelser omedelbart vidtages. Därigenom skulle utan ytterligare tidsutdräkt främjas den enhetlighet i byggnadsförhållandena, som i besparingssyfte kan vara av betydelse.

Länsarkitekten i Uppsala län anser, att alla föreskrifter rörande förhållanden, som äro oberoende av lokala variationer i klimat, byggnadstraditioner eller dylikt, böra inflyta i byggnadsstadgan. Liknande uppfattning uttalas av *länsstyrelsen i Jämtlands län*. Till stöd för en mera omfattande överflyttning av bestämmelser från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan anföres i några yttranden, att det vore en stor olägenhet med splittring på olika författningar. *Länsstyrelsen och länsarkitekten i Hallands län* anse byggnadsordningarna böra reserveras för rena undantagsfall. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Ystad* uttala, att man borde taga steget fullt ut och helt slopa byggnadsordningarna. — *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser nödvändigt att samtliga föreskrifter rörande byggnadsverksamheten sammanförras i en författning.

I flera yttranden har förordats att med hänsyn till luftskydd, brandskydd och hälsovård i olika författningar meddelade föreskrifter rörande byggnads tekniska utförande gjordes till föremål för översyn och infördes i byggnadsstadgan. De nuvarande föreskrifternas placering i skilda författningar hade givit upphov till en viss osäkerhet om vilka bestämmelser som vore gällande. *Byggnadsnämnden i Stockholm* anser högeligen önskvärt, att alla bestämmelser av byggnadsteknisk karaktär i brandstadga och skyddsrumslag samt säkerhetsföreskrifter rörande hissar, garage och skyddsanordningar på tak inarbetades i byggnadsstadgan, så att alla olika bestämmelser rörande bygg-

nads planering och utförande funnes samlade i en enda författning. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser önskvärt, att en allmän översyn av samtliga författningar och lokala bestämmelser rörande byggnadsväsendet företoges, så att en bättre överensstämmelse dem emellan åstadkommes och större överskådlighet erhöles.

Riksförsäkringsanstalten anför i detta sammanhang bland annat:

I nu gällande byggnadsstadga finnas intagna ett flertal bestämmelser, vilka beröra arbetsrums uppförande och inredning. Med arbetsrum torde här avses icke endast sådana arbetsrum, som förekomma i vanliga bostadslägenheter, utan även sådana lokaler, varå lagen om arbetarskydd äger tillämpning. Dessa bestämmelser i byggnadsstadgan beröra sålunda områden, som det tillkommer yrkesinspektionen att övervaka. Ifrågavarande bestämmelser äro emellertid icke anpassade efter bestämmelserna i lagen om arbetarskydd, och ej heller göres i byggnadsstadgan någon hänvisning till nämnda lag. Detta förhållande har vållat yrkesinspektionen avsevärda olägenheter, i det att arbetslokaler i stor utsträckning blivit uppförda och inredda, utan att arbetarskyddslagens krav i hygieniskt eller skyddstekniskt avseende blivit tillbörligt beaktade. Ett ingripande av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare har icke kunnat äga rum på grund av att denne icke på förhand blivit underrättad om föreliggande planer på uppförande av byggnad.

En omarbetning av byggnadsstadgan med hänsynstagande till bestämmelserna i lagen om arbetarskydd och de intressen, som yrkesinspektionen i anslutning därtill har att tillvarata vid arbetslokals uppförande och inredning, är till följd av nämnda missförhållanden högeligen påkallad. En framställning om sådan omarbetning torde även vara att förvänta i anslutning till eller efter antagandet av det förslag till ny arbetarskyddslag, som för närvarande är under utarbetande inom 1938 års arbetarskyddskommitté.

I stadsplaneutredningens nu föreliggande förslag ha bestämmelserna i lagen om arbetarskydd och med stöd därav utfärdade föreskrifter och anvisningar rörande arbetslokaler ej heller på något sätt beaktats. I vissa avsnitt hava sådana förändringar eller tillägg föreslagits, att nämnda bestämmelser i än högre grad än tidigare komma att beröras av byggnadsstadgan, i händelse ändringsförslaget genomföres.

Den av stadsplaneutredningen föreslagna metoden med anvisningar har i allmänhet tillstyrkts av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. *Statens byggnadslänebyrå* uttalar, att genom den föreslagna utbrytningen av vissa tekniska detaljer och sammanförandet av dessa i särskilda av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar, till vilka byggnadsstadgan endast skulle hänvisa, utan tvivel skulle uppnås erforderlig enhetlighet och dessutom stor smidighet utan att byggnadsstadgan i onödan belastades med tyngande detaljföreskrifter. *Länsarkitekten i Gävleborgs län* anser anvisningssystemet särskilt värdefullt, enär därigenom stadgan kunde på ett utomordentligt smidigt sätt följa den alltjämt fortgående utvecklingen inom byggnadstekniken. Det kunde ifrågasättas, om icke dylika anvisningar bort komma till användning i ännu större utsträckning än som föreslagits. Även *byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Eskilstuna* anse metoden med anvisningar böra komma till större användning. I stort sett borde byggnadsstadgan innehålla endast mera allmängiltiga bestämmelser och begreppsbestämningar

med hänvisning till detaljbestämmelser, som utfärdades centralt i intim kontakt med fortgående forskning och bearbetning av vunna erfarenheter. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förordar däremot att anvisningarna begränsas till sådant som ej är alltför mycket beroende av lokala förhållanden.

Länsarkitekten i Norrbottens län samt *byggnadsnämnden* och *stadsfullmäktige i Varberg* anse oklart vilken rättsverkan anvisningarna avses skola få. Det borde i samtliga fall angivas, att anvisningarna vore bindande. Även *föreningen Sveriges stadsarkitekter* förordar ett klarläggande härutinnan. En skiljelinje kunde här tänkas mellan tekniska och säkerhetsföreskrifter, å ena, samt bostadstekniska och sociala föreskrifter, å andra sidan, varvid de förra kunde tänkas bli obligatoriska eller ovillkorligen gällande, medan de senare finge en mera rådgivande karaktär. Åt byggnadsnämnd kunde sålunda i viss utsträckning överlämnas att pröva från fall till fall med skyldighet dock att icke utan grundad anledning frångå anvisningarna. *Svenska teknologföreningen* uttalar, att beträffande särskiljandet av vad som borde ingå i byggnadsstadgan och vad som borde hänföras till anvisningarna vore en mera klar och konsekvent gränsdragning önskvärd än den som framginge av förslaget.

I ett flertal yttranden förordas, att anvisningarna av byggnadsstyrelsen utarbetas i samråd med därav berörda statliga och kommunala myndigheter och organ, enskilda sammanslutningar och andra sakkunniga. *Länsstyrelsen i Uppsala län* utgår från att byggnadsstyrelsen vid utfärdandet av anvisningar komme att eftersträva den bästa avvägningen mellan byggnadsstandard och byggnadskostnader, som kunde erhållas genom ett nära samarbete mellan teknisk, ekonomisk och hygienisk samt även estetisk sakkunskap. *Medicinalstyrelsen* hemställer, att den måtte erhålla tillfälle deltaga i utarbetandet av anvisningarna. Hälsovårdssynpunkterna borde nämligen aldrig släppas ur sikte. *Sveriges fastighetsägareförbund*, som förutsätter att förbundet och dess lokala sammanslutningar få tillfälle att yttra sig över anvisningarna, innan de utfärdas, hyser den förvissningen att anvisningarna för att leda till praktiskt och ekonomiskt goda resultat måste baseras jämväl på den fond av erfarenhet, som representerades av fastighetsägarna i landets olika delar.

Stockholms stads byggnadsnämnd anför i detta sammanhang bland annat:

Byggnadsstyrelsens befattningstagande med praktisk byggnadsverksamhet gäller i huvudsak statens husbyggande med dess i regel mycket noggrant och speciellt kontrollerade byggnadsföretag, medan däremot beröringen med den enskilda byggnadsverksamheten, som åtminstone under normala förhållanden sammanlagt representerar ojämförligt mycket större producerad byggnadsvolym än den statliga, är mera tillfällig och i vart fall sällan mera ingående. Då dessutom de erfarenheter som byggnadsnämnderna runtom i landet äga med all rätt synas böra få göra sig gällande vid utformandet av de normer som skola ligga till grund för deras tillsynsverksamhet, ifrågasättes, att normeringsarbetet uppdrages icke åt byggnadsstyrelsen ensam utan — i viss analogi med det förfaringssätt som tillämpats vid utarbetandet av de för statens byggande verk gällande normalbestämmelserna för järnkonstruktioner, för cementleveranser samt betongkonstruktioner — åt en delegation under byggnadsstyrelsens ledning av sakkunniga, utsedda av de största stä

dernas byggnadsnämnder, förslagsvis Stockholms, Göteborgs och Malmös, samt möjligen dessutom någon Norrlandsstads. Ett på så sätt ordnat samarbete mellan byggnadsstyrelsen och byggnadsnämndsdelegerade skulle vara ägnat att förtaga eljest lätt uppstående intryck av intrång på kommunernas självstyrelse och motviljan mot den av tidsläget främjade benägenheten för skarpt centralisering av administrationsärenden.

Statens byggnadslånebyrå, svenska arkitekters riksförbund och svenska teknologföreningen ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att inrätta ett byggnadsstyrelsens tekniska råd, vilket skulle äga taga initiativ och verkställa erforderliga undersökningar och utredningar samt utarbeta förslag till behövliga anvisningar.

Förslaget att fastställelse av byggnadsordning ävensom av ändring däri skall med visst undantag överflyttas å Kungl. Maj:t har blivit föremål för mycket skiljaktiga uttalanden. Förslaget härom har tillstyrkts av *byggnadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, civila byggnadsutredningen, standardiseringskommissionen* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Blekinge, Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län, länsarkitekterna i Östergötlands, Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län samt byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Eskilstuna, Strängnäs, Visby, Kungsbacka och Kungälv* samt byggnadsnämnderna i några mindre samhällen.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älsborgs, Skaraborgs, Västmanlands och Jämtlands län, svenska stadsförbundet ävensom *stadsfullmäktige, stadskollegiet, drätselkammaren, byggnadsnämnden och stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg* samt *byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Trands, Växjö, Kristianstad, Halmstad, Marstrand, Lysekil, Mariestad, Örebro och Arboga* ha avstyrkt eller ifrågasatt lämpligheten av förslaget.

De som tillstyrkt förslaget anföra till stöd härför främst nödvändigheten att åstadkomma större enhetlighet på det byggnadstekniska området. Mot fastställelseprövningens överflyttande å Kungl. Maj:t åberopas bland annat att Kungl. Maj:ts prövning oundgängligen skulle medföra mycken skriftväxling och onödig tidsutdräkt samt — därest fastställelse icke följde å det första förslaget utan detta av en eller annan anledning återförvisades — ett omständligt remissförfarande. Förslagets genomförande skulle därjämte medföra en icke önskvärd arbetsbelastning hos den centrala myndigheten. Länsstyrelserna och deras rådgivande organ, länsarkitekterna, ägde därjämte större möjlighet än en central myndighet att bedöma behovet av lokalt betonade föreskrifter för byggnadsverksamheten. Därest byggnadsordningarna allenast komme att i huvudsak innefatta de undantag från byggnadsstadgans generella bestämmelser och de organisatoriska föreskrifter, som helt lokalt erfordrades, torde samhörigheten mellan stadsplanebestämmelser och byggnadsordningar i och för sig ej behöva hindra, att länsstyrelserna fortfarande fastställde byggnadsordningarna. För vinnande av erforderlig enhetlighet skulle kunna lämnas särskilda direktiv i vilka avseenden avvikelser från ett enhetligt för-

slag vore tillåtna. Garanti för att olämpliga bestämmelser icke bleve fastställda kunde vinnas genom föreskrift om att avvikelser från normalförslag icke finge göras utan synnerliga skäl. Den eftersträfvade enhetligheten kunde vidare vinnas genom att medgiva byggnadsstyrelsen klagorätt över länsstyrelsens beslut.

Som förut nämnts har stadsplaneutredningen även framlagt ett mera begränsat alternativförslag för den händelse att utredningens huvudförslag icke ansåges böra genomföras för närvarande. Alternativförslaget har förordats av länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens län, svenska landskommunernas förbund samt byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Sundbyberg, Jönköping, Växjö, Lund, Laholm, Skövde, Filipstad, Västerås, Arboga, Falun, Ludvika, Örnsköldsvik och Umeå ävensom byggnadsnämnderna i några mindre samhällen. Till stöd för detta förord ha återopats samma skäl som anförts för ett uppskov med huvudförslagets genomförande. Även länsstyrelsen i Stockholms län förordar alternativförslaget, om det kunde antagas att stadsplaneutredningen hunne slutföra sitt uppdrag inom en jämförelsevis kort tid efter det byggnadsstyrelsen utarbetat anvisningar och normalförslag.

Statens byggnadslånebyrå avstyrker alternativförslaget under framhållande, att den slutliga revisionen av byggnadslagstiftningen ej torde hinna slutföras och den ändrade lagstiftningen träda i kraft förrän efter två à tre år. Då man kunde förvänta, att fredsslutet komme att giva anledning till en mycket stor byggnadsverksamhet, skulle ett antagande av det alternativa förslaget medföra, att under en tämligen lång period av livlig byggnadsverksamhet nuvarande olägenheter av olikartade lokala bestämmelser alltjämt skulle bestå.

Samma uppfattning har uttalats av svenska arkitekters riksförbund. Byggnadsstyrelsen ifrågasätter, huruvida stadsplaneutredningens syfte att förbilliga byggnadsverksamheten, utan åsidosättande av bland annat hygieniska minimikrav, lämpligen kunde tillgodoses endast genom alternativförslaget. Länsstyrelsen och länsarkitekten i Värmlands län anse, att ändringarna hellre borde ske snarast och successivt än att en obestämd tidpunkt skulle avvaktas, då hela byggnadslagstiftningskomplexet kunde komma att föreligga i slutgiltigt skick.

Förslag av byggstandardiseringen rörande vissa måttbestämmelser.

I skrivelse den 29 september 1944 har byggstandardiseringen, som är ett av standardiseringskommissionen upprättat organ med uppgift att söka åstadkomma en standardisering på byggnadsområdet och härigenom bidra till att nedbringa byggnadskostnaderna, föreslagit ändrad lydelse av vissa bestämmelser i stadsplaneutredningens förslag.

Till stöd för denna framställning har byggstandardiseringen framhållit den stora betydelsen av att de måttbestämmelser som komme att meddelas i byggnadsstadgan utformades så, att de icke strede mot och äventyrade resultatet av den utredning angående ett enhetligt måttssystem för byggnadsindustrien (den s. k. modulutredningen), vilken med stöd av Sveriges industriförbund igångsatts inom byggstandardiseringen. Redan från början av byggstandardiseringens verksamhet hade det stått klart, att enhetliga måttregler måste skapas för anslutningsmåttan hos olika byggnadsdelar. Sålunda borde t. ex. fönsteryttermåttan passa till formaten på olika väggmaterial, såsom tegel, lättbetong m. m. Kakel, sintrade plattor och övriga beklädnadsmaterial borde passa såväl till stommaterialen som till väggöppningarna. Spisar, diskbänkar, kylskåp och övrig köksinredning borde måttsättas på ett sådant sätt att de utan särskilda åtgärder och med god utrymmesekonomi kunde sammanfogas på byggnadsplatsen. Utan ett sådant enhetligt måttssystem måste en standardisering av de olika detaljerna leda till kaos. Ett enhetligt måttssystem vore också en nödvändig förutsättning för att överhuvudtaget överföra tillverkningen av olika byggnadsdelar från byggnadsplatsen till fabriker. Ehuru byggstandardiseringens utredningsarbete ännu icke avslutats, hade det redan utförda arbetet likväl givit bestämda anvisningar om modulens lämpliga storlek och om vissa allmänna synpunkter, vilka om möjligt borde beaktas vid utformningen av ändringarna i byggnadsstadgan.

Härom har byggstandardiseringen anfört följande.

Reglerna för anslutningsmåttan bygga på ett s. k. modulnät. Härvid avses ett tämligen finmaskigt rutnät, vilket tänkes lagt över såväl planprojektion som vertikalprojektion av en byggnad. Maskvidden i detta nät, den s. k. modulen, är den grundläggande måttenheten. Väggar, dörrar, fönster, inredning m. m. placeras och dimensioneras så att anslutningarna mellan de olika delarna sammanfalla med rutnätet. De olika rumsmåttan äro sålunda alltid ett helt antal moduler. Veggöppningar för fönster och dörrar placeras likaledes i rutnätet och inredningsdelar täcka alltid ett helt antal rutor. En viktig förutsättning är, att mellanväggarnas tjocklek, där så är möjligt, är ett helt antal moduler. Stommateriellen bör utformas så, att man med ett minimum av spill kan åstadkomma öppningar i väggar och bjälklag, som sammanfalla med rutnätet. Alla byggnadsdelar dimensioneras alltså så att dimensionerna bli ett helt antal moduler. Man får då ett begränsat antal storleksvariationer, vilka kunna standardiseras och lagertillverkas. Härvid gälla samma måttregler för alla delarna i t. ex. en köksinredning, så att spisar, diskbänkar, kylskåp, värmesåp och övriga kökssåp passa till varandra. Genom att anslutningsmåttan för alla färdiga byggnadsdelar från början kunna överblickas, kunna halvfabrikat såsom murstenar, röppipor m. m. tillverkas i bestämda dimensioner, vilka ej behöva kapas på byggnadsplatsen. Härigenom reduceras materialförlusterna genom spill till ett minimum.

Endast med hjälp av ett sådant klart måttssystem kan det i längden bliva möjligt att på byggnadsplatsen till en organisk helhet sammanfoga hundratal olika byggnadsdelar, tillverkade vid industrier i vitt skilda delar av landet. Ett sådant måttssystem är sålunda en väsentlig förutsättning för den industrialisering av byggandet, som nu allmänt framhålls som nödvändig.

För att utröna vilken modul, som för svenska förhållanden skulle vara lämpligast, ha ingående utredningar verkställts för att studera modulen med hänsyn till

1. byggnadsmaterialen,
2. bostads- och övriga byggnadsfunktioner,
3. allmänna principer för måttsättning av byggnadselement i helt monteringsfärdiga byggnader samt toleranser m. m.,
4. modulsystem i andra länder.

Utredningarna, vilka ej här närmare kunna refereras, ha tydligt visat, att 10 cm är den ur alla synpunkter lämpligaste modulen, medan 12,5 resp. 15 cm-måtten, vilka också allvarligt diskuterats, i olika avseenden medföra betydande olägenheter. 15 cm-måttet är bl. a. alltför grovt som modulmätt, medan 12,5 cm-måttet för till måttserier, vilka icke på något sätt överensstämmer med dem, som hittills brukats inom materialindustrin och därför skulle medföra mycket stora omlägningskostnader.

Utredningarna ha bl. a. visat, att tegelformatet genom små ändringar kan anpassas till 10 cm modulen, vilket i viss utsträckning även gäller andra murstenar. Rörlägningsarbetena skulle avsevärt kunna förenklas genom konsekvent tillämpning av 10 cm-modul, och för inredning såsom fönster, dörrar, köksinredning, garderober m. m. är 10 cm-måttet mycket lämpligt och ansluter sig väl till tillämpad praxis. Hissar kunna bättre standardiseras med 10 cm-måttet än med andra modulmätt, och 10 cm-måttet passar också väl till standardisering av trappor, vilket torde framgå av motiveringen till förslag till ändrad lydelse av 57 §.

De berörda materialindustrierna ha också visat ett mycket positivt intresse för en övergång till en sådan 10 cm-modul, och det är därvid anmärkningsvärt, att detta gäller även sådana industrier, för vilka en måttändring i överensstämmelse med 10 cm-modulen skulle medföra betydande omlägningskostnader.

Av väsentlig betydelse är också, att andra länder, som bearbetat modulfrågan, även stannat för en modul på cirka 10 cm. Sålunda har American Standards Association fastställt ett modulmätt på 4", vilket överensstämmer med 10 cm-måttet så mycket som överhuvudtaget är möjligt med användning av tummått. Även i Frankrike har en bestämd byggnadsmodul på 10 cm fastställts. Det torde därför finnas stor sannolikhet för att 10 cm kan bli ett internationellt fastställt modulmätt, även om man i Tyskland anslutit sig till ett modulmätt på 12,5 cm.

Över byggstandardiseringens förslag ha utlåtanden efter remiss avgivits av byggnadsstyrelsen och svenska arkitekters riksförbund.

Byggnadsstyrelsen har i sitt utlåtande funnit den inom byggstandardiseringen pågående utredningen i syfte att utforma ett enhetligt måttsystem för olika i en byggnad ingående delar synnerligen beaktansvärd. Ehuru byggnadsstadgans bestämmelser genom sin karaktär av minimibestämmelser icke kunde anses hindra genomförande av ett visst modulsystem, vore det dock av praktiska skäl önskvärt, att vid fastställandet i stadgan av minimimått så långt det vore görligt hänsyn toges till måttenheten.

Svenska arkitekters riksförbund uttalar, att den systematisering och ordning av måtten inom byggnads- och byggmaterialindustrierna, vartill byggstandardiseringens modulutredning syftade, med all sannolikhet torde komma att bli av den största betydelse för utvecklingen av byggnadsindustriens produktionsförhållanden. Då det av byggstandardiseringens skrivelse syntes framgå, att byggnadsmaterialindustrin i mycket stor utsträckning vore beredd att

anpassa sig till det av byggstandardiseringen föreslagna modul-systemet, ville förbundet för sin del även understryka vikten av att byggnadsstadgan icke erhöles en utformning, som strede mot och äventyrade resultatet av byggstandardiseringens modul-system.

Departementschefen.

Den av stadsplaneutredningen verkställda undersökningen av byggnadsordningar från skilda delar av landet giver vid handen, att byggnadsordningarnas föreskrifter rörande byggnads tekniska utförande variera mycket för olika städer och samhällen. Dessa olikheter äro delvis föranledda av historiska skäl. Före tillkomsten av 1874 års byggnadsstadga saknades för hela riket gemensamma byggnadsbestämmelser. De erforderliga föreskrifterna rörande byggnads utförande meddelades i stället för varje stad för sig och sammanfattades i stadens byggnadsordning. 1874 års byggnadsstadga och den nu gällande byggnadsstadgan av år 1931 ha endast mycket ofullständigt förmått ändra det av ålder rådande systemet med olika byggnadsföreskrifter för nästan varje stad eller samhälle.

Olikheterna äro, såsom stadsplaneutredningens undersökning visar, ofta ej sakligt motiverade. På sätt stadsplaneutredningen framhållit och i de avgivna yttrandena vitsordats äro dessa olikheter till stort men för byggnadsverksamheten. Civila byggnadsutredningen har upplyst, att det vid flera tillfällen förekommit att av utredningen förordade förenklingsförslag befunnits strida mot vederbörande byggnadsordning, varför genomförandet av föreslagna åtgärder blivit beroende av dispens. Genom att byggnadsordningarna innehålla olika bestämmelser rörande en och samma byggnadsdetalj försvåras en standardisering av byggnadsdelar och industrialisering av deras tillverkning. Olikheterna äro på grund härav ägnade att fördyra bostadsproduktionen. Med hänsyn härtill är det angeläget, att berörda hinder mot en rationalisering av byggnadsverksamheten undanröjes.

De i några yttranden anförda betänkligheterna mot ett förenhetligande av vissa byggnadsföreskrifter äro enligt min mening överdrivna. Väl måste ett genomförande av stadsplaneutredningens huvudförslag, såsom ock från några håll anmärkts, medföra en viss begränsning av de lokala myndigheternas inflytande. Detta innebär emellertid icke att de skulle komma att sakna möjlighet att framföra sina synpunkter. Strävandena efter större enhetlighet få självfallet icke drivas så långt att välmotiverade krav på lokala avvikelser från normalbestämmelserna lämnas obeaktade. Möjlighet att taga skälig hänsyn till lokala förhållanden måste sålunda finnas. Stadsplaneutredningen har också i sitt förslag under 60 a § upptagit ett stadgande, enligt vilket, därest med hänsyn till ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter avvikelse från de under 49—57 §§ upptagna bestämmelserna finnes påkallad, föreskrift härom må meddelas i byggnadsordning. Jag vill i detta sammanhang fram-

hålla att de föreslagna bestämmelserna icke äro av den natur att de hindra en anpassning till de skiftande bostadsvanorna i olika landsdelar. Från några håll ha uttalats farhågor att ett förenhetligande av byggnadsföreskrifterna skulle leda till en sänkning av bostadsstandarden. Så torde emellertid icke behöva bliu fallet. Generella föreskrifter kunna uppenbarligen meddelas beträffande åtskilliga byggnadsdetaljer utan att bostadsstandarden påverkas härav, och bestämmelserna böra givetvis utformas så, att skäliga krav på hygien, trevnad och social standard icke eftersättas.

På grund av vad sålunda anförts finner jag öfvervägande skäl tala för att gällande föreskrifter rörande byggnads tekniska utförande göras till föremål för översyn i syfte att åstadkomma större enhetlighet på detta område.

Detta önskemål kan tänkas tillgodosett på flera olika sätt. I ett par yttranden har förordats att i byggnadsstadgan skulle intagas alla de föreskrifter som nu innehållas i byggnadsordningarna. De senare skulle alltså helt försvinna. Det torde emellertid icke vara lämpligt att i alla avseenden meddela för hela riket enhetliga bestämmelser rörande byggnads tekniska utförande. Såsom nyss nämnts måste hänsyn kunna tagas till lokala förhållanden. En annan väg, som prövats av stadsplaneutredningen, är att lämna byggnadsstadgan i allt väsentligt oförändrad men omarbета de lokala byggnadsordningarna efter enhetliga riktlinjer. Ej heller denna metod torde kunna förordas. De ändringar i byggnadsbestämmelserna som tid efter annan påkallas av utvecklingen skulle nämligen endast med stora svårigheter kunna genomföras, om de funnes upptagna i ett stort antal byggnadsordningar.

Stadsplaneutredningen har i stället förordat, att reformen verkställas genom en ändring av byggnadsstadgan och i huvudsak på så sätt, att vissa byggnadsföreskrifter av större betydelse öfverflyttas från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan. I vilken omfattning stadgan bör innehålla reglerande bestämmelser angående byggnads anordnande är en lämplighetsfråga. Då erfarenheten visat, att den fördelning av föreskrifterna mellan byggnadsstadgan och byggnadsordningarna som skedde år 1931 medfört alltför stor oenhetlighet med avseende å olika orters byggnadsföreskrifter, bör byggnadsstadgan enligt min mening ingripa reglerande i större utsträckning än nu är fallet. Jag vill därför i princip ansluta mig till stadsplaneutredningens förslag om öfverflyttning av vissa byggnadsföreskrifter från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan.

Många av de myndigheter, vilka förklarat sig icke ha något att erinra mot stadsplaneutredningens huvudförslag i och för sig, ha emellertid förordat uppskov med förslagets genomförande. För ett sådant uppskov ha, på sätt framgår av redogörelsen för yttrandena i denna del, anförts åtskilliga vägande skäl. Därvid har främst framhållits, att ändringar av de bestämmelser som enligt förslaget nu skulle upptagas i byggnadsstadgan kunde föräledas av vad stadsplaneutredningen komme att föreslå i sitt slutbetänkande. Utredningen har emellertid framhållit, att de bestämmelser, om vilka nu vore fråga, utformats med tanke på att icke behöva i sakligt hänseende omarbetas till följd av vad utredningen i sitt slutbetänkande kunde komma att föreslå.

Någon omarbetning med hänsyn till det sakliga innehållet lär vid sådant förhållande icke erfordras inom den närmaste tiden, och den omständigheten att bestämmelserna kunna behöva i formellt hänseende jämkas under den fortsatta överarbetningen av byggnadslagstiftningen torde icke böra tillmätas så stor betydelse, om ett skyndsamt förenhetligande av vissa byggnadsföreskrifter från andra synpunkter finnes påkallat. Som skäl för ett uppskov med reformen har vidare anförts, att stadsplaneutredningens slutbetänkande jämväl torde komma att föranleda nya ändringar i byggnadsordningarna, samt att upprepade omarbetningar av dessa självfallet borde undvikas. Av skäl som jag i det följande i samband med behandlingen av övergångsbestämmelserna skall närmare angiva bör den överarbetning av byggnadsordningarna som föranledes av förevarande reform kunna tills vidare anstå och ske först i samband med de ändringar i byggnadsordningarna som föranledas av vad stadsplaneutredningen kommer att föreslå i sitt slutbetänkande. I några yttranden har ifrågasatts att uppskjuta reformens genomförande i avbidan på resultatet av pågående byggnadsforskning. Det är visserligen sannolikt, att forskningsresultaten kunna komma att påkalla jämkning av de bestämmelser, om vilkas införande i byggnadsstadgan nu är fråga. Det är dock icke antagligt att så betydelsefulla resultat skulle vara att förvänta inom den närmaste tiden, att ett uppskov fördenskill vore motiverat.

På grund av vad sålunda anförts och då behovet av enhetligare byggnadsföreskrifter måste anses synnerligen trängande med hänsyn till den omfattande byggnadsverksamhet som kan förväntas, när krisssårigheterna lättat, synes mig ett sådant förenhetligande böra genomföras utan uppskov.

Beträffande frågan, i vilken utsträckning byggnadsordningarnas detaljföreskrifter böra ersättas genom generella bestämmelser i byggnadsstadgan, ha olika meningar uttalats. Såväl civila byggnadsutredningen som stadsplaneutredningen har förordat, att till byggnadsstadgan överflyttas föreskrifter angående luftväxlingsanordningar, grund- och yttermurar, tak- och golvbeläggningar, skorstenar, rökgångar samt trappor. Stadsplaneutredningen har därjämte föreslagit, att stadgan skall kompletteras även med vissa andra bestämmelser angående påkänningar på byggnads bärande delar, värme- och ljudisolering, dagerbelysning, rums- och lägenhetsstorlek samt brandmurs beskaffenhet och utförande m. m.

På några håll har man ansett den föreslagna överflyttningen av byggnadsföreskrifter till byggnadsstadgan alltför omfattande. Sålunda har hävdats, att i byggnadsstadgan borde intagas endast sådana mestadels tekniska föreskrifter som borde vara desamma för hela riket samt att alla övriga bestämmelser borde — anpassade efter ortsförhållandena — upptagas i byggnadsordningarna. Om överflyttningen av byggnadsföreskrifter till stadgan begränsas på sistnämnda sätt, torde det emellertid icke vara möjligt att bota bristen på enhetlighet hos gällande föreskrifter angående byggnads tekniska utförande. För att vinna det med reformen avsedda syftet — att skapa förutsättningar för en standardisering och industrialisering av byggnadsverk-

samheten — torde det vara nödvändigt, att förenhetligandet av byggnadsföreskrifterna genomföres i så stor utsträckning som möjligt. I enlighet härmed är det enligt min mening principiellt önskvärt, att till byggnadsstadgan överflyttas bestämmelser rörande allt sådant som icke nödvändigtvis måste regleras lokalt på grund av variationer i klimat, byggnadstraditioner eller dylikt. Otvivelaktigt skulle härigenom vinnas avsevärda praktiska fördelar.

Med nu angivna uppfattning kan jag icke omfatta den i några yttranden framförda åsikten, att det av stadsplaneutredningen föreslagna förenhetligandet av byggnadsföreskrifter skett i för stor omfattning. I likhet med stadsplaneutredningen anser jag, att de byggnadsdetaljer som beröras av utredningens förslag kunna med fördel regleras genom generella föreskrifter. Möjligen kan ifrågasättas, om icke överflyttningen av bestämmelser från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan bort göras mera omfattande än vad stadsplaneutredningen föreslagit. I ett flertal yttranden har förordats, att även byggnadsdetaljer rörande grund och sockelmur, portar, fönster, dörrar, yttertrappor, burspråk m. m. skulle regleras genom föreskrifter i byggnadsstadgan. En överflyttning till denna av föreskrifterna härom torde emellertid icke vara möjlig utan ytterligare utredning. Jag anser mig därför för närvarande i stort sett böra godtaga stadsplaneutredningens förslag med avseende å överflyttningen av detaljföreskrifter från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan.

I flera yttranden har förordats, att de föreskrifter i fråga om byggnads tekniska utförande med avseende å luftskydd, brandskydd, hälsovård m. m. som meddelats i olika författningar måtte göras till föremål för översyn och sammanföras i byggnadsstadgan. Därefter har genom en den 15 juli 1944 utfärdad kungörelse (nr 545) redan vissa med hänsyn till luftskydd givna byggnadsbestämmelser, vilka förut varit upptagna i lagen om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., intagits i byggnadsstadgan, och den nya brandlagen den 15 juli 1944 liksom brandstadgan samma dag innehåller icke några bestämmelser rörande byggnads tekniska utförande. Då under den närmaste tiden nya brandordningar skola fastställas, torde böra tillses att dessa icke — såsom förut skett i de gamla brandordningarna — komma att upptaga föreskrifter rörande byggnads tekniska utförande. Ett överflyttande till byggnadsstadgan av de med hänsyn till hälsovården meddelade byggnadsföreskrifterna synes önskvärt men torde på grund av frågans omfattning icke kunna ske i förevarande sammanhang.

Riksförsäkringsanstalten har i sitt yttrande över stadsplaneutredningens förslag förklarat sig anse, att en omarbetning av byggnadsstadgan med hänsynstagande till bestämmelserna i lagen om arbetarskydd och de intressen som yrkesinspektionen i anslutning därtill har att tillvarata vid arbetslokals uppförande och inredning vore i hög grad påkallad. Även om en sådan översyn måste anses önskvärd, torde den dock böra anstå till dess det förslag till arbetarskyddslag som för närvarande är under utarbetande framlagts och prövats.

Beträffande åtskilliga byggnadsdetaljer har stadsplaneutredningen förordat den anordningen att byggnadsstyrelsen skall utfärda särskilda anvisningar. Härigenom skulle man kunna vinna erforderlig enhetlighet utan att byggnadsstadgan belastas med alltför många detaljföreskrifter. Om till anvisningarna hänföras sådana mindre betydelsefulla bestämmelser som kunna förväntas ofta behöva jämkas, exempelvis angående tillåtna material, torde det vidare bli möjligt att smidigt anpassa byggnadsbestämmelserna med hänsyn till utvecklingen på byggnadsteknikens område utan att byggnadsstadgan behöver ändras alltför ofta. Den föreslagna anordningen synes därför ändamålsenlig.

Jag vill emellertid framhålla, att även om gränserna för byggnadsstyrelsens befogenhet att meddela anvisningar angivas så tydligt som möjligt, tvekan ej sällan torde kunna uppstå beträffande omfattningen av befogenheten. Med hänsyn härtill och till den ekonomiska betydelsen för de enskilda av den reglering av byggnadsverksamheten som sålunda skulle ankomma på byggnadsstyrelsen anser jag lämpligen böra föreskrivas, att anvisningarna för att bli gällande skola ha godkänts av Kungl. Maj:t. Med en sådan kontroll från den högsta förvaltningsmyndighetens sida torde man utan betänklighet kunna i anvisningarna införa detaljbestämmelser i något större utsträckning än som förutsatts i stadsplaneutredningens förslag.

Frågan, huruvida en viss byggnadsföreskrift bör upptagas i byggnadsstadgan eller bland anvisningarna, torde böra avgöras med ledning av vad nyss anförts till stöd för anordningen med särskilda anvisningar. I enlighet härmed synes lämpligt att i byggnadsstadgan upptaga allmänna grunder för utförandet av olika byggnadselement, medan däremot tillämpningsbestämmelserna rörande detaljerna i så stor utsträckning som möjligt skulle få sin plats bland anvisningarna. Sådana detaljbestämmelser som äro av större räckvidd böra dock städse meddelas i byggnadsstadgan.

Från några håll har uttalats tvekan om den rättsverkan anvisningarna skola äga. Stadsplaneutredningen har uppenbarligen avsett, att anvisningarna skola vara bindande. Detta torde också vara nödvändigt, om den eftersträfvade enhetligheten skall kunna vinnas. Byggnadsnämnd skall sålunda icke, utan att detta uttryckligen medgivits, kunna uppställa strängare krav än som föreskrivits i anvisningarna eller medgiva undantag därifrån.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att Kungl. Maj:t den 25 februari 1944 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att utarbeta och inkomma med förslag till anvisningar i den omfattning, som vore förutsatt för genomförande i huvudsak av stadsplaneutredningens förslag till ändringar i byggnadsstadgan, ävensom därutöver i den mån så kunde befinnas erforderligt vid den överarbetning av sistnämnda förslag, som med anledning av de avgivna utlåtandena eller eljest kunde komma att verkställas. Byggnadsstyrelsen har därefter med skrivelse den 30 november 1944 till Kungl. Maj:t inkommit med sådant förslag. Förslaget, som utarbetats efter samråd med ett flertal av chefen för kommunikationsdepartementet utsedda experter och representanter för byggnadsnämnder, innefattar tillämpningsföreskrifter i något större omfattning än stadsplaneutredningen förutsatt i sitt förslag.

Det är uppenbarligen av vikt att även de överarbetningar av anvisningarna, som tid efter annan måste företagas för att anpassa bestämmelserna till utvecklingen på byggnadsverksamhetens område, ske efter samråd med representanter för statliga och kommunala organ samt för annan teknisk, ekonomisk och hygienisk sakkunskap. Från flera håll har ifrågasatts inrättande av ett byggnadsstyrelsens tekniska råd, där nyssnämnda sakkunskap skulle vara representerad och som skulle äga taga initiativ och framlägga erforderliga förslag till behövliga anvisningar. Denna fråga torde komma att närmare övervägas inom kommunikationsdepartementet. Jag vill emellertid framhålla att, om anvisningarna, såsom jag förordat, skola för att bli gällande godkännas av Kungl. Maj:t, förefintlig sakkunskap i allt fall bör genom remissförfarande få tillfälle att göra sig hörd. Byggnadsstyrelsens förenämnda förslag är också för närvarande föremål för remissbehandling.

Enligt praxis bruka förslag till ändringar i byggnadsstadgan underställas riksdagen för yttrande. Under framhållande att de nu föreslagna detaljerade bestämmelserna om byggnads yttre och inre anordnande äro av beskaffenhet att tid efter annan behöva underkastas översyn och omarbetas med hänsyn till utvecklingen på det byggnadstekniska området, har stadsplaneutredningen uttalat, att det icke vore rimligt att Kungl. Maj:t varje gång ändring kunde finnas påkallad skulle vara nödsakad att underställa ärendet riksdagen och avvakta dess beslut, innan ändringen i fråga kunde genomföras. Utredningen anser därför, att hittillsvarande praxis icke längre bör följas.

Med hänsyn till den snabba utvecklingen på det byggnadstekniska området måste man helt visst räkna med att de föreskrifter som nu föreslås skola överflyttas från byggnadsordningarna till byggnadsstadgan behöva omarbetas efter någon tid. Det är givet, att genomförandet av erforderliga ändringar i stadgan kan fördröjas något, därest fråga härom alltid först måste underställas riksdagen. Det dröjsmål som härav föranledes kan dock enligt min mening icke vara av någon större betydelse; och jag vill framhålla, att de detaljföreskrifter, som i särskild grad påverkas av utvecklingen, i allmänhet torde komma att få sin plats bland anvisningarna. Övervägande skäl tala enligt min mening för bibehållande av nuvarande praxis i fråga om riksdagens hörande.

För vinnande av mera enhetliga byggnadsföreskrifter har stadsplaneutredningen även föreslagit ändring i fråga om sättet för fastställande av byggnadsordning. I det förslag som ligger till grund för nu gällande byggnadsstadga förordades, att byggnadsordning skulle fastställas av Kungl. Maj:t. Vid förslagets framläggande för riksdagen förklarade emellertid departementschefen, att han icke velat motsätta sig i yttranden över förslaget framkomna krav att länsstyrelsen skulle bibehållas såsom fastställelsemyndighet. Han utgick därvid från att vissa av de fördelar som man avsett att vinna genom att prövningen förlades till Kungl. Maj:t skulle kunna ernås genom att normalförslag till byggnadsordningar upprättades och ställdes till ortsmyn-

digheternas förfogande. Den förhoppning som sålunda knöts till normalförlagen har icke infriats. Städerna och samhällena ha icke ansett sig förpliktade att följa dessa förslag. Länsstyrelserna ha fastställt byggnadsordningar utan att fästa större avseende vid om de överensstämde med normalförlagen eller ej. En del av de olikheter mellan byggnadsordningarna som blivit en följd härav komma att försvinna, om vissa av byggnadsordningarnas föreskrifter, såsom jag förordat, ersättas av enhetliga bestämmelser i byggnadsstadgan eller anvisningarna. Åtskilliga mer eller mindre omotiverade avvikelser från normalförlagen skulle emellertid komma att kvarstå. Sådana avvikelser skulle kunna för framtiden undvikas, om fastställelseprövningen av byggnadsordning, på sätt stadsplaneutredningen föreslagit, överflyttas från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t. Mot en sådan överflyttning ha emellertid starka betänkligheter anförts i ett flertal yttranden. För ett bibehållande av länsstyrelsen såsom fastställande myndighet har bland annat åberopats dels att Kungl. Maj:ts prövning av byggnadsordning skulle medföra mycken skriftväxling och onödigt tidsutdräkt samt en icke önskvärd arbetsbelastning hos Kungl. Maj:t, dels ock att länsstyrelserna hade större möjlighet att bedöma behovet av lokalt betonade föreskrifter.

De anförda synpunkterna sakna icke berättigande, och syftet med stadsplaneutredningens förslag i denna del torde kunna vinnas även utan en så genomgripande reform som den utredningen förordat. Erforderlig enhetlighet synes sålunda kunna ernås, därest beträffande fastställelseprövning av byggnadsordning föreskrives, att länsstyrelse skall inhämta yttrande av byggnadsstyrelsen samt att länsstyrelsen, om byggnadsstyrelsen avstyrker fastställelse av byggnadsordning, mot vilken länsstyrelsen ej har något att erinra, skall hänskjuta ärendets avgörande till Kungl. Maj:t. En sådan mindre jämkning av gällande bestämmelser är enligt min mening att föredraga framför ett överflyttande av fastställelseprövningen i dess helhet från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t.

Såsom byggstandardiseringen i sin förenämnda skrivelse framhållit torde ett enhetligt måttssystem för olika i en byggnad ingående delar vara en viktig förutsättning för den eftersträfvade standardiseringen på byggnadsområdet. Jag anser därför att de föreslagna bestämmelserna i byggnadsstadgan angående minimimått böra utformas så, att hänsyn, där det är möjligt, tages till den av byggstandardiseringen förordade måttenheten.

Jag övergår nu till att närmare redogöra för de särskilda bestämmelserna i stadsplaneutredningens föreliggande förslag.

Speciell motivering.

2 §.

Stadsplaneutredningen.

Såsom i den allmänna motiveringen omnämnts har stadsplaneutredningen föreslagit sådan ändring av bestämmelserna rörande byggnadsordning, att

prövning av fråga om fastställelse av byggnadsordning och om ändring däri skall ankomma på Kungl. Maj:t, dock att länsstyrelse skall äga fastställa sådan ändring av byggnadsordning, som ej innefattar väsentlig avvikelse från vad som förut varit gällande.

Stadsplaneutredningen har vidare i denna paragraf intagit en erinran om att normalförslag skall finnas till ledning vid upprättandet av byggnadsordning. Utredningen har övervägt att i författningen intaga uttrycklig föreskrift, att byggnadsordning icke finge avvika från normalförslag, om ej skäl därtill vore. Även utan sådan föreskrift torde emellertid, anför utredningen vidare, Kungl. Maj:t vid sin fastställelseprövning komma att tillse, att omotiverade avvikelser icke göras från normalförslaget vare sig i sakligt hänseende eller i fråga om den allmänna uppställningen och paragrafföljden.

Yttrandena.

Riksförsäkringsanstalten har uttalat, att byggnadsordning icke borde antagas eller fastställas, med mindre yrkesinspektionen granskat förslaget i vad det eventuellt berörde arbetarskyddslagens bestämmelser.

För yttrandena i övrigt beträffande bestämmelserna i denna paragraf har jag redogjort i det föregående.

Departementschefen.

För att så småningom åstadkomma större enhetlighet i byggnadsföreskrifterna även i de delar, som icke omfattas av den förut berörda överflyttningen av vissa bestämmelser till byggnadsstadgan, torde vissa jämkningar av förvarande paragraf i stadgan vara nödvändiga.

Det synes mig vara ett viktigt önskemål, att de normalförslag som utarbetas av byggnadsstyrelsen komma att i erforderlig utsträckning följas vid uppgörandet av byggnadsordningar. För att understryka vikten härav bör i byggnadsstadgan intagas en erinran om att byggnadsordning skall uppgöras med ledning av normalförslag som upprättas av byggnadsstyrelsen.

I betänkandet liksom i några yttranden har ifrågasatts att i stadgan intaga en uttrycklig bestämmelse om att byggnadsordning icke får avvika från normalförslag, om ej skäl därtill äro. Något behov av en dylik föreskrift torde emellertid icke föreligga, om fastställelseprövningen sker i den ordning jag förordat.

Såsom jag i den allmänna motiveringen framhållit bör det även framdeles i regel ankomma på länsstyrelse att pröva och fastställa av fullmäktige antagen byggnadsordning. Det torde emellertid ej sällan vara svårt att bedöma, huruvida föreskrift i byggnadsordning i det särskilda fallet är ändamålsenlig eller om ifrågasatt avvikelse från normalförslaget är motiverad. Med hänsyn härtill torde det böra åligga länsstyrelsen att före fastställelseprövningen inhämta byggnadsstyrelsens utlåtande rörande byggnadsordning. I syfte att förekomma obefogad avvikelse från byggnadsstyrelsens uppfattning bör därjämte föreskrivas, att länsstyrelsen — om den anser bygg-

nadsordning, vars fastställande avstyrkts av byggnadsstyrelsen, likväl böra godkännas — skall hänskjuta frågan härom till Kungl. Maj:ts prövning. Erfarenheten från andra områden, där samverkan mellan central myndighet och länsstyrelse ordnats på liknande sätt, ger anledning antaga, att eventuella skiljaktigheter mellan byggnadsstyrelsen och vederbörande länsstyrelse skola kunna sammanjämkas under hand så att ett hänskjutande av fastställelseprövningen till Kungl. Maj:t skall behöva förekomma endast undantagsvis. Den föreslagna anordningen skulle enligt min mening vara ägnad att tillgodose önskemålet om enhetlighet i nära nog samma utsträckning som om fastställelseprövningen överflyttas till Kungl. Maj:t. Anordningen innebär samtidigt en viss säkerhet för att de lokala intressena bliva behörigen beaktade samt medför mindre besvär och tidsspillan än stadsplaneutredningens förslag.

Vad nu sagts om antagande och fastställande av byggnadsordning bör äga tillämpning jämväl i fråga om ändring eller tillägg till byggnadsordning, och detta även om byggnadsordningen fastställts av Kungl. Maj:t.

I anledning av vad riksförsäkringsanstalten i sitt yttrande anfört vill jag uttala, att jag förutsätter att länsstyrelse vid prövning av byggnadsordning eller ändring däri inhämtar yrkesinspektionens utlåtande, där så påkallas av omständigheterna. Någon bestämmelse härom torde icke lämpligen böra meddelas i byggnadsstadgan. Det torde emellertid böra ankomma på byggnadsstyrelsen att med stöd av 124 § byggnadsstadgan meddela erforderliga föreskrifter om samarbete i detta liksom i vissa andra hänseenden som behandlas i det följande.

49 § 1 mom.

49 § byggnadsstadgan innehåller för närvarande vissa allmänna bestämmelser om luftväxling och om skyddsåtgärder mot fukt och kyla.

Byggnadskostnadssakkunniga ha framhållit, att det vore en bland byggnadsfackmän känd sak, att konstruktionsföreskrifterna inom byggnadsbranschen rymde vissa säkerhetsmarginaler, vilkas storlek bestämts med hänsyn till den starkt växlande utförandestandard man hittills måst räkna med. Detta innebure, att stora besparingsmöjligheter torde yppa sig, i den mån säkerhetsföreskrifterna kunde mildras. En förutsättning härför vore dock, att konstruktionernas utförande och beräkning garanterades genom ett förbättrat kontrollsystem. I åtskilliga yttranden över byggnadskostnadssakkunnigas betänkande har riktigheten av dessa uttalanden vitsordats, bl. a. av *byggnadsstyrelsen*, som framhöll, att omarbetning av de statliga normalbestämmelserna för cement- och betongarbeten samt för järnkonstruktioner till byggnadsverk påginge och att resultatet torde bliva, att de tillåtna påkänningarna på materialen komme att ökas, varigenom kostnadsbesparingar kunde vinnas. *Chefen för socialdepartementet* förklarade sig också vid framläggandet år 1941 av den på betänkandet grundade propositionen (nr 251) i huvudsak instämma med de sakkunniga i detta avseende.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har under 49 § 1 mom. upptagit bestämmelse om att alla i en byggnad ingående bärande delar skola givas sådana mått, att påkänningarna icke överskrida de värden som angivas i av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar samt att sådana byggnadsdelar i övrigt skola utformas i enlighet med vad nämnda anvisningar därom innehålla.

I motiveringen till förslaget i denna del framhållles, att enhetliga regler i detta viktiga hänseende härigenom komme att bli gällande för hela landet. På byggnadsstyrelsen ankomme att tillse, att reglerna finge ett lämpligt innehåll och smidigt anpassades efter rådande förhållanden. Vid anvisningarnas utarbetande borde byggnadsstyrelsen beakta de besparingsmöjligheter som uppkomme genom ökningen av de tillåtna påkänningarna på olika byggnadsmaterial. Styrelsen förutsattes komma att i erforderlig mån samarbeta med bl. a. de kommittéer som vore sysselsatta med att omarbete de statliga normalbestämmelserna för cement- och betongarbeten samt för järnkonstruktioner. I den mån särskild kontroll erfordrades över arbeten av ifrågavarande slag torde det enligt 73 § åligga byggnadsnämnden att ombesörja densamma. Till ledning för byggnadsnämnden härutinnan kunde byggnadsstyrelsen, om så erfordrades, utfärda anvisningar.

Yttrandena.

Förslaget i denna del har i yttrandena tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Det har därvid understrukits, att bestämmelserna beträffande tillåtna påkänningar kunde göras enhetliga för hela landet. *Länsarkitekten i Malmöhus län* ifrågasätter, huruvida icke staten måste sörja för ökad kontroll genom speciellt sakkunniga i konstruktionsfrågor, om förslaget genomfördes. Man kunde nämligen icke förutsätta, att kommunerna komme att ombesörja den ökade kontrollen.

Departementschefen.

Allmänna bestämmelser rörande beskaffenheten av byggnadsmaterial samt rörande grunder för statisk beräkning och dimensionering av byggnadskonstruktioner finnas för närvarande endast i begränsad omfattning. Hittills ha sålunda normalbestämmelser meddelats endast beträffande järn-, cement- och betongkonstruktioner för byggnadsverk som utföras av de statliga tekniska ämbetsverken eller för deras räkning eller under deras kontroll. Då avsaknaden av allmänna bestämmelser i förevarande hänseende ej sällan torde leda till att påkänningarna å olika slags material göras väsentligt mindre än materialen från säkerhetssynpunkt tillåta, lär meddelandet av sådana bestämmelser kunna medföra ett effektivare utnyttjande av materialens hållfasthetsegenskaper än vad nu är fallet och följaktligen vara ägnat att minska byggnadskostnaderna. Föreskrifter rörande tillåtna påkänningar å olika slags material böra därför meddelas. Med hänsyn till bestämmelsernas natur och då jämkningar ofta torde föranledas av utvecklingen böra bestämmelserna icke intagas i byggnadsstadgan utan, såsom stadsplaneutredningen förordat,

meddelas i form av anvisningar. I stadgan torde därför endast böra införas föreskrift om att alla i en byggnad ingående bärande delar skola hava sådana mått att påkänningarna icke överskrida de värden som angivas i anvisningarna samt att sådana byggnadsdelar i övrigt skola utformas i enlighet med vad anvisningarna därom innehålla.

Enligt byggnadsstyrelsens förslag till anvisningar i förevarande hänseende äger styrelsen medgiva avvikelser från anvisningarna i den mån det med hänsyn till särskilda omständigheter prövas lämpligt. En sådan dispensmöjlighet torde böra upptagas.

I den mån särskild kontroll erfordras över iakttagandet av konstruktionsbestämmelserna torde det enligt 73 § byggnadsstadgan åligga byggnadsnämnden att ombesörja densamma. I ett yttrande har ifrågasatts ökad kontroll i detta hänseende från det allmännas sida. Jag har emellertid icke funnit tillräckliga skäl föreligga att föreslå några nya föreskrifter i sådant syfte.

49 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

Första stycket av förevarande moment i förslaget upptager föreskrift om att boningsrums golv, väggar och tak, som gränsa mot det fria eller mot icke uppvärmt utrymme, skola så utföras att de erhålla minst den värmeisoleringsförmåga som angives i av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar. Stadsplaneutredningen framhåller att denna föreskrift i viss mån motsvarade § 9 i normalförslag I. I olikhet mot detta hade emellertid i utredningens förslag murtjockleken icke preciserats utan i stället överlåtits åt byggnadsstyrelsen att även i detta hänseende utfärda erforderliga anvisningar. Dessa torde nämligen med hänsyn till klimatförhållandena böra vara olika för skilda delar av landet, vilket alltså borde indelas i ett lämpligt antal zoner. Inom varje zon borde bestämmelserna däremot vara enhetliga. Föreskriften om värmeisolering av boningsrums vägg vore icke avsedd att gälla, om väggen utgjordes av brandmur och denna vore motbyggd. I sådant fall trädde i stället bestämmelserna i 53 § i tillämpning.

Andra stycket av detta moment innehåller föreskrift om att boningsrum skall, där tillbörlig uppvärmning eljest ej erhålles, förses med tjänlig eldstad eller annan tillfredsställande anordning för rummets uppvärmning. Stadsplaneutredningen framhåller, att föreskriften härom hämtats från 8 § 2 mom. tredje stycket hälsovårdsstadgan. Utredningen hade nämligen av praktiska skäl ansett lämpligt att ersätta den nuvarande hänvisningen i 49 § tredje stycket byggnadsstadgan med direkta från hälsovårdsstadgan hämtade bestämmelser. En viss motsvarighet till nuvarande 49 § tredje stycket hade upptagits i förevarande moments tredje stycke. Enligt detta skola föreskrifterna om boningsrum i momentets första och andra stycken gälla även om arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilket rummet är avsett, eftergift i skälig mån skall av byggnadsnämnden medgivas. Såsom arbetsrum bör enligt utredningen anses bland annat kök och kokvrå samt tvättstuga.

Yttrandena.

Länsstyrelsen i Malmöhus län utgår från att de föreslagna ändringarna av 49 § icke komma att föranleda ändring av 8 § 2 mom. hälsovårdsstadgan, enär bestämmelserna vore av hälsovårdande karaktär, och har framhållit, att det borde tillkomma hälsovårdsnämnden att ingripa i händelse att de överträdde.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län finner möjligheten till eftergift beträffande arbetsrum mindre lycklig, enär den sannolikt skulle fresta många byggnadsrum att såsom arbetsrum beteckna rum som i själva verket vore avsedda till bostadsrum. *Länsarkitekten i Kopparbergs län* anser det svårt att i praktiken skilja mellan bostads- och arbetsrum — exempelvis vid inredande av kontor eller syateljé i bostadsvåning — varför det tredje stycket borde utgå, oaktat kostnadsminskning här kunde ernås. *Riksförsäkringsanstalten* uttalar, att värmeisolering och uppvärmning av arbetslokal vore angelägenheter som det tillkomme yrkesinspektionen att övervaka. Byggnadsnämnd borde därför icke medgiva någon eftergift från bestämmelser härom, med mindre yrkesinspektör eller bergmästare tillstyrkt sådant medgivande.

Departementschefen.

I likhet med stadsplaneutredningen anser jag lämpligt, att utförandet av golv, väggar och tak i boningsrum med avseende å värmeisoleringsförmågan regleras genom anvisningar av byggnadsstyrelsen.

Bestämmelsen i 8 § 2 mom. tredje stycket andra punkten hälsovårdsstadgan, att boningsrum, där tillbörlig uppvärmning eljest ej erhålles, skall vara försett med tjänlig eldstad eller annan från hälsovårdssynpunkt tillfredsställande anordning för rummets uppvärmning till lämplig värmegrad, är av den natur att den — med en mindre jämkning — bör ha sin plats i byggnadsstadgan. Jag biträder därför stadsplaneutredningens förslag om bestämmelsens upptagande i sistnämnda författning. Föreskriften synes i samband därmed lämpligen kunna utgå ur hälsovårdsstadgan. Därigenom upphäves givetvis icke hälsovårdsnämnds befogenhet att tillse, att boningsrum uppvärms i erforderlig grad. Denna framgår med tillräcklig tydlighet av hälsovårdsstadgans föreskrift i 8 § 2 mom. tredje stycket första punkten, att boningsrum skall kunna hållas tillbörligt varmt.

Mot det av stadsplaneutredningen föreslagna stadgandet i tredje stycket har jag i sakligt hänseende icke något att erinra. I anledning av riksförsäkringsanstaltens yttrande vill jag framhålla, att eftergift från vad som enligt detta moment eljest skall gälla beträffande arbetsrum i regel icke bör av byggnadsnämnd medgivas utan att yttrande av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare först inhämtats (jfr s. 42). Sådant yttrande behöver givetvis icke inhämtas, om eftergiften avser kök eller kokvrå.

49 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

I betänkandet erinras, att bostadslägenhet enligt 20 § p. 3 i normalförslag I skall i fråga om såväl bjälklag som väggar i mån av behov ljudisolerats mot

angränsande lokaler. Denna bestämmelse gäve icke tillräckliga möjligheter åt byggnadsnämnd att förordna om ljudisoleringens utförande på lämpligt sätt. Ljudisoleringen i byggnad med bonings- eller arbetsrum vore också mången gång otillfredsställande. En av anledningarna till behovet av ljudisolering vore den allmänna spridning som högtalande radioanläggningar under senare år fått i vårt land. Dålig ljudisolering nedsatte fastighetens värde och användbarhet samt kunde medföra vådor från hälsovårdssynpunkt. Ej sällan kunde för en ringa kostnad avsevärd förbättring av ljudisoleringen vinnas.

Under återopande av vad sålunda anförts har utredningen under förevarande moment upptagit ett stadgande, enligt vilket byggnad som inrymmer bonings- eller arbetsrum skall uppföras så, att nöjaktig ljudisolering erhålles. Närmare föreskrifter härom skola enligt stadgandet meddelas av byggnadsnämnden enligt anvisningar som utfärdas av byggnadsstyrelsen.

Yttrandena.

Riksförsäkringsanstalten framhåller, att i den mån isolering i arbetslokal erfordrades av yrkeshygieniska skäl, det tillkomme vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare att i varje särskilt fall meddela erforderliga anvisningar. Särskilda bestämmelser om ljudisolering torde för övrigt komma att införas i det förslag till ny arbetarskyddslag som vore under utarbetande inom 1938 års arbetarskyddskommitté.

Departementschefen.

I huvudsaklig anslutning till stadsplaneutredningens förslag torde i byggnadsstadgan böra införas bestämmelse om att byggnad, som inrymmer bonings- eller arbetsrum, skall uppföras så, att tillfredsställande ljudisolering erhålles. Frågan, vilka åtgärder som skola vidtagas för detta ändamål, synes lämpligen böra regleras genom anvisningar av byggnadsstyrelsen.

I anledning av riksförsäkringsanstaltens yttrande må framhållas, att avfattningen av stadgandet icke utesluter att yrkesinspektör eller bergmästare kan ingripa, om av yrkeshygieniska skäl särskilda ljudisoleringsåtgärder erfordras beträffande arbetsrum.

49 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt förevarande moment i stadsplaneutredningens förslag skall för vinnande av tillfredsställande luftväxling iakttagas, att bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum förses med erforderlig anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade, att i kök eller annat utrymme för matlagning samt tvättstuga anordnas imrör, att skafferi förses med friskluftsintag, att klosettrum förses med utsugningskanal, samt att till pannrum med eldstad anordnas luftintag direkt utifrån, där ej undantag finnes kunna medgivas med hänsyn till anläggningens ringa storlek eller andra särskilda omständigheter. Närmare föreskrifter om luftväxlingens ordnande

skola enligt förslaget meddelas av byggnadsnämnden enligt anvisningar som utfärdas av byggnadsstyrelsen.

I motiveringen till förevarande stadgande erinrar stadsplaneutredningen, att hälsovårdsstadgan i detta hänseende fordrade endast att till varje rum skulle finnas öppningsbart och lämpligt placerat fönster. Byggnadsstyrelsens normalförslag till byggnadsordningar förutsatte, att det skulle ankomma på byggnadsnämnden att i varje särskilt fall avgöra, om annan ventilationsanordning behövdes. I praxis hade normalförslagets bestämmelser härom tillämpats så, att särskilda luftväxlingsanordningar i de flesta fall ansetts icke kunna undvaras (se t. ex. R. 1941 not. K 85). I särskilda fall, då möjligheter ändock ansetts finnas för tillfredsställande luftväxling, hade emellertid öppningsbara fönster ansetts tillfyllest eller i varje fall evakueringskanaler icke påfordrats (se R. 1938 not. K 332). Civila byggnadsutredningen, som funnit särskilda luftväxlingsanordningar erforderliga i arbetsrum samt i bad- och duschrum, där fönster saknades, hade däremot ansett sådana anordningar umbärliga i boningsrum. Ett genomförande av civila byggnadsutredningens förslag skulle väl medföra en viss besparing i byggnadskostnaderna men också en ytterligare betydande försämring i fråga om ventilation i boningsrum med vådor för folkhälsan som följd.

Stadsplaneutredningen anför vidare bl. a.:

Enligt stadsplaneutredningens mening kunna särskilda ventilationsanordningar i bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum sålunda i de flesta fall ej undvaras. Ibland kan det dock vara tillräckligt med öppningsbart fönster. Exempel härpå lämna boningsrum i vissa enfamiljshus. Stundom kan vidare luftväxlingen i något enstaka rum anses tillfredsställande ordnad genom springor över och under dörrar till angränsande, med fullgod ventilation utrustade utrymmen. Vad angår bad- och duschrum torde det i regel vara erforderligt, att dessa förses med särskild evakuering, oavsett huruvida öppningsbart fönster finnes eller ej. Sker icke detta, uppstår lätt fuktbildning och andra olägenheter. Däremot torde särskilt luftintag kunna undvaras i bad- och duschrum, om fönster eller fläktventilation finnes. Enligt stadsplaneutredningens mening bör byggnadsnämnden liksom hittills äga att meddela föreskrifter angående luftväxlingens ordnande. Till byggnadsnämndernas ledning och efter rättelse böra emellertid anvisningar utfärdas av byggnadsstyrelsen. Anvisningarna böra innehålla ej endast bestämmelser om luftväxlingsanordningarnas tekniska utförande, såsom t. ex. angående minsta genomskärningsytan av evakueringskanal (jfr § 23 p. 6 normalförslaget), utan även uppgifter för bedömande av frågan, i vilka fall sådana kanaler kunna helt undvaras.

Stadsplaneutredningen framhåller, att då i utredningens förslag talades om »anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade» avsåges i enlighet med den terminologi, som kommit till användning i normalförslag I, att det i vissa fall enligt anvisningar, som meddelades av byggnadsstyrelsen, kunde vara tillfyllest med öppningsbart fönster.

Yttrandena.

Civila byggnadsutredningen erinrar, att utredningen i sitt förslag förordat en bestämmelse av innehåll, att arbetsrum ävensom bad- och duschrum,

där fönster saknades, samt andra liknande lokaler skulle försees med anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade, samt anför i anslutning härtill följande.

Bestämmelserna i stadsplaneutredningens och byggnadsutredningens förslag skilja sig således åt, förutom i formellt hänseende, genom de olika krav, som ställas på ventilationen i boningsrum samt bad- och duschrum. Byggnadsutredningens förslag innebar, att författningsenlig skyldighet att förse sådana rum med såväl fönster som mekanisk eller annan särskild luftväxlingsanordning icke skulle föreligga. Stadsplaneutredningen har velat lämna byggnadsnämnderna frihet att, enligt anvisningar från byggnadsstyrelsen, besluta om ventilationsanordningarnas beskaffenhet. Vad särskilt gäller boningsrum, har i betänkandet anförts, att byggnadsutredningens förslag skulle medföra en betydande försämring i jämförelse med rådande förhållanden »med vådor för folkhälsan som följd». Byggnadsutredningen kan för sin del icke finna de skäl, som andragits till stöd för denna ståndpunkt, bärande. Enligt av dr G. Nordgren på utredningens anmodan utförda undersökningar kan den naturliga ventilationen — d. v. s. den luftväxling, som äger rum genom golv, väggar, tak, otätheter i fönster och dörrar m. m. — beräknas medföra en luftomsättning större än rumsvolymen per 4 timmar. Då särskilda luftväxlingsanordningar under alla förhållanden finnas inrättade inom vissa utrymmen av lägenheten t. ex. i kök, varigenom under alla omständigheter viss luftväxling inom lägenheten i dess helhet åstadkommes, kan det enligt byggnadsutredningens mening icke ur hälsosynpunkt anses erforderligt att förse boningsrummen med kontinuerligt verkande ventilationsanordningar. Erfarenheten har ock till fullo ådaglagt, att evakueringskanaler i avsevärd utsträckning av lägenhetsinnehavarna sättas ur funktion och således torde anordnas väsentligen med tanke på bostadsinspektionens syn av fastigheten. Härtill kommer, att, i den mån anordningarna verkligen få fungera, uppvärmningskostnaderna komma att onödigtvis fördyras. Beträffande bad- och duschrum är byggnadsutredningen alltjämt av den uppfattningen, att dubbla luftväxlingsanordningar icke äro behöfliga. Byggnadsutredningen utgår härvid ifrån, att utsgningskanal skall finnas i sådant bad- eller duschrum, som jämväl inrymmer klosett. Författningsföreskrifterna böra på grund härav enligt byggnadsutredningens mening så avfattas, att det icke kan åläggas någon att i bonings- samt bad- och duschrum i åsyftade fall jämte fönster utföra annan anordning för luftventilation.

Hiresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund uttalar, att den förvirring, som nu rådde med avseende å bestämmelserna rörande byggnaders ventilation, förorsakade stora svårigheter och onödiga kostnader. Ingen visste vad han hade att hålla sig till och tjänstemännens uppfattning i olika byggnadsnämnder växlade från år till år. Den utformning bestämmelserna fått i förslaget avspeglade ovissheten. Det utsades ej klart, att ett fönster kunde betraktas som »erforderlig anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade». Så vore dock stundom fallet. När erfarenheten visade, att folk i allmänhet hyste en intensiv fruktan för drag och korsdrag samt tillgrepe varje tänkbar åtgärd för att förhindra sådant, t. ex. genom att av myndigheterna föreskrivna dyrbara ventilationsanordningar igenstoppades eller överklustrades, borde detta mana till att man i byggnadsekonomiens intresse enade sig om något mindre kostsamma åtgär-

der, till dess ett på ingående tekniska utredningar grundat förslag kunde framläggas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län förordar, att den besparingsmöjlighet, som slopandet av evakueringskanalerna i boningsrums väggar erbjöde, tillvaratoges. Även *byggnadsnämnden i Hälsingborg* anser, att den obligatoriska föreskriften om evakueringskanaler till bonings- och arbetsrum borde utgå, då tiden ännu ej syntes vara mogen härför och föreskriften komme att verka fördyrande. *Sveriges fastighetsägareförbund* — som finner angeläget att den föreslagna föreskriften icke tolkas så, att evakueringskanaler måste utföras i varje bonings- och arbetsrum — framhåller, att på platser, där bestämmelse med dylikt syfte icke funnes intagen i byggnadsordningen, komme eljest den föreslagna föreskriften att förorsaka en avsevärd fördyring och stundom även försvåra planlösningen. Särskilt i nuvarande tidsläge syntes bestämmelser med sådan verkan icke försvarliga, så mycket mindre som det praktiska värdet av dylika ventilationsåtgärder av allt att döma vore mycket omtvistat.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Uppsala anse särskilt friskluftsingtag kunna undvaras i fribelägna egna hem och genomluftbara lägenheter, där utsugningsventiler funnes. Då springventiler, där sådana förekomme, nyttjades ytterst sällan och då deras anskaffande och anbringande medförde en icke ringa kostnad, borde stadgan icke innehålla bestämmelse om annan anordning för införande av frisk luft i bonings- och arbetsrum än öppningsbart fönster. Frågan om springventiler och dylikt borde regleras genom byggnadsstyrelsens anvisningar.

Stockholms stads hälsovårdsnämnd och bostadsinspektör tillstyrka livligt stadsplaneutredningens förslag, att i bad- och duschrum i regel skulle finnas särskild evakuering, oavsett huruvida öppningsbart fönster funnes eller ej. Badrummet användes ofta för torkning av småbarnstvätt, då ingen annan lämplig plats i regel funnes. God ventilation erfordrades då, varvid även friskluftstillförsel vore önskvärd. Vintertid ställdes fönstret icke gärna öppet, varemot en friskluftsventil av naturliga skäl lättare kunde lämnas öppen.

Borgarrådsberedningen och stadskollegiet i Stockholm förutsätta, att de enhetliga föreskrifterna angående ventilation, som efter ytterligare teknisk utredning vore att förvänta, komme att taga tillbörlig hänsyn till de särskilt av bostadsinspektören framhållna synpunkterna om vikten av god ventilation i de ofta tätbefolkade smålägenheterna.

Stockholms stads byggnadsnämnd hävdar, att någon standardsänkning icke får ske. De sista årtiondenas hygieniska landvinningar på detta område finge icke spolieras. Förslagen att minska rumshöjden och inskränka på ventilationen, vilka bägge omhuldats av civila byggnadsutredningen men avvitsats av stadsplaneutredningen, gjorde ett beklämande intryck av klenmodighet och bristande framtidstro på vårt lands och folks förmåga att i de tider som man närmast hade att se fram emot hävda och vidare höja den ekonomiska standard som Sverige under mellankrigsåren lyckats arbeta sig upp till.

Riksförsäkringsanstalten uttalar att det för vinnande av tillfredsställande ventilation i en arbetslokal oftast erfordrades helt andra anordningar än som omnämndes i utredningens ändringsförslag. Detta gällde även sådana lokaler som restaurangkök, pannrum, varå arbetarskyddslagen ägde tillämpning, o. s. v. Hithörande frågor, såframt de avsåge yrkeshygieniska spörsmål, skulle med hänsyn till arbetarskyddslagens bestämmelser handläggas av yrkesinspektionen. Skärpta bestämmelser rörande ventilation av arbetslokaler komme troligen även att införas i förslaget till ny arbetarskyddslag. Några föreskrifter eller anvisningar rörande luftväxling eller ventilation av arbetslokaler borde därför ej införas i byggnadsstadgan utan hänvisning ske till arbetarskyddslagen.

Vidkommande förslaget, i vad det avser ventilation av kök och skafferier, finner *länsstyrelsen i Malmöhus län* önskvärt, att i byggnadsstadgan klarlades ej blott huru friskluftsintaget till skafferier skulle vara anordnat utan även när och hur evakueringskanal därifrån skulle anbringas. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Norrköping* anse matkällare böra upptagas bland de utrymmen som skulle förse båda med friskluftsintag och evakueringskanal. Samma förhållande borde gälla skafferier som icke vore placerat intill yttervägg. Skafferierna utfördes för närvarande oftast med väggar av tunna fiberplattor och placerades långt från yttervägg, varför en tillfredsställande luftväxling vore absolut nödvändig.

Stockholms stads hälsovårdsnämnd och *bostadsinspektör* framhålla, att frågan, huruvida sitsventilation eller rumsventilation skulle anordnas i klossettrum, icke blivit tillfredsställande utredd. I varje fall borde hänsyn tagas till om vatten- eller torrklosett förekomme. *Länsarkitekten i Stockholms län* uttalar, att klossettrums dörr borde så anordnas, att luft tillfördes rummet, enär eljest någon utsugning knappast kunde ske.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Uppsala anse, att friskluftsanordning för pannrum vore behövlig under alla förhållanden, oberoende av pannrummets eller pannans storlek. Uppsala byggnadsordning innehölle föreskrift om att evakueringskanal skulle anordnas jämväl från pannrum. Funnes utom det nödiga friskluftsintaget även en evakueringskanal från utrymmet, ägde alltid sådan luftcirkulation rum att fara för kolosförgiftning förhindrades. Det syntes därför kunna ifrågasättas, om icke föreskrift borde införas att sådan kanal borde finnas i pannrum. Från denna bestämmelse syntes dock byggnadsnämnden med hänsyn till särskilda omständigheter, såsom rummets storlek i förhållande till eldningsanläggningens omfattning, kunna medgiva undantag.

Överståthållarämbetet förordar i likhet med *Stockholms stads byggnadsnämnd* en bestämmelse om att från varje bostadslägenhet skulle finnas anslutning till minst en skorstenspipa, användbar till rökavlopp vid vedeldning. Även om det under normala förhållanden vore möjligt att utnyttja en bostad utan begagnande av vedeldning, kunde läget ändras med påföljd, att eldning med ved bleve praktiskt sett enda utvägen för att få bostaden uppvärmd eller kokning av mat möjlig där. Samma uppfattning har, såvitt avser kök

eller utrymme för matlagning samt tvättstuga, uttalats av *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Svenska brandbefälsförbundet uttalar, att för möjliggörandet av röks avlopp föreskrift borde införas att trapphus skulle förses med fönster. I varje fall borde undantag härifrån endast få ske, då särskilda förhållanden föranledde detta.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Gävleborgs län anse, att enär de föreslagna bestämmelserna eventuellt kunde komma att strida mot resultatet av den utredning i luftväxlingsfrågan som för närvarande påginge, de lämpligast borde helt regleras genom anvisningar från byggnadsstyrelsen.

Departementschefen.

Såsom yttrandena giva vid handen råda mycket olika meningar om vilka luftväxlingsanordningar som erfordras i bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum. Frågan härom är för närvarande föremål för ingående forskning och utredning. Den omständigheten att resultatet härav kan nödvändiggöra en revision av de bestämmelser rörande ventilation, om vilkas införande nu är fråga, bör dock med hänsyn till de betydande olägenheter som bristen på enhetliga föreskrifter i förevarande hänseende medför icke hindra att frågan nu göres till föremål för reglering.

Stadsplaneutredningen har i sitt förslag intagit det i byggnadsordningarna vanligen förekommande stadgandet, att bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum skola förses med erforderlig anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade. I åtskilliga yttranden har häremot invänts, att särskilda evakueringskanaler icke behövdes i rum med öppningsbara fönster samt att de föreslagna åtgärderna vore mera omfattande och kostsamma än som betingades av behovet. Det har även framhållits, att evakueringskanaler, där sådana funnes, ofta gjordes oanvändbara för att förekomma drag.

Givetvis böra bestämmelserna om ventilationens ordnande icke avfattas på sådant sätt att byggnadsverksamheten belastas med onödiga kostnader. Å andra sidan måste tillses, att erinran mot bestämmelserna icke med fog kan riktas ur hälsovårdssynpunkt. Man torde ännu sakna tillräcklig kännedom om de faktorer, som äro avgörande för bedömande av frågan, i vilken utsträckning särskilda luftväxlingsanordningar kunna vara påkallade. Såsom utredningen framhållit innebär dess förslag, att, på samma sätt som för närvarande, öppningsbart fönster i vissa fall kan vara tillfyllest. Vad sålunda föreslagits synes ändamålsenligt. Frågan om behovet av ytterligare luftväxlingsanordningar får avgöras med hänsyn till omständigheterna, därvid det förutsättes att icke mera omfattande åtgärder påfordras än som finnes oundgängligen erforderligt. Närmare föreskrifter i förevarande hänseenden torde, på sätt stadsplaneutredningen jämväl föreslagit, böra intagas i anvisningar av byggnadsstyrelsen. Av dessa anvisningar bör sålunda framgå, under vilka förutsättningar särskilda ventilationsanordningar skola kunna helt eller delvis undvaras. Då förhållandena därtill föranleda, bör dispens från anvisningarna kunna meddelas av byggnadsstyrelsen.

Mot de föreslagna bestämmelserna rörande ventilation av kök, skafferi, klosettrum och pannrum har jag ej heller funnit anledning till erinran. Det av byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Uppsala framförda förslaget, att pannrum skall vara försett med särskild utsugningskanal synes ej böra genomföras, enär sådant utrymme genom rökröret från pannan torde erhålla tillräcklig evakuering. Även i nu nämnda hänseenden böra, i den mån så erfordras, närmare anvisningar meddelas av byggnadsstyrelsen.

Riksförsäkringsanstalten har ansett några föreskrifter rörande ventilation av arbetslokaler icke böra meddelas i byggnadsstadgan, enär oftast helt andra anordningar än de i förslaget upptagna erfordrades. Den föreslagna bestämmelsen är emellertid, även i vad den avser arbetslokal, av den natur att den har sin plats i byggnadsstadgan samt står i överensstämmelse med den i arbetarskyddslagen nu förekommande föreskriften att i slutet arbetslokal skall finnas tillräckligt luftutrymme, i regel ej understigande tio kubikmeter för varje där sysselsatt arbetare, jämte erforderlig lämpligt anordnad luftväxling. Därest denna föreskrift i arbetarskyddslagen skärpes beträffande vissa slags arbetslokaler, torde måhända i samband därmed i byggnadsstadgan böra upptagas en hänvisning till arbetarskyddslagen. För närvarande är en sådan hänvisning icke påkallad.

I några yttranden har förordats en bestämmelse om att från varje bostadslägenhet skall finnas anslutning till minst en skorstenspipa, användbar till rökavlopp vid vedeldning. Vägande skäl kunna anföras till stöd härför. Jag är dock icke beredd att utan mera ingående utredning taga ställning till detta, vilket närmast är av betydelse från civilförsvarssynpunkt.

49 § 5 mom.

Stadsplaneutredningen.

Under detta moment har stadsplaneutredningen upptagit stadgande om att i varje boningsrum skall finnas fönster, som skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt så vetta omedelbart åt det fria att rummet erhåller god dager. Vad sålunda stadgats skall även gälla arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift i skälig mån skall av byggnadsnämnden medgivas.

Yttrandena.

Länsarkitekten i Södermanlands län anser föreskriften, att fönster »skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt» vara alltför vag. *Stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg* ifrågasätta, huruvida uttrycket »god dager» fyllde någon uppgift och om ej även beträffande dagerbelysningen anvisningar från byggnadsstyrelsen vore behövliga, utformade med hänsyn till användning, rumshöjd, rumsdjup och andra samverkande omständigheter.

I flera andra yttranden förordas mera detaljerade bestämmelser i förevarande hänseende än de föreslagna. Önskemål ha sålunda uttalats om meddelande av föreskrifter rörande minimistorlek av fönster i förhållande till rumsytan ävensom rörande dagerbelysning i kök.

Riksförsäkringsanstalten anser, att eftergift från bestämmelser rörande belysning av arbetslokal borde få medgivas först efter hörande av yrkesinspektör eller bergmästare med hänsyn till arbetarskyddslagens bestämmelser i ämnet.

Departementschefen.

I 8 § 2 mom. andra stycket hälsovårdsstadgan föreskrives, att i varje boningsrum skall finnas fönster som skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt och så vetta omedelbart åt det fria att rummet erhåller god dager. Enligt 49 § tredje stycket byggnadsstadgan i dess nu gällande lydelse skall vad i hälsovårdsstadgan föreskrives om boningsrums dagerbelysning gälla jämväl om arbetsrum, dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift må medgivas. Mot det av stadsplaneutredningen föreslagna stadgandet, som i sak helt överensstämmer med nu gällande föreskrift, har jag, bortsett från en redaktionell jämkning, icke något att erinra. Något behov av att komplettera detsamma med föreskrifter om minimistorlek av fönster eller om dagerbelysning i kök synes ej föreligga. Icke heller synas några närmare anvisningar rörande fönsters anordnande erforderliga.

I likhet med riksförsäkringsanstalten anser jag eftergift från de föreslagna bestämmelserna rörande belysning av arbetslokal i regel böra medgivas först efter hörande av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare. Någon särskild föreskrift härom synes dock icke behöva meddelas. Emellertid torde byggnadsstyrelsen såsom förut antytts böra med stöd av 124 § byggnadsstadgan anbefalla byggnadsnämnderna och länsarkitekterna att i förevarande liksom andra fall, då så erfordras, samarbeta med yrkesinspektionen.

Då nyssnämnda bestämmelse i hälsovårdsstadgan berör även redan uppförda byggnader, synes dess upptagande i byggnadsstadgan icke böra föranleda att den skall utgå ur hälsovårdsstadgan.

49 § 6 mom.

Stadsplaneutredningen.

Till skydd mot fukt i bonings- och arbetsrum skola, enligt detta stadgande i stadsplaneutredningens förslag, iakttagas de anvisningar som byggnadsstyrelsen härom utfärdar.

Yttrandena.

Riksförsäkringsanstalten uttalar, att av yrkeshygieniska skäl särskilda åtgärder mot fukt i arbetslokal ofta vore påkallade. Där så erfordrades, lämnades anvisningar härom av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare.

Departementschefen.

I likhet med stadsplaneutredningen anser jag lämpligt att erforderliga föreskrifter till skydd mot fukt i bonings- och arbetsrum meddelas av byggnadsstyrelsen i form av anvisningar. Styrelsen — som ansett fuktbildningar i bonings- och arbetsrum vanligtvis vara föranledda av bristfälligt utförda

grundisoleringar eller ventilationssystem — har i sitt förslag till anvisningar meddelat vissa föreskrifter till skydd mot fukt i sammanhang med bestämmelserna om husbyggnadskonstruktioner och om ventilation.

Stadgandet i detta moment utgör icke något hinder för yrkesinspektör eller bergmästare att ingripa, om av yrkeshygieniska skäl särskilda åtgärder erfordras mot fukt i arbetslokal.

50 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

De i 50 § byggnadsstadgan i dess nu gällande lydelse upptagna bestämmelserna om golv i boningsrum och vissa andra lokaler ha av stadsplaneutredningen bibehållits oförändrade såsom 1 mom. i paragrafen. I denna har vidare intagits ett nytt moment, däri stadgas att golv i tvättstuga, bad-, dusch- och klosettrum skall utföras av för vatten ogenomträngligt ämne samt i tvättstuga, bad- och duschrum läggas i lutning mot avlopp. Bjälklag under sistnämnda utrymmen skall, där så lämpligen kan ske, utföras av betong. Utföres bjälklaget av trä, får fyllning ej förekomma.

Stadsplaneutredningen, vars förslag i denna del överensstämmer med det av civila byggnadsutredningen framlagda, framhåller, att i förslaget icke upptagits stadgandet i § 21 p. 1 i normalförslag I, att i byggnad med mer än tre våningar golv i förstuga skall utföras av sten eller liknande material. Enligt 7 § 1940 års lag om skyldighet att anordna skyddsrum m. m. — som numera ersatts av 53 a § byggnadsstadgan — skulle i byggnad med mer än två våningar bjälklag över källare utföras brandsäkert. Med hänsyn härtill hade det ansetts vara utan betydelse, huruvida föreskrift meddelades om att golvet i förstugan gjordes brandsäkert eller icke.

Yttrandena.

Stockholms stads byggnadsnämnd framhåller, att enligt för Stockholm gällande bestämmelser golv av för vatten ogenomträngligt ämne krävdes endast för bad- och duschrum, varemot för klosettrum icke fordrades mera än att golvet försåges med vattenavvisande beläggning. Särskilt med tanke på svårigheten att i byggnad av trä uppfylla det strängare kravet förordades en ändring till likhet med Stockholmsbestämmelserna. — Även *svenska arkitekters riksförbund* anser det vara onödigt strängt att kräva, att golv i klosettrum skulle utföras av för vatten ogenomträngligt ämne, vilket i praktiken måste innebära att membranisolering utfördes under golvbeläggningen. Beläggning med så kallad golvmassa utan membranisolering hade sedan länge godtagits av de flesta byggnadsnämnder. Huru golv under i momentet nämnda utrymmen lämpligen skulle utföras, kunde bäst angivas i anvisningar (eventuellt med typritningar) från byggnadsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län förordar sådan ändring av den föreslagna bestämmelsen i andra punkten av förevarande moment i förslaget, att bjälklag under där ifrågakomna utrymmen finge utföras endast av betong. *Byggnadsnämnden i Malmö* befarar, att föreskriften i sista punkten av mo-

mentet komme att leda till att bjälklag under tvättstuga och badrum m. m. hädanefter i största utsträckning komme att utföras av trä. Bestämmelsen vore synnerligen olämplig, enär röta lätt kunde uppstå i träbjälklaget genom nedträngande vatten eller kondensering. Önskvärt vore, att dessa bjälklag såsom hittills utfördes av betong i byggnader av sten och att den föreslagna bestämmelsen endast tillämpades i trähus för en familj.

Departementschefen.

Vad Stockholms stads byggnadsnämnd och svenska arkitekters riksförbund anmärkt torde böra beaktas.

I övrigt finner jag mig böra godtaga förevarande moment i förslaget. Stadsgandet, att bjälklag under tvättstuga, bad- och duschrum skall utföras av betong, därest så lämpligen kan ske, innebär, att betongbjälklag under dylika utrymmen i regel böra inrättas i byggnad med väggar av sten, dock synes träbjälklag kunna godtagas i särskilda fall, t. ex. i enfamiljshus. I trähus däremot torde kravet på betongbjälklag oftast vara praktiskt taget omöjligt att uppfylla. Av stadsgandet framgår, att i dylika fall träbjälklag får komma till användning.

51 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

51 § byggnadsstadgan innehåller enligt nu gällande lydelse bestämmelser om höjden av bonings- och arbetsrum. Stadsplaneutredningen har i denna paragraf upptagit föreskrifter ej allenast härom utan även angående boningsrums och bostadslägenhets storlek samt beskaffenhet i övrigt. I 1 mom. av denna paragraf har sålunda föreskrivits, att bostadslägenhet skall så anordnas att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall sålunda erbjuda lämpliga och tillräckliga möbelpatser, vara försedd med tambur, nödiga garderobsutrymmen och behöflig sanitär utrustning samt i övrigt tillgodose skäligen anspråk på utrymme och bekvämlighet. Lämplig förbindelse bör anordnas mellan rummen med undvikande i möjligaste mån av mörka eller otillräckligt dagerbelysta utrymmen. Vidare stadgas i andra stycket av momentet, att vid planläggning av bostadslägenhet bör tillses, att den får i möjligaste mån soligt läge och, där så lämpligen kan ske, göres genomluftbar.

Stadsplaneutredningen påpekar, att 1 mom. överensstämmer i huvudsak med § 31 i byggnadsordningen för Stockholm.

Yttrandena.

I flera yttranden uttalas tillfredsställelse med förslaget i denna del. *Medicinalstyrelsen* förklarar sig biträda förslaget men föreslår, att till förslaget fogas en erinran att bostadslägenhet även i övrigt bör så anordnas, att vad i hälsovårdsstadgan i sådant hänseende vore föreskrivet iakttoges. *Länsarkitekten i Södermanlands län* framhåller, att föreskriften angående soligt läge vore i hög grad en stadsplaneåtgärd. *Byggnadsnämnden* och *stadsfullmäktige i Uppsala* anföra, att det genom den föreslagna formuleringen kunde

bliva synnerligen vanskligt för byggnadsnämnd att hävda kravet på solbelysning och sannolikt skulle en sådan lydelse medföra att denna för de största delarna av vårt land betydelsefulla fråga komme att bli mindre beaktad än hittills vid bostadsplanlösningar. I stället borde stadgas att bostadslägenhet skulle planläggas så, att åtminstone ett rum finge soligt läge. *Sveriges fastighetsägareförbund* befarar, att föreskriften i andra stycket kunde komma att lägga svårigheter i vägen för lämpliga förändringar av befintliga byggnader. *Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund* uttalar, att det förhållandet att en lägenhet vore genomluftbar icke hade den betydelse från vädringssynpunkt man velat tillskriva detsamma. Att den hade ljus från två motsatta håll kunde vara en fördel, men en helt i söder liggande lägenhet vore, även om den ej vore genomluftbar, säkert från hygienisk synpunkt lika god som en till hälften mot söder och till hälften mot norr liggande lägenhet. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Eskilstuna* föreslå, att bestämmelserna i detta moment kompletteras med föreskrift om att till varje bostadslägenhet skall höra matkällare.

Departementschefen.

Mot de av stadsplaneutredningen i detta moment angivna allmänna grunderna för anordnande av bostadslägenhet har jag icke funnit anledning till erinran.

Då det enligt 67 § byggnadsstadgan åligger byggnadsnämnd att vid prövning av fråga om byggnadslov iakttaga de sundhetsföreskrifter i fråga om byggnads uppförande eller inredande, vilka meddelats i eller med stöd av hälsovårdsstadgan, synes en sådan erinran i förevarande moment som medicinalstyrelsen föreslagit ej erforderlig.

51 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

Under detta moment har stadsplaneutredningen upptagit bestämmelser om storleken av bonings- och arbetsrum.

Utredningen anför härom bl. a.:

En av de främsta anmärkningar, som bruka riktas mot de nutida bostäderna, är att dessa icke bereda tillräckligt utrymme för de däri boende. Att råda bot härför är ett socialt intresse av stor betydelse. För den enskilda fastighetens ekonomi är det därjämte av största vikt, att de bostäder, som inredas däri, bli tillräckligt rymliga.

Med hänsyn till frågans stora sociala och ekonomiska betydelse har stadsplaneutredningen ansett vissa enkla föreskrifter angående storleken av bonings- och arbetsrum m. m. böra i detta sammanhang införas i byggnadsstadgan. De föreslagna minimifordringarna överensstämman i stort sett med vad som kan anses vara allmän sedvana inom våra städer och samhällen. I möjligaste mån överensstämman de även med byggnadslånebyråns anvisningar. Genom förslaget avses visserligen icke att åstadkomma någon direkt besparing i byggnadskostnaderna. Snarare kan följden bli en viss fördyring genom att de byggande förhindras att begränsa rummens storlek efter egna önsknings. Denna fördyring uppväges dock av fördelar i socialt och hygieniskt avseende samt i fråga om rummens användbarhet, sär-

skilt för det fall att en ändring skulle inträda på bostadsmarknaden. Därest tillgången på bostäder åter blir riklig, torde nämligen risk föreligga, att lägenheter med alltför små rum bli mindre begärliga och byggnaderna därför förlora i värde. En annan fördel med bestämmelsernas införande i byggnadsstadgan är, att därigenom uppnås större enhetlighet.

De föreslagna föreskrifterna inledas med ett i första stycket inlaget allmänt stadgande, att bonings- och arbetsrum skola givas en ur hälsovårdssynpunkt och med beaktande av övriga i varje fall inverkan omständigheter tillfredsställande storlek (jfr § 20 p. 1 normalföreslaget).

Föreskrifter lämnas därefter angående golvytan hos boningsrum. Denna får enligt förslaget i regel icke understiga 9 kvadratmeter. Beträffande matrum med direkt anslutning till kök, som är en i moderna lägenheter vanlig typ av boningsrum, medges dock, att golvytan får vara lägst 6 kvadratmeter. Byggnadsnämnden får därjämte medgiva en golvyta av lägst 6 kvadratmeter för sovrum, avsett för högst en person, eller eljest, där särskilda förhållanden föreligga.

I fråga om bostadslägenhets storlek har föreslagits, att om lägenheten omfattar ett rum och kök eller flera rum och kök, skall golvytan hos det största rummet vara minst 17 kvadratmeter. För lägenhet om ett rum utan kök skall rummets golvyta vara minst 15 kvadratmeter, om till lägenheten hör kokvrå eller annat utrymme för matlagning, t. ex. koksåp, samt minst 12 kvadratmeter, om lägenheten saknar sådant utrymme. Stundom kan det dock vara motiverat att underskrida de sålunda angivna minimimåtten, t. ex. i en av allmän inrättning eller stiftelse uppförd byggnad för äldre eller ensamstående personer. Vidare vill utredningen peka på det fall, att genom minskning av golvytan i det största rummet möjlighet uppkommer att inrätta ytterligare ett rum i lägenheten. På grund härav har byggnadsnämnden tillagts befogenhet att förordna om undantag från de angivna reglerna för lägenhet, vars användning står under betryggande tillsyn, liksom eljest i särskilda fall.

Ytterligare ha vissa föreskrifter lämnats angående storleken av kök och kokvrå samt bad-, dusch- och klosettrum. Kokvrås golvyta skall enligt förslaget vara minst 2 kvadratmeter. Bredden av kokvrå får ej understiga 1.35 meter och bredden av kök ej 1.5 meter. Minsta tillåtna golvytan hos bad-, dusch- och klosettrum skall bestämmas av byggnadsnämnden enligt anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen. Eftersom kök och kokvrå äro att anse som arbetsrum, följer redan av 49 § 5 mom. att de i regel skola förseas med fönster och av 49 § 4 mom. att lämpliga luftväxlingsanordningar skola finnas. Med hänsyn till det uppenbara behovet av att kunna hastigt vädra ut matos från kök och kokvrå, har det emellertid ansetts lämpligt att i förevarande sammanhang erinra om att sådant utrymme bör vara utrustat med fönster, som kan öppnas mot det fria.

För att förhindra missbruk av de ovannämnda bestämmelserna angående rummets golvyta i lägenhet med ett rum och kokvrå, vilka äro lindrigare än för lägenhet med ett rum och kök, har slutligen lämnats föreskrift om den högsta tillåtna golvyta, som må givas ett för matlagning avsett utrymme utan att detta behöver anses såsom kök.

Även i andra fall än sådana som förut angivits kan det stundom vara motiverat att underskrida de av utredningen föreslagna minimimåtten. Å andra sidan bör det ej heller vara uteslutet att i vissa städer eller samhällen höja kraven på rummens och lägenheternas storlek. I dylika fall erbjuder stadgandet i 60 a § möjlighet att föreskriva undantag från ifrågavarande föreskrifter, antingen generellt i byggnadsordning eller genom beslut från fall till fall. För allmänna byggnader har därjämte, såsom närmare angives i det följande, en allmän undantagsregel införts i 51 § 4 mom.

Yttrandena.

I flera yttranden har tvekan yppats angående lämpligheten av en reglering av frågan om bonings- och arbetsrums storlek. *Civila byggnadsutredningen* uttalar såsom sin mening, att det icke kunde anses tillräckligt motiverat att i byggnadsstadgan införa detaljerade ytföreskrifter. Enligt byggnadsutredningens mening kunde det icke ens i fråga om familjebostäder under alla omständigheter vara påkallat, att de i 51 § 2 mom. meddelade föreskrifterna tillämpades. Då stadsplaneutredningen funnit sig böra föreslå en undantagsbestämmelse rörande allmänna byggnader, vore tydligen också denna utredning av den uppfattningen, att ett iakttagande av berörda ytmått icke vore att anse som ett obetingat hygieniskt krav. Det från social synpunkt betydelsefulla vore enligt utredningens förmenande, att icke en allmän produktion av lägenheter med för familjebostäder otillräckligt yttinnehåll komme till stånd. Anledning att befara en sådan utveckling torde emellertid icke föreligga. För den mycket betydelsefulla bostadsproduktion, som skedde med understöd av statsmedel, hade vissa minimifordringar uppställts med avseende å lägenheternas storlek. Även *statens byggnadslånebyrå* ifrågasätter — under framhållande att ett i författning föreskrivet minimimått hade benägenhet att betraktas såsom standardmått vid tillämpningen — lämpligheten av att i byggnadsstadgan fastlåsa minimimått för boningsrum. *Stockholms stads stadsplanenämnd*, som avstyrker förslaget i denna del, framhåller, att visserligen skulle genom den föreslagna regleringen en ytterligare minskning av bostadslägenheternas storlek förhindras, något som hittillsvarande utveckling på detta område kunde motivera, men å andra sidan torde vid återgång till normala förhållanden på bostadsmarknaden lägenheter med mindre utrymmen än de nuvarande svårigen vinna avsättning. De föreslagna föreskrifterna kunde komma att bidra till ett konserverande av de nu förekommande, ofta otillräckliga rumsmåtten. *Borgarrådsberedningen* och *stadskollegiet i Stockholm* biträda stadsplanenämndens ståndpunkt. Den nuvarande tidpunkten, då lägenheternas storlek av skäl, sammanhängande med krisförhållandena, vore föremål för stark pressning, vore knappast den rätta för lagfästande av sådana minimifordringar. I väsentlig omfattning stode produktionen av smålägenheter för närvarande under kontroll av statens byggnadslånebyrå, och de erfarenheter i fråga om lägenheternas planläggning och rumsstorlek, som därvid vunnes, syntes, liksom även resultatet av flera pågående utredningar i dessa ämnen, böra avvaktas, innan generellt gällande minimimått lagfästes.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Gävleborgs län* anse, att förevarande frågor borde tillsvi vidare regleras genom anvisningar av byggnadsstyrelsen med hänsyn till den bostadssociala utredning som påginge och det byggnadstekniska forskningsarbete, som vid sidan därav bedreves. Även *länsarkitekten i Uppsala län* anser det vara bättre att låta erforderliga föreskrifter om minsta rumsstorlek utfärdas av byggnadsstyrelsen. Till stöd härför anföres, att då erfarenheten visade att åsikterna om den lämpliga utformningen av en lägen-

het växlade från tid till annan, det syntes mindre välbetänkt att i byggnadsstadgan fastslå minimistorleken av bostadsrum.

Länsstyrelsen i Stockholms län — som finner de angivna minimimåtten möjligen godtagbara i de större städerna men icke lämpliga för riket i dess helhet — ifrågasätter, om icke till förekommande av en icke önskvärd standardsänkning för bostäderna i landsortens samhällen, minimibestämmelserna borde utformas olika för olika samhällstyper och således icke införas i byggnadsstadgan utan i stället i de lokala byggnadsordningarna. — Samma uppfattning har uttalats av *länsarkitekten i Stockholms län*, som till stöd härför anfört att — ehuru bostadslägenhet skulle så anordnas, att den beredde möjlighet till trevnad, och erhålla den storlek som med beaktande av i varje fall inverkan omständigheter kunde anses tillfredsställande — det dock för en byggnadsnämnd torde bliva svårt att utöver stadgans ytsiffror kräva en större och lämpligare yta mot den som ville genomdriva de knappare måtten. Om minimimåtten angäves i byggnadsordningarna och länsstyrelserna sålunda bleve i tillfälle att uttala sig, skulle en lämpligare avvägning av måtten komma till stånd och en för olika samhällstyper i olika landsändar lämpligt avpassad rymlighet hos bostaden ernås.

Beträffande grunderna för den av stadsplaneutredningen föreslagna regleringen av denna fråga uttalar *statens byggnadslånebyrå*, att om minimimått fastställdes på förevarande område, de borde hänföras till lägenheten, samt anför i anslutning härtill följande.

För en lägenhet om endast ett rum och kök kan föreskrift om viss minimiyta vara befogad. Här finns ingen möjlighet att fördela utrymmet. Rummet måste här ensamt fylla sina uppgifter och dess storlek får därför ej pressas för hårt. Det föreslagna minimimåttet 17 kvadratmeter synes ur denna synpunkt väl knappt och torde böra ökas till 18 kvadratmeter, en rumsstorlek, som för denna bostadstyp upprätthålles vid prövning av ansökningar om statligt stöd åt bostadsbyggandet och vilken redan börjat vinna hävd. Av motsvarande skäl böra de av stadsplaneutredningen föreslagna minimimåtten beträffande enkelrum godtagas. Vid större lägenheter är förhållandet emellertid ett annat. En framtida utveckling och förändring av bostadsvanorna kan här ge anledning till ett annat disponerande av lägenhetsytan än det för närvarande vanliga. I detta sammanhang må hänvisas till en lägenhetstyp, som utöver ett s. k. bostadskök innehåller ett eller flera rum. Denna typ förekommer i viss utsträckning redan nu och kan för vissa kategorier av boende förväntas alltmåra komma till användning. Att här utöver bostadsköket, för vilket en yta ej understigande ca 20—22 kvadratmeter kan anses skälig, kräva 17 kvadratmeter för ett av rummen, torde icke vara behöfligt och ej heller möjligt att ekonomiskt genomföra.

Även *svenska arkitekters riksförbund* ifrågasätter, om rumsytornas fördelning inom en flerrumslägenhet bör bindas genom en sådan bestämmelse som att det största rummet skall vara minst 17 kvadratmeter. Vid enrumslägenheten däremot, där bostadens rumsyta icke kunde fördelas på olika sätt, torde det vara riktigast att genom bestämmelser förhindra att bostadsrummets yta minskades under vad som från hygienisk synpunkt kunde be-

traktas som minimum. Förbundet ansåge därför, att minimimått för boningsrums golvyta i byggnadsstadgan infördes endast för lägenheter om ett rum med eller utan kök. Övriga i paragrafen intagna måttbestämmelser såsom storleken av kök eller kokvrå ävensom rumshöjder kunde lämpligare ingå i anvisningar, utfärdade av byggnadsstyrelsen.

Svenska kommunaltekniska föreningen anför i sitt yttrande bl. a.:

De detaljerade måtten och införda benämningarna kunna i många fall hindra planlösningar av typ, som kunna vara nog så goda och mera lämpade än de, från vilka utredningen schematiskt synes ha utgått, och kunna därigenom motverka önskvärda förbättringar i våra bostadsvanor. Sålunda kan villkoret om lägenhetens största rum gynna en fortsättning av den typiskt svenska ovanan med s. k. finrum och hindra en kanske i vissa fall mera önskelig utveckling mot kombinerat kök och familjerum. Det moderna begreppet »matrum i direkt anslutning till kök» är alltså diskutabelt, då detta utrymme många gånger icke nyttjas på avsett vis. Bestämmelserna kunna sålunda motverka en lämpligare differentiering av bostadstypen och det synes — om överhuvudtaget några så detaljerade bestämmelser som föreslagits skola ingå i stadgan — vara önskvärt att avvakta nu pågående bostadsutredningar m. m.

I en del fall har stadsplaneutredningen, som framgår av motiven till föreskrifterna om enkelrum, infört förbud mot utrymme för matlagning vid mindre yta än 15 kvadratmeter »för att förhindra missbruk». Denna tankegång, som även på andra ställen kommer till synes i förslaget, kan man icke dela. Det kan nämligen icke vara rimligt att beröva en exempelvis ensamboende person möjligheten att ha tillgång till en viss bekvämlighet, blott därför att han icke behöver ett sovutrymme av minst detta mått. Byggnadsförfattningar böra och kunna icke skrivas så, att de förhindra missbruk. De skola ge uttryck för behov vid normalt användningssätt och ett olämpligt eller felaktigt nyttjande skall beivras på annan väg, i detta fall genom bostadsinspektionen.

Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund anser det vara långt viktigare att de nu allmänast förekommande lägenhetstyperna utökades med ytterligare ett rum än att rummens storlek ökades i en- och tvårumslägenheter. Skulle man söka övergå till tre-rumsstandard, låge det för närvarande utom de ekonomiska möjligheternas gräns att öka även rumstorna nämnvärt.

Beträffande lämpligheten av de föreslagna måtten framhåller *medicinalstyrelsen*, att måtten för bonings- och arbetsrum i allmänhet med en eller annan enhet understege de minimimått som angäves i styrelsens anvisningar. Förhållandet föranledde dock icke något styrelsens ändringsförslag. *Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund* framhåller, att de angivna minimimåtten överensstämde med de mått byggnadslånebyrån föreskrivit. Då dessa i allmänhet innefattade någon ökning av förut tillämpade mått, kunde de betecknas som väl avvägda och lämpliga att fastställas. *Byggnadsstyrelsen* ifrågasätter, huruvida icke vissa av minimimåtten å de i bostadslägenhet ingående lokalernas golvytor borde ökas. I särskild grad gällde detta rummet i sådan enrumslägenhet som kunde komma att användas som familjebostad. Enligt styrelsens mening borde av sociala och hygieniska skäl så små lägenheter som ett rum och kök överhuvudtaget

icke få användas såsom familjebostad, men då detta nu skedde i mycket stor utsträckning och tyvärr på grund av ekonomiska skäl sannolikt alltför jämt måste tillsvidare förekomma, så borde i varje fall tillses, att den sammanlagda lägenhetsytan icke gjordes alltför snäv. Det ville därför förefalla som om bestämmelserna i 2 mom. borde kompletteras med föreskrift, att lägenhet med mindre sammanlagd golvyta än exempelvis 40 kvadratmeter icke finge upplåtas till eller användas såsom familjebostad. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* uttalar, att sparsamhetskraven under nu rådande ekonomiska förhållanden icke borde få göra sig alltför mycket gällande, då det vore fråga om tillgodoseendet av bostadsbehov för långa tider framåt. *Länsarkitekten i Stockholms län* anför, att om minimimåttan bleve de vanliga i landsortssamhällena, vilket vore att befara på grund av standardiseringen av monteringsfärdiga hus, innebure detta en allvarlig och från trevnadssynpunkt ödesdiger standardsänkning. Bostaden hade med hänsyn till livsföringen en långt större betydelse i ett litet samhälle än i en större stad med dess tillgång på förströelse av alla slag. I municipalsamhället, köpingen och den mindre staden syntes möjligheterna till samvaro i stor utsträckning vara begränsad till bostaden, som alltså krävde betydligt större utrymme än storstadsbostaden.

De föreslagna bestämmelserna om boningsrums golvyta i andra stycket ha föranlett åtskilliga erinringar. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anmärker, att bestämmelserna om rums golvyta hade givits en sådan formulering att fordringarna på rummets storlek i viss mån bleve beroende av utrymmet för matlagning. En konsekvens härav, som ej förefölle tilltalande, bleve att ett rum, vartill hörde ett rymligt kök med matplats, måste vara större än ett rum med endast kokvrå eller annat mindre matlagningsutrymme, som ej kunde användas för intagande av måltider. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller, att i pensionärshem och dylika inrättningar kontroll kunde vinnas över att rum, avsett för en person, verkligen också användes allenast av en person, men i övrigt komme bestämmelsen om minimistorleken av sovrum, avsett för en person, i stort sett att stanna på papperet. Byggnadsnämnderna borde därför erinras om stor försiktighet vid bestämmelsens tillämpning, åtminstone såvitt avsåge mindre lägenheter.

I ett flertal yttranden har framhållits, att enär betryggande garanti ej kunde erhållas för rums utnyttjande till sovrum för endast en person, allt syntes tala för att ej under några omständigheter tillåta att bonings- och arbetsrum gäves mindre areal än 9 kvadratmeter. Därigenom skulle ej heller bestämmelsen i 3 mom. sista stycket, att boningsrums kubikinnehåll ej i något fall må understiga 15 kubikmeter, erfordras. *Byggnadsnämnden i Helsingborg* anser bestämmelse böra meddelas om möjlighet att utan särskilt medgivande i större lägenheter anordna jungfrukammare o. d. om endast 6 kvadratmeters golvyta. *Sveriges fastighetsägareförbund* framhåller, att i den nyare bebyggelsen de för hembiträden avsedda rummen ofta — kanske oftast — hölles vid en minimiyta av 6 kvadratmeter. Med den nu föreslagna bestämmelsen (i regel minst 9 kvadratmeter) synes följderna komma att bli, att

en bostad med jungfrukammare i framtiden komme att bli dyrare än hittills, en fördyring som hårdast komme att drabba de barnrika familjerna. Frågan hade också stor betydelse för de enskilda familjemedlemmarna under uppväxtåren. Vore dessa av olika kön uppstode det ett bestämt behov av skilda sovrum, om än små. Likaså måste det anses som en stor fördel, om de unga av samma kön kunde få var sitt rum. De föreslagna bestämmelserna komme att motverka dessa strävanden. Visserligen skulle byggnadsnämnden ha en viss dispensmöjlighet, men saken måste anses för viktig för att överlämnas åt lokalt gottfinnande.

Länsarkitekten i Södermanlands län förordar, att minimigolvytan höjes från 6 till 7 kvadratmeter.

Beträffande bestämmelserna om smålägenheter i tredje stycket framhålla *länsstyrelsen* och *länsarkitekten i Kalmar län*, att det ej sällan förekomme att köket vore det centrala rummet och även det största och så beskaffat att familjen där kunde intaga sina mål och husmodern under sitt arbete övervaka de mindre barnens lekar. Av tredje styckets formulering syntes framgå, att med »det största rummet» icke avsåges kök. Föreskriften skulle följaktligen påfordra, att även om köket gjordes större än 17 kvadratmeter, ytterligare ett rum om 17 kvadratmeter skulle ingå i lägenheten, därest den innehölle flera rum. Föreskriften syntes böra formuleras så att med rum avsåges även kök.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Uppsala anföra bl. a.:

Bestämmelsen i tredje stycket synes leda till att om en enkelrumslägenhet förses med kokskåp, rummet skall ha en golvyta av 15 kvm. Detta måste, särskilt i en stad som Uppsala med dess många enkelrum för studenter, pensionärer och andra, bliva synnerligen besvärligt. Man bör icke förhindra de ensamma personer, för vilka ett enkelrum med mindre golvyta än 15 kvadratmeter är fullt tillräckligt, att få komma i åtnjutande av den bekvämlighet, som ett kokskåp för tekokning och liknande dock utgör. I praktiken är det att befara, att en så rigorös bestämmelse leder till att portativa matlagningsanordningar av varjehanda slag anbringas.

Fordran på att enkelrums ytmått icke får understiga 12 kvadratmeter är ofta olämplig. Många ensamstående, studerande och arbetande m. fl., vilka ha sitt arbete och sina måltider m. m. ute, kunna nöja sig med något mindre yta, då enkelrummet för dem blir allenast ett sovrum på samma sätt, som sovrummet i en familjelägenhet. Som förslagets bestämmelser beträffande enkelrumslägenheter äro utformade kunna de befaras leda till, att en önskvärd differentiering av boendeformerna motverkas. Jämlikt de föreslagna stadgandena torde två ensamstående hellre slå sig tillsammans och hyra gemensamt ett enkelrum om minst 15 kvadratmeter med matlagningsmöjlighet eller bli inneboende i familj, än hyra var sin om minst 12 kvadratmeter utan sådan möjlighet. Det synes ur bostadssocial synpunkt betydligt bättre att låta dem få var sin lägenhet om minst 9 kvadratmeter och matlagningsmöjlighet.

Varför skall den lilla ensamma bostaden med egna bekvämligheter förhindras, när förhållandevis små enheter medgivas i något större lägenhet med blott delade bekvämligheter?

Beträffande de i fjärde stycket bestämda rumsmåtten för kök och kokvrå har *byggstandardiseringen* föreslagit, att minsta bredden av kokvrå skulle ändras i överensstämmelse med 10 cm-modulen till 1,40 meter. *Byggnadsstyrelsen* och *svenska arkitekters riksförbund* ha förklarat sig icke ha något att erinra mot detta ändringsförslag.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har uttalat, att skillnaden mellan kök och kokvrå, såvitt länsstyrelsen kunnat finna, bestode endast i storleken. Om en byggherre icke ville uppfylla fordringarna på att kökets bredd skulle vara minst 1,5 meter, hade han endast att minska dess längd så att golvytan blev högst 4 kvadratmeter och köket förvandlades till kokvrå. Därmed följde också, att boningsrummets yta kunde minskas. Dessa bestämmelser syntes icke utgöra hinder mot att en lägenhet, bestående av bostadskök, gäves en yta av endast 12 kvadratmeter, vilket måste anses otillfredsställande.

Med anledning av förslagen i tredje och fjärde styckena anför *medicinalstyrelsen*, att erfarenheten visat att möjlighet funnes att ha en säng placerad i ett utrymme av 4 kvadratmeter och att de föreslagna måtten därför kunde föranleda missbruk på det sätt, att kokvrå användes jämväl såsom sovrum. Såsom en första åtgärd för att komma till rätta med denna svårlösta detaljfråga föreslog *styrelsen* ett stadgande, att kök, varmed skulle avses utrymme för matlagning med en golvyta av minst 6 kvadratmeter, måste vara försett med öppningsbart fönster. Med utgångspunkt från en sådan föreskrift syntes man därefter böra medgiva mörk kokvrå, men då minska dess maximala yta till 3 kvadratmeter samt därutöver föreskriva, att kokvrå med en yta av 3 till 6 kvadratmeter skulle vara försedd med öppningsbart fönster.

Vidkommande minimibredden av kök uttalar *länsstyrelsen i Malmöhus län*, att enär köksinredningen krävde ett utrymme av $\frac{3}{4}$ meter skulle enligt förslaget endast återstå $\frac{3}{4}$ meter för passage. Om mer än en person funnes i köket, borde den fria golvytan vara så bred, att den medgäve obehindrad förbipassage. Bredden av köket syntes därför böra ökas till 2 meter. — Även ett flertal byggnadsnämnder har föreslagit en ökning av köks minimibredd. — *Statens byggnadslänebyrå* framhåller, att ett fastställande av köks minimibredd icke kunde ske utan samband med sättet för inredningens utformning. Det föreslagna breddmåttet 1,5 meter kunde möjligen godtagas vid ensidig köksinredning men vore otillräckligt, där inredningen vore utformad efter två varandra motstående väggar.

Vad därefter angår det föreslagna stadgandet att kokvrå och kök böra vara försedda med fönster som är öppningsbart mot det fria uttalar *statens byggnadslänebyrå*, att detta beträffande kök i själva verket vore ett kategoriskt krav, vilket följde av hälsovårdsstadgan. Däremot syntes det värdefullt att motsvarande stadgande föreslagits gälla även kokvrå. Måhända torde dock här, med tanke på vissa allmännyttiga och liknande inrättningar, böra medgivas undantag för lägenhet, vars användning stode under betryggande tillsyn. — Även ett par byggnadsnämnder har yrkat, att bestämmelsen skärpes. — *Länsstyrelsen i Norrbottens län* ifråga-

sätter däremot, om stadgandet, som icke vore tvingande, vore behövt. Enligt länsstyrelsens mening föreläge lika stor anledning att rekommendera fönster i badrum. *Sveriges fastighetsägareförbund* påpekar de svårigheter som en sådan bestämmelse som den föreslagna medförde vid företagande av de numera ofta förekommande ombyggnader som bestode i att en större lägenhet uppdelades i mindre. Vid sådan uppdelning hade kokvrå hittills kunnat anordnas vid hjärtmuren, där befintliga vatten- och avloppsstammar möjliggjort detta. Då de här åsyftade avskilda lägenheterna om ett å två rum samt kokvrå i allmänhet ej uthyrdes såsom familjebostäder utan till ensamstående personer utan egentligt hushåll, hade de sociala och hygieniska olägenheterna av att kokvrån sålunda blivit mörk haft mycket ringa betydelse. Tillstånd till sådan anordning borde fortfarande kunna medgivas. En för närvarande ofta använd och omtyckt typ av kök vore det som visserligen icke vore försett med fönster, som vore öppningsbart mot det fria, men vore kombinerat med en med fönster försedd matvrå, vilken vore avskild från köket med glasvägg och skjutdörr. Även en dylik anordning som kommit till användning i betydande omfattning i 1930-talets och senare årens bebyggelse, syntes med den föreslagna bestämmelsen komma att omöjliggöras. Detta kunde icke anses välbetänkt.

Statens byggnadslånebyrå uttalar, att föreskriften i femte stycket att »såsom kök skall anses utrymme för matlagning med större golvyta än 4 kvadratmeter» i verkligheten innebure ett godtagande av denna yta som minimimått för kök, vilket icke kunde anses tillfredsställande. — *Hälsovårdsnämnden i Stockholm* har i detta sammanhang uttalat, att kokskåp borde vara försett med vatten och avlopp samt imavlopp. Vidare borde fordras inrättande av skafferier med friskluftsintag eller kylskåp. Med hänsyn till den sanitära vådan av att i så små utrymmen, som här vore i fråga, använda gas, borde även krävas, att kokanordning i kokskåp finge uppvärmas endast med elektricitet. Vidare borde kokskåp icke tillåtas annat än till enkelrum, enär sådan anordning icke lämpade sig för familjebostad.

Medicinalstyrelsen har med hänsyn till önskvärdheten att säkerställa tillgången på familjebostäder ifrågasatt, om icke de föreslagna föreskrifterna om golvyta borde kompletteras med en föreskrift om att i varje hyreshus skulle finnas familjebostäder till visst antal. Detta borde preciseras till det tal som angåve en normal proportion mellan antalet familjer och befolkningen i dess helhet.

Vidare må nämnas att *byggnadsnämnden i Karlskoga* ifrågasatt, huruvida icke undantag från bestämmelserna i 2 mom. borde kunna medgivas för provisoriska bostäder, sommarstugor o. d.

Slutligen framhåller *riksförsäkringsanstalten*, att arbetslokals storlek bestämdes i viss mån av arbetarskyddslagen med hänsyn till arbetarantalet. Detta gällde även personalrum, till vilka förekommande bad-, dusch- och klossetterum räknades och för vilka särskilda anvisningar funnes utfärdade av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Departementschefen.

I 8 § 2 mom. första stycket hälsovårdsstadgan har föreskrivits, att boningsrum skall ha sådan storlek, att däri boende icke genom bristande utrymme hos rummet utsättas för sanitär olägenhet. Enligt de av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna i 1 mom. av förevarande paragraf skall boningslägenhet så anordnas, att den bl. a. bereder möjlighet till trevnad och god hygien samt tillgodoser skäliga anspråk på utrymme.

Mot en mera fullständig reglering av frågan om boningsrums storlek än vad de angivna bestämmelserna innehålla ha i några yttranden anförts betänkligheter. Det har därvid gjorts gällande, att i författning föreskrivna minimimått hade en benägenhet att betraktas såsom standardmått, vilket skulle vara att beklaga. Vidare har framhållits, att för den mycket betydelsefulla bostadsproduktion som skedde med understöd av statsmedel vissa minimifordringar uppställts med avseende å lägenheternas storlek och att anledning därför saknades att befara en utveckling mot bostäder med otillräckligt utrymme.

Från social och hygienisk synpunkt är dock av stor betydelse, att produktion av bostäder med otillräckliga rumsytor hindras. Visserligen torde man beträffande den del av bostadsproduktionen som sker med understöd av statsmedel icke behöva befara, att rummen göras alltför små. En väsentlig del av bostadsproduktionen regleras emellertid icke av de villkor som uppställts för erhållande av statliga byggnadslån. Beträffande denna del av bostadsproduktionen kan man, särskilt i betraktande av den hittillsvarande utvecklingen, icke med säkerhet påräkna, att kravet på tillräckliga rumsutrymmen alltid blir tillgodosett utan att föreskrifter meddelas om rummens storlek. Även om en reglering skulle, såsom i några yttranden gjorts gällande, medföra att de fastställda minimimåtten bleve standardmått — en förmodan vars riktighet dock torde på goda grunder kunna ifrågasättas — skulle man genom en reglering vinna, att standardmåtten icke bliva ännu mindre än de minimimått, om vilkas införande nu är fråga, och att ytterligare minskning av bostadslägenheternas storlek sålunda förhindras. Särskilt under en övergångsperiod efter det krissvårigheterna lättat torde detta vara till nytta, under det man för tiden därefter kan förmoda att konkurrensen skall verka i riktning mot större rumsmått. Jag finner därför övervägande skäl tala för att frågan om boningsrummens storlek nu göres till föremål för reglering.

I några yttranden har förordats, att regleringen måtte ske genom anvisningar av byggnadsstyrelsen. Jag anser emellertid, att frågan om bostadsrummens storlek är av sådan betydelse från social synpunkt att bestämmelserna härom böra upptagas i byggnadsstadgan.

De av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna om storleken av rum inledas med ett i första stycket av detta moment intaget allmänt stadgande, att bonings- och arbetsrum skola ha en från hälsovårdssynpunkt och med beaktande av övriga i varje fall inverkan omständigheter tillfredsställande storlek. Då emellertid i 1 mom. av förevarande paragraf beträffande

bostadslägenhet upptagits bestämmelser av i huvudsak samma innebörd som de i första stycket av detta moment föreslagna och då i arbetarskyddslagen meddelats vissa föreskrifter rörande storleken av arbetslokal, synes mig bestämmelsen i första stycket icke giva någon ytterligare ledning för bedömande av hithörande spörsmål. Bestämmelsen torde därför böra utgå.

Mot grunderna för den av stadsplaneutredningen föreslagna regleringen i denna del har anmärkts, att minimimåtten bort hänföras — icke till rummen såsom utredningen föreslagit — utan till lägenheten såsom sådan. Bostadsbehovet är emellertid mycket olika. Med hänsyn härtill synes regleringen, såsom stadsplaneutredningen funnit, böra hänföras till rummens och icke till lägenhetens storlek. Från social synpunkt är givetvis önskvärt, att mycket små lägenheter icke användas till familjebostad såsom nu ofta är fallet. Bestämmelse härom har emellertid icke sin plats i byggnadsstadgan.

Jag har i stort sett icke något att erinra mot de av stadsplaneutredningen föreslagna minimimåtten, vilka i huvudsak överensstämmer med de av statens byggnadslånebyrå uppställda minimikraven med avseende å storleken av lägenheter i byggnader, till vilkas uppförande byggnadslån lämnas av statsmedel.

Såsom stadsplaneutredningen funnit bör boningsrums golvyta i regel icke understiga 9 kvadratmeter. Matrum med direkt anslutning till kök må dock enligt förslaget ha en golvyta av endast 6 kvadratmeter. Då denna typ av rum är vanlig i moderna lägenheter och kan vara ändamålsenlig, torde någon befogad erinran häremot icke kunna göras. Mera tveksamt är stadsplaneutredningens förslag, att byggnadsnämnd må medgiva undantag från huvudregeln om en minsta golvyta av 9 kvadratmeter beträffande sovrum, avsett för endast en person, eller eljest, där särskilda förhållanden föreligga. Frånsett allmänna inrättningar saknas i de flesta fall möjlighet att kontrollera att sådana sovrum användas av endast en person. Emellertid kunna dock bärande skäl anföras för att medgiva sovrum med mindre golvyta än 9 kvadratmeter, dock ej under 6 kvadratmeter. Jag anser mig därför böra godtaga den föreslagna undantagsbestämmelsen men förutsätter, att byggnadsnämnderna iakttaga synnerlig försiktighet vid lämnande av sådan eftergift, särskilt då fråga är om mindre lägenheter.

I fråga om lägenhet, som omfattar ett rum och kök eller flera rum och kök, har stadsplaneutredningen föreslagit, att det största rummet i lägenheten skall ha en golvyta av minst 17 kvadratmeter. Det för detta fall föreslagna minimimåttet synes väl knappt och torde därför böra ökas till 18 kvadratmeter. En sådan rumsstorlek står i överensstämmelse med de av statens byggnadslånebyrå uppställda normerna för denna bostadstyp och har vunnit viss hävd. Jag anser stadgandet böra jämkas jämväl så, att därav tydligt framgår att det är tillfyllest, om köket har en golvyta av 18 kvadratmeter.

Såsom stadsplaneutredningen funnit bör i bostadslägenhet med endast ett rum dettas golvyta i regel icke understiga 15 kvadratmeter, om till lägenheten hör kokvrå eller annat utrymme för matlagning, samt eljest 12 kvadratmeter. Då undantag från denna regel ej sällan påkallas, exempelvis då fråga

är om en av allmän inrättning eller stiftelse uppförd byggnad för äldre eller ensamstående personer, bör byggnadsnämnd, såsom stadsplaneutredningen också föreslagit, äga befogenhet att medgiva ett underskridande av de angivna minimimåtten.

Vad härefter angår måtten på kök och kokvrå vill jag, i överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen förordat, föreslå att med kök skall förstås utrymme för matlagning med en golvyta av minst 6 kvadratmeter. Vidare torde böra stadgas, att kök alltid skall vara försett med öppningsbart fönster, medan föreskriften om fönster beträffande kokvrå torde böra ha den mindre kategoriska lydelse stadsplaneutredningen förordat. Slutligen anser jag, att den minsta bredden av kokvrå bör i enlighet med byggstandardiseringens hemställan jämkas till 1,40 meter.

Mot den i sjätte stycket föreslagna bestämmelsen har jag ej någon erinran. Den av medicinalstyrelsen berörda frågan om meddelande av föreskrift, att i varje hyreshus skola finnas familjebostäder till ett visst antal, är jag ej beredd att upptaga i detta sammanhang.

Någon särskild bestämmelse beträffande provisoriska bostäder, sommarstugor o. d. torde icke böra upptagas i byggnadsstadgan. Undantag kan emellertid i mån av behov medgivas enligt 60 a § i förslaget.

51 § 3 mom.

Enligt nu gällande bestämmelser i 51 § byggnadsstadgan skall bonings- och arbetsrum ha en höjd av minst 2,70 meter. Från denna generella föreskrift medgivas dock vissa undantag. I byggnadsordning må sålunda stadgas dels att vid öppet byggnadssätt eller i andra i byggnadsordningen närmare angivna fall rumshöjden må minskas till 2,40 meter, dels att på byggnadsnämndens prövning må bero, huruvida i enstaka rum inom lägenhet eller eljest i särskilda fall höjden må vara mindre. I intet fall må dock höjden understiga 2,10 meter.

Byggnadskostnadssakkunniga ha föreslagit minskning av rumshöjderna från 2,70 meter till 2,50 meter. De ha därvid dock förutsatt, att den lägre rumshöjden endast skulle tillåtas vid öppet byggnadssätt, vartill syntes kunna räknas lamellhusbebyggelse, samt att rimliga krav rörande rummens och lägenheternas storlek, ventilation och belysning uppfylldes. I yttranden över byggnadskostnadssakkunnigas betänkande uttalades från många håll mer eller mindre starka betänkligheter mot förslaget. Chefen för socialdepartementet framhöll emellertid vid framläggandet för 1941 års riksdag av propositionen angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m., att han icke hade något att erinra mot de sakkunnigas förslag i denna del; dock ville departementschefen starkt understryka vikten av att någon reduktion av de redan knappt tilltagna lägenhetsytorna ej borde ifrågakomma.

Även *civila byggnadsutredningen* har föreslagit minskning av höjden i bonings- och arbetsrum samt har härvid yttrat följande.

Kraven i detta avseende äro uppenbarligen av väsentlig betydelse, och utredningen har vid sin fortlöpande granskningsverksamhet konsekvent sökt tillvarata de besparingsmöjligheter, som förelegat i ett eftergivande av de

hittills upprätthållna kraven härutinnan, såväl i vad det gäller arbetslokaler som boningsrum. I betydande utsträckning hava de av utredningen framhållna synpunkterna godtagits av statsmakterna beträffande skolhus, vetenskapliga institutioner, ålderdomshem, sjukvårdsanstalter och bostäder. De lägsta rumshöjder, som därvid ifrågasatts, ha varit 2,6 meter respektive i ovanvåning 2,4 meter.

Oavsett spörsmålet om den generellt lämpliga minimihöjden i bonings- och arbetsrum ger den nuvarande utformningen uppenbarligen alltför stort utrymme åt byggnadsnämndens diskretionära prövning i en byggnadsdetalj av ganska avsevärd ekonomisk räckvidd. Utredningen håller fördenskull före, att byggnadsstadgan bör så avfattas, att dess stadganden genom kompletterande föreskrifter i byggnadsordningen endast i mindre väsentlig mån må kunna jämkas.

Detta önskemål synes kunna vinnas genom en generell sänkning av minimisiffran så långt detta låter sig förena med hygieniska och lämplighetssynpunkter. I sådant avseende torde en minimihöjd av 2,6 meter få anses fullt tillfredsställande.

I likhet med byggnadskostnadssakkunniga finner utredningen betänkligheter icke möta mot en ytterligare reduktion av den nu stadgade lägsta rumshöjden vid ett mera öppet byggnadssätt. Enligt utredningens mening bör under vissa förutsättningar rumshöjden kunna begränsas till 2,40 meter. Härvid måste emellertid trygghet vinnas för att tillfredsställande belysningsförhållanden föreligga. I detta syfte bör tillses, dels att rumsdjupet inom byggnadens bonings- och arbetsrum hålles inom måttliga gränser, dels också att avståndet till motliggande byggnad är tillräckligt stort. I förstnämnda avseende synes ett villkor om ett maximerat rumsdjup av 5 meter få anses tillfyllest. Och ifråga om avståndet till motliggande byggnad lära skäligen krav tillgodoses, om detta fastställles till minst en och en halv gång höjden av sagda byggnad.

Iakttagas nu angivna villkor böra befogade erinringar icke kunna göras mot den sänkning av lägsta rumshöjden till 2,40 meter, som utredningen funnit sig ur ekonomiska synpunkter kunna förorda vid ett öppet byggnadssätt.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har i sitt betänkande beträffande rumshöjden anført bland annat:

Det synes tveksamt, huruvida en generell sänkning av minimihöjden i bonings- och arbetsrum nu lämpligen bör förordas. De faktorer, som inverka på bedömandet av denna fråga, äro icke tillräckligt kända. En utredning av frågan, därvid främst ventilationsproblemet måste närmare undersökas, kan taga åtskillig tid i anspråk. Sedan särskilda statsunderstödda organ för byggnadsforskning numera tillkommit, torde det vara att vänta, att problemet upptages till bearbetning. Innan en sådan utredning verkställts, är enligt stadsplaneutredningens mening en generell sänkning av rumshöjden icke tillrådlig.

Emellertid kan anföras, att genom sänkning av rumshöjden skulle kunna vinnas en minskning av byggnadskostnaderna, som, ehuru den icke synes vara särskilt stor, dock ej är betydelselös. Givetvis bör allt göras för att nedbringa kostnaderna i den mån så kan ske utan att andra viktiga intressen åsidosättas. En mindre sänkning av rumshöjden torde i vissa fall kunna företagas utan värdliga konsekvenser ur hälsovårdssynpunkt, om blott ventilationen ordnas på ett tillfredsställande sätt. I detta hänseende erbjuda genomluftbara lägenheter, eller sådana som äro försedda med öppningsbart fönster mot minst två olika fasader i byggnaden, uppenbara fördelar framför andra,

både med hänsyn till den luftväxling, som sker genom fönstren och andra ventilationsanordningar, samt till följd av den s. k. ofrivilliga ventilationen genom fönster och väggar. Smala hus äro vidare förmånligare ur ventilations-synpunkt än andra. I jämförelse med ventilationsfrågan äro belysningsförhållandena av sekundär betydelse. En mindre sänkning av rumshöjden kan, om detta finnes önskvärt, lätt kompenseras genom en obetydlig jämkning av fönstrens storlek och beskaffenhet. Några särskilda krav i syfte att säkerställa en god belysning behöva därför enligt stadsplaneutredningens mening ej uppställas såsom villkor för rumshöjdens sänkning. Att märka är emellertid, att den moderna bebyggelsen med genomluftbara lägenheter i smalhus erbjuder stora fördelar i förhållande till den äldre bebyggelsen även ur belysningssynpunkt.

Stadsplaneutredningen föreslår fördenskull, att huvudregeln, att höjden i bonings- och arbetsrum skall vara minst 2,70 meter, bibehållas. I genomluftbar lägenhet inom helt fribelägen byggnad samt i genomluftbar lägenhet inom byggnad med ett djup av högst 11 meter föreslås dock rumshöjden få begränsas till 2,50 meter. Möjlighet torde härigenom som regel öppnas att använda den lägre rumshöjden vid den moderna punkt- och lamellhusbebyggelsen. Den minskning av rumsvolymen, som uppstår vid denna sänkning av rumshöjden, uppgår till omkring 7,5 procent, under det att kostnadsbesparingen torde utgöra cirka 2 procent av de totala byggnadskostnaderna, oberoende af tomt.

Då punkt- och lamellhusbebyggelse allmänt förekommer i moderna stadsplaner, blir den praktiska betydelsen av det föreslagna undantagsstadgandet avsevärd. Den i angivna fall medgivna sänkningen av rumshöjden torde, såsom framgår av det anförda, kunna ske utan att olägenheter därav behöva befaras. Huruvida motsvarande gäller, därest rumshöjden generellt sänkes, kan enligt vad förut nämnts för närvarande icke med bestämdhet sägas. I Danmark har visserligen minimihöjden i boningsrum blivit bestämd till 2,50 meter, men detta sammanhänger med att golvytan i lägenheterna där regelmässigt torde vara väsentligt större än i Sverige samt att på grund av klimatförhållandena i vårt land ytterväggarna måste göras tätare och bättre värmeisolerande än i Danmark, varav följer att den ofrivilliga ventilationen minskas. Anmärkas må också, att samtliga sakkunniga på det byggnadstekniska området, med vilka utredningen samrått i detta ämne, varit eniga om det förslag, vid vilket utredningen stannat.

Vidare får enligt stadsplaneutredningens förslag rumshöjden i byggnad, som ej inrymmer flera än två för familj avsedda lägenheter, begränsas till lägst 2,40 meter samt å vinden till enfamiljshus till lägst 2,30 meter. Därjämte äger enligt utredningens förslag liksom enligt normalförslaget byggnadsnämnden i särskilda fall tillåta än mindre rumshöjd, dock ej under 2,10 meter.

Slutligen har utredningen för att förhindra, att luftvolymen i boningsrum med liten rumshöjd blir alltför ringa, föreslagit, att boningsrums kubikinnehåll ej i något fall skall få understiga 15 kubikmeter, vilket motsvarar volymer i ett rum med 6 kvadratmeters golvyta och 2,50 meters höjd.

En av utredningsmännen, kanslirådet Aurén, har i en reservation förklarat sig väl hålla för troligt att det föreslagna 2,50-metersmåttet skulle komma att tillämpas i de flesta fall vid bebyggelse i enlighet med stadsplaner, som uppgjorts enligt den nu gängse uppfattningen, om hur en modern stadsplan borde se ut. Säkert vore emellertid att gällande stadsplaner landet runt i stor omfattning tillåte en sådan bebyggelse, att 2,70-metersmåttet alltså skulle komma att tillämpas i mycket stor utsträckning.

Kanslirådet Aurén anför vidare i sin reservation bl. a.:

En av stadsplaneutredningens uppgifter i detta sammanhang torde vara att så långt möjligt är undanröja sådana formella hinder, som stå i vägen för en förenkling och ett förbilligande av vår byggnadsverksamhet, särskilt med tanke på den nu rådande krisen på bostadsmarknaden. Det torde även vara sådana synpunkter, som i denna fråga dikterat utredningens förslag om utsträckt tillämpning av minimihöjden 2,50 meter.

Det förefaller emellertid som om man härvidlag borde kunna komma ännu längre och åtminstone sänka den generella minimihöjden från 2,70 meter till 2,60 meter. De av stadsplaneutredningen i övrigt föreslagna reglerna angående huru bostadslägenhet skall vara beskaffad torde innebära tillräckliga garantier för att några vådor ur bostadshygienisk eller social synpunkt icke skulle uppkomma därigenom. Här ifrågasättes ju ingalunda att slopa den ventilation, som sker på annat sätt än genom att öppna fönster, t. ex. genom ventiler av olika typer.

Då en sänkning av den generella minimihöjden från 2,70 meter till 2,60 meter torde komma att i praktiken medföra en i dessa tider icke alldeles oväsentlig minskning av byggnads- och underhållskostnaderna och då det icke lär kunna påvisas, att en sådan sänkning skulle medföra ett eftersättande av de fordringar, som ur olika synpunkter böra uppställas på en god familjebostad, synes den kunna godtagas. Därest den godtages, torde det vara angeläget att därav betingad ändring i byggnadsstadgan sker med det snaraste.

Yttrandena.

Förslagen om en sänkning av minimihöjden ha föranlett mycket delade meningar i yttrandena. Åtskilliga myndigheter ha ansett, att någon åtgärd i sådan riktning överhuvud icke borde vidtagas.

För bibehållande i huvudsak av de nuvarande minimihöjderna ha följande myndigheter uttalat sig, nämligen *länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län, svenska kommunaltekniska föreningen samt byggnadsnämnden, hälsovårdsnämnden, bostadsinspektören, borgarrådsberedningen och stadskollegiet i Stockholm* ävensom *byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Uppsala, Lund, Örebro och Falun. Länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar sålunda, att huvudregeln beträffande minimihöjd borde bibehållas, till dess det blivit konstaterat, huruvida en sänkning lämpligen kunde ske utan vådor från hälsovårdssynpunkt. *Länsstyrelsen i Uppsala län* ifrågasätter lämpligheten av förslagets bestämmelser om minimimått på rumshöjder och rumstorlekar. Då en kombination av sålunda föreslagna mått syntes medföra en alltför liten rumskub, avstyrkte länsstyrelsen att lägre rumshöjd medgaves än 2,70 meter för i 51 § 3 mom. första stycket angivna fall.

Svenska kommunaltekniska föreningen uttalar, att förslaget möjliggjorde en sänkning av den nuvarande bostadsstandardens medelnivå. Möjligheterna för en ort att söka hålla uppe sin byggnadsstandard på den nuvarande nivån genom att i ortens byggnadsordning införa skärpta bestämmelser förefölle enligt motiven till undantagsparagrafen 60 a så ringa, att de fränsett de största städerna, såsom Stockholm och Göteborg, finge betraktas som praktiskt taget uteslutna. Vidare hade befolkningens medellängd ökats ca 9 centimeter

under 100 år och man hade anledning att antaga, att denna ökning skulle fortsätta. I betraktande härav måste man ställa sig tveksam inför förslaget att minska nu gällande minimihöjd för bostads- och arbetsrum från 2,70 till 2,50 meter, så mycket mer som de i förslaget angivna förutsättningarna för tillämpande av det lägre måttet vore oklara och i praktiken kunde komma att i många fall verka orättvist. De möjligheter för tillämpande av mindre rumshöjd än 2,70 meter, som funnes i nu gällande stadga, torde, intill dess att en fullständig och saklig utredning kunde framläggas, vara tillfyllest och erbjöde — rätt tillämpade med hänsyn till bebyggelsesätt m. m. — icke de nackdelar som den av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelsen skulle kunna medföra.

Stockholms stads byggnadsnämnd uttalar, att en allmän sänkning av rumshöjden under nuvarande standard skulle, utan mycket detaljerade bestämmelser om förhållandet mellan våningsyta och rumshöjd, endast leda till en allmän inskränkning av lägenhetskuben och till försämrad hygien. För den fribelägna enfamiljsbostaden syntes å andra sidan bestämmelser angående rumshöjd kunna göras betydligt liberalare. Rumshöjden hade inflytande på möjligheten att ordna tillfredsställande artificiell belysning. Takytan vore en värdefull ljusreflektor, och en taklampa kunde lämpligen icke anbringas närmare taket än 0,60—0,70 meter för att takets reflexion skulle väl utnyttjas och borde lägst hänga 2,10—2,00 meter över golv. En rumsvolym av ända ned till 15 kubikmeter syntes betänklig. Ehuru så små rum någon gång tillåtits även i hyreshus, hade detta dock skett endast då särskilda förhållanden förelagat.

Även *socialstyrelsen* har ställt sig tveksam inför utredningens förslag, enär ett medgivande av en lägre rumshöjd än den nu såsom regel tillåtna kunde på vissa håll komma att innebära en icke önskvärd sänkning av den nu vanliga bostadsstandarden. En rumshöjd av 2,50 meter — som ju redan nu kunde medgivas i lokala byggnadsordningar — vore icke ovanlig i villor och andra byggnader på landsbygden, men därmed vore icke sagt, att denna rumshöjd även skulle vara lämplig för bostadslägenheter i hyreshus, där lägenheternas golvyta genomsnittligt sett vore väsentligt mindre än i villor. Försiktighet borde efter styrelsens mening iakttagas på detta område med hänsyn till de möjliga hygieniska olägenheterna av en minskning av de redan nu många gånger mycket små bostädernas volym. En annan sak bleve det givetvis, om en sänkning av rumshöjden kompenserades med en ökad golvyta, en utveckling som styrelsen för sin del funne önskvärd.

Riksförsäkringsanstalten anför, att i förslaget till ny arbetarskyddslag torde komma att införas en bestämmelse om minsta höjd av en arbetslokal ävensom att vid fastställande av takhöjd hänsyn måste tagas till behovet i varje särskilt fall. En minimihöjd av 2,70 meter vore ofta otillräcklig med hänsyn till de hygieniska krav som måste ställas på en arbetslokal. Omfattningen och beskaffenheten av de ventilationsanläggningar, som ofta måste uppföras, hade även stor betydelse vid bedömandet av den minsta takhöjd, som i sådana fall finge användas. Någon bestämmelse om takhöjd i arbetslokal borde med hänsyn härtill ej införas i byggnadsstadgan.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Gävleborgs län anse frågorna om rumshöjd lämpligen böra tillsvidare regleras genom anvisningar från byggnadsstyrelsen med hänsyn till den bostadssociala utredning som påginge och det byggnadstekniska forskningsarbete som vid sidan härav bedrevs. Samma uppfattning har uttalats av *svenska arkitekters riksförbund* och *byggnadsnämnden i Gävle*. *Statens byggnadslånebyrå* och *svenska teknologföreningen* uttala, att den i stadsplanen tillåtna hushöjden nära sammanhänge med höjden av boningsrum. Rumshöjden borde därför fastställas i anslutning till de stadsplanebestämmelser, som gällde för bebyggelse av tomt. Allmänna bestämmelser rörande de principer, som borde ligga till grund för bestämmandet av boningsrums höjd, borde inrymmas i de till stadgan hörande anvisningarna, förslagsvis i en särskild avdelning för stadsplaner. Då det inginge i byggnadsstyrelsens uppgifter att pröva förslag till stadsplaner, kunde härvid lätt tillses, att dessa utformades under hänsynstagande till de utfärdade anvisningarna.

Stadsplaneutredningens förslag i denna del har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *byggnadsstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *statens byggnadslånebyrå*, *länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads, Hallands och Norrbottens län*, *länsarkitekterna i Stockholms, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Kopparbergs och Jämtlands län* samt *hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund* och *svenska teknologföreningen*. Vidare har förslaget förordats av *byggnadsnämnderna* och *stadsfullmäktige i Nyköping och Växjö*, *stadsfullmäktige i Luleå*, *byggnadsnämnden i Kalmar*, *stadsarkitekten i Hälsingborg* och *stadsingenjören i Sundsvall*.

Byggnadsstyrelsen framhåller särskilt, att de på bedömandet av frågan om en generell sänkning av rumshöjderna inverkan de faktorerna, exempelvis i vad avseende bland annat rumsventilationens lämpliga anordnande samt lägenhets- och rumsstorlekarnas ändamålsenliga anpassning till rumshöjderna, ännu icke vore tillräckligt kända för att en generell sänkning av rumshöjden skulle kunna anses tillräddlig.

Statens byggnadslånebyrå och *svenska teknologföreningen* anse, att i en familjshus borde en rumshöjd av lägst 2,40 meter samt å vinden lägst 2,30 meter vara tillräcklig. Däremot syntes dessa mått icke böra gälla för tvåvåningshus med skilda lägenheter i botten- och övervåning. För den slutna bebyggelsen i städernas inre delar borde alltjämt måttet 2,70 meter fastställas som minsta tillåtna rumshöjd, medan för den fritt liggande lamell- och punkthusbebyggelsen borde gälla en lägsta rumshöjd av 2,50 meter. Dessutom borde, med den begränsning som i utkastet föresloges, alltjämt en höjd av 2,10 meter i undantagsfall kunna komma till användning. Den föreslagna bestämmelsen om den lägre våningshöjden 2,50 meter vid genomluftbara lägenheter i hus av 11 meters bredd skulle motverka den numera ibland förekommande planlösningen med en enkelsidigt belägen lägenhet om ett rum och kök eller ett rum och kokvrå.

Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund anför bl. a.:

En planlösning med två genomgående lägenheter och en ensidig lägenhet mot söder kring varje trapplan i en fastighet med flera trappuppgångar skulle enbart på grund av de ensidiga lägenheterna tvinga den byggande att giva samtliga lägenheter 2,70 m höjd, fastän den ensidiga lägenheten är lika bra som de genomgående lägenheter som ej ligga vid gavel. Detta är givetvis olämpligt. Om något villkor skall sättas för att få begagna höjden 2,50 m bör det icke baseras på uttrycket »genomluftbar». Det är givet att med nuvarande små rumsmått är det bättre om rumskuben toges ut med större golvyta och mindre höjd än tvärtom. Ur belysningssynpunkt spelar höjddifferensen föga roll om man vid jämförelsen utgår från, att fönstren alltid sitta med sin överkant på samma avstånd från taket. Räknar man med en infallsvinkel för det direkta ljuset på 45° vid byggnader vid innerstadsgator, blir ju minskningen på den direktbelysta golvytan endast 10 respektive 20 cm om takhöjden minskas från 2,70 till 2,60 respektive 2,50 m. Om olika takhöjder tillåtas torde det bli svårt att skriva sådana bestämmelser, att de icke i en mängd gränsfall skulle ge anledning till oklarhet om när en lägre takhöjd finge användas. Det enklaste är därför att medgiva höjden 2,50 m överallt. Genom statens byggnadslånebyrås under senaste åren genomförda krav på ökad golvyta i rummen, torde luftkuben bli i stort sett densamma som den varit förut. Med de ytmått rummen i allmänhet ha ger höjden 2,50 m hemtrevligare rum än höjden 2,70 m, såsom t. ex. synes i de många villabyggnader som uppförts med den lägre höjden.

Om sedan ventilationsfrågan löses så som förbundet föreslagit följer säkert ingen olägenhet av den här föreslagna sänkningen av minimihöjden till 2,50 m, vilken däremot möjliggör en avsevärd minskning av byggnadskostnaderna.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Kristianstads län uttala, att med hänsyn till föreslagna minimimått för rumsarealer kunde möjligen en generell sänkning av rumshöjden till 2,60 meter vara motiverad. I vilket fall som helst kunde — med erfarenhet från nuvarande rumshöjder å landsbygden — anses riktigt, att för smalhus vid fritt läge en rumshöjd av 2,50 meter vore tillräcklig. Under förutsättning att lägenheten vore genomluftbar borde en rumshöjd av 2,40 meter kunna godtagas. Erfarenheten visade emellertid, att en större höjd i bonings- och arbetsrum vore motiverad inom de centrala delarna av en stad. Damm och olukt förekomme i mycket högre grad inom stadskärnan — särskilt i de lägst liggande luftlagren — än i samhällsperiferien. Att enbart genom ventilation erhålla tillräcklig omsättning — utan drag — och tillräckligt syremättad luft i bonings- och arbetsrum med en låg rumshöjd syntes för stadskärnans del för närvarande icke möjligt, utan måste i dessa fall luftkonditionering tillgripas.

Den av kanslirådet Aurén avgivna reservationen har tillstyrkts av länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Örebro län, av länsarkitekterna i Södermanlands, Älvsborgs, Skaraborgs och Örebro län, av Sveriges fastighetsägareförbund samt av stadsplanenämnden i Stockholm, stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg, byggnadsnämnderna och stadsfullmäktige i Nässjö, Kalmar, Kungälv, Marstrand, Alingsås, Karlskoga och Östersund samt byggnadsnämnderna i Nynäshamn, Nacka, Gamla Uppsala, Vännäs, Boden, Luleå och Kiruna.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten* i *Södermanlands län* anse, att huvudförslaget uppvisade en påtaglig nackdel genom att det hindrade tillskapandet av lägenhetstypen »enkelrum med kokvrå». Sådana rum, som vore avsedda för ensamstående personer och särskilt eftersökta inom industriorter med kvinnlig arbetskraft, kunde ytterst sällan anordnas genomluftbara från den ena fasaden till den andra. Om det svarades att dylika rumslägenheter borde förläggas i därför särskilt planlagda hus, såsom skedde i större städer, och där korridorsystemet då måste tillämpas, frågade man sig, varför sådana lägenheter skulle tvingas ha 2,70 meters höjd och således bliva dyrare. Komme icke dispens från 2,70-metershöjden att fortfarande lika lätt kunna erhållas? Resonemanget ledde till att den föreslagna villkorliga rumssänkningen bleve illusorisk, d. v. s. höjden 2,70 meter bleve ej tillämpad i några fall. Under sådana förhållanden förordades kanslirådet Auréns förslag. Man finge då också utgå från att dispens från den av honom förordade höjden, 2,60 meter, bleve betydligt svårare att erhålla än nu från 2,70 meter.

Stockholms stads stadsplanenämnd, som tillstyrkt reservationen, anser en sådan mindre sänkning som där förordas icke behöva medföra några olägenheter från bostadshygienisk synpunkt, samtidigt som den vore ägnad att medföra en viss minskning av byggnadskostnaderna och av kostnaderna för lägenheternas uppvärmning. Vid medgivande av sådan sänkning förutsattes, att byggnadsnämnd sökte tillse, att den härav föranledda minskningen av luftkuben kompenserades av motsvarande ökning av golvytan.

Stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg framhålla, att särskilt beaktande i detta sammanhang borde ägnas åt saneringsproblemen. Vid kvartersssaneringar måste ofta »slutet byggnadssätt» accepteras och att därvid genom bestämmelser i byggnadsstadgan omöjliggöra eller försvåra tillämpning av en lägre rumshöjd kunde dels vara omotiverat från hygieniska och trevnadssynpunkter, dels fördröja saneringens genomförande. Varje lättnad, som kunde beviljas nybyggnadsverksamheten, påskyndade äldre bebyggelses saneringsmognad. Vidare borde möjlighet inrymmas för tillämpning av höjder ned till 2,10 meter icke blott för »enstaka rum», för vilka svårighet mötte att ernå större höjd, utan generellt där byggnadens planlösning och konstruktion fordrade detta, dock att den eventuellt för viss del av en lägenhet minskade volymen per enhet golvyta kompenserades genom motsvarande ökning av höjden i återstående delar av lägenheten. Härvid åsyftades de hustyper med entresolerade lägenheter, som eventuellt kunde underlätta en allmän övergång från bredare till smalare huskroppar även för större våningsantal än tre eller fyra. Sådana hustyper hade visserligen hittills icke i större utsträckning byggts i vårt land men så kunde framdeles mycket väl bli fallet, och byggnadsstadgan borde icke lägga hinder i vägen för en sådan utveckling.

Länsstyrelsen i Gotlands län uttalar, att ett fastställande av ett minimimått av 2,10 meter för enstaka rum i bostadslägenhet kunde vid ombyggnad medföra svåra ekonomiska konsekvenser utan motsvarande vinst

i hygieniskt avseende och skulle beträffande kulturhistoriskt värdefulla byggnader kunna äventyra dessa byggnaders karaktär och konstruktion. Då det här endast gällde rena undantagsfall kunde ifrågasättas, om det ej skulle kunna anförtros åt byggnadsnämnd att giva dispens utan att fasthålla vid något minimimått. Synpunkten vore av särskild betydelse för Visby.

Byggstandardiseringen framhåller, att enligt nuvarande praxis och enligt stadsplaneutredningens förslag våningshöjderna fixerades såsom rumshöjd, d. v. s. från golv till tak, samt anför i anslutning härtill följande.

Detta medför, att de variationer i bjälklagstjocklek, som alltid äro ofrånkomliga, medföra motsvarande variationer i våningshöjden, varigenom standardisering av framför allt rörstammar och trappor omöjliggöres. En standardisering av dessa viktiga byggnadsdetaljer är möjlig endast om våningshöjden räknas från golv till golv eller från tak till tak och är bestämd till ett fåtal mått, vilka böra vara modulmått. Mot detta kan sägas, att man i stället får en motsvarande variation i rumshöjderna, vilket emellertid ur standardiseringssynpunkt har ringa betydelse. Variationer i rumsmått behöva icke hindra standardisering av väggbeklädnadsskivor i rumshöjd, ty de små måttvariationer som ifrågakomma kunna upptagas i sockeln. Väsentligt är emellertid, att den effektiva rumshöjden icke avsevärt minskas om bjälklagen göras tjockare än normalt. Därför har av byggstandardiseringen föreslagits, att våningshöjden skall ökas, där bjälklagstjockleken överstiger 35 cm. Det kunde ur vissa synpunkter vara önskvärt, att en sådan ökning av våningshöjden alltid skedde med 10 cm intervaller, men det har icke ansetts möjligt, att i byggnadsstadgan påbjuda större ökning av våningshöjden än som i varje fall är absolut nödvändigt.

De ändringar av i 3 mom. angivna mått, som här föreslagits, innebära endast att själva metoden för måttangivelserna ändrats från att gälla rumshöjd till att gälla våningshöjd. Då just frågan om rumshöjden tidigare varit föremål för mycken diskussion, har byggstandardiseringen icke ansett det lämpligt att på nuvarande stadium föreslå någon sakändring i denna paragraf. Det bör dock här framhållas, att det ur standardiseringssynpunkt är mycket olyckligt, om byggnadsstadgan ger anvisning till ett så stort antal varierande rumshöjder som fem, vilka ej heller bilda någon bestämd måttserie.

Byggstandardiseringen har vidare, utan att direkt vilja föreslå någon sakändring, ifrågasatt om icke de av stadsplaneutredningen föreslagna rumshöjderna, vilka komme att motsvara våningshöjderna 3 meter, 2,8 meter, 2,7 meter, 2,6 meter och 2,4 meter, kunde ersättas av måttserien 3 meter, 2,8 meter och 2,6 meter samt i undantagsfall 2,4 meter. Detta skulle innebära en viss sänkning av rumshöjden i de hus, där stadsplaneutredningen föreslagit en lägsta tillåten rumshöjd av 2,4 meter, motsvarande en våningshöjd av 2,7 meter.

Svenska arkitekters riksförbund har uttalat sin fulla anslutning till byggstandardiseringens förslag i denna del. Icke heller *byggnadsstyrelsen* har funnit anledning till erinran mot principen att bonings- och arbetsrums minsta höjd skall angivas genom mått från golv till golv i stället för från golv till tak. Beträffande de av byggstandardiseringen förordade våningshöjderna erinrar byggnadsstyrelsen, att dessa icke få understiga de mått som från hygienisk synpunkt måste fordras samt anför i anslutning härtill följande.

Föreslagna minsta våningshöjder motsvara de i stadgeförslaget angivna rumshöjderna, ökade med 30 centimeter. Under förutsättning att bjälklagstjocklekarna icke överstiga 30 centimeter, innebär byggstandardiseringens förslag alltså icke någon ändring av stadgeförslagets rumshöjder. Byggstandardiseringen förutsätter emellertid, att bjälklagstjocklekar om upp till 35 centimeter skola få ifrågakomma utan att ökning av våningshöjden påfordras.

Betongbjälklag i bostadshus utföras numera så gott som undantagslöst med massiva betongplattor som bärande konstruktion. Den totala bjälklagstjockleken varierar därvid mellan 25 och 30 centimeter. Endast undantagsvis och vid större spännvidder torde denna tjocklek behöva överskridas. Träbjälklag i sådana byggnader torde däremot, åtminstone där något ljudisolerande mellanlägg användes, komma att normalt erhålla en tjocklek av 30—32 centimeter. Andra bjälklagstyper än dessa två förekomma numera i regel icke.

Ehuru det sålunda kan förmodas, att rumshöjderna, där betongbjälklag användes, icke alls och vid träbjälklag endast med någon centimeter komma att understiga de i stadgeförslaget angivna, medger dock byggstandardiseringens förslag möjlighet till en sänkning av de redan i stadgeförslaget ganska pressade höjdmåtten med 5 centimeter. Detta är enligt styrelsens mening icke lämpligt och kan icke förordas, varför styrelsen vill föreslå, att bjälklagstjockleken icke får överstiga 32 centimeter utan att våningshöjden ökas.

Byggstandardiseringen har i motiveringen till sitt förslag uttalat, att antalet i stadgeförslaget angivna olika rumshöjder borde minskas från fem till fyra. De av byggstandardiseringen i detta samband föreslagna höjdmåtten skulle emellertid innebära en sänkning med 10 centimeter av den i stadgeförslaget föreskrivna minsta rumshöjden inom byggnad för högst två för familj avsedda lägenheter. Detta skulle enligt styrelsens mening innebära en betänklig minskning av rumshöjden för dessa bostäder.

Departementschefen.

De nu gällande bestämmelserna om rumshöjd lämna åt städerna möjlighet att inom en tämligen vid ram genom föreskrift i byggnadsordning bestämma om rumshöjden. Bestämmelserna giva därjämte ett rätt stort utrymme åt byggnadsnämnds diskretionära prövning i hithörande frågor. Med hänsyn till rumshöjdens betydelse kan det icke vara lämpligt att låta frågan härom i så stor utsträckning avgöras lokalt. På grund härav och för vinnande av större enhetlighet synes — vilken uppfattning man än må ha beträffande den lämpligaste rumshöjden — en överarbetning av gällande bestämmelser påkallad.

I några yttranden har föreslagits, att regleringen av frågan om rumshöjden skall ske genom anvisningar av byggnadsstyrelsen. Med hänsyn till frågans sociala och ekonomiska betydelse anser jag emellertid frågan böra regleras genom bestämmelser i byggnadsstadgan.

På sätt redogörelsen för yttrandena giva vid handen äro uppfattningarna om den lämpligaste rumshöjden mycket delade. För en sänkning av den nu gällande minimihöjden talar onekligen den minskning av byggnads- och driftskostnaderna som härigenom skulle vinnas. Enligt uppgift av stadsplanutredningen skulle man genom en minskning av rumshöjden från 2,70 till 2,50 meter ernå en kostnadsbesparing av omkring 2 procent.

Mot den sänkning av rumshöjden, som angivna besparingsmöjlighet kan motivera, har anförts, att en sänkning skulle medföra olägenheter från hygienisk synpunkt, främst på grund av minskningen av rummens volym men även på grund av något försämrade belysningsförhållanden.

Stadsplaneutredningen har avrått från en sänkning av den nu gällande generella minimihöjden i bonings- och arbetsrum, enär de faktorer som inverka på bedömandet av denna fråga, särskilt ventilationsproblemet, ännu icke äro tillräckligt kända. En av utredningsmännen har emellertid i en reservation förordat en sänkning av den generella minimihöjden från 2,70 till 2,60 meter. Sistnämnda förslag har tillstyrkts i ett stort antal yttranden.

Erfarenheten synes giva vid handen att den nu vanliga rumshöjden, 2,70 meter, icke medför några olägenheter från hälsovårdssynpunkt. En sänkning av rumshöjden från 2,70 meter till 2,60 meter synes icke heller behöva möta betänkligheter. De av mig förordade bestämmelserna om rummens storlek och beskaffenhet i övrigt samt om ventilationsanordningar torde sålunda innebära tillräckliga garantier för att en sådan sänkning av den generella rumshöjden icke skall medföra några vådor från hygienisk synpunkt. På grund härav och då den skulle medföra en icke oväsentlig minskning av byggnads- och driftskostnaderna, anser jag mig böra biträda reservantens förslag.

Vad härefter angår stadsplaneutredningens förslag att medgiva en rumshöjd av allenast 2,50 meter i genomluftbar lägenhet inom helt fribelägen byggnad eller inom en byggnad med ett djup av högst 11 meter synas några avgörande invändningar från hälsovårdssynpunkt icke kunna framställas däremot. Om emellertid den generella minimihöjden, på sätt jag förordat, bestämmes till 2,60 meter, synes behovet av att i nu nämnda fall kunna tilllåta en minimihöjd av 2,50 meter icke vara så stort. Härtill kommer, att det från standardiseringssynpunkt anses önskvärt, att antalet tillåtna minimihöjder blir så litet som möjligt. Det föreligger anledning antaga, att en enhetlig minimihöjd för hyreshus i längden skall visa sig billigare. Jag anser därför, att något undantag från den generella minimihöjden icke bör göras för genomluftbara lägenheter.

I byggnad som ej inrymmer flera än två för familj avsedda lägenheter torde däremot en lägre rumshöjd än den generella minimihöjden böra tillåtas. Mot den av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelsen beträffande rumshöjderna i sådan byggnad har anmärkning framställts endast av statens byggnadslånebyrå och svenska teknologföreningen, som anse att en rumshöjd av 2,40 meter icke borde tillåtas för tvåvåningshus med skilda lägenheter i botten- och övervåning. Tillräckliga skäl att kräva en högre rumshöjd, om lägenheterna anordnas på dylikt sätt, synas dock icke föreligga. Icke heller i övrigt har jag något att erinra mot stadsplaneutredningens förslag i denna del.

Stundom kan det möta svårighet att för något enstaka rum i bostadslägenhet ernå föreskriven minimihöjd. Såsom stadsplaneutredningen funnit bör byggnadsnämnd om så är förhållandet eller eljest i särskilda fall äga befo-

genhet att medgiva mindre rumshöjd, som dock ej bör få understiga 2,10 meter. I ett yttrande har ifrågasatts befogenhet för byggnadsnämnd att medgiva undantag från de fastställda minimihöjderna i alla fall, där byggnadens planlösning och konstruktion fordrade detta. En dylik utvidgning av möjligheten att lämna dispens anser jag mig dock icke kunna tillråda.

För att förhindra, att luftvolymen i boningsrum med liten rumshöjd blir alltför ringa, bör föreskrivas, att rums kubikinnehåll icke i något fall får understiga 15 kubikmeter.

I stadsplaneutredningens förslag till bestämmelser i förevarande hänseende ha måtten i enlighet med nu gällande praxis hänförts till rumshöjd, d. v. s. nivåskillnaden mellan golv och tak. På de av byggstandardiseringen angivna skälen torde emellertid måtten böra hänföras till våningshöjd, vilket innebär att höjden skall räknas från golv till golv.

De av byggstandardiseringen föreslagna våningshöjderna motsvara de av stadsplaneutredningen föreslagna rumshöjderna, ökade med 30 centimeter. Under förutsättning att bjälklagen ha en tjocklek av 30 centimeter innebär byggstandardiseringens förslag icke någon ändring av de av utredningen föreslagna rumshöjderna. Byggnadsstyrelsen har upplyst att bjälklagen bruka ha en tjocklek av 20—25 centimeter, om de äro av betong, och av 30—32 centimeter, om de äro av trä. De angivna våningshöjderna skulle följaktligen i allmänhet innebära vid användande av betongbjälklag en obetydlig ökning och vid användande av träbjälklag en obetydlig minskning av de rumshöjder, stadsplaneutredningen förordat. Byggstandardiseringen har emellertid förutsatt användandet av bjälklag med en tjocklek av ända till 35 centimeter utan att våningshöjden skulle behöva ökas. Detta skulle kunna medföra en sänkning av rumshöjden av 5 centimeter i förhållande till stadsplaneutredningens förslag. Då emellertid måttens hänförande till våningshöjderna icke bör kunna medföra en så stor sänkning, bör våningshöjden ökas, om och i den mån tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

Om rummen skola erhålla de av mig förordade höjdmåtten, böra våningshöjderna räknade från golv till golv bestämmas till 2,90, 2,70, 2,60 och 2,40 meter.

Om det här angivna beräkningssättet införes i förevarande moment, torde motsvarande jämkningar böra vidtagas i 105 §, där vissa bestämmelser meddelas för den egentliga landsbygden.

Riksförsäkringsanstalten har — under framhållande att bestämmelser om minsta höjd i arbetslokal torde komma att upptagas i det förslag till ny arbetarskyddslag som vore under utarbetande — uttalat att föreskrifter om höjden av arbetsrum icke borde meddelas i byggnadsstadgan. Då emellertid föreskrift härom meddelats i 51 § byggnadsstadgan i dess nu gällande lydelse och då frågan om höjden av arbetsrum icke bör lämnas helt oreglerad i avbidan å prövningen av det förslag till ny arbetarskyddslag som är att förvänta, anser jag att de av mig förordade bestämmelserna om våningshöjd böra åtminstone tills vidare gälla även för arbetsrum.

51 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Under detta moment har stadsplaneutredningen upptagit stadgande, enligt vilket vad i 2 mom., med undantag av första stycket, samt 3 mom. sägs icke skall gälla beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller enligt Konungens förordnande av central statlig myndighet, eller beträffande annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan.

Till stöd för detta stadgande anföres i betänkandet, att de förut angivna minimifordringarna på rumshöjden icke alltid behövde upprätthållas i fråga om allmänna byggnader. Ej heller de i 2 mom. angivna särskilda kraven på golvytans storlek i boningsrum m. m. torde behöva vidhållas i sådana fall. Dessa fordringar hade uppställts för att förhindra, att utrymmet i lägenheter och boningsrum minskades mer än som kunde anses försvarligt från hälsovårdssynpunkt. Beträffande allmänna byggnader syntes emellertid erforderliga garantier finnas att dylika olägenheter ej uppstode, även om de ifrågavarande bestämmelserna icke gällde.

Yttrandena.

Byggnadsstyrelsen avstyrker nu ifrågavarande bestämmelse, enär den lätt kunde giva anledning till den föreställningen, att de hygieniska minimikraven kunde eftersättas beträffande allmänna byggnader. Vid tillkomsten av gällande lagstiftning var man tvärtom angelägen att tillse, att ingen mannmån skulle göras för statens vidkommande, och i motsats till vad som tidigare varit förhållandet gjordes därför ingen åtskillnad beträffande de regler, som gällde för bebyggelse för statliga respektive kommunala eller enskilda ändamål. De i paragrafens 2 och 3 mom. föreslagna minimimåtten vore så små att de i regel icke borde få understigas. Skulle behov av avvikelser undantagsvis tänkas uppkomma, kunde sådana medgivas i dispensväg.

Även ett stort antal byggnadsnämnder har yrkat, att detta moment skall helt utgå, därvid bl. a. gjorts gällande att förslaget i denna del vore olämpligt och orättvist. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser förslaget att undantaga allmänna byggnader från bestämmelserna om rumshöjd böra i avbidan på närmare undersökningar begränsas till mindre avvikelser.

Departementschefen.

Stadsplaneutredningen har beträffande allmänna byggnader ej ansett några författningsföreskrifter erforderliga till förekommande av att utrymmet i lägenheter och boningsrum minskas mer än som kan anses försvarligt från hälsovårdssynpunkt. I enlighet härmed har utredningen förordnat, att de i 2 och 3 mom. givna bestämmelserna om minimimått ej skola gälla beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller enligt Konungens förordnande av central statlig myndighet, eller beträffande annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan.

Man torde helt visst kunna utgå från att de hygieniska synpunkterna — även om de statliga myndigheterna ej äro bundna av bestämmelserna i 2 och 3 mom. — i allmänhet komma att beaktas av de myndigheter som ha att

pröva ritningar till allmän byggnad. Det föreslagna stadgandet kan emellertid giva anledning till den missuppfattningen, att de i nämnda moment meddelade bestämmelserna icke behöva iakttagas. Det är dock uppenbart, att ifrågavarande föreskrifter böra i regel lända till efterrättelse även med avseende å allmänna byggnader, ehuru möjlighet bör finnas att besluta om sådana avsteg från de givna föreskrifterna som kunna av byggnadsnämnd dispensvis medgivas samt om andra mindre avvikelser. I överensstämmelse med vad jag kommer att föreslå under 70 § torde denna befogenhet böra begränsas till att avse allmänna byggnader, till vilka ritningar prövas av Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen, och andra allmänna byggnader, som tillhöra kronan. Därest nu ifrågavarande stadgande jämkas i enlighet härmed, synes det icke kunna möta betänkligheter.

Det föreslagna stadgandet synes på grund av vad sålunda anförts böra jämkas så, att beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller av byggnadsstyrelsen, eller beträffande annan allmän byggnad, som tillhör kronan, mindre avvikelse från vad som föreskrives i 2 och 3 mom. må medgivas av den myndighet som har att pröva ritningar till byggnaden.

52 §.

De nuvarande bestämmelserna i 52 § byggnadsstadgan angående utförandet av grundmur i visst fall har i stadsplaneutredningens förslag kompletterats med närmare föreskrifter angående grundmur och källare, i samband varmed paragrafen uppdelats på fem moment.

52 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

I 52 § 1 mom. i förslaget stadgas, att grund skall läggas på marklager av tillräcklig bärförmåga eller, där sådan finnes endast å större djup, säkerställas genom pålning eller på annat sätt.

Yttrandena.

Svenska arkitekters riksförbund anser bestämmelserna i 52 § kunna erhålla en ännu mera allmängiltig utformning. Anvisningar som närmare preciserade kraven på grundläggning borde lämpligen utfärdas av byggnadsstyrelsen.

Även *svenska teknologföreningen* anser det böra övervägas, om icke sådana delar av 52 § som vore av rent teknisk art borde överföras till anvisningarna. *Byggnadsnämnden* och *stadsfullmäktige i Norrköping* föreslå införande av en föreskrift om att för fastställande av markens bärighet, där grunden utgöres av lera, bevis om undersökning och provtagning rörande underliggande marklagers beskaffenhet borde ingivas till byggnadsnämnden.

Departementschefen.

Den föreslagna bestämmelsen, mot vilken jag icke har något att erinra, synes vara av den natur att den bör upptagas i byggnadsstadgan. Frågan, hu-

ruvida bestämmelsen bör kompletteras med särskilda anvisningar av byggnadsstyrelsen, läser icke kunna prövas utan ytterligare utredning. Jag vill emellertid redan nu framhålla, att vissa anvisningar rörande grundläggning torde böra meddelas i anslutning till föreskrifterna i 52 § 2 mom. I anledning av byggnadsnämndens och stadsfullmäktiges i Norrköping yttranden vill jag framhålla, att utredning rörande underliggande marklagers beskaffenhet torde kunna av byggnadsnämnd påfordras även utan särskild föreskrift härom.

52 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt detta moment skall grundmur eller grundpelare, som icke lägges på berg, nedföras till frostfritt djup. Lägges grund på berg, skola, där så erfordras, pallar utsprängas för densamma, och skall för byggnad i gatulinje berget invid gatan nedsprängas minst 30 centimeter under gatuplanet.

Yttrandena.

Byggnadsstyrelsen anser förslaget böra kompletteras med uppgifter rörande läget av frostfritt djup i landets olika delar. Förslagsvis borde i momentet intagas föreskrift om att byggnadsstyrelsen i detta hänseende ägde att utfärda erforderliga föreskrifter. *Stadsarkitekts-, stadsingenjörs- och stadsplanekontoren i Göteborg* förorda, att normer för bedömande av läget av »frostfritt djup» med stöd av klimatiska förhållanden fastslås i byggnadsordningarna. Vidare ifrågasättes, om icke stadgandet borde kompletteras med föreskrift om att frostfritt djup skall hållas icke blott vid byggnads huvuddel utan även vid nedfarter till källare, garage och soprum m. m.

Departementschefen.

Det torde vara lämpligt att byggnadsstyrelsen gör en sammanställning rörande läget av frostfritt djup i olika delar av landet. Med hänsyn till växlande lokala förhållanden bör emellertid vad däri angives icke vara bindande. Jag har ej heller i övrigt någon erinran mot förevarande moment.

52 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

Detta moment motsvarar nuvarande 52 § byggnadsstadgan, vari stadgas, att om byggnad av mer än en vånings höjd uppföres i gräns mot grannes fastighet, grundmur eller grundpelare i gränsen i regel skall nedföras till vanligt källardjup, ändock att källare i byggnaden ej ifrågakommer. Stadsplaneutredningen anser, att undantag från detta stadgande bör medgivas för det fall, att marken utgöres av berg och källare ej anordnas i byggnaden närmare gränsen än 3 meter. I dylikt fall funnes nämligen möjlighet för grannen, i vars intresse det ifrågavarande stadgandet tillkommit, att anordna källare

på sin fastighet, oavsett huruvida grundmuren på den angränsande tomten nedförts till källardjup eller icke. Även i andra fall kan enligt förslaget liksom hittills undantag medgivas av byggnadsnämnden, dock skall härvid grannens mening inhämtas före ärendets avgörande.

Yttrandena.

Byggnadsstyrelsen uttalar, att medgivandet att i visst fall icke nedföra grundmur eller grundpelare till vanligt källardjup under byggnad i grannes gräns syntes kunna motverka utförandet av sammanhängande förbindelseleder i respektive fastigheters källarvåningar. Med hänsyn härtill och då möjlighet till den lättnad för de byggande, som avsåges i ifrågavarande föreskrift, i tillräcklig grad vore tillgodosedd i gällande stadgas motsvarande bestämmelse vore någon ändring i detta hänseende icke erforderlig.

I ett par yttranden har förordats att uttrycket »vanligt källardjup» definieras och ersättes med ett bestämt mått, enär uttrycket kunde ge anledning till tvist, särskilt vid byggnadsföretag i kuperad terräng.

Departementschefen.

Det av stadsplaneutredningen föreslagna undantaget från nu föreskriven skyldighet att nedföra grundmur eller grundpelare till vanligt källardjup under byggnad i gräns mot grannes fastighet har avstyrkts av byggnadsstyrelsen, enär undantaget kunde motverka utförandet av källarmursgenombrott. Då de av stadsplaneutredningen till stöd för undantagsbestämmelsen anförda skälen emellertid synas bärande, biträder jag vad utredningen sålunda föreslagit. Liksom hittills bör byggnadsnämnd äga befogenhet att medgiva undantag från skyldigheten att nedföra grundmur eller grundpelare till vanligt källardjup, där marken ej utgöres av berg. Innan sådant undantag medgives, bör dock byggnadsnämnd vara pliktig att höra grannen.

Något förtydligande av uttrycket »vanligt källardjup», såsom i ett par yttranden förordats, synes ej erforderligt.

52 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt detta moment i förslaget skola, där källare anordnas, grundmur och källargolv så utföras eller behandlas samt omgivande mark så dräneras, att erforderligt skydd erhålles mot fukt i källaren. Vad som nu sagts om källargolv gäller även annat golv, som lägges direkt på marken. Där källare ej anordnas, skall marken invid grundmurarna och under byggnaden på tillfredsställande sätt dräneras, varjämte matjord under byggnaden skall bortschaktas. bottenvåningens bjälklag väl isoleras mot kyla, fukt, dunster och annan olägenhet samt det fria utrymmet därunder väl ventileras.

Yttrandena.

Luftskyddsinspektionen har i sitt yttrande förordat införandet i byggnadsstadgan om bestämmelser rörande källarmursgenombrott.

Departementschefen.

Mot de i detta moment upptagna bestämmelserna har jag icke något att erinra.

I anledning av luftskyddsinspektionens förslag om införande i byggnadsstadgan av bestämmelser om källarmursgenombrott vill jag erinra att numera genom kungörelse den 15 juli 1944 (nr 545) i byggnadsstadgan under 53 a § 4 mom. intagits en erinran att angående anordnande av skyddsrum och källarmursgenombrott i byggnad är särskilt stadgat. Vid sådant förhållande och då i 24 och 26 §§ civilförsvarslagen meddelats föreskrifter, enligt vilka skyldighet kan åläggas att i samband med uppförande av byggnad anordna källarmursgenombrott, där så erfordras (jfr prop. 268/1944 s. 167), synes något behov av att i byggnadsstadgan införa bestämmelser härom ej förefinnas.

52 § 5 mom.

Stadsplaneutredningen.

Under detta moment har i förslaget upptagits stadgande om att murar och väggar skola medelst betryggande fuktisolering avskiljas från grunden.

Departementschefen.

Mot det sålunda föreslagna stadgandet, som i yttrandena lämnats utan anmärkning, har jag icke något att erinra.

53 §.

Stadsplaneutredningen har föreslagit en komplettering av byggnadsstadgans nuvarande bestämmelser i 53 § angående brandmur med föreskrifter i huvudsak motsvarande 10 § p. 1, 4, 5, 7 och 8 i normalförslag I. Bestämmelserna i paragrafen ha i samband därmed uppdelats i 6 moment.

53 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

I förevarande moment ha upptagits föreskrifter som motsvara nuvarande 53 §. Första stycket i denna paragraf innehåller, att byggnad, som uppföres i gräns mot grannfastighet, skall, såvida ej framförvarande område till minst 12 meters bredd är undantaget från bebyggande, avskiljas från denna fastighet medelst brandmur. Enligt 79 a § p. 1 i den av utredningen föreslagna lydelsen får avståndet mellan icke sammanbyggda byggnader på angränsande fastigheter ej i något fall understiga 9 meter. I analogi härmed har stadsplaneutredningen ansett skyldigheten att förse byggnad i fastighetsgräns med brandmur böra göras beroende av om framförvarande område till minst 9 meters bredd är undantaget från bebyggande. Ur brandskyddssynpunkt syntes, anför utredningen, större avstånd än nu nämnts ej vara erforderligt, även om byggnad uppfördes i flera våningar. Att märka vore, att byggnad med mer än två våningar i regel icke finge utföras av trä samt att för sådan byggnad även i andra hänseenden i regel gällde strängare bestämmelser till skydd

mot brandfaran än för lägre byggnader. Däremot kunde det ur andra synpunkter, särskilt för att byggnaden i dess helhet skulle nås av direkt solljus, vara nödvändigt att fordra större avstånd mellan flervåningsbyggnader än 9 meter. Gällande stadsplanebestämmelser kunde emellertid antagas föreskriva sådant större avstånd, där det från dylika synpunkter erfordrades.

Yttrandena.

Länsstyrelsen i Kristianstads län ifrågasätter, huruvida den föreslagna ändringen är fullt försvarbar från brandskyddssynpunkt. *Luftskyddsinspektionen* har uttalat, att något tungt vägande skäl för den i första stycket föreslagna ändringen från 12 till 9 meter icke syntes föreligga. Ändringen innebure i stället en avsevärd försämring från såväl byggnadsteknisk som brandteknisk luftskyddssynpunkt. Enligt 79 a § i förslaget skulle visserligen det minsta avståndet mellan två byggnader å granntomter vid ej sammanhängande bebyggelse icke få understiga 9 meter, när brandmur ej uppfördes. Här emot syntes intet vara att erinra. Då emellertid 53 § 1 mom. i regel komme att gälla för hela stadsområden och 79 a § endast undantagsvis för enstaka byggnader, ansåge inspektionen det vara av vikt, att, trots olikheterna i fråga om avstånd, det nu gällande avståndet 12 meter bibehölles, så att bebyggelsen ej onödigtvis bleve sammanträngd. — Även *länsstyrelsen i Jönköpings län* och *svenska brandskyddsföreningen* ha uttalat sig för ett bibehållande av det nu gällande avståndet 12 meter.

Svenska brandbefälsförbundet anser det både ologiskt och olämpligt att i 53 § fastställa den lägre gränsen — 9 meter — utan att på något sätt göra reservationer vare sig för byggnadshöjd, byggnadssätt eller byggnadsmaterial.

Departementschefen.

Enär den föreslagna ändringen icke kan anses försvarlig från brandskyddssynpunkt, anser jag det nu föreskrivna avståndet, 12 meter, böra bibehållas oförändrat. Då föreskrifter om brandmurs beskaffenhet enligt min mening böra för vinnande av större enhetlighet införas i byggnadsstadgan (53 § 2—6 mom.), torde den i slutet av 53 § första stycket nu förekommande bestämmelsen, att brandmur skall vara av sådan beskaffenhet som i byggnadsordningen anges, böra utgå.

53 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har under detta moment upptagit stadgande om att byggnad av trä, innehållande bonings- eller arbetsrum, med större planyta än 300 kvadratmeter skall, där ej byggnadsnämnden på grund av särskilda skäl medgiver undantag, genom brandmur avdelas så, att ingen del överstiger nämnda mått.

Yttrandena.

Luftskyddsinspektionen har uttalat, att det vore av stor betydelse att även industri- och magasinbyggnader av trä med större planyta än 300 kvadrat-

meter avdelades med brandmurar. Det kunde därför ifrågasättas, om icke inskränkningen »innehållande bonings- och arbetsrum» borde utgå. Det synes dessutom böra bestämmas, att en dylik brandmur skulle förläggas så, att ytan av de olika sektionerna bleve av ungefär samma storleksordning. På grund av svårigheten att placera murarna så, att bestämmelsen att en planyta av 300 kvadratmeter ej finge överskridas bleve iakttagen, borde efter brandchefens hörande mindre avvikelser kunna medgivas beträffande hörnfastigheter och industribyggnader. — *Svenska brandbefälsförbundet* befarar, att den rätt till undantag, som skulle läggas i byggnadsnämndens hand, kunde missbrukas. Den åt byggnadsnämnden lämnade möjligheten att lämna befrielse borde därför icke intagas i byggnadsstadgan i annan mån än att med hänsyn till svårigheterna vid planlösning hörnfastighet upp till en planyta av 400 kvadratmeter borde kunna tillåtas utan brandmur. — Även i ett par andra yttranden har givits uttryck åt den uppfattningen, att beträffande hörnhus en byggnadsareal av 400 kvadratmeter borde kunna tillåtas, innan brandmur erfordrades.

Länsarkitekten i Jämtlands län har ansett, att maximiplanytan för träbyggnad som ej avdelades med brandmur kunde utan olägenhet minskas till 250 kvadratmeter.

Departementschefen.

Från brandskyddssynpunkt torde i regel alla slags byggnader av trä med större planyta än 300 kvadratmeter böra avdelas genom brandmur, så att ingen del överstiger nämnda mått. Den i det föreslagna stadgandet förekommande inskränkningen »innehållande bonings- och arbetsrum» synes därför böra utgå. I likhet med stadsplaneutredningen anser jag emellertid, att byggnadsnämnd bör äga befogenhet att medgiva undantag från bestämmelsen om byggnads avdelande genom brandmur. Innan sådant medgivande lämnas, bör dock byggnadsnämnden vara skyldig att inhämta yttrande från brandchefen. Någon fara för att befogenheten skall missbrukas torde i så fall icke föreligga. Det har i ett par yttranden föreslagits, att hörnhus med en planyta, ej överstigande 400 kvadratmeter, icke skulle behöva avdelas genom brandmur. Ett dylikt generellt medgivande synes dock betänkligt och torde knappast vara erforderligt med hänsyn till den dispensrätt som skulle tillkomma byggnadsnämnd.

53 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt detta moment i förslaget skall brandmur uppföras av bränt tegel med en volymvikt av minst 1,6 kilogram per kubikdecimeter och med väl fyllda fogar samt hava en tjocklek av minst 25 centimeter. Brandmur får emellertid även uppföras i annan likvärdig konstruktion, därest denna blivit godkänd av byggnadsstyrelsen. Därjämte innehåller detta moment en erinran om att ej motbyggd brandmur, som utgör yttervägg till bonings- eller arbets-

rum, skall utföras så, att den erhåller i 49 § 2 mom. stadgad värmeisoleringsförmåga.

Yttrandena.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Gävleborgs län* uttala, att då en mångfald olika material framkommit eller använts under senare tid och vissa nya erfarenheter vunnits från luftskyddssynpunkt, vore även här en generell hänvisning till anvisningar från byggnadsstyrelsen motiverad. Liknande uttalanden ha gjorts av *svenska teknologföreningen*, *svenska arkitekters riksförbund* och *svenska riksbyggen*.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att i vissa delar av landet byggnader i stor utsträckning uppfördes av bränt murtegel med volymvikten 1,4 kg per kubikdecimeter. Enär resultatet av utförda brandprovningar utvisat, att till och med tegel med volymvikten 1,2 kg per kubikdecimeter ägde god förmåga att motstå inverkan av brand (jfr statens provningsanstalts meddelande nr 66), syntes åtminstone tegel med volymvikten 1,4 kg per kubikdecimeter böra tillåtas för användning till brandmurar. — Även i flera andra yttranden har förordats, att tegel med en volymvikt av 1,4 eller 1,5 kg per kubikdecimeter skulle få användas för brandmur. *Sveriges standardiseringskommission*, som uttalat sig för en volymvikt av 1,5 kg, framhåller, att i förslaget angivna minsta volymvikt hos tegel för brandmur och skorsten icke överensstämde med de normer för murtegel, vilka år 1942 antagits av Sveriges tegelindustrieförening, tegelbrukens centralförbund och svenska teknologföreningen. Av allt att döma avsåges i förslaget s. k. lättmurtegel 1,6, vilket emellertid enligt normalbestämmelserna skulle ha en volymvikt av *högst* 1,6 kg per kubikdecimeter.

Stockholms stads byggnadsnämnd anför i sitt yttrande följande.

Här uppträder första gången i förslaget ett mått beroende av sedvanligen använt tegel. Emellertid förekomma i de svenska tegelnormerna förutom $250 \times 120 \times 75$ och $250 \times 120 \times 65$ mm formaten även det i södra och delvis i västra Sverige i avsevärd omfattning nyttjade formatet $230 \times 110 \times 62$ mm. Anledning är att antaga, att man i de trakter som hittills företrädesvis använt det mindre formatet kommer att hålla fast därvid och att 25 cm-teglet icke har utsikt att framdeles slå igenom överallt, såsom det gjort i mellersta och norra Sverige. För att av tegelformatet beroende minimimått skola kunna gälla över hela landet skulle de behöva rättas efter den minsta tegelstorleken, eftersom det eljest vid det minsta tegelformatet icke vore möjligt att med normalt murningsätt åstadkomma den tjocklek å brandmur eller de mått å rökrör och andra murade pipor, som fastställts såsom tillräckligt minimum. Med hänsyn till den övertvägande användningen av de större tegelformaten torde dock såsom i betänkandet skett dessa format böra råda vid angivande av normerande, av stenformatet avhängiga mått. Men då måste också rimligen, med hänsyn till byggnadsvanorna i de sydsvenska landsdelar där 23 cm-teglet är brukligt, särskilda bestämmelser givas för mur- och pipdimensioner vid byggande med sådant tegel.

Eftersom betonghus bliva alltmer vanligt förekommande och brandmurarna i sådana hus av naturliga skäl också måste göras av betong, bör brandmur av betong uttryckligen godkännas vid sidan av tegelbrandmur.

Momentet bör då formuleras: »Brandmur — — — fogar eller av armerad betong, varvid muren skall givas en tjocklek av minst 25 centimeter, eller ock — — — stadgas.»

Byggnadsstyrelsen har i samband med överlämnandet av sitt förslag till anvisningar uttalat, att där mått på tegelstens längd och bredd förekomme i stadsplaneutredningens förslag, dessa måtte ändras från föreslagna 25 och 12 centimeter till 23 och 11 centimeter. Styrelsen har vidare uttalat, att uttrycket »och med väl fyllda fogar» borde uteslutas ur författningstexten. Det måste nämligen förutsättas, att byggnadsarbetet alltid utfördes på ett fackmässigt sätt, till vilket hörde bl. a. att vid sådan tegelmurning, som åsyftades i detta fall, fogarna väl fylldes. Uttryckets bibehållande skulle kunna giva anledning till sådant oriktigt förmodande som att fogarnas omsorgsfulla fyllande kunde underlåtas i trots av förekommande behov i de fall som icke särskilt angåves.

Svenska arkitekters riksförbund framhåller, att föreskriften att byggnadsstyrelsen skall godkänna viss brandmurskonstruktion syntes innebära ett frångående av den i gällande lagstiftning tillämpade regeln att statens provningsanstalt utförde provning och klassificering av byggnadskonstruktioner med hänsyn till deras brandskyddsförmåga.

Departementschefen.

Det har i några yttranden ifrågasatts, om icke bestämmelserna i detta moment lämpligen borde ersättas av anvisningar av byggnadsstyrelsen. Enligt min mening måste emellertid övervägande skäl anses tala för att hithörande spörsmål, särskilt med hänsyn till deras betydelse från brandskyddssynpunkt, regleras genom bestämmelser i byggnadsstadgan. Byggnadsstyrelsen bör dock, såsom stadsplaneutredningen jämväl föreslagit, äga befogenhet att generellt medgiva användandet av andra material än det i momentet särskilt angivna.

Vad härefter angår innehållet av de föreslagna bestämmelserna torde, såsom i några yttranden framhållits, böra vidtagas den ändringen i förslaget, att minsta volymvikten av tegel, som må användas för uppförande av brandmur, bestämmas till 1,4 kg per kubikdecimeter.

För att det i stora delar av landet förekommande tegelformatet $230 \times 110 \times 62$ millimeter skall kunna komma till användning vid uppförandet av brandmur, torde den i förslaget angivna minimitjockleken av brandmur böra jämkas till 23 centimeter. Detta mått torde vara fullt betryggande.

Enligt förslaget skall brandmur uppföras »med väl fyllda fogar». Då detta synes självfallet och då föreskriften, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, kan leda till missförstånd, torde bestämmelsen böra utgå.

I ett yttrande har förordats, att det föreslagna stadgandet måtte jämkas så, att armerad betong där angåves kunna komma till användning vid uppförandet av brandmur. Det synes mig emellertid lämpligare att godkännandet av betong såsom material vid uppförandet av brandmur lämnas av byggnadsstyrelsen, som i samband därmed bör närmare angiva under vilka förutsättningar brandmur må utföras av betong.

53 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Detta moment i förslaget innehåller föreskrifter om införande i brandmur av luftkanaler, slitsar och bjälkändar. Bestämmelserna härom i normalförslag I ha utbyggts och kompletterats, delvis med byggnadsordningen för Stockholm såsom förebild. Enligt de givna föreskrifterna skola ytter- och innerväggar till luftkanal och slits vid införande i brandmur sammanlagda hålla minst den för muren föreskrivna godstjockleken. Vid luftkanal, vars bredd i murens längdriktning ej överstiger 15 centimeter, och vid vertikal slits av samma bredd må dock godstjockleken vara mindre men får ej understiga 12 centimeter mot murens yttersida. Angående rökrör i brandmur samt angående luftkanal i brandmur, som ej är motbyggd, skall gälla vad i 56 § 1, 2 och 6 mom. föreslås om väggar kring sådana kanaler. Anbringas bjälkändar i brandmur, skall — enligt tredje stycket i förevarande moment — murens tjocklek på yttersidan vara minst 12 centimeter. Därjämte har stadgats, att om brandmur utföres i särskild av byggnadsstyrelsen godkänd konstruktion, undantag får medgivas från föreskrifterna i momentet.

Yttrandena.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Kalmar län* framhålla, att då föreskrifterna endast avsåge brandmur i tomtgräns eller yttre brandmur, det syntes lämpligt att momentet kompletterades med föreskrifter för sådan brandmur som omtalades i 2 mom.

Byggnadsstyrelsen anser, att då även i brandmur anbringade järnbalkar borde försees med täckande murverk på yttersidan, ordet »bjälkändar» i momentets tredje stycke lämpligen borde ersättas med uttrycket »balk- eller bjälkändar».

Stockholms stads byggnadsnämnd uttalar, att en begränsning av slitsbredd i brandmur till allenast 15 centimeter vore för hård och strede mot praxis. En ökning till 25 centimeter vore försvarlig. Samma uppfattning har uttalats av *byggnadsnämnden i Hälsingborg*.

I några yttranden har uttalats den uppfattningen, att föreskrifterna i detta moment vore av den natur att de borde upptagas bland anvisningarna.

Departementschefen.

I anledning av länsstyrelsens och länsarkitektens i Kalmar län yttranden må framhållas att bestämmelserna i detta moment avse alla slags brandmurar och alltså även sådan brandmur som avses i 2 mom.

Såsom byggnadsstyrelsen anmärkt böra även järnbalkar, som anbringas i brandmur, försees med täckande murverk på yttersidan. Föreskriften i tredje stycket torde därför böra jämkas i enlighet härmed.

För att tegelformatet $230 \times 110 \times 62$ millimeter skall kunna komma till användning vid utförandet av luftkanaler och brandmurar torde, i överensstämmelse med vad jag härom anfört vid 3 mom., de i första och tredje

styckena av detta moment angivna måtten å godstjockleken av luftkanal samt å tjockleken av yttersidan av brandmur, i vilken införts balk- eller bjälkändar, böra jämkas från 12 till 11 centimeter.

I övrigt har jag icke funnit anledning till erinran mot de föreslagna bestämmelserna, vilka synas vara av den natur att de böra upptagas i byggnadsstadgan.

53 § 5 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt föreskrift i detta moment skall brandmur uppföras från grunden till byggnadens tak. Är taket av samma höjd som grannhusets, skall antingen muren uppdragas 30 centimeter däröver eller takets undersida förses med åtminstone brandhärdig beklädnad till en bredd av minst 60 centimeter närmast brandmuren. Vidare stadgas, att takpanel eller annat trävirke än yttre väggbeklädnad icke får framdragas över brandmur.

Stadsplaneutredningen påpekar, att de sålunda föreslagna bestämmelserna överensstämmer med normalförslag I; dock har undantag från det i sistnämnda förslag upptagna förbudet att framdraga takpanel eller annat trävirke över brandmur ansetts kunna eftergivnas för yttre väggbeklädnad.

Yttrandena.

Luftskyddsinspektionen har i sitt yttrande framhållit, att erfarenheten visade att en brandmur, som uppdroges minst 30 centimeter över tak, från alla synpunkter vore att föredraga framför en mur, som uppdroges endast till taktäckningen och till en bredd av minst 60 centimeter närmast brandmuren bekläddes brandhärdigt. Den senare typen hade ofta visat sig släppa fram elden. Alla brandmurar borde därför utföras efter det första alternativet. På grund av att industribyggnader i allmänhet vore mera eldfarliga borde emellertid beträffande dessa byggnader föreskrivas, att brandmur skulle hava en höjd av minst 50 cm över tak. Det borde även beaktas, att brandmur skulle gå utanför taklist och att väggbeklädnad av trä icke finge gå utanför brandmur.

Svenska brandbefälsförbundet, som anser föreskrifterna i detta moment ägnade att väcka allvarliga betänkligheter från brandskyddssynpunkt, har förordat att brandmur ovillkorligen skall gå över tak. En överskjutande del av 30 centimeter kunde betecknas som i minsta laget. Vid hög takresning eller då fråga vore om brandmurar vid eller inom industriföretag vore denna höjd ej tillräcklig, utan 50 centimeter borde föreskrivas. Momentet borde vidare innehålla föreskrifter, att brandmur skulle gå utanför taklist och vidare vore det icke lyckligt att yttre väggbeklädnad ginge utanför brandmuren. Genom murens putsning och avfärgning kunde samma prydliga utseende erås. Det vore visserligen sant, att väggbeklädnaden endast i undantagsfall sprede eld förbi brandmur. Brandkåren byggde emellertid sin eldsläckning på brandmurarna, varför deras läge genom att de tydligt framginge å fasaden borde redovisas. Sådana misstag som att brandkåren dragit upp den första

slangledningen på fel sida av en dylik dold brandmur borde om möjligt undvikas. Brandmur som icke ginge över tak borde principiellt icke förekomma. Endast vid monumentalbyggnader och då brandmur icke skilde särskilt farliga brandobjekt från varandra inom samma fastighet borde brandmur kunna medgivas på sätt de sakkunniga föreslagit.

Liknande uttalanden ha gjorts av *svenska brandskyddsföreningen*, av *kommittén för brandsläckningsväsendets ordnande i Sveriges städer och köpingar* samt av ett flertal kommunala myndigheter. Det har i dessa yttranden bl. a. understrukits, att brandhårdig beklädnad av tak icke visat sig innebära något egentligt skydd vid de påfrestningar, som uppkomma vid vinds- eller takbrand. I ett par yttranden förordas emellertid, att åt byggnadsnämnden inrymmes möjlighet att efter brandchefens hörande medgiva undantag från skyldighet att uppdraga brandmuren.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Örebro län* ifrågasätta, om ej måttet 60 centimeter för brandhårdig beklädnad vore i minsta laget och borde ökas till åtminstone en meter, vilket mått närmast motsvarade avståndet mellan vanliga tättställda takstolar. Därvid skulle taket invid brandmuren lämpligen kunna utföras av plattor av siporex eller liknande, upplagda på brandmuren och den närmast muren befintliga takstolen, som sålunda ej behövde ställas närmare muren än ca en meter. Takpanelen skulle vid en sådan konstruktion ej behöva framdragas till muren.

Departementschefen.

Då uppdragande av brandmur till en höjd av 30 centimeter över taket torde, såsom i flera yttranden framhållits, giva bättre skydd mot elds spridning än ett brandhårdigt beklädande av taks undersida till en bredd av 60 centimeter närmast en endast till taket uppdragen brandmur, anser jag den förra metoden alltid böra komma till användning, där ej byggnadsnämnden efter brandchefens hörande medgivit användning av den senare metoden. Sådant medgivande bör dock icke lämnas annat än där brandrisken bedömes såsom ringa. Som faran för uppkomsten av eld inom industribyggnad i allmänhet är större än inom andra byggnader, bör brandmur vid och inom industribyggnad uppdragas till en höjd av minst 50 centimeter över taket.

I övrigt har jag icke funnit anledning till erinran mot de föreslagna bestämmelserna.

53 § 6 mom.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen framhåller, att byggnadsnämnden såvitt möjligt borde förhindra uppkomsten av brandmurar, som ej kunde väntas bli motbyggda inom rimlig tid. Skulle en icke motbyggd brandmur ej kunna undvikas, borde den dock givas ett prydligt utseende, t. ex. genom att den putsades och färgades på lämpligt sätt samt försåges med taklist. För åstadkommande av tillräcklig värmeisolering kunde det vidare erfordras, att icke mot-

byggd brandmur på utsidan isolerades genom ett särskilt isoleringslager. Enär själva brandmuren skulle anbringas i tomtgränsen, komme isolering och listverk att skjuta in på grannens tomt. Man torde få förutsätta, att grannen icke hade något att erinra häremot. Uppfördes brandmur senare på granntomten, bleve emellertid isolering och listverk till hinder. De borde därför då borttagas, och detta skulle göras av den som anbringat dem. Erinran om de skyldigheter, som sålunda ålåge brandmurens ägare, hade — i huvudsaklig överensstämmelse med § 10 p. 8 i normalförslag I — införts i detta moment av utredningens förslag.

Yttrandena.

Byggnadsnämnden och *stadsfullmäktige i Lund* påpeka, att brandmur i vissa fall kunde utföras i fasadtegel. Föreskriften om avfärgning av fasad i lämplig färgton borde därför utgå. Även *länsarkitekten i Jämtlands län* ifrågasätter lämpligheten av denna bestämmelse.

Byggnadsnämnden i Örnsköldsvik har beträffande föreskriften om skyldighet för ägare att, när granne byggde mot brandmur, borttaga utspringande isolering, anfört, att då avsikten tydligen vore att tillåta, att isolering av brandmur skulle kunna ske med intrång å grannes mark, om huset ej vore motbyggt, i stadgan borde särskilt angivas, att fastighetsägare hade rätt att förfara på sådant sätt och att isoleringens utsprång utöver tomtgränsen icke finge överstiga visst maximimått.

Departementschefen.

Vad i yttrandena anförts torde ej påkalla ändring av de föreslagna bestämmelserna i detta moment.

54 §.

Det nuvarande stadgandet i 54 § har av stadsplaneutredningen utbyggt genom upptagande av föreskrifter om byggnadsavdelande med brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar, om användning av utrymme ovan hanbjälkarna eller inredd vind ävensom om inre vägg- och takytors samt bjälklags och vertikala bärverks utförande med hänsyn till brandfaran. De sålunda föreslagna föreskrifterna, vilka uppdelats på 4 moment, motsvara i huvudsak §§ 13, 15 och 22 i normalförslag I.

54 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt detta moment i förslaget må byggnadsnämnd för minskande av fara för brands spridning efter brandchefens hörande föreskriva, i vad mån källare eller vind eller byggnad i sin helhet skall avdelas med brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar, och huru takets undersida invid sådan vägg å vind skall skyddas mot brand. Öppning i avskiljande vägg skall förses med dörr av åtminstone brandhårdig konstruktion.

Yttrandena.

Luftskyddsinspektionen har uttalat, att bestämmelsen borde kompletteras med en föreskrift av innehåll, att källare och vindar eller byggnad i sin helhet skulle avdelas i sektioner på högst 300 kvadratmeter genom brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar. Det syntes nämligen inspektionen önskvärt, att ett maximimått infördes för en osektionerad byggnad, vilket mått lämpligen borde sättas lika med vad som föreslagits i 53 § 2 mom.

Samma uppfattning har uttalats av *svenska brandbefälsförbundet*, som ifrågasätter om icke exempelvis i 53 § 2 mom. bort sägas: »Byggnad för bostadsändamål, uppförd av brandsäkert material, skall i källare och vind uppdelas medelst brandmur så att planytan av varje del ej överstiger 300 kvadratmeter.» Uppenbart vore, att för större brandrisker, vilka väl här närmast avsåges, byggnadsnämnden skulle efter brandchefens hörande kunna föreskriva en inre sektionering. Med hänsyn till de många skiftande förhållanden, som i dylika för speciella ändamål avsedda byggnader kunde möta, vore den i momentet angivna avfattningen lämplig.

Svenska arkitekters riksförbund anser sista meningen böra ändras till »föreses med dörr av samma brandtekniska klass som väggen eller, om väggen är brandsäker, med åtminstone brandhårdig dörr». Ett liknande förslag har framförts av *Stockholms stads byggnadsnämnd*.

Departementschefen.

Den i ett par yttranden uttalade meningen, att bestämmelse bör meddelas om att källare och vindar eller byggnad i sin helhet skola genom brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar avdelas i sektioner om högst 300 kvadratmeter, kan jag icke biträda. Med hänsyn till de skiftande förhållanden, efter vilka byggnaderna måste anpassas, synes lämpligare, att byggnadsnämnd, på sätt stadsplaneutredningen föreslagit, efter brandchefens hörande föreskriver, i vad mån en dylik avdelning skall ske. Det torde även utan särskilt stadgande kunna förutsättas, att en sådan sektionering i regel föreskrives, där brandrisken provas stor.

Icke heller i övrigt anser jag vad i yttrandena anförts böra föranleda ändring av de föreslagna bestämmelserna.

54 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

Under detta moment har upptagits föreskrift om att å hanbjälkarna eller inom utrymme ovan inredd vind i byggnad med mer än två våningar, vindsvåningen inräknad, boningsrum ej må anordnas och skiljeväggar ej må uppsättas i vidare mån än byggnadsnämnden kan finna nödigt föreskriva till skydd mot spridning av brand. Ej heller må sådant utrymme eller någon del därav användas som upplag för brännbara föremål, för såvitt detsamma ej är avskilt från undervarande vindsvåning medelst ett med brandbotten försett eller i brandsäker konstruktion utfört bjälklag, vilande på brandsäker

stomme, i vilket fall utrymmet må uppdelas medelst skärmar av metall-trådsnät eller på annat sätt, som kan av byggnadsnämnden godkännas, för tillgodoseende av i huset boende personers behov av förvaringsrum.

Stadsplaneutredningen framhåller, att enligt § 13 p. 2 i normalförslag I å hanbjälkarna eller inom utrymme ovan inredd vind i byggnad med mer än en våning lägenheter i regel ej finge anordnas och att ej heller skiljeväggar finge uppsättas eller utrymmet användas som upplag för brännbara föremål. I stadsplaneutredningens förslag hade ifrågavarande bestämmelse så avfattats, att förbudet gällde byggnad med mera än två våningar, vindsvåningen inräknad. Vidare hade den jämkningen vidtagits i jämförelse med normalförslaget, att ej blott anordnandet av lägenheter utan även anordnandet av enstaka boningsrum på hanbjälksvinden förbjudits. Det sålunda avfattade stadgandet kunde i vad därigenom förbjudits anordnandet av upplag stundom vara onödigt strängt, särskilt i stora städer med väl utvecklat brandväsen. Särskilda undantagsregler kunde i dylikt fall införas i stadens byggnadsordning.

Yttrandena.

Överståthållarämbetet, som icke har något att erinra mot innehållet i den föreslagna bestämmelsen i sakligt hänseende, anser, att plats för densamma borde beredas icke i byggnadsstadgan utan i brandstadgan. Kontroll över användningen av en byggnad vore icke en uppgift för byggnadsnämnd, med det förbehåll som följde av stadgandet under 60 § i byggnadsstadgan om tillsyn över byggnads underhåll.

Svenska arkitekters riksförbund uttalar stora betänkligheter beträffande förevarande moment. Flertalet dödsolyckor vid eldsvådor torde inträffa inom inredda vindar. Det numera vanliga byggnadssättet vid trähus med en invändig beklädnad av porösa träfiberplattor, som snabbt flammade upp, men som i motsats till en pappspänning samtidigt innehölle tillräcklig näring åt branden, för att träkonstruktionen skulle hinna varaktigt antändas, innebure en kraftig ökning av faran för de å vinden boende. Det kunde därför ifrågasättas om andra bostadsrum å vind än vid envåningshus över huvud taget borde tillåtas i trähus. — Även *svenska brandskyddsföreningen* anser, att varje anordnande av bostadsrum på hanbjälkarna borde förbjudas, enär dylika rum ofta visat sig vara synnerligen svåråtkomliga för eldsläckningsarbete samt där boende personer många gånger hade stora svårigheter att taga sig ut vid eldsvåda. *Svenska brandbefälsförbundet* uttalar, att utnyttjandet av hanbjälksvindar icke vore lyckligt med hänsyn till brandskyddet. Medgivandet att nyttjande finge ske borde i sin avfattning mera preciseras, så att brandbotten över vindsvåning helt skulle avskilja den egentliga vindsvåningens träkonstruktioner från hanbjälksvindens brännbara byggnadsdelar. Dessutom borde trapphuset föra upp till hanbjälksvinden med de ytterligare brandskyddsåtgärder som med hänsyn till hushöjd o. d. vore påkallade med avseende å den egentliga vinden.

Luftskyddsinspektionen har — under framhållande att det från luftskyddssynpunkt vore av betydelse, att en hanbjälksvind bleve lätt åtkomlig för släckningsmanskap — föreslagit att 54 § 2 mom. erhöles en bestämmelse av innebörd, att trapphus som förde upp till hanbjälksvinden skulle anordnas. För ett så anordnat trapphus borde gälla samma bestämmelse som för trappa till den egentliga vinden.

Departementschefen.

Enär erfarenheten giver vid handen, att personer, som uppehålla sig i boningsrum, inredda å hanbjälkarna eller inom utrymme ovan vindsvåning, ha svårt att taga sig ut i händelse av eldsvåda och då sådana rum äro svåråtkomliga vid eldsläckningsarbete, bör anordnande av boningsrum inom dylika utrymmen, i överensstämmelse med vad nu finnes föreskrivet i normalförslag I, ej tillåtas i byggnad med två eller flera våningar, vindsvåning inräknad. Om rätten att anordna boningsrum begränsas på av mig sålunda förordat sätt, torde särskilt trapphus till hanbjälksvinden ej erfordras.

Bestämmelserna synas såsom stadsplaneutredningen föreslagit lämpligen böra upptagas i byggnadsstadgan men torde med anledning av vad överståthållarämbetet anmärkt böra jämkas något i syfte att utmärka att fråga är om vad som skall iakttagas i samband med prövning av fråga om byggnadslov.

54 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment i förslaget stadgas, att i byggnad med två våningar eller med två våningar jämte inredd vind skola, om byggnaden inrymmer mer än fyra lägenheter för bostads- eller affärsändamål, ovan källarbjälklaget inre vägg- och takytor åtminstone flamskyddande beklädas. I byggnad för bostads- eller affärsändamål med tre eller flera våningar skola motsvarande byggnadsdelar fördes med åtminstone brandhärdig beklädnad. Vidare har i momentets andra stycke föreskrivits, att i källarrum med eldstad, väggar och tak skola fördes med åtminstone flamskyddande beklädnad. Slutligen har i tredje stycket stadgats, att där i fabriker, verkstäder eller dylika anläggningar, som kunna medföra eldfara, väggar och tak av trä förekomma, dessa skola åtminstone flamskyddande beklädas, såvida ej byggnadsnämnden efter brandchefens hörande finner skäligt medgiva undantag eller föreskriva annan anordning.

Yttrandena.

Sveriges fastighetsägareförbund anser bestämmelsen angående tak- och väggytors beklädande på flamskyddande sätt böra utgå, enär det vore svårt att på ett tillfredsställande sätt ytbehandla de i marknaden förekommande såsom flamskyddande godkända byggnadsmaterielen. Om avsikten med bestämmelsen — såsom fallet syntes vara — vore att skapa ett skydd mot eldfara, så förefölle flamskyddsbehandlingen ganska onödig, enär antändning

inifrån rummen i moderna värmeledningshus torde vara någonting ganska sällsynt. Riskerna för större bränder i trähus vore för övrigt eliminerade genom den i 53 § 2 mom. intagna föreskriften om skyldighet att genom brandmur avdela byggnaden så att ingen del av byggnaden finge större planyta än 300 kvadratmeter. Föreskriften vore även i så måtto anmärkningsvärd, att den vore tvingande, under det att i fabrikslokaler, där eldfaran väl under de flesta förhållanden vore större än i affärs- och bostadslägenheter, flamskyddsbehandlingen icke vore obligatorisk.

Stadsfullmäktige och *byggnadsnämnderna i Borås, Skellefteå och Luleå* samt *byggnadsnämnderna i Örnsköldsvik, Boden och Kiruna* ha givit uttryck åt den uppfattningen att bestämmelserna i första stycket äro alltför stränga och medföra en avsevärd fördyring av byggnadskostnaderna. Föreskrifterna borde därför i görligaste mån mildras. *Länsarkitekten i Jämtlands län* anför, att på de ställen i länet, där dylik bestämmelse funnits, den synts alltför sträng, vilket framginge av att många dispensansökningar förekommit. Frågan vore om icke fordran på sådan beklädnad kunde begränsas till att avse de lägenhetsskiljande väggarna, ytterväggarna och takytorna. I stället kunde utan olägenhet maximiarealen för träbyggnad som ej avdelades med brandmur (enligt 53 § 2 mom.) sänkas till 250 kvadratmeter.

Byggnadsnämnden och *stadsfullmäktige i Borås* uttala, att föreskriften att inre vägg- och takytor skulle åtminstone flamskyddande beklädas, från byggnadsteknisk synpunkt syntes svår att genomföra med nuvarande material (eternit eller plåt). I stället borde — i överensstämmelse med gällande byggnadsordning för Borås — under motsvarande förutsättningar i övrigt alla inre tak ävensom väggar i lägenhetsgräns göras brandhårdiga. Kostnaderna för de av stadsplaneutredningen föreslagna åtgärderna motsvarades ej av de fördelar, man avsåge att vinna. Flamskyddande material vore sålunda ett skydd endast under en ganska kort tid. I själva verket torde den av byggnadsnämnden föreslagna föreskriften giva ett mera effektivt brandskydd än stadsplaneutredningens förslag. *Byggnadsnämnden i Kalmar* förordar, att bestämmelserna avfattas så, att i byggnader för bostads- eller affärsändamål, som hade två eller flera våningar i höjd och inrymde mer än två lägenheter, tak skulle åtminstone brandhårdigt beklädas samt att i byggnader som hade mer än två våningar väggar skulle brandhårdigt beklädas. Lägenhetsskiljande väggar skulle i hus med två våningar göras brandhårdiga och i hus med mer än två våningar göras brandsäkra.

Svenska brandskyddsföreningen håller före, att ej allenast lägenheternas antal bör vara avgörande för frågan, om flamskyddande beklädnad skall anordnas eller ej. Även om det i regel vore så, att ett större antal lägenheter medförde att flera personer bebodde fastigheten och därmed utsattes för fara vid eldsvåda, förekomme dock ofta, att en mängd människor vistades i byggnad, vars lägenhetsantal icke uppginge till fyra. Den nämnda förutsättningen för skyldighet att anordna flamskyddande beklädnad borde därför kompletteras med bestämmelse om att sådan beklädnad skulle förekomma jämväl därest exempelvis våningarnas yttnelåll uppginge till en viss storleksord-

ning. — *Luftskyddsinspektionen* uttalar, att begreppet lägenhet kunde giva anledning till olika tolkningar. Föreskriften borde följaktligen kompletteras med ett fastställt ytmått. Som momentet nu vore utformat, kunde en byggnad inrymma likaväl flera lägenheter på ett rum och kök som fyra lägenheter på t. ex. fem rum och kök, vilket från brandsynpunkt icke vore likgiltigt. — Även *svenska brandbefälsförbundet* och några byggnadsnämnder anse föreskrifterna om brandskyddsåtgärder böra knytas till viss byggnadsyta.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Kalmar län* anse föreskriften i andra stycket icke stå i överensstämmelse med hotellstadgan, som i 9 § tredje stycket föreskreve, att i källare belägna lokaler, där eldstad förekomme, tak skulle vara försedda med åtminstone brandhärdig beklädnad. *Byggnadsnämnden i Borås* föreslår beträffande källarrum med eldstad ett mera effektivt brandskydd i form av brandhärdig beklädnad av väggar och tak i stället för endast flamskyddande. Källareldsvådor upptäcktes ofta sent, varför flamskyddande beklädnad icke vore tillfyllest. *Byggnadsnämnden i Kalmar* förordar, att bestämmelsen skärpes så att i källarrum med eldstad väggar och tak göras brandsäkra. Vidare borde inarbetas bestämmelse, att tak och väggar i tvättstuga skulle göras i brandsäker konstruktion. Tvättstugan bleve vanligtvis även skyddsrum för enfamiljshuset och därest betongbjälklag gjordes över detta rum kunde ett splitterskyddat utrymme ganska lätt erhållas.

Riksförsäkringsanstalten framhåller, att frågor rörande skydd mot eldfara i arbetslokaler kunde avse förhållanden, vilka berörde arbetarskyddslagens bestämmelser eller med stöd därav utfärdade anvisningar. Byggnadsnämnd borde därför ej utan vederbörande yrkesinspektörs eller bergmästares hörande medgiva undantag eller föreskriva »annan anordning».

Byggnadsnämnden och *stadsfullmäktige i Sundbyberg* anse rätten för byggnadsnämnderna att medge eftergifter från brandsäkerhetssynpunkt böra komma i fråga endast i rena undantagsfall. Det kunde därför ifrågasättas, om icke ordet »skäligt» borde utbytas mot ett starkare uttryck, exempelvis »synnerliga skäl föreligga».

Departementschefen.

De i första stycket av detta moment upptagna bestämmelserna överensstämma i sak helt med vad som föreskrivits i 22 § p. 1 i normalförslag I och som nu tillämpas på åtskilliga håll, särskilt i de större städerna. Det har i flera yttranden gjorts gällande, att bestämmelserna äro alltför stränga. Enligt vad jag inhämtat torde också bestämmelserna bliva ekonomiskt alltför betungande. Jag har därför ansett kravet på flamskyddande beklädnad böra begränsas till inre takytor och lägenhetsskiljande väggar ovan källarbjälklaget. Ytterväggar avses icke skola inbegripas under stadgandet.

I några yttranden har — under framhållande att det från brandskyddssynpunkt ej vore likgiltigt om en lägenhet omfattade ett eller flera rum — anförts att frågan om flamskyddande beklädnad av väggar och tak i byggnad, som ej omfattade två eller flera våningar, icke borde, såsom stadsplanutredningen föreslagit, avgöras efter lägenheternas antal, utan att hänsyn

borde tagas även till lägenheternas storlek. Då emellertid i de byggnader, beträffande vilka skyldigheten att giva väggar och tak en flamskyddande beklädnad ej skulle gälla, endast sällan finnas större lägenheter, torde någon ändring i detta avseende icke böra vidtagas.

Den i ett par yttranden förordade skärpningen av föreskriften i andra stycket, enligt vilket väggar och tak i källarum med eldstad skola förses med åtminstone flamskyddande beklädnad, kan jag ej biträda. En erinran torde emellertid böra göras om bestämmelsen i 9 § tredje stycket hotellstadgan, vari föreskrives att i sådana inom källare belägna lokaler, där eldstad förekommer, tak skall vara försett med åtminstone brandhärdig beklädnad.

Såsom riksförsäkringsanstalten framhållit bör byggnadsnämnd i regel icke utan vederbörande yrkesinspektörs eller bergmästares hörande medgiva undantag beträffande arbetslokal från föreskriften i tredje stycket eller föreskriva annan än där nämnd anordning. Någon särskild bestämmelse härom torde dock icke behöva meddelas (jfr s. 42).

54 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Detta moment i förslaget innehåller en erinran om att angående bjälklags och vertikala bärverks utförande i brandsäker konstruktion samt byggnadsinrättande i övrigt med hänsyn till luftskyddet skall gälla vad därom är särskilt stadgat.

Departementschefen.

Bestämmelser angående bjälklags och vertikala bärverks utförande i brandsäker konstruktion äro numera upptagna i byggnadsstadgan under 53 a § 1—3 mom. I 4 mom. av sistnämnda paragraf har därjämte intagits en erinran om att angående anordnande av skyddsrum och källarmursgenombrott i byggnad är särskilt stadgat. Vid sådant förhållande bör den av stadsplaneutredningen föreslagna hänvisningen i förevarande moment utgå.

55 §.

Rörande taktäckning och därmed sammanhängande förhållanden innehåller 55 § i dess nuvarande lydelse endast allmänt hållna föreskrifter, vilka förutsättas skola finnas närmare utförda i byggnadsordningarna.

Civila byggnadsutredningen har — i enlighet med den principståndpunkt som denna utredning intagit — ansett de huvudsakliga bestämmelserna i förevarande hänseende böra meddelas i stadgan. Utredningen föreslog därför, att paragrafen skulle utbyggas med bestämmelserna i § 16 i normalförslag I. Därvid borde emellertid vissa mindre jämkningar vidtagas. Sålunda kunde kraven på taktäckningsmaterialets brandskyddande egenskaper begränsas, när själva taklaget utgjordes av brandsäker betongkonstruktion. Vidare syntes skyldigheten att vid branta takkonstruktioner vidtaga särskilda åtgärder till förekommande av olycksfall vid arbeten å taket böra få

eftergivas allenast genom uttryckligt beslut av byggnadsnämnden. Sistnämnda skärpning vore en konsekvens av i annan ordning meddelade föreskrifter.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen, som förklarat sig i stort sett icke ha något att erinra mot civila byggnadsutredningens förslag, har i första stycket av paragrafen upptagit stadgande, att byggnad skall, därest icke själva taklaget utgöres av brandsäker betongkonstruktion, täckas med taktegel, skiffer, plåt eller annat av byggnadsstyrelsen godkänt material, som erbjuder betryggande skydd mot antändning genom gnistor eller flygbränder. Vid bestämmande av taktäckningsmaterialet bör avseende fästas jämväl vid vad som kan vara för utseendet lämpligt, särskilt med hänsyn till det material som brukades å närliggande byggnader. I anslutning till detta stadgande har stadsplaneutredningen framhållit, att intagandet i byggnadsstadgan av de huvudsakliga bestämmelserna om taktäckning vore ägnat att medföra större enhetlighet och därmed billigare byggnadssätt. För att ytterligare främja ett enhetligt bedömande borde såsom villkor för användande till taktäckning av annat material än taktegel, skiffer eller plåt fordras, att detsamma blivit från brandsäkerhetssynpunkt godkänt av byggnadsstyrelsen. Enligt civila byggnadsutredningens förslag förutsattes däremot sådan prövning skola verkställas av byggnadsnämnden.

Enligt andra stycket av denna paragraf i stadsplaneutredningens förslag skola tak och altaner hava tillräcklig lutning för vattnets avledande mot erforderliga takrännor och stuprör, vilka, om de icke förbindas med avloppsnät, skola neddragas till ett avstånd av högst 30 centimeter från marken, byggnadsnämnden likväl obetaget att föreskriva annat mått. Tak får ej anordnas så, att vatten därifrån faller å grannes tomt. I betänkandet anföres beträffande detta stadgande bl. a., att gällande byggnadsordningar angående det avstånd från marken, till vilket stuprör skulle neddragas, innehölle ganska olika mått, varierande mellan omkring 15 och 30 centimeter. Ehuru denna byggnadsdetalj icke hade större betydelse, borde för vinnande av större enhetlighet ett visst mått, förslagsvis 30 centimeter, angivas i byggnadsstadgan, byggnadsnämnden likväl obetaget att föreskriva annat mått.

Stadsplaneutredningen anför vidare, att frågan om meddelande av utförligare och strängare föreskrifter till skydd mot olycksfall vid arbeten å tak vore under utredning i annan ordning. I avbidan på resultatet av denna utredning hade stadsplaneutredningen icke funnit skäl att frångå vad civila byggnadsutredningen föreslagit härom i tredje stycket av förevarande paragraf.

Yttrandena.

Byggnadsstyrelsen uttalar, att det i vissa fall vore angeläget, att till taktäckning även andra material finge användas än de i 55 § första stycket angivna, exempelvis för bibehållande av en kulturhistoriskt intressant byggnadsmiljö. Byggnadsstyrelsen hade emellertid ansett sig böra tolka det i

styckets första mening intagna uttrycket »eller annat av byggnadsstyrelsen godkänt material, som erbjöde skydd mot antändning genom gnistor eller flygbränder» så, att i dylika fall viss valfrihet angående taktäckningsmaterial funnes även om detta i och för sig icke hade samma motståndsförmåga mot eld som de särskilt angivna materialen, därest vid materialets användning nöjaktiga eldskyddsåtgärder vidtoges. *Riksförsäkringsanstalten* anser bestämmelserna om taktäckningsmaterial böra kompletteras med föreskrift att tak skulle vara så utfört, att det hölle att gå på. Eternit utan underlag hölle exempelvis icke. Detta hade medfört olycksfall, även sådana med dödlig utgång. *Svenska arkitekters riksförbund* har uttalat, att godkännande av taktäckningsmaterial med hänsyn till skydd mot antändning genom gnistor eller flygbränder borde tillkomma statens provningsanstalt och ej byggnadsstyrelsen.

Byggnadsstyrelsen har framhållit, att den i andra stycket upptagna föreskriften syntes innebära att tak och altaner alltid skulle förses med takrännor och stuprör. Byggnader, som vore indragna från tomt eller tomtgräns, brukade emellertid ofta icke förses med stuprör och borde givetvis möjlighet till undantag för sådant fall infogas i föreskriften. *Stockholms stads fastighetskontor* ifrågasätter, om det inte borde stadgas, att i stad eller samhälle, där avlopps nätet tillåte det, stuprör skulle anslutas till detsamma. *Stockholms stads fastighetsnämnd* anser, att den av fastighetskontoret föreslagna föreskriften visserligen skulle vara lämplig från allmän synpunkt men dock komme att innebära en icke oväsentlig ekonomisk belastning för de mindre fastigheterna.

Slutligen har *byggnadsstyrelsen* i den förut omnämnda skrivelsen den 30 november 1944 i samband med överlämnandet av förslag till anvisningar förordat införandet i förevarande paragraf av bestämmelse om att plana övertäckningar över byggnader, terrasser, altaner och dylikt skulle isoleras från undervarande lokaler med för vatten ogenomträngligt ämne.

Departementschefen.

Då olycksfall vid arbeten å tak föranletts av att vissa taktäckningsmaterial icke varit tillräckligt hållfasta för att man skulle kunna gå på dem, torde föreskrifterna i första stycket av förevarande moment böra kompletteras med en bestämmelse att sådant material skall äga tillräcklig hållfasthet.

I ett yttrande har uttalats den uppfattningen att det borde ankomma på statens provningsanstalt och ej på byggnadsstyrelsen att godkänna taktäckningsmaterial. Med hänsyn till de befogenheter i övrigt med avseende å byggnadsverksamheten, som tillkomma byggnadsstyrelsen, torde emellertid även ifrågavarande uppgift böra ankomma på styrelsen. Jag förutsätter, att styrelsen i ärenden av detta slag samråder med statens provningsanstalt.

Såsom byggnadsstyrelsen i sitt yttrande funnit bör styrelsen vid prövning av fråga om godkännande av visst taktäckningsmaterial kunna taga hänsyn även till andra faktorer än materialets brandhårdighet och hållfasthet, exempelvis önskvärdheten att kunna använda visst material för bibehållande av

viss historisk byggnadsmiljö. Någon särskild föreskrift härom torde dock icke vara nödvändig.

Det föreslagna stadgandet i andra stycket första punkten torde ej, såsom byggnadsstyrelsen antagit, kunna givas den tolkningen att stuprör alltid skola uppsättas för avledande av vatten från tak och altaner. Mindre byggnader som äro belägna ett stycke in på tomten behöva enligt min mening icke vara försedda med stuprör. I ett yttrande har ifrågasatts meddelande av föreskrift om att stuprör skola anslutas till avloppsnät. En sådan anslutning torde dock med hänsyn till den ökning av byggnadskostnaderna som skulle föranledas därav icke böra föreskrivas.

Då bestämmelser om takluckor och särskilda anordningar till förekommande av olycksfall vid arbete å tak numera meddelats i 59 § byggnadsstadgan, torde något behov av de av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna i tredje stycket icke föreligga.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad byggnadsstyrelsen föreslagit torde i denna paragraf böra upptagas föreskrift om att täckning över byggnad, terrass, altan och dylikt skall isoleras från underliggande lokaler med för vatten ogenomträngligt ämne, där täckningen är plan eller har endast ringa lutning i förhållande till horisontalplanet.

56 §.

I nuvarande 56 § meddelas föreskrifter angående skorstenar, eldstäder, luftkanaler m. m. Paragrafen förutsätter, att erforderliga bestämmelser här om skola meddelas i byggnadsordningarna.

Civila byggnadsutredningen har förordat, att även i detta hänseende mera detaljerade föreskrifter skola inflyta i stadgan.

Stadsplaneutredningen framhåller, att bestämmelserna i gällande byggnadsordningar angående skorstenar, rökrör m. m. enligt vad den av utredningen verkställda undersökningen utvisat företedde stora olikheter utan rimlig anledning. Enhetliga föreskrifter borde fördenskull införas i byggnadsstadgan. Föreskrifterna i ämnet hade ansetts böra uppdelas på två paragrafer, 56 och 56 a §§. 56 § i stadsplaneutredningens förslag motsvarade § 23 i normalförslag I med vissa ändringar och tillägg.

56 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har beträffande bestämmelserna i detta moment anført följande.

Jämlikt 2 mom. första stycket i civila byggnadsutredningens förslag, som motsvarar 1 mom. första stycket i stadsplaneutredningens förslag, skall skorsten muras av bränt tegel med väl fyllda fogar, där ej annat medgives av byggnadsnämnden. Enligt stadsplaneutredningens mening bör i författningen angivas, att tegel till skorsten skall ha en volymvikt av minst 1,6 kilogram per kubikdecimeter. Vidare bör, därest skorsten ej uppföres av tegel, konstruktionen vara godkänd av byggnadsstyrelsen. Utom större enhetlighet vinnes därigenom även ett säkrare bedömande. Skorsten skall enligt

civila byggnadsutredningens förslag i allmänhet uppdragas 1 meter över taknocken. Fall kunna dock förekomma, då det är erforderligt att skorsten uppdrages högre. Byggnadsnämnden har fördenskull tillagts befogenhet att, då särskilda skäl föreligga, förordna härom.

Enligt 2 mom. fjärde stycket i det av civila byggnadsutredningen framlagda förslaget, vilket stycke närmast motsvarar 1 mom. andra stycket i stadsplaneutredningens förslag, skola skiljetungor kring rökrör hava en tjocklek av minst 12 centimeter. Stadsplaneutredningen anser emellertid anledning saknas att i fråga om skiljeväggar mellan rökrör från vanlig eldstad uppställa strängare krav än normalförslaget (§ 23 p. 4), vilket härutinnan godtager en vägg tjocklek av endast 6,5 centimeter. Beträffande rökrör från värmepanna bör dock enligt stadsplaneutredningens mening tjockleken av skiljetungor vara minst 12 centimeter eller, om värmepannan har en eldyta av 5 kvadratmeter eller däröver, minst 25 centimeter. Tillhör skorsten byggnads bärande delar, måste den givetvis städse utföras så, att skorstenen erhåller tillräcklig bärförmåga enligt därom i 49 § 1 mom. givna föreskrifter. Särskild erinran härom i författningstexten har ansetts överflödig.

Yttrandena.

Svenska brandskyddsföreningen finner de från normalförslag I överflytta-de bestämmelserna angående eldstäder, skorstenar, imrör och luftkanaler ävensom de nytillkomna föreskrifterna vara väl avvägda.

Byggnadsstyrelsen uttalar, att skorstenskrön kunde förutom med plåtbeklädnad täckas även med annat material, exempelvis natursten, konststen, hårdbränt murtegel, taktegel och dylikt utan att olägenhet därigenom uppkomme. Föreskriften syntes böra kompletteras med mindre begränsande bestämmelser i berörda hänseende. Uttrycket »och med väl fyllda fogar» borde, av samma skäl som anförts i fråga om 53 §, uteslutas ur författningstexten.

Länsarkitekten i Älvsborgs län anser principiellt olämpligt att i byggnadsstadgan föreskriva visst byggnadsmaterial, om också ett med så stadgat anseende som tegel. Hade ej undantagsbestämmelsen funnits, skulle bestämmelsen ha helt avstyrkts. Att man skulle behöva gå till byggnadsstyrelsen för att få göra en avvikelse, innebure ett underkännande av stadsarkitekts eller länsarkitekts bedömningsförmåga, för så vitt ej 60 a § finge anses ge byggnadsnämnd och länsstyrelse befogenhet att handla i en dylik fråga.

Byggnadsnämnderna i Luleå, Boden och Kiruna anföra, att det i Norrbotten vanligast förekommande teglet hade en volymvikt av ca 1,5 kg, vilket borde kunna godtagas.

Luftskyddsinspektionen anser föreskriften i andra stycket, att väggar till rökrör från värmepannor skola vara 25 centimeter tjocka, synnerligen välbetänkt men finner önskvärt, att denna föreskrift utsträcktes att avse även mindre byggnader, som hade värmepannor med en mindre eldyta än 5 kvadratmeter. Den stipulerade eldytan på 5 kvadratmeter borde därför sänkas till 2 kvadratmeter. — Samma uppfattning har uttalats av *länsstyrelsen* och *länsarkitekten i Kalmar län*, som särskilt framhålla att det kunde ligga nära till hands att installera panna med otillräcklig eldyta i syfte att spara på rökkanalens murverk.

Svenska brandbefälsförbundet anser, att tjockleken av skorstensmuren kring rökgång från värmepanna skall i alla fall uppgå till 25 centimeter. Den gräns om 5 kvadratmeter eldyta, som de sakkunniga angåve, vore under alla förhållanden för hög. Till verkliga småpannor räknades endast dylika i småstugor etc. på 1—2 kvadratmeter. Mindre pannor vore emellertid med hänsyn till eldning med onormalt bränsle såsom ved och torv de som lättast utsattes för tjärbildning och därav följande soteld, varför samma hållfasthet och skyddsförmåga fordrades även för dessa rökgångar. En byggnad uppfördes i regel för så lång tid, att densamma kunde beräknas få stå kvar över mer än en krigs- och krisperiod, liknande den vi nu genomlevde.

Sveriges fastighetsägareförbund har däremot givit uttryck åt den uppfattningen, att en tjocklek av 25 centimeter icke kunde anses erforderlig annat än om pannan hade en eldyta av 8 kvadratmeter eller därutöver.

Svenska brandbefälsförbundet har vidare uttalat, att skiljetungor, utförda av kantställd sten, alltså med tjockleken 6,5 centimeter, icke visat sig tillräckligt kraftiga kring värmeledningsrökgångar. Skiljetunga borde där vara av $\frac{1}{2}$ stens tjocklek eller 12 centimeter. Även *Stockholms stads byggnadsnämnd*, *fastighetskontor* och *fastighetsnämnd* anse skiljeväggar mellan rökrör icke böra göras tunnare än $\frac{1}{2}$ sten. Erfarenheten visade, att skiljetungor av kantställt tegel icke vore hållbara utan skadades vid sotning. I Stockholm hade sedan åtskilliga år krävt $\frac{1}{2}$ stens skiljevägg för såväl rökrör som imrör. — Samma uppfattning har uttalats av ett flertal byggnadsnämnder. *Sveriges fastighetsägareförbund* har däremot funnit den föreslagna ökningen i skorstensmurarnas och skiljetungornas tjocklek vara tilltagen i överkant. Det borde övervägas, om det kunde anses nödvändigt med denna, i vissa fall till det dubbla föreslagna ökning.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framhåller, att tillbörlig hänsyn icke tagits till i västra Sverige förekommande byggnadsmaterial. Sålunda borde minimimåttet på rökrör angivas så, att det därstädes vanliga mindre tegelformatet fortfarande kunde användas.

I flera yttranden har förordats, att bestämmelserna i förevarande paragraf skola ersättas av anvisningar.

Departementschefen.

Det har i ett yttrande i anslutning till bestämmelsen i första stycket av förevarande moment i förslaget, att skorsten skall utföras av tegel, uttalats, att det vore principiellt olämpligt att i byggnadsstadgan föreskriva användandet av visst byggnadsmaterial. Säkerhet för att endast godtagbart material kommer till användning vid uppförandet av skorsten torde emellertid icke kunna vinnas, om icke generella föreskrifter härom meddelas. Det synes då lämpligt att i byggnadsstadgan ange det vanligast förekommande byggnadsmaterialet och i samband därmed föreskriva att jämväl annat material, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, må komma till användning. Då de lokala myndigheterna icke ha samma möjlighet som byggnadsstyrel-

sen att pröva, huruvida nya material äro ändamålsenliga, böi prövningen av fråga härom ankomma på byggnadsstyrelsen.

Minsta volymvikt av tegel, som må komma till användning vid uppförandet av skorsten, torde i överensstämmelse med vad jag härom anfört vid 53 § 3 mom. böra bestämmas till 1,4 kilogram per kubikdecimeter.

Av förut anförda skäl synes ej erforderligt att i författningstexten angiva att utförandet av skorsten skall ske »med väl fyllda fogar».

I anledning av vad byggnadsstyrelsen i sitt yttrande anmärkt om att skorstens krön kunde täckas förutom med plåtbeklädnad även med annat material utan att olägenhet därigenom uppkomme, må framhållas att den byggnadsstyrelsen enligt förslaget tillkommande befogenheten att godkänna annan konstruktion av skorsten än den i momentet angivna omfattar även denna byggnadsdetalj. Då styrelsen kan generellt godkänna annat sätt för täckningen, synes någon ändring av det föreslagna stadgandet ej påkallad.

De av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna i andra stycket synas mig vara av den beskaffenhet att de lämpligen böra meddelas av byggnadsstyrelsen i form av anvisningar. Ett stadgande om befogenhet för styrelsen att utfärda vissa anvisningar rörande utförandet av skorstenar, rökrör, imrör och andra luftkanaler har upptagits i ett särskilt moment (7 mom.) av denna paragraf.

56 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment stadgas, att rökrör bör, för undvikande av inre kondensering och inrökning, om så erfordras, skyddas mot avkylning. Där rökrör framdrages i annan yttervägg än motbyggd brandmur, skall rörets vägg på yttersidan ha en värmeisoleringsförmåga motsvarande minst 25 centimeters vägg av murtegel.

I andra stycket av momentet har upptagits bestämmelse om att rökrör icke bör anbringas intill garderober, skafferier eller andra utrymmen, som kunna besväras av värme. Kan detta ej undvikas, bör rökröret på lämpligt sätt isoleras mot sådant utrymme.

Yttrandena.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Hallands län* anmärka beträffande första stycket andra punkten, att murteglets volymvikt bör angivas. Samma uppfattning har uttalats av *länsarkitekten i Kristianstads län*.

Byggnadsstyrelsen har i sin skrivelse den 30 november 1944 förordat, att bestämmelsen i fråga upptages bland anvisningarna.

Medicinalstyrelsen och *överståthållarämbetet* uttala, att föreskriften i andra stycket andra punkten bör skärpas så att där kommer att föreskrivas att rökrör, om det ej kan undvikas att det anbringas intill angivna utrymmen, skall isoleras på lämpligt sätt. Samma ändringsyrkande har framställt av *Stockholms stads hälsovårdsnämnd* och *bostadsinspektör*.

Departementschefen.

Den i första stycket andra meningen av förevarande moment upptagna bestämmelsen att, där rökrör framdrages i annan yttervägg än motbyggd brandmur, rörets vägg på yttersidan skall ha viss värmeisoleringsförmåga torde, såsom byggnadsstyrelsen funnit, böra upptagas bland anvisningarna. Vid sådant förhållande behöver någon föreskrift om murteglets volymvikt ej meddelas i detta moment.

På sätt i några yttranden framhållits bör föreskriften i andra stycket andra meningen skärpas så, att den kommer att innehålla, att rökrör, som anbringas intill garderob, skafferi eller liknande utrymme, alltid skall isoleras på lämpligt sätt.

56 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment i förslaget har föreskrivits, att i hus, som nybygges, varje eldstad skall hava eget rökrör. Detsamma skall gälla beträffande inrättande av ny eldstad i äldre hus; dock att om svårighet möter att för sådan eldstad anordna eget rökrör eller eljest särskilda skäl föreligga, byggnadsnämnden må medgiva, att för högst två kakelugnar eller kaminer gemensamt rökrör användes, därvid emellertid nödiga försiktighetsmått mot eldfara samt spridning av rök till annan lägenhet skola iakttagas.

Yttrandena.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Hallands län* anse, att föreskriften om hur man skall förfara, när ny eldstad anlägges i äldre hus, vore onödig och kunde utgå, då dylika anläggningar utfördes ytterst sällan och i sådant fall dispens borde kunna medgivas. Normalt insattes värmeledning vid ombyggnad av äldre hus. Momentet syntes kunna givas följande lydelse: »Varje eldstad skall hava sin egen skorstenspipa.»

Byggnadsnämnden och *stadsfullmäktige i Alingsås* ha uttalat, att om med eldstad här avsåges gasspis och elektrisk spis, bestämmelsen stode i full överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen tidigare utfärdat meddelande om önskvärdheten av anordnande av skorstenspipa från varje lägenhet, vilken pipa skulle så utföras, att densamma kunde utnyttjas för vedeldning. Ett förtydligande av begreppet eldstad syntes i detta sammanhang böra ske.

Departementschefen.

Såsom försiktighetsmått mot eldfara och till förekommande av spridning av rök bör i överensstämmelse med vad stadsplaneutredningen föreslagit i byggnadsstadgan införas föreskrift om att varje eldstad skall ha eget rökrör. Med eldstad avses i detta sammanhang icke gasspis eller elektrisk spis. Något förtydligande av begreppet eldstad torde ej erfordras.

Då det vid anläggande av ny eldstad i äldre hus ej sällan torde möta svårighet att anordna eget rökrör för eldstaden, bör — även om anläggande av

ny eldstad i äldre hus endast sällan förekommer — bestämmelse meddelas om befogenhet för byggnadsnämnd att medgiva undantag från huvudregeln.

56 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

I första stycket av detta moment ha meddelats bestämmelser om den minsta genomskärningsytan av rökrör, därvid föreskrivits att rökrör, som göres fyrkantigt, skall hava en genomskärningsyta av minst 13×13 centimeter, rökrör från öppen spis dock minst 13×26 centimeter. Genomskärningsytan av fyrkantigt rökrör från värmepanna bestämmes av byggnadsnämnden med ledning av anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen; dock får genomskärningsytan av sådant rökrör ej understiga 13×20 centimeter. Rökrör må dock, enligt föreskrift i andra stycket, utföras på annat sätt än i första stycket sägs, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen. Vidare har i tredje stycket stadgats, att rökrör icke får uppföras i större lutning mot lodlinjen än 45 grader; dock må byggnadsnämnden, där mekanisk ventilationsanordning finnes eller eljest särskilda skäl föreligga, medgiva undantag härifrån. I rökrör skall, där så erfordras, renslucka anbringas. Slutligen har i fjärde stycket stadgats att avgasningsrör från gasspis skall, därest sådant med hänsyn till spisens storlek erfordras, indragas i imröret.

Yttrandena.

Stockholms stads byggnadsnämnd framhåller, att i nutida byggnadspraxis, särskilt i betonghus, cirkulär cylindriska pipor ofta användas. Den vanliga förekomsten av sådana borde föranleda, att bestämmelserna i detta moment kompletterades med minimimått å runda pipor. *Stadsarkitekts-, stadsingenjör-* och *stadsplanekontoren i Göteborg* uttala, att tillverkning och användning av eldrör med cirkulär sektion skulle stimuleras om i stadgan fastsloges att den fria genomskärningsarean för runda rör från vanlig mindre eldstad skulle vara förslagsvis minst 130 kvadratcentimeter. Beträffande dylika rör med kvadratisk sektion borde ingen sida vara mindre än förslagsvis 12 centimeter. Det föreslagna måttet 13×13 syntes medföra att för städer, där småtegel på grund av måttet ej kunde användas, en kostnadsökning framtvingades. Vad beträffar genomskärningsarean för rökrör från värmepanna vore 13×20 ej alltid erforderligt utan rent av för stort och följaktligen olämpligt i ordinära enfamiljsvillor och byggnader med motsvarande storlek och värmebehov. Storleken av rökrör för öppen spis borde sättas i relation till luftintagets storlek. — Även i flera andra yttranden har framhållits, att rökrör från öppna spisar av litet format lämpligen kunde vara av mindre dimension än den föreslagna.

Sveriges fastighetsägareförbund uttalar, att bestämmelsen att rökrör från öppen spis skulle ha en genomskärningsyta av minst 13×26 centimeter hade, med tanke på ändringar i befintliga byggnader, kritiserats inom för-

bundet. Det angivna måttet omöjliggjorde nämligen insättande av sådant rökrör med anslutning till de gamla kakelugnspiporna, vilka brukade hålla 15×15 centimeter. Sådant anslutning hade dock visat sig utmärkt, om eldstadsöppningen begränsades till 50×60 centimeter. En dispensbestämmelse av här antytt innehåll borde följaktligen införas.

I ett par yttranden framhålles, att de föreslagna bestämmelserna omöjliggjorde användandet av det på västkusten nu vanliga mindre tegelformatet.

Byggnadsstyrelsen har förordat, att bestämmelserna i första och andra styckena av detta moment överföras till anvisningarna.

Länsarkitekten i Stockholms län uttalar, att det i tredje stycket förekommande uttrycket »lutning mot lodlinjen» borde undvikas, då lutning i regel räknades i förhållande till horisontalplanet och ej till lodlinjen.

Riksförsäkringsanstalten har anfört, att begreppet »imrör» i sista stycket ej vore fullt klart. Där mekanisk ventilation vore ordnad, borde avgasrör från gasspis anslutas till utsugningssystemet.

Departementschefen.

I likhet med byggnadsstyrelsen anser jag lämpligt, att de i första och andra styckena av detta moment berörda frågorna regleras genom anvisningar av byggnadsstyrelsen.

Vad i ett yttrande anmärkts mot avfattningen av tredje stycket synes mig ej böra föranleda ändring av detsamma. Bestämmelsen om renslucka torde lämpligen kunna överföras till anvisningarna.

Riksförsäkringsanstalten har i sitt yttrande anfört, att uttrycket »imrör» i fjärde stycket av förslaget icke vore fullt klart samt att avgasrör från gasspis borde, där mekanisk ventilation vore ordnad, anslutas till utsugningssystemet. Imrör torde emellertid vara ett vedertaget uttryck för evakueringskanaler från kök och tvättstuga. Uttrycket omfattar sålunda även utsugningskanal och mekanisk ventilation. Någon jämkning av stadgandet torde med hänsyn härtill ej erfordras.

56 § 5 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment har införts föreskrift om att, där eldstad ej kan direkt anslutas till rökrör i skorsten, förbindelserör av betryggande beskaffenhet må användas. Sådant rör må göras av plåt, varvid dock skall tillses, att röret icke anbringas närmare oskyddat trävirke än 45 centimeter och ej heller närmare trävirke, försett med brandhärdig beklädnad, än 25 centimeter.

Yttrandena.

Svenska brandbefälsförbundet uttalar, att föreskriften, som i och för sig kunde vara behövlig, borde ges sådan form att den *dels* gällde allenast i rena undantagsfall och *dels* för provisoriska eldstäder e. d.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Örebro län* ha anfört, att föreskriften om hur rökavloppet skulle ordnas från eldstad, som icke kunde direkt an-

slutas till rökrör i skorsten, icke syntes hindra, att plåtröret droges oskyddat hur långt som helst genom lokaler, där eldfarliga ämnen kunde vara samlade i rökrörets omedelbara närhet, exempelvis genom en garderob. En komplettering av föreskriften i fråga syntes sålunda erforderlig.

Departementschefen.

Man torde kunna förutsätta, att byggnadsnämnd vid prövning av fråga om byggnadslov tillser, att förbindelserör icke kommer till användning annat än där så påkallas av omständigheterna ävensom att förbindelserör av plåt anordnas på betryggande sätt. Detta synes likväl böra framgå av författningstexten. En mindre jämkning i avfattningen av det föreslagna stadgandet torde därför böra ske. I överensstämmelse med vad jag anfört under 53 § 3 mom. torde vidare måttet 25 centimeter böra ändras till 23 centimeter.

56 § 6 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment ha upptagits föreskrifter rörande imrör. Sålunda har stadgats, att fyrkantigt imrör skall ha en genomskärningsyta av minst 13×20 centimeter och imrör från tvättstuga minst 13×26 centimeter. Imrör må dock, enligt vad i andra stycket stadgas, utföras på annat sätt än nu sagts, därest konstruktionen blivit av byggnadsstyrelsen godkänd. Vidare skall vad om rökrör stadgats i 4 mom. tredje stycket äga motsvarande tillämpning i fråga om imrör. Sådana rör och andra luftkanaler skola utföras av varaktigt, icke brännbart material av tillräcklig hållfasthet samt på ett mot eldfara betryggande sätt. Det ankommer på byggnadsstyrelsen att meddela de närmare anvisningar härom, som finnas erforderliga. Slutligen har i femte stycket föreskrivits att, där luftkanal med naturligt drag framdrages i annan yttervägg än motbyggd brandmur, kanalens vägg skall på yttersidan ha en värmeisoleringsförmåga motsvarande minst 25 centimeters vägg av murtegel.

Yttrandena.

Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund ifrågasätter, huruvida det med hänsyn till den massa imrör, utförda som evakueringskanaler, som redan funnes, vore lämpligt att plötsligt giva imrören en konstruktion som liksom auktoriserade deras användande som rökrör, allra helst som denna omläggning hade betydande ekonomiska konsekvenser. Farhågorna för att i ett imrör inträdde för hög temperatur, när det användes som tillfälligt rökrör för sparspis eller när soteld uppstode i det feja damm, som samlats i imröret, syntes vara överdrivna. Förbundet hade genom statens provningsanstalt låtit utföra vissa prov som visade att vid imrörs användande som rökrör för sparspis liksom vid i imrör uppstående soteld temperaturstegringarna vore långt mindre än man väntat sig.

Lännsstyrelsen i Jönköpings län anser, att den föreslagna genomskärningsytan av imrör bör med hänsyn till allmänt förekommande format å tegel ändras att avse 13×26 respektive 26×26 centimeter.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Kalmar län förorda, att paragrafens andra stycke erhåller en tydligare formulering, exempelvis »Imrör må ock utföras med annat tvärsnitt än i första stycket sägs, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen».

I ett flertal yttranden har hävdats, att en mindre lutning å imrör än 45 grader borde kunna godtagas. I träbyggnader droges imrör för närvarande ofta horisontellt. *Byggnadsnämnden i Kiruna* uttalar, att ett stadgande, som ej tillåte att imrör droges horisontellt, skulle innebära ökade byggnadskostnader, då stadgandet skulle försvåra imrörens sammanförande till centrala, vertikalt gående evakueringsstrummor.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Kalmar län anse föreskriften i sista stycket böra kompletteras med bestämmelser om att luftkanals vägg skall tätas på lämpligt sätt för att icke draget skall motverkas.

Riksförsäkringsanstalten anför, att bestämmelserna i detta moment och i 56 § 4 mom. icke borde avse restaurangkök eller liknande arbetslokal, enär ventilationsproblemet för sådan arbetslokal ofta måste lösas efter helt andra principer än som tillämpats i nämnda bestämmelser.

Byggnadsstyrelsen har förordat, att de i första, andra och femte styckena i förslaget upptagna bestämmelserna skola överflyttas till anvisningarna.

Departementschefen.

I likhet med byggnadsstyrelsen anser jag de föreslagna bestämmelserna i första, andra och femte styckena vara av beskaffenhet att lämpligen böra meddelas av byggnadsstyrelsen i form av anvisningar. Såsom jag förut nämnt har ett stadgande om befogenhet för styrelsen att utfärda vissa anvisningar rörande utförandet av skorstenar, rökrör, imrör och andra luftkanaler upptagits i ett särskilt moment av denna paragraf. Vid sådant förhållande synes den föreslagna bestämmelsen i fjärde stycket andra punkten, att byggnadsstyrelsen har att meddela de närmare anvisningar om utförandet av imrör och andra luftkanaler som finnas erforderliga, böra utgå.

Enligt stadsplaneutredningens förslag skall vad om rökrör stadgas i 4 mom. tredje stycket (4 mom. första stycket i departementsförslaget) äga motsvarande tillämpning i fråga om imrör. Imrör må följaktligen enligt förslaget icke uppföras i större lutning mot lodlinjen än 45 grader, dock må byggnadsnämnden, där mekanisk ventilationsanordning finnes eller eljest särskilda skäl föreligga, medgiva undantag härifrån. I ett flertal yttranden har hävdats att en mindre lutning än 45 grader borde kunna godtagas. Då denna anmärkning synes befogad, torde hänvisningen till 4 mom. böra utgå och i stället stadgas att imrör icke *bör* utföras i större lutning mot lodlinjen än 45 grader. Jag förutsätter, att byggnadsnämnderna tillse att imrören icke uppföras med större lutning än som påkallas av omständigheterna.

Riksförsäkringsanstalten har uttalat, att de föreslagna bestämmelserna i detta moment och i 56 § 4 mom. icke borde avse restaurangkök eller liknande lokal, enär ventilationsproblemet för sådana lokaler ofta måste lösas efter helt andra principer än som kommit till uttryck i nämnda be-

stämmelser. Därest regleringen av hithörande spörsmål i byggnadsstadgan begränsas på förut angivet sätt, torde de av mig förordade bestämmelserna böra äga tillämpning även å ventilationsanordningar i restaurangkök och liknande lokaler.

56 § 7 mom.

Departementschefen.

I enlighet med vad jag förut anfört torde i detta moment böra meddelas föreskrift om att beträffande utförandet av skorstenar, rökrör, imrör och andra luftkanaler skola, utöver vad i 1—6 mom. stadgas, iakttagas anvisningar, som byggnadsstyrelsen utfärdar.

56 a § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

I första stycket av detta moment i förslaget har stadgats, att byggnadsdelar av trä ej få förekomma på mindre avstånd från rökrörs eller eldstads insida än 25 centimeter. Beträffande rökrör från värmepanna, som har en eldyta av 5 kvadratmeter eller däröver, samt eldstad i sådan värmepanna skall avståndet vara minst 38 centimeter. Mellanrum mellan trävirke samt rökrör eller eldstad skall fyllas med sten eller annat icke brännbart ämne. Vidare har i momentets andra stycke föreskrivits, att vad i första stycket sägs icke skall äga tillämpning å byggnadsdelar av trä, som tillhöra rums omfattningsytor, såsom golvbeläggning, takpanel, foder och lister; dock att sådana byggnadsdelar icke må anbringas närmare rökrörs eller eldstads insida än 12 centimeter. Enligt tredje stycket får träpropp icke anbringas i rökrörs vägg närmare rörets insida än 25 centimeter. I vägg till rökrör från värmepanna må ej verkställas bilning närmare rörets insida än 25 centimeter, ej heller får i sådan vägg anbringas upplag för balkar.

Stadsplaneutredningen har beträffande detta moment anfört följande.

I normalförslagets 24 §, som motsvarar 56 § 4 mom. i civila byggnadsutredningens förslag, föreskrives, att bjälkar, takstolar och andra konstruktiva byggnadsdelar av trä icke få anbringas intill skorsten utan skola avväxlas på minst 25 centimeters avstånd från rökrörs insida. Beträffande icke konstruktiva byggnadsdelar av trä finnas däremot inga motsvarande föreskrifter. Risken för uppkomsten av eldsvåda är emellertid lika stor, om sådana byggnadsdelar anbringas närmare rökrörs eller eldstads insida än 25 centimeter, som om detta sker med konstruktiva byggnadsdelar. Enligt andra stycket i byggnadsstadgans 108 §, som gäller för landsbygdsområden, får trävirke överhuvud ej anbringas närmare rökrörs insida än 25 centimeter. Denna bestämmelse är sålunda strängare än normalförslagets motsvarande föreskrift för stad. Vad som bör förstås med konstruktiva byggnadsdel är därjämte oklart. På grund av vad sålunda anförts har i enlighet med svenska försäkringsbolags riksförbunds därom gjorda anhållan bestämmelsen i 24 § normalförslaget utvidgats att gälla alla byggnadsdelar av trä. Undantag från bestämmelsen, som införts i 1 mom. av 56 a §, har dock medgivits för sådana byggnadsdetaljer som golvbeläggning, takpanel, foder och lister m. m. En allmän undantagsbestämmelse har därjämte upptagits i 4 mom. Bestämmelsen i 1 mom. har även i övrigt kompletterats; bland annat har förbjudits

anbringande av träpropp i rökrörs vägg närmare rörets insida än 25 centimeter samt bilning i vägg till rökrör från värmepanna närmare rörets insida än nyss nämnts.

Yttrandena.

Svenska teknologföreningen, svenska arkitekters riksförbund och föreningen svenska riksbyggen ifrågasätta, om icke bestämmelserna i denna paragraf borde helt ersättas av anvisningar från byggnadsstyrelsen.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att det finnes andra brännbara byggnadsmaterial än trä, exempelvis vissa ljud- och värmeisolerande material. Detta borde beaktas genom att i 1 och 2 mom. efter orden »trä» och »trävirke» insattes uttrycket »eller annat brännbart material». Föreskriften i 1 mom. första meningen medgäve, att brännbara byggnadsdelar kunde förläggas på ett avstånd av endast 25 centimeter från eldstads insida. Detta innebure en avsevärt förminskad brandsäkerhet i jämförelse med av ålder i detta avseende tillämpad regel. Den i normalförslag I intagna föreskriften, att vägg bakom eldstad, som ej låge på minst 45 centimeters avstånd från eldstaden, skulle vara brandsäker, syntes böra bibehållas. Föreskriften i sista punkten av samma moment, att mellanrum mellan trävirke samt rökrör eller eldstad skulle fyllas med sten eller annat icke brännbart ämne borde självfallet icke gälla med avseende å fristående eldstad, såsom exempelvis kakelugn, järnkamin och dylikt. *Luftskyddsinspektionen* anser, att alla skäl tala för att de nu gällande bestämmelserna om utkragning borde bibehållas att gälla jämväl i fortsättningen. Man torde kunna utgå ifrån att denna metod från brandsynpunkt vore avsevärt mycket säkrare än den nu föreslagna med utfyllning av sten eller annat icke brännbart ämne. Även *svenska brandbefälsförbundet* förordar, att föreskriften om utkragning alltjämt vidhålles. Avväxling och fyllning med sten eller annat obrännbart material kunde från brandskyddssynpunkt icke motsvara vad hitintills tillämpats och vunnit hävd. — Samma uppfattning har hävdats även i andra yttranden.

Byggnadsnämnderna i Kalmar och Kiruna ha ifrågasatt, om icke bestämmelserna i första stycket borde gälla samtliga i skorstensstocken befintliga kanaler för att förhindra att ventilationskanal i framtiden av misstag utnyttjades såsom rökrör.

Beträffande bestämmelserna i andra stycket har *svenska brandskyddsföreningen* anført, att förevarande moment enligt stadsplaneutredningens motivering skulle innebära en skärpning av nu enligt normalbyggnadsordningen gällande föreskrifter, i det att i stället för »konstruktiva byggnadsdelar» införts endast begreppet »byggnadsdelar». Genom det undantag, som införts, att föreskriften icke skulle tillämpas beträffande »byggnadsdelar av trä, som tillhörde rums omfattningsytor», syntes emellertid exempelvis en hel trävägg kunna tillåtas på endast 12 centimeters avstånd från rökrörs eller eldstads insida. Detta torde icke ha varit utredningens avsikt. Andra stycket borde därför förslagsvis ha följande lydelse: »Vad i första stycket sägs skall icke äga tillämpning å byggnadsdelar av trä, som tillhöra rums omfattnings-

ytor i golv och tak, såsom golvbeläggning och takpanel, och ej heller beträffande listverk av trä.» — Liknande ändringsyrkanden ha framställts av byggnadsstyrelsen samt länsstyrelsen och länsarkitekten i Örebro län.

Byggnadsstyrelsen har förordat, att det i tredje styckets sista mening intagna förbudet att anordna upplag för balkar i vägg till rökrör från värme-panna borde givetvis omfatta även träbjälkar. Orden »eller bjälkar» borde således insättas efter ordet »balkar». Stockholms stads byggnadsnämnd anser förbudet böra utsträckas att avse även att i murverksfogarna inslå krokar för rörfästen o. dyl.

Departementschefen.

De i detta moment upptagna bestämmelserna, som äro av stor betydelse från brandskyddssynpunkt, äga knappast den natur av tekniska tillämpningsföreskrifter, att de böra hänföras till anvisningarna. Vid sådant förhållande har jag ansett övervägande skäl tala för att bestämmelserna upptagas i byggnadsstadgan.

Enligt föreskrifterna i första stycket få byggnadsdelar av trä ej förekomma på mindre avstånd från rökrörs eller eldstads insida än 25 centimeter eller, om eldstaden har en eldyta av 5 kvadratmeter eller därutöver, 38 centimeter. Rökrör och eldstad få givetvis icke heller förekomma intill byggnadsdelar av annat brännbart material. Detta synes böra uttryckligen angivas i stadgandet.

Byggnadsstyrelsen har förordat, att bestämmelserna i första stycket kompletteras med den i normalförslag I intagna föreskriften, att vägg, som ej ligger på minst 45 centimeters avstånd från eldstad, skall vara brandsäker. En sådan skärpning av stadsplaneutredningens förslag har dock icke ifrågasatts av någon av brandskyddsorganisationerna och synes knappast erforderlig.

Beträffande bestämmelsen i sista punkten i första stycket, att mellanrum mellan trävirke samt rökrör eller eldstad skall väl fyllas med sten eller annat icke brännbart ämne, har i ett par yttranden anmärkts, att nämnda metod icke vore från brandskyddssynpunkt lika säker som det hittills tillämpade bruket med utkrugning. Sistnämnda metod torde emellertid icke vara lämplig vid betongkonstruktioner. På grund härav och då den föreslagna bestämmelsen, som icke utesluter tillämpning av bruket med utkrugning, torde medföra tillräcklig säkerhet från brandskyddssynpunkt har jag ansett mig kunna godtaga bestämmelsen. En jämkning i avfattningen av densamma torde dock böra ske till utmärkande att föreskriften icke avser kakelugnar och fristående kaminer eller dylika fristående eldstäder.

Då undantagsbestämmelsen i andra stycket i några yttranden givits den tolkningen, att en trävägg kunde tillåtas på endast ett avstånd av 12 centimeter, torde avfattningen till förekommande av missförstånd böra jämkas.

Det i tredje stycket stadgade förbudet mot anbringande i rökrör av upplag för balkar torde böra utsträckas att gälla även bjälkar. Det av Stockholms stads byggnadsnämnd förordade förbudet mot anbringande i murverksfogarna av krokar för rörfästen och dylikt synes knappast erforderligt.

För att möjliggöra att tegelformatet $230 \times 110 \times 62$ millimeter skall kunna komma till användning vid utförandet av eldstäder och rökrör torde, i överensstämmelse med vad jag härom förut anförut, vissa av de i förevarande moment angivna måtten böra jämkas något. En motsvarande ändring synes böra vidtagas i 108 §, som upptager vissa bestämmelser för den egentliga landsbygden.

56 a § 2 mom.

Stadsplanutredningen.

I detta moment har införts en bestämmelse om att eldstads botten icke må läggas närmare därunder befintligt trä än för kakelugn, murad spis och kamin 25 centimeter samt för köksspis 40 centimeter.

Yttrandena.

Svenska brandbefälsförbundet anför att det under vintrarna 1939—1940 och 1940—1941 förekom ett stort antal eldsvådor, vilka förorsakades därav att öppna spisars botten legat för nära underliggande trävirke. Eldstads botten borde därför icke ligga närmare trävirke än 38 cm eller lika med $1\frac{1}{2}$ sten. *Stockholms stads byggnadsnämnd* har förordat, att avståndet mellan oskyddat trä och järnkamin icke skall få underskrida 40 cm. *Byggnadsstyrelsen* uttalar, att efter ordet »trä» i det nu föreslagna stadgandet borde insättas orden »eller annat brännbart material».

Departementschefen.

För att möjliggöra att tegelformatet $230 \times 110 \times 62$ millimeter skall kunna komma till användning torde, i överensstämmelse med vad jag härom förut anförut, de i förevarande moment angivna måtten böra jämkas något.

Då golv kan utföras av annat material än trä, bör stadgandet även jämkas på sätt byggnadsstyrelsen förordat. I övrigt synes ej någon ändring vara påkallad.

56 a § 3 mom.

Stadsplanutredningen.

I detta moment har upptagits föreskrift om att kakelugnar och murade spisar skola uppföras på mur, i mur fästade bärjárn eller brandsäkert bjälklag. Framför eldstad skall läggas plan av sten, betong eller dylikt till minst 45 centimeters bredd för spis och minst 30 centimeters bredd för kakelugn och kamin med utsträckning åt sidorna, för kakelugn till sockelns bredd samt för spis till 15 centimeter och för kamin till 10 centimeter på vardera sidan utöver spisens eller kaminens bredd.

Departementschefen.

Mot de i detta moment upptagna bestämmelserna har jag i sakligt hänseende icke något att erinra.

56 a § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Enligt den av stadsplaneutredningen i första stycket av detta moment föreslagna bestämmelsen må avvikelse från vad i 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom. stadgats beträffande rökrör och eldstäder medgivnas i den mån särskilda anordningar vidtagas, som erbjuda motsvarande skydd mot eldfara. Vidare har i andra stycket stadgats, att föreskrifterna i 2 och 3 mom. ej skola gälla spisar, kaminer eller andra apparater, inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift. Sådana apparater skola uppställas och isoleras på ett mot eldfara betryggande sätt.

Beträffande detta moment har stadsplaneutredningen anfört följande.

Undantag från föreskrifterna i 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom. om minsta tillåtna avstånd mellan rökrör eller eldstad å ena och trä å andra sidan har synts utredningen böra stadgas för det fall, att särskilda anordningar vidtagas, som erbjuda motsvarande skydd mot eldfara. Bestämelse härom har fördenskull intagits i 56 a § 4 mom. I detta moment meddelas därjämte vissa bestämmelser angående spisar, kaminer och andra apparater, som äro inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift. Sådana apparater skola enligt förslaget uppställas och isoleras på ett mot eldfara betryggande sätt. Byggnadsnämnden har att tillse att detta sker och kan, om den finner skäl därtill, liksom hittills utfärda särskilda anvisningar i ämnet. Motsvarighet till dessa bestämmelser saknas såväl i normalförslaget som i civila byggnadsutredningens förslag men finnes i vissa byggnadsordningar (t. ex. byggnadsordningen för Stockholm § 42 p. 3).

Yttrandena.

Överståthållarämbetet anser bestämmelsen om att spisar, kaminer eller andra apparater, inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift, skola uppställas och isoleras på ett mot eldfara betryggande sätt vara i sak riktig men höra hemma i brandstadgan och ej i byggnadsstadgan.

I flera yttranden har föreslagits, att föreskrifterna i detta moment skulle ersättas av anvisningar från byggnadsstyrelsen.

Departementschefen.

Mot de i första stycket samt andra stycket första meningen upptagna bestämmelserna har jag icke något att erinra.

Då avsikten med föreskriften i andra stycket andra punkten måste anlagas vara att särskilda till byggnad hörande anordningar för uppställande av spisar, kaminer eller andra apparater, inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift, skola utföras så, att apparaterna isoleras på ett mot eldfara betryggande sätt, torde föreskriften böra jämkas till utmärkande härav.

57 §.

Denna paragraf innehåller enligt nu gällande lydelse vissa föreskrifter rörande utgångar, förstugor och trappor. Beträffande dessa föreskrifter har civila byggnadsutredningen anfört följande.

I nuvarande 57 § föreskrives allenast, att anordningarna skola bereda största möjliga trygghet vid eldfara. Tillika bestämmes i fråga om byggnader, som innesluta offentliga samlingslokaler, att dessa skola förses med utfåtgående dörrar, där ej andra betryggande åtgärder vidtagas. Enligt 58 § skola i byggnadsordningen intagas närmare bestämmelser i avseende å byggnads uppförande och inredande till förekommande av eldsvåda. Normalförslagets §§ 17 och 18 innehålla de kompletteringar, som ansluta sig till innehållet i stadgans 57 §. Sakligt torde dessa dock giva anledning till erinran i vissa avseenden. Sålunda lär det få anses önskvärt, att de i punkt 1 intagna minimimåtten å trappbredd närmare preciseras. Tvekan kan nämligen råda, huruvida normalförslagets breddmått avser avståndet från väggen eller från ledstången. Enligt utredningens mening är det förstnämnda alternativet mest närliggande och bestämmelsen har avfattats i enlighet med denna tolkning. Vidare torde den i normalförslagets punkt 5 meddelade föreskriften, att trappuppgång icke får leda till flera än fyra med kök försedda lägenheter i varje våning, där ej byggnadsnämnden finner särskilda omständigheter föranleda undantag, få anses vara av beskaffenhet att kunna medföra onödig fördyring av exempelvis personalbostadshus. Då något vägande skäl för en så restriktiv inställning icke synes stå att anföra, håller utredningen före, att den angivna begränsningen bör bortfalla. I övrigt torde normalförslagets avfattning kunna med vissa mindre jämkningar väsentligen av formell natur utnyttjas för paragrafens komplettering. I ett sista moment har utredningen i något jämkat skick infogat stadgans nuvarande specialföreskrift rörande allmänna samlingslokaler.

I stadsplaneutredningens förslag, som ansluter sig till civila byggnadsutredningens förslag, har 57 § uppdelats på sex moment.

57 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

Detta moment i förslaget innehåller en allmän föreskrift om att byggnad skall hava utgångar, förstugor och trappor i erforderligt antal och lämplig storlek samt så belägna och anordnade, att de vid eldfara bereda största möjliga trygghet för i byggnaden varande personer. Vidare har såsom andra stycke upptagits stadgande att trappa skall ha lämplig stigning.

Yttrandena.

I några yttranden har uttalats att den allmänna bestämmelsen om att »byggnad skall hava utgångar, förstugor och trappor i erforderligt antal och lämplig storlek» borde givas en mera bestämd formulering, exempelvis på så sätt att antalet lägenheter i varje trappplan finge bestämma trappornas och utgångarnas antal och storlek. I andra yttranden har påtalats, att föreskrifter om trappas dagerbelysning och luftväxlingsanordningar saknades. *Byggnadsnämnden i Kalmar* anser, att mörka ej dagerbelysta trappor icke borde tillåtas, åtminstone ej i den typ av bebyggelse som förekomme i medelstora landsortsstäder. *Statens byggnadslånebyrå* anser den nu medgivna rätten till anordnande av icke dagerbelysta trappor böra förtydligas i 57 §. I en del byggnadsordningar vore ett sådant utförande icke tillåtet; däremot godtoges en planlösning, där trappan blott erhöle ljus genom en smal fön-

teröppning i fasaden med en bredd av ibland blott 75 centimeter. Denna öppning gäve förutom en knapp dagerbelysning till själva trappan även — churu alldeles otillräckligt — ljus till ofta åt sidorna mycket långt utsträckta trapplan. En trappa, vars utformning däremot baserades på att trappan ständigt måste hållas elektriskt upplyst, vore därför ur belysningssynpunkt avgjort bättre än en dåligt dagerbelyst trappa. En anordning med icke dagerbelyst trappa möjliggjorde också en mera ekonomisk planlösning med ofta mindre djupa rum än vad eljest vore fallet. — Samma uppfattning har uttalats av *svenska teknologföreningen*.

Byggnadsstyrelsen anser, att föreskriften i andra stycket, att trappa skall hava lämplig stigning, borde såsom obehövlig utgå. Det måste nämligen förutsättas, att varje byggnadsdel bleve utformad på ett för det avsedda ändamålet tillfredsställande sätt, även om så icke särskilt angåves i stadgetexten. *Riksförsäkringsanstalten* och några byggnadsnämnder ifrågasätta, om icke bestämmelsen att trappa skulle ha lämplig stigning borde kompletteras med anvisning om vad som menades härmed. *Byggnadsnämnden* och *stadsfullmäktige i Uppsala* framhålla, att en tendens till brantare trappor med större stighöjder gjort sig märkbar under senare tid. Då enligt förslaget de övriga minimimåtten för trappor föresloges preciserade i byggnadsstadgan, borde även mått över tillåten trappstigning inflyta på samma ställe. — Även i flera andra yttranden av kommunala myndigheter har förordats meddelande av bestämmelser om största steghöjd och minsta stegbredd.

Föreningen svenska riksbyggen anser, att föreskrifterna i 57 § borde i hufvudsak ersättas av anvisningar.

Byggstandardiseringen har beträffande 57 § föreslagit — förutom ändringar, som betingades av anslutningen till modulmåttet 10 centimeter — vissa andra ändringar, avsedda att ge bestämmelserna en sådan form, att de å ena sidan lämnade största möjliga frihet för nykonstruktioner och å andra sidan underlättade standardisering av trappor genom att dels minska antalet förekommande typvariationer och dels undvika sådana formuleringar som gäve olika byggnadsnämnder möjlighet till varierande tolkningar.

Enligt byggstandardiseringens förslag skulle 1 mom. hava följande lydelse.

Byggnad skall hava utgångar, förstugor och trappor i erforderligt antal och lämplig storlek samt så belägna och anordnade, att de vid eldfara bereda största möjliga trygghet för i byggnaden varande personer.

Trappa skall hava lämplig stigning. I huvudtrappa i annan byggnad än enfamiljshus bör stegbredden, mätt i den s. k. gånglinjen på ett avstånd av 30 centimeter från ledstång, icke göras mindre än 27 centimeter. I intet fall får dock stegbredden, mätt som ovan sagts, i sådan trappa göras mindre än 25 centimeter, varjämte steghöjden ej får göras större än 18 centimeter. Då trappa som här avses göres svängd, får stegbredden, mätt på ett avstånd av 75 centimeter från ledstång, ej heller göras mindre än 15 centimeter. Med stegbredd förstås vågräta avståndet mellan framkanterna av två på varandra följande plansteg.

Byggstandardiseringen har i anslutning härtill anfört att erfarenheten visade, att olika byggnadsnämnder hade mycket olika uppfattning om vad

som skulle anses som lämplig stigning. De föreslagna gränserna för stegmåtten hade bestämts dels med hänsyn till inom byggstandardiseringen verkställd statistisk undersökning över vanligen förekommande stegmått och dels på grundval av uppmätningar och prov, som utförts på ett större antal trappor i Stockholm. Det hade ansetts angeläget att vid svängda trappor reglera stegbredden i den del av trappan, som måste beträdas vid möte. Avståndet från ledstång till gånglinje hade baserats på uppmätningar av nednötningen i olika trappor, enär förekommande litteraturanvisningar i frågan avsevärt varierade.

Svenska arkitekters riksförbund anser sig icke kunna ansluta sig till byggstandardiseringens förslag att hänföra i byggnadsstadgan fastslagna minimimått för olika trappbredder till något så vagt som avståndet mellan ledstångerna. Dessa mått borde i stället gälla avståndet mellan de planbestämmande väggarna. Då stadsplaneutredningens formulering av 57 § icke hindrade en tillämpning av modulsystemet, borde denna paragraf formuleras i enlighet med utredningens utformning.

Byggnadsstyrelsen uttalar, att det av byggstandardiseringen föreslagna tillägget angående gånglinje, stegbredd och steghöjd för huvudtrappa enligt styrelsens mening icke vore grundat på några av erfarenheten betingade praktiska behov. Bestämmelser av dylik art borde icke onödigtvis belasta byggnadsförfattningarna.

Departementschefen.

De i detta moment upptagna bestämmelserna äro av den allmänna natur, att de böra upptagas i byggnadsstadgan och icke, såsom i ett yttrande ifrågasatts, bland anvisningarna.

I åtskilliga yttranden har föreslagits att bestämmelserna i förevarande moment skulle kompletteras med föreskrifter i olika hänseenden. Bland annat har förordats, att i stadgan skulle uttryckligen angivas att trappornas och utgångarnas antal och storlek skulle bestämmas av antalet lägenheter. Det av stadsplaneutredningen föreslagna stadgandet — att byggnad skall ha utgångar, förstugor och trappor i erforderligt antal och lämplig storlek samt så belägna och anordnade, att de vid eldfara bereda största möjliga trygghet för i byggnaden varande personer — synes mig emellertid med tillräcklig tydlighet angiva, att trappornas antal och storlek skola avpassas efter det antal personer som förväntas komma att vistas i huset. Att närmare precisera antalet och storleken av trappor, utöver de i 4 och 5 mom. upptagna föreskrifterna om minsta bredd av trappa i vissa fall, torde ej vara erforderligt.

Det har vidare förordats, att bestämmelser skulle givas om trappas dagerbelysning. Att föreskriva att trappa alltid skall anordnas så, att den erhåller dagerbelysning, skulle ej sällan försvåra en ändamålsenlig planlösning och kan knappast motiveras av något verkligt behov. En trappa, som helt upplyses elektriskt, bör därför kunna godtagas.

Slutligen har förordats, att föreskriften i andra stycket om att trappa skall ha lämplig stigning borde kompletteras med bestämmelser, som närmare

preciserade innebörden härav. Såsom byggnadsstyrelsen funnit torde emellertid något praktiskt behov av preciserade bestämmelser i berörda hänseende knappast föreligga. Det är att märka, att den av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelsen icke hindrar en tillämpning av den av byggstandardiseringen förordade modulenheten. Jag anser därför, att närmare bestämmelser om trappas stigning icke behöva meddelas vare sig i stadgan eller anvisningarna eller i byggnadsordningarna. Byggnadsstyrelsens åsikt, att den av stadsplaneutredningen föreslagna allmänna föreskriften borde såsom obehövlig helt utgå, kan jag dock icke dela. Föreskriften innefattar enligt min mening en lämplig erinran om att trappas stigning skall avpassas med hänsyn till vad i varje särskilt fall kan anses lämpligt.

57 § 2 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment har införts en bestämmelse om att i byggnad med mer än tre våningar, vindsvåning inräknad, trappor jämte tillhörande planer och omslutningsväggar skola göras brandsäkra. I sådan byggnad skola trapporna hava förbindelse med vinden men kunna avstängas mot källare och vind med åtminstone brandhårdiga dörrar.

Stadsplaneutredningen har i anslutning till detta stadgande uttalat, att det i civila byggnadsutredningens förslag intagna medgivandet att i byggnad med mer än tre våningar utföra trappstegen och trapplanens golv av trä med brandsäkert underlag kunde utgå såsom obehövt. Ett dylikt utförande torde nämligen, även utan uttryckligt stadgande, icke nödvändigt uteslutas av den i förevarande moment intagna huvudbestämmelsen, att trappor jämte tillhörande planer skulle göras brandsäkra. För övrigt torde numera sådant utförande sällan användas.

Yttrandena.

Svenska brandbefälsförbundet anser det för ett gott eldsläckningsarbete vara av stor betydelse att trapphusen äro brandsäkra. På grund härav och för att säkerställa en i möjligaste mån skyddad utrymning borde stadgandet avse byggnad med mer än två våningar. — Samma uppfattning har uttalats även av några byggnadsnämnder. — Med hänsyn till den mycket olikartade bebyggelsen i olika delar av landet och önskvärdheten av kontinuitetens bevarande uttalar *byggnadsnämnden i Lund* som sin mening, att t. ex. en lokal avvikelse från byggnadsstadgans föreskrift om att trätrappor må vara tillåtna i byggnad med tre inredda våningsplan finge anses tillräckligt väl-motiverad för ernående av fastställelse, då framställning avsåge ort, där trähusbebyggelse knappast förekomme.

Stadsarkitekt-, stadsingenjör- och stadsplanekontoren i Göteborg uttala, att brandsäkerheten vore beroende av såväl antalet dörrpartier till trappplan som dessas utförande. De i synnerhet tidigare ofta använda stora glasdörrpartierna mellan lägenhetens entré och trapphuset minskade otvivelaktigt trapphusets brandisolerande förmåga — i synnerhet med stort antal

så anordnade dörrpartier. För konsekvensens skull borde åtminstone svårantändliga dörrar krävas samtidigt som hänsyn toges till antalet dörrar.

För att tydligare klargöra, att trapporna skola kunna avstängas mot källare och vind, förordar *byggnadsstyrelsen* att föreskriften i sista meningen formuleras sålunda: »I sådan byggnad skola trapporna hava förbindelse med vinden, men mot denna ävensom mot källare vara försedda med åtminstone brandhårdiga dörrar.» Föreskriften borde emellertid rimligtvis icke gälla i de fall där vindsutrymmet vore så lågt, att det ej kunde utnyttjas för något ändamål. Där så vore förhållandet syntes icke böra krävas annan förbindelse till vindsutrymmet än en stegöppning i vindsbjälklaget, som skulle kunna avstängas med åtminstone brandhårdig lucka. Förslagsvis borde föreskriften kompletteras med bestämmelse i detta hänseende.

Svenska brandskyddsföreningen uttalar, att i vissa typer av bostadshus vinden gjorts så låg att den ej kunde utnyttjas. För byggnader med dylik vind torde förbindelsen till vinden kunna ske utan trappa genom öppning, som skulle kunna tillslutas med brandhårdig lucka. Denna undantagsbestämmelse för låg vind borde kunna utfärdas av byggnadsnämnd efter brandchefens hörande.

Riksförsäkringsanstalten ifrågasätter, om ej särskilda bestämmelser borde intagas angående reservutgångar. För arbetslokaler tillämpades av yrkesinspektionen vissa regler med hänsyn till arbetarskyddslagens bestämmelse i ämnet.

Stockholms stads fastighetskontor och *fastighetsnämnd* anse det icke nödvändigt, att samtliga trappor i en byggnad med flera trapphus ha förbindelse med vinden. Samma uppfattning har uttalats även av några byggnadsnämnder.

Departementschefen.

Svenska brandbefälsförbundet och några byggnadsnämnder ha förordat, att skyldigheten att göra trappor jämte tillhörande planer och omslutningsväggar brandsäkra skall avse alla byggnader med flera än två våningar. Brandsäkra trapphus torde emellertid med hänsyn till kostnaderna knappast böra påfordras i byggnader med endast tre våningar. Ifrågavarande skyldighet synes därför, på sätt stadsplaneutredningen föreslagit, böra begränsas till byggnad med flera än tre våningar. I ett yttrande har ifrågasatts, att skyldigheten skulle kunna skärpas i ort, där trähusbebyggelse knappast förekomme. Strängare bestämmelser än de generellt gällande kunna enligt förslaget lokalt föreskrivas med stöd av stadgandet i 60 a §. Skäl till en allmän skärpning i förevarande hänseende torde icke föreligga.

I byggnad med flera än tre våningar skola trapporna enligt stadsplaneutredningens förslag ha förbindelse med vinden. Finnas flera trappor i en sådan byggnad, torde det dock icke alltid vara nödvändigt att alla trapporna ha förbindelse med vinden. Om vindsutrymmet är mycket litet, torde det mången gång kunna vara tillräckligt att förbindelsen till vinden ordnas genom stegöppning i vindsbjälklaget, vilken kan avstängas med brandhårdig

lucka. I sådana fall bör byggnadsnämnd äga befogenhet att efter brandchefens hörande medgiva undantag från den uppställda regeln.

Riksförsäkringsanstalten har ifrågasatt, om bestämmelse icke borde meddelas rörande reservutgångar. Behovet av sådana är emellertid beroende bl. a. av lokalernas läge och det antal personer som kunna beräknas komma att vistas i byggnaden. Det är med hänsyn härtill ej lämpligt att meddela generella föreskrifter. Frågan härom synes böra bedömas från fall till fall. På grund härav och då i 1 mom. föreskrivits, att byggnad skall ha utgångar till erforderligt antal, torde några särskilda föreskrifter om reservutgångar icke behöva meddelas.

Vad i övrigt anförts i yttrandena synes icke vara av beskaffenhet att böra föranleda ändring i de föreslagna bestämmelserna.

57 § 3 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment har stadgats, att byggnadsnämnd må för inre kommunikation mellan våningarna, utan hinder av vad i 2 mom sägs, kunna lämna tillstånd till anordnande av trappa under villkor att erforderliga åtgärder vidtagas till undvikande av ökad eldfara.

Yttrandena.

Svenska brandbefälsförbundet anser inre, oskyddade trappor vara från brandskyddssynpunkt synnerligen farliga. Normalt borde dylik inre trappa endast tillåtas mellan två våningsplan. Denna grundläggande princip borde få något uttryck i stadgan.

Departementschefen.

Då tillstånd till anordnande av inre kommunikation mellan våningar förutsättes skola göras beroende av att erforderliga åtgärder vidtagas till undvikande av ökad eldfara, synes det knappast erforderligt att begränsa undantagsbestämmelsen till att avse endast trappa mellan två våningsplan, i all synnerhet som inre kommunikation mellan flera än två våningsplan endast sällan ifrågakommer.

57 § 4 mom.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har under detta moment upptagit bestämmelse om att huvudtrappas lopp i byggnad om tre eller fyra våningar, vindsvåning inräknad, skall ha en bredd av minst 1,35 meter och i hus med färre våningar minst 1,20 meter. Förekommer större antal våningar än fyra, skall bredden vara minst 1,50 meter. Om trappa göres rak och trapploppen skiljas endast genom räcken, må bredden enligt föreskrift i momentets andra stycke kunna minskas med högst 15 centimeter. I byggnad, som har högst två våningar, vindsvåning inräknad, och som inrymmer högst fyra lägenheter, må trappbredden minskas till en meter. Vid mätning av trappbredd skall avdrag ej

ske för ledstång eller räcke. Från här meddelade föreskrifter må byggnadsnämnden medgiva undantag för trappa i enfamiljshus.

Yttrandena.

Riksförsäkringsanstalten anför, att trappor för dubbeltrafik inom industribyggnader syntes kräva större minimimått än som angäves i förslaget. Det förelåge för övrigt behov av utförligare bestämmelser rörande trappors utförande och beskaffenhet än vad detta moment innehölle.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Falkenberg ha förordat, att bestämmelsen om att trappbredden i visst fall må kunna begränsas till en meter skall utgå. En rak trappa med endast en meters bredd skulle möjligen kunna bli ändamålsenlig men en svängd trappa med en sådan bredd skulle säkerligen vid åtskilliga tillfällen visa sig synnerligen obekvämt, exempelvis vid transport av möbler eller vid en hastig utrymning i händelse av eldsvåda. Den vanligaste utformningen av en trappa i ifrågavarande hustyp vore just en svängd trappa. — *Byggnadsnämnderna i Nyköping, Växjö och Karlskoga* ha förordat, att minimibredden av trappa ökades till 1,10 meter, i varje fall om trappan icke gjordes rak.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Kalmar län ifrågasätta, huruvida icke avdrag borde göras för räcke, emedan räcke kunde utformas så att det fria avståndet mellan räcke och vägg inskränkes på olämpligt sätt. Detta gällde även trappplan.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Hallands län uttala, att då bostadslägenhet inom ett flerfamiljshus i vissa fall kunde omfatta delar av två våningsplan och då större krav knappast borde ställas på trappa inom en dylik lägenhet än på trappa i enfamiljshus, orden »i enfamiljshus» syntes böra utbytas mot »inom bostadslägenhet».

Byggstandardiseringen har — under framhållande, att minsta bredd av trappa borde angivas med mått, som hänförde sig till avståndet mellan ledstångerna, enär det vore detta avstånd som vore avgörande för persontransport — föreslagit, att förevarande moment skulle erhålla följande lydelse.

I rak huvudtrappa skall såväl trappkupa som trapplopp hava en bredd av minst 1,0 meter i byggnad med högst fyra våningar, vindsvåning inräknad, och minst 1,10 meter i byggnad med större antal våningar. I svängd huvudtrappa skall samma mått vara minst 1,20 meter i byggnad med högst fyra våningar, vindsvåning inräknad, och minst 1,30 meter i byggnad med större antal våningar. Med trapplopps bredd förstås fria avståndet mellan ledstångerna eller mellan ledstång och räcke, vägg eller spindel.

Rak huvudtrappa med enkelt lopp skall därjämte hava en total bredd av minst 1,20 meter. Rak huvudtrappa med dubbla lopp skall hava en total bredd av minst 2,40 meter i byggnad med högst fyra våningar, vindsvåning inräknad, och minst 2,60 meter i byggnad med större antal våningar. Med total bredd förstås bredden mellan trapphusets innerväggar eller bredden av det hål, som trappan utskär ur bjälklagen.

I byggnad med högst två våningar, vindsvåning inräknad, och som inrymmer högst fyra lägenheter må samtliga breddmått kunna minskas med högst

10 centimeter, dock att totala bredden i rak trappa med dubbelt lopp må kunna minskas med högst 20 centimeter.

I huvudtrappa i enfamiljshus må ovanstående mått kunna minskas, dock att trappkupa och trapplopp ej må göras smalare än 0,90 meter.

Byggstandardiseringen framhåller i anslutning till de sålunda föreslagna bestämmelserna, att trappa borde vara tillräckligt bred för att tillåta trafik med två personer i bredd och transport av möbler, samt anför vidare:

Undersökningar av förekommande möbeltyper ha visat, att de föremål, som kräva största transportutrymmet äro sjukbårar, vilket också bekräftats av brandmyndigheterna. För närvarande äro två olika bårtyper aktuella, dels ambulansbårar, vilka inklusive handtag äro relativt långa, men som ha inskjutbara handtag för transport i trängre passager, och dels luftskyddsinspektionens standardbår, som är längre än ambulansbåarna med indragbara handtag, men vilka utan alltför stora svårigheter kunna ändras till något mindre mått. Transport av sjuka på ambulansbårar med indragna handtag är möjlig men blir vid längre transporter mycket påfrestande för ambulansmanskabet. Det har därför ansetts rimligt, att trappor i högre hus skola vara så dimensionerade, att sjuktransport med ambulansbår med utdragna handtag kan ske, medan man i lägre byggnader godtar trappor, där endast ambulansbårar med indragna handtag eller luftskyddsbår kan transporteras.

Byggnadsstyrelsen ifrågasätter om icke det av byggstandardiseringen föreslagna måttet för svängd trappa i hus om tre eller fyra våningar borde ökas från 1,30 till 1,40 meter. Då tre- eller fyra våningshus i regel saknade hiss, komme nämligen trapporna där att trafikeras i praktiskt taget samma omfattning som exempelvis i fem- eller sexvåningshusen. I övrigt hade styrelsen icke funnit skäl till några sakliga anmärkningar mot de av byggstandardiseringen föreslagna ändringarna av detta moment.

I några yttranden har förordats, att måttbestämmelserna skola givas i anvisningarna, särskilt med tanke på att en standardiseringsutredning angående trappbredden för olika slag av byggnader sannolikt komme att framtvingas.

Departementschefen.

De av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna i detta moment synas till huvudsaklig del äga karaktär av tillämpningsföreskrifter till det i 1 mom. upptagna allmänna stadgandet. Med hänsyn härtill torde de böra ersättas av anvisningar av byggnadsstyrelsen.

I stället för de föreslagna bestämmelserna i detta moment bör därför stadgas, att trappa skall hava minst den bredd som angives i anvisningar som byggnadsstyrelsen utfärdar.

57 § 5 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment har stadgats, att förstuga och trapplan, från vilket finnas ingångar till flera än två lägenheter, skola vid huvudtrappa ha minst den bredd som föreslagits i 4 mom. första stycket. Annat trapplan vid huvudtrappa skall ha minst den bredd som föreslagits i 4 mom. andra stycket.

Yttrandena.

Byggnadsnämnden och *stadsfullmäktige i Örebro* ha förordat ett förtydligande av momentet i de delar som gällde bredd av trappplan vid huvudtrappa. *Byggnadsnämnden* och *stadsfullmäktige i Skövde* ha med hänsyn till möbeltransporter föreslagit en undantagslös minimibredd av 1,20 meter för »annat trappplan».

Byggstandardiseringen har föreslagit, att detta moment skall erhålla följande lydelse.

Förstuga och trappplan i huvudtrappa skola hava ett djup av minst 1,40 meter. Dock må detta mått minskas med högst 20 centimeter, där trappa, räcke m. m. givas sådan utformning att transport av sjukbår ändock kan ske, eller byggnaden ej har större antal våningar än två, vindsvåning inräknad, och ej innehåller mera än fyra lägenheter. I enfamiljshus må nämnda djupmått kunna minskas till 1,0 meter. Vid svängd trappa skall förstugas eller trappplans djup mätas från gånglinjens ändpunkt.

Förstuga och trappplan skola även i övrigt så utformas att transport av sjukbår möjliggöres och härför erforderligt utrymme får ej inkräktas av räcken, sopnedkast, radiatorer m. m.

Transport av sjukbår skall anses möjlig där överallt förstugas eller trappplans fria utrymme medger framförande av en rektangel med planmåten $0,55 \times 2,25$ meter för byggnad med högst 4 våningar, vindsvåning inräknad. och $0,55 \times 2,45$ meter för byggnad med större antal våningar.

Byggstandardiseringen uttalar i anslutning härtill, att beträffande de i detta moment föreslagna bestämmelserna gällde samma principiella synpunkter, som förut framförts beträffande 4 mom. Vidare anföres bl. a.:

Det bör observeras, att det relativt stora djupmåttet hos trappplanet 1,40 meter, som för vissa fall föreslagits av byggstandardiseringen, icke i praktiken behöver förekomma i sådana fall, då vederbörande arkitekt genom ett grundligare studium av trappans utformning underlättar bårtransport. Det har emellertid ansetts önskvärt, att bestämmelserna ges en sådan formulering att arkitekten göres uppmärksam på, att det mindre trappplanets djup 1,20 meter kan godtagas endast, där trappans transportutrymme ordentligt studerats.

Det förekommer nu ofta att sopnedkast, radiatorer m. m. inkräkta på transportutrymmet på sådant sätt, att bårtransport omöjliggöres i ett eljest godtagbart trapplopp. Det har därför ansetts nödvändigt att genom en särskild bestämmelse reglera detta.

Vidare har eftersträfvats att klart definiera vad som avses med de angivna måtten, så att olika tolkningar ej behöva förekomma. Detta är också orsaken till formuleringen av sista stycket 5 mom., varigenom den byggande resp. byggnadsnämnderna icke behöva fundera över hur mycket plats, som utöver de egentliga bårmåtten skall reserveras för ambulansmanskapet.

Med de valda formuleringarna har man också sökt uppnå att bestämmelserna skola vara giltiga för såvitt möjligt alla tänkbara slag av trappor och ej endast de mera reguljära trappor, som vanligen förekomma i bostadshus.

Byggnadsstyrelsen, som förklarat sig i huvudsak icke ha funnit skäl till några sakliga anmärkningar mot byggstandardiseringens förslag, har uttalat, att vad byggstandardiseringen i 5 mom. föreslagit angående sjukbår syntes lämpligare böra upptagas i stadgeförslagets motivtext. Minimimått beträffan-

de trappa, trapplan och förstuga i enfamiljshus syntes icke erforderliga. Stad-
geförslagets undantagsbestämmelse i 4 mom. borde göras tillämplig för både
4 och 5 mom.

Departementschefen.

Av samma skäl, som anförts till stöd för att till anvisningarna överflytta
bestämmelserna om minsta bredd för trappor, torde de i förevarande moment
i förslaget upptagna föreskrifterna böra ersättas av anvisningar av byggnads-
styrelsen.

I stället för de av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelserna i 4 och
5 mom. torde sålunda under 4 mom. böra upptagas ett gemensamt stadgan-
de, att trappa, förstuga och trapplan skall hava minst den bredd som angi-
ves i byggnadsstyrelsens härom utfärdade anvisningar. Härav föranledes om-
numrering av 6 och 7 mom. i stadsplaneutredningens förslag.

57 § 6 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment har stadsplaneutredningen infört en bestämmelse om att
trappa skall vara försedd med ledstång, såvitt den icke endast förbinder skil-
da våningar inom samma lägenhet eller dess ändamål eljest föranleder un-
dantag.

Yttrandena.

Riksförsäkringsanstalten framhåller, att bestämmelsen ej överensstämde
med arbetarskyddslagens fordringar på ledstänger i trappor. Föreskriften
borde därför ej avse trappor, ledande till eller belägna inom arbetslokal. *Medi-
cinalstyrelsen* har uttalat, att då trappor, som förbunde skilda våningar inom
samma lägenhet, ofta vore särskilt branta och trånga, undantagsstadgandet
borde givas följande avfattning: »där icke byggnadsnämnd av särskilda skäl
finner anledning medgiva undantag». — I flera yttranden understrykes, att
ledstång bör finnas å trappas båda sidor och sålunda icke endast å räcke
vid trappspindeln, där den i många fall icke vore till stor nytta.

Departementschefen.

Tillräckliga skäl att skärpa den föreslagna bestämmelsen så, att ledstänger
skola finnas å ömse sidor om trappa, synas mig icke föreligga.

Trappor mellan våningar inom samma lägenhet utföras ofta så, att behov
av ledstång i sådan trappa föreligger. Något generellt undantag från stadgan-
det bör därför icke gälla beträffande sådana trappor. Byggnadsnämnd bör
dock, om särskilda skäl därtill äro, äga befogenhet att medgiva undantag från
skyldigheten att förse trappa med ledstång.

Stadgandet i detta moment synes icke stå i strid med bestämmelsen i 4 §
arbetarskyddslagen, vari stadgas att å ställen, där arbetarna äro utsatta för
fara att skadas genom fall, särskilda skyddsåtgärder, bl. a. anbringande av

ledstänger i trappa, skola vidtagas, och utesluter icke att särskilda anordningar med avseende å ledstänger kunna påbjudas med stöd av sistnämnda lag. Vid sådant förhållande synes det knappast påkallat att i förevarande moment göra undantag för trappor, ledande till eller belägna inom arbetslokal.

57 § 7 mom.

Stadsplaneutredningen.

I detta moment i stadsplaneutredningens förslag har införts föreskrift, att i fråga om byggnader, som upptaga lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, skall särskilt iakttagas, att dörrarna göras utåtgående.

Yttrandena.

Överståthållarämbetet framhåller, att enär det givetvis icke vore påkallat, att alla dörrar i byggnad av här åsyftat slag gjordes utåtgående utan allenast de dörrar, som hade samband med samlingslokalerna, syntes bestämmelsen böra omformuleras med beaktande därav.

Riksförsäkringsanstalten uttalar, att dörrar i utrymningsväg från arbetslokal alltid borde vara utåtgående, oavsett arbetarantalet.

Departementschefen.

Avsikten med det föreslagna stadgandet i detta moment torde icke vara att alla dörrar i byggnad, som innehåller lokal, avsedd att samtidigt inrymma ett större antal människor, skola göras utåtgående. Stadgandet bör därför jämkas till utmärkande av att skyldigheten avser endast dörrar i utrymningsväg från sådan lokal. Föreskriften bör å andra sidan utsträckas att gälla varje lokal, avsedd för industriell verksamhet, oavsett arbetarantalet.

58 §.

Enligt 58 § byggnadsstadgan i dess nu gällande lydelse skola i byggnadsordningen intagas de bestämmelser, som utöver de i byggnadsstadgan eller eljest meddelade finnas erforderliga i avseende å byggnads uppförande och inredande till förekommande av eldsvåda, varvid särskilda föreskrifter böra lämnas angående försiktighetsåtgärder vid eldfarliga inrättningar. I enlighet med detta stadgande ha i byggnadsordningarna införts vissa föreskrifter angående anordnande av fabriks- och verkstadslokaler m. m. (jfr § 27 i normalförslag I) samt angående garage. I sistnämnda hänseende ha genom Kungl. Maj:ts cirkulär den 4 december 1925 till länsstyrelserna angående införande i vederbörande orters byggnadsordningar av vissa bestämmelser rörande garage meddelats vissa normalföreskrifter. Det av byggnadsstyrelsen upprättade normalförslaget till garagebestämmelser (SOU 1932: 9) överensstämmer i huvudsak med normalföreskrifterna i fråga.

Svenska brandskyddsföreningen har i skrivelse den 28 augusti 1942 begärt utarbetande av statliga och för hela landet gällande garageföreskrifter.

Anledningen till framställningen är närmast den ökning av brandriskerna, som uppkommit vid övergången från bensin- till gengasdrift. Föreningen har bland annat framhållit, att normalbestämmelserna för garage vore avsedda endast för motorfordon eller motorredskap, som dreves med eldfarlig olja av första klass. Fordon, som dreves med gengas, finge sålunda uppställas och förvaras i vilka byggnader som helst, trots att gengasdrivna bilar visat sig vara väsentligt mera brandfarliga än bensindrivna. Därjämte kunde anföras, att på landsbygden, där dock brandfaran genom gengasdrivna fordon visat sig särskilt stor, icke funnes några som helst av myndigheterna utfärdade generella föreskrifter för förvaring av motordrivna fordon. Enligt föreningens åsikt borde för utarbetande av erforderliga bestämmelser i ämnet tillsättas en kommitté, inrymmande brandtekniskt och motortekniskt sakkunniga samt representant för yrkesinspektionen.

Civila byggnadsutredningen har ansett den i 58 § stadgade skyldigheten att i byggnadsordning meddela särskilda brandskyddsföreskrifter böra inskränkas till sådana byggnadsdetaljer, som icke regleras i byggnadsstadgan. Enligt byggnadsutredningens mening borde därför stadgandet i 58 § avfattas så, att däri påbjödes intagande i byggnadsordningen av de bestämmelser, som i andra hänseenden än de i byggnadsstadgan berörda funnes erforderliga till förekommande av eldsvåda. Till motivering härför har byggnadsutredningen anfört bl. a.:

Vad angår 58 §, kan viss tvekan råda, huruvida efter de förordade kompletteringarna tillräckliga skäl föreligga för det oinskränkta bemyndigande, som där lämnas de lokala myndigheterna att meddela ytterligare bestämmelser rörande byggnads uppförande och inredande till förekommande av eldsvåda. särskilt som utredningen saknar närmare kännedom om innehållet i det förslag till brandlag, som avses underställt riksdagens prövning. I förevarande läge har utredningen dock funnit sig icke böra överväga paragrafens slopande. I de hänseenden, som enligt förslaget skulle komma att i detalj regleras av stadgan, böra några skärpta föreskrifter icke i byggnadsordningen upptagas. Däremot böra hinder icke resas emot att i fråga om exempelvis garage eller andra eldfarliga inrättningar skärpta krav uppställas. Paragrafens ordalydelse ger uttryckligt stöd härför.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har i förevarande hänseende anfört följande.

Avsikten med nuvarande stadgande torde närmast vara att möjliggöra införandet i byggnadsordning av föreskrifter angående uppförande och inredande av byggnader, avsedda att inrymma lokaler för sådana ändamål som medföra särskilda faror ur brandskyddssynpunkt, exempelvis vissa fabriks- och verkstadslokaler, eldfarliga inrättningar, samlingslokaler, större varuhus m. m. Beträffande sådana byggnader erfordras ofta strängare bestämmelser angående brandsäkra väggar, branddörrar, utgångar, trappor m. m. än som för normala fall förekomma i byggnadsstadgan och byggnadsordningen. I själva verket torde sålunda de på grund av 58 § meddelade särskilda bestämmelserna ofta innehålla föreskrifter i samma hänseenden, som redan förut ehuru för normala fall reglerats i byggnadsstadgan. Det av civila byggnadsutredningen föreslagna stadgandet, enligt vilket särskilda föreskrifter

skulle få meddelas allenast »i andra hänseenden än de i denna stadga berörda», torde därför knappast vara lämpligt. Enligt stadsplaneutredningens mening bör stadgandet liksom för närvarande innehålla, att i byggnadsordningen skola intagas de bestämmelser, som utöver de i byggnadsstadgan eller eljest meddelade finnas erforderliga till skydd mot eldfara. Stadgandets tillämplighet synes emellertid böra inskränkas till vad som därvid närmast torde hava avsetts, nämligen att reglera uppförandet och inredningen av byggnader i den mån de innehålla fabriks- eller verkstadslokaler, eldfarliga upplag, hissar eller andra särskilda inrättningar eller lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor.

I likhet med svenska brandskyddsföreningen anser stadsplaneutredningen särskilda föreskrifter erforderliga angående anordnandet av garage. Dessa bestämmelser torde böra gälla ej endast för städer, samhällen och andra tätbebyggda orter utan jämväl för sådana områden, där byggnadsstadgan icke är tillämplig. De böra fördenskill icke införas vare sig i byggnadsstadgan eller i byggnadsordningarna. I stället torde — på samma sätt som t. ex. vissa bestämmelser angående inrättande av biograflokaler upptagits i 1932 års förordning angående biografer och filmföreläsning — föreskrifterna om garage böra intagas i en särskild författning. För utarbetande av sådan författning synes, såsom föreningen föreslagit, böra tillkallas särskilda sakkunniga. En annan möjlighet är dock, att förslag i ämnet utarbetas av byggnadsstyrelsen i samband med de anvisningar av olika slag, som påkallas av stadsplaneutredningens förslag. Till byggnadsstyrelsens förfogande böra i så fall ställas de särskilda experter, som kunna erfordras.

I enlighet med det anförda har stadsplaneutredningen i förevarande paragraf upptagit stadgande om att i fråga om byggnader, som innehålla fabriks- eller verkstadslokaler, eldfarliga upplag, hissar eller andra särskilda inrättningar eller lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, skola i byggnadsordningen intagas de bestämmelser angående byggnadens uppförande och inredande, som utöver de i stadgan eller eljest meddelade finnas med hänsyn till byggnadens beskaffenhet eller ändamål erforderliga till skydd mot eldfara.

Yttrandena.

Svenska arkitekters riksförbund ifrågasätter, om icke bestämmelserna lämpligen borde överföras till anvisningarna. De byggnader, det här rörde sig om, utgjorde en så stor och omfattande grupp, att det vore väsentligt, att enhetliga normer, i den mån detta ginge att genomföra, komme till stånd även för dem. Dessutom vore det ofta fråga om ur teknisk synpunkt komplicerade uppgifter, för vilkas bedömande anvisningar utarbetade av särskilda fackmän skulle vara till god hjälp för byggnadsnämnderna. — Samma uppfattning har kommit till uttryck i *länsarkitektens i Stockholms län* och några byggnadsnämnders yttranden. *Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund* har betonat angelägenheten av att byggnadsstyrelsen medverkade vid dessa bestämmelsers utformande, så att de ej bleve beroende av lokala brandmyndigheters olika uppfattning. I detta sammanhang borde även enhetliga bestämmelser utfärdas om hur garage i enfamiljsbyggnad skulle vara utfört med hänsyn till ventilation och brandskydd. — Även ett

par länsarkitekter ha understrukt vikten av att byggnadsstyrelsen i förevarande hänseende utarbetade särskilda föreskrifter, till vilka hänvisning kunde göras. — *Länsstyrelsen i Stockholms län* ifrågasätter, om icke de mera allmängiltiga föreskrifterna rörande garage lämpligen borde inarbetas i byggnadsstadgan samt de närmare föreskrifter, som därutöver kunde anses erforderliga, intagas i särskilda av byggnadsstyrelsen utarbetade anvisningar.

Riksförsäkringsanstalten har uttalat, att i byggnadsordning icke borde införas några särskilda bestämmelser rörande fabriks- och verkstadslokaler eller arbetslokaler överhuvud taget, med mindre yrkesinspektionen lämnat sin tillstyrkan därtill.

Departementschefen.

Vid uppförande och inredande av byggnad, som innehåller fabriks- eller verkstadslokaler, eldfarliga upplag, hissar eller andra särskilda inrättningar eller lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, måste särskilda åtgärder till skydd mot eldfara i stor utsträckning vidtagas med hänsyn till byggnadens beskaffenhet och ändamål. Utöver de i byggnadsstadgan eller eljest givna föreskrifterna måste därför, såsom stadsplaneutredningen funnit och i yttrandena vitsordats, ytterligare bestämmelser meddelas. Stadsplaneutredningen har föreslagit, att dessa bestämmelser skola intagas i byggnadsordningarna. Något behov att vid bestämmelsernas utarbetande taga hänsyn till lokala förhållanden förefinnes emellertid i regel icke. Fastmera torde det vara synnerligen önskvärt, att för hela riket enhetliga föreskrifter gälla i förevarande hänseende. Väl torde dessa, även om de intagas i byggnadsordningarna, kunna förväntas bli tämligen lika, därest byggnadsordningarna fastställas i den av mig förordade ordningen. Jag anser dock lämpligare att generella för hela riket gällande bestämmelser meddelas beträffande hithörande spörsmål. På grund härav och då föreskrifterna icke gärna kunna intagas i byggnadsstadgan, torde de böra meddelas av byggnadsstyrelsen i form av anvisningar. Härigenom vinnes även den fördelen, att bestämmelserna kunna smidigt anpassas med hänsyn till utvecklingen. Självfallet bör byggnadsstyrelsen även vid utarbetandet av anvisningarna i denna del samråda med experter. I fråga om arbetslokaler bör samråd äga rum med yrkesinspektionen. Jag vill erinra, att anvisningarna, för att bli gällande, skola godkännas av Kungl. Maj:t.

60 a §.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har beträffande detta stadgande anfört följande.

De ändringar, utredningen i det föregående förordat, innebära i främsta rummet, att till byggnadsstadgan överflyttas ett antal i de lokala byggnadsordningarna tidigare upptagna bestämmelser angående byggnads inre anordnande m. m. Föreskrifterna i byggnadsordningarna, i den mån de strida mot de nya bestämmelserna i byggnadsstadgan, skola alltså upphöra att gälla.

Möjlighet måste emellertid finnas till undantag från byggnadsstadgans ifrågavarande bestämmelser, i den mån detta prövas oundgängligen erforderligt för att giva uttryck för den lokala särprägel i byggnads sättet eller av andra skäl. Generella sådana undantag böra komma till uttryck i vederbörande byggnadsordning. De komma därför i regel att prövas av Kungl. Maj:t.

Undantag måste emellertid även kunna medgivas från fall till fall såväl i skärpande som i mildrande riktning. Undantag från bestämmelserna i byggnadsordning kan för närvarande, då särskilda skäl föreligga, medgivas av Konungens befallningshavande; dock brukar denna befogenhet vara överlåten till byggnadsnämnden, därest nämnden till sitt förfogande har sakkunnigt biträde med stadsarkitekts kvalifikationer. Överföras byggnadsordningarnas bestämmelser delvis till byggnadsstadgan, är det naturligt, att en liknande regel lämnas beträffande de sålunda utbyggda bestämmelserna. Från övriga bestämmelser i byggnadsstadgan torde däremot allttjämt i regel endast Kungl. Maj:t böra äga medgiva undantag.

På grund av vad nu anförts har i 60 a § införts stadgande, att om med hänsyn till ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter avvikelse påkallas från de enligt 49—57 §§ gällande bestämmelserna, må därom förordnas i byggnadsordning, samt att för särskilt fall sådan avvikelse må på byggnadsnämndens framställning beslutas av länsstyrelsen eller, där fråga är om mindre avvikelse, som ej innebär skärpning, samt byggnadsnämnden till sitt biträde har stadsarkitekt vilken tillstyrkt åtgärden, av nämnden. Avvikelserna kunna avse ej blott bestämmelserna i själva byggnadsstadgan utan jämväl de anvisningar, som byggnadsstyrelsen med stöd av samma bestämmelser meddelar. Den föreslagna inskränkningen i byggnadsnämndens dispensbefogenhet till mindre avvikelser, som tillstyrkts av stadsarkitekt, överensstämmer med en liknande inskränkning i nämndens rätt att medgiva avvikelse från stadsplan enligt det för 1943 års riksdag framlagda förslaget till 118 § 2 mom. byggnadsstadgan (prop. 153/1943).

I synnerhet i de största städerna, såsom Stockholm och Göteborg, torde behovet av att kunna meddela särskilda föreskrifter angående vissa byggnadsdetaljer vara framträdande. Det kan där även ofta vara nödvändigt att komplettera de i stadgan införda föreskrifterna med utförligare eller strängare föreskrifter, som visat sig lämpliga för större förhållanden. Förevarande paragraf erbjuder möjlighet härtill. För att syftet med den ifrågavarande reformen icke skall förfelas, bör emellertid möjligheten att i byggnadsordning intaga generella avvikelser från byggnadsstadgan användas restriktivt.

Yttrandena.

Civila byggnadsutredningen har i sitt yttrande över stadsplaneutredningens förslag hemställt, att förevarande paragraf måtte utgå. Till stöd härför har anförts, att genom dessa bestämmelser den eftersträfvade enhetligheten i byggnadsregleringen skulle tillspilloge. Varje anledning att såsom med förslaget åsyftats skapa möjlighet för storstäderna att hålla en högre bostadsstandard än mindre städer och samhällen saknades enligt byggnadsutredningens uppfattning. Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* avstyrker de anvisade möjligheterna att besluta avvikelse från bestämmelserna i 49—57 §§, åtminstone i vad gällde byggnadsnämnd. *Medicinalstyrelsen* har förordat, att andra punkten i paragrafen skulle utgå.

Byggnadsstyrelsen har uttalat, att behovet av särpräglade bestämmelser för bebyggelsen inom landets olika delar numera i verkligheten vore tämligen

föga framträdande. Det syntes emellertid vara riktigt att i byggnadsstadgan, såsom i 60 a § första punkten avsetts, bereda möjlighet till sådana avvikelser från föreskrifter som påkallades av ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter. Sådana avvikelser borde dock med hänsyn till vad som åsyftades med den förevarande författningsrevisionen icke medgivas i strid mot byggnadsstadgans grunddrag eller huvudsakliga syfte. De avvikelser som åsyftades i paragrafens andra punkt torde endast avse för särskilt fall erforderligt undantag från 49—57 §§ och av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar. Att så vore förhållandet syntes framgå av att respektive samhällens beslutande myndigheter icke avsåges att höras. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida skärpning av de generellt gällande bestämmelserna i stadgan och i byggnadsstyrelsens anvisningar borde åvägabringas i sådan ordning. Paragrafen syntes böra förtydligas i berörda hänseende.

Svenska brandskyddsföreningen understryker starkt vikten av restriktiv tillämpning av bestämmelsen i första punkten. Beträffande bestämmelsen i andra punkten framhåller föreningen, att det ej tydligt framginge, att fråga om mindre avvikelse skulle hänföra sig till särskilt fall. Föreningen förutsatte dock, att detta vore avsikten. I annat fall skulle mycket av stadgeförslagets andemening, nämligen ett förenhetligande av byggnadsbestämmelserna för hela landet, gå förlorat. Erfarenheten visade, att begreppet mindre avvikelse kunde fattas mycket olika. Vid tillämpning av nu gällande byggnadsbestämmelser hade det sålunda inträffat, att genom felbedömning från lokal byggnadsmyndighet dispens lämnats från ur brandteknisk synpunkt mycket betydelsefulla byggnadsföreskrifter. Ett förtydligande av nämnda punkt vore enligt föreningens mening på sin plats, så att bestämmelser av principiell natur icke skulle kunna eftersättas.

Kommittén för brandsläckningsväsendets ordnande i Sveriges städer och köpingar anser önskvärt, att dispensmöjligheten uttryckligen begränsades till sådana bestämmelser som från brandskyddssynpunkt icke vore av betydelse.

Länsstyrelsen och *länsarkitekten i Värmlands län* anmärka, att det av förslaget icke framginge, huruvida sådana avvikelser, om vilka länsstyrelsen ägde besluta, skulle införas som tillägg i byggnadsordningen. Ej heller framginge det på vad sätt av byggnadsnämnd beslutad åtgärd skulle offentliggöras till allmänhetens efterrättelse. Det torde emellertid kunna förutsättas, att regler härför upptoges i byggnadsordning. *Länsarkitekten i Jämtlands län* har förordat, att uttrycket »mindre avvikelse» utbyttes mot »obetydlig avvikelse» e. d. *Riksförsäkringsanstalten* har uttalat, att avvikelse från sådan bestämmelse, som berörde förhållanden å vilka arbetarskyddslagen ägde tillämpning, icke borde beslutas utan yrkesinspektionens tillstyrkan.

Departementschefen.

Såsom jag i den allmänna motiveringen betonat få strävandena efter större enhetlighet icke drivas så långt att välmotiverade krav på lokala avvikelser från normalbestämmelserna lämnas obeaktade. Möjlighet att taga skälig hänsyn till lokala förhållanden måste därför finnas. De generella avvikelser

från byggnadsstadgans bestämmelser i 49—53 och 54—57 §§ om byggnads inre anordnande, som beträffande viss ort påkallas av ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter, torde såsom stadsplaneutredningen föreslagit böra föreskrivas i byggnadsordningen för orten. Med den av mig förordade ordningen för fastställande av byggnadsordning torde man icke behöva befara att omotiverade avvikelser göras. Ifrågavarande bestämmelse torde icke böra avse 53 a §, som tillkommit efter det stadsplaneutredningen avgav sitt förslag, och som innehåller vissa föreskrifter rörande vertikala bärverk och om bjälklag.

Beträffande viss byggnad kan avvikelse från de i byggnadsstadgan eller anvisningarna givna bestämmelserna ej sällan påkallas av särskilda omständigheter. Sådan avvikelse, vartill möjlighet givetvis måste finnas, kan visserligen medgivas av Kungl. Maj:t. Det synes dock icke lämpligt att Kungl. Maj:t skall belastas med alla sådana dispensansökningar. Då här endast är fråga om avvikelse i särskilda fall och ett medgivande av dispens beträffande viss byggnad icke kan bliva av så stor betydelse från allmän synpunkt, bör sådan avvikelse kunna medgivas av länsstyrelsen. Enligt förslaget har befogenheten att medgiva avvikelse begränsats till det fall, att framställning härom göres av byggnadsnämnd. Tillräckliga skäl att begränsa nämnda befogenhet på detta sätt synas icke föreligga. Dispens bör sålunda kunna medgivas av länsstyrelsen även på framställning av annan än byggnadsnämnd och oavsett om nämnden, som dock alltid bör höras, tillstyrkt eller avstyrkt framställningen.

Stadsplaneutredningen har vidare föreslagit, att mindre avvikelse, som ej innebär skärpning, skall för särskilt fall kunna medgivas även av byggnadsnämnd som till sitt biträde har stadsarkitekt, om denne tillstyrkt åtgärden. Nämndens dispensbefogenhet i förevarande hänseende skulle sålunda enligt förslaget vara av ungefär samma omfattning som den nämnden enligt 118 § 2 mom. tillkommande befogenheten att medgiva avvikelse från stadsplans, stomplans, byggnadsplans eller utomplansbestämmelsers detaljreglering av bebyggandet. Även om i vissa fall olika meningar kunna råda om vad som är att anse såsom mindre avvikelse, lärers knappast med de villkor, som i övrigt uppställts för befogenheten att medgiva avvikelse från bestämmelserna om byggnads inre anordnande, vara att befara att befogenheten kommer att utnyttjas på ett olämpligt sätt. Jag anser mig därför kunna biträda stadsplaneutredningens förslag i denna del. Jag vill emellertid betona, att dispens icke bör medgivas, om den ifrågasatta avvikelser kan anses stå i strid med byggnadsstadgans grunddrag. Dispens bör icke heller lämnas från sådana föreskrifter som äro av väsentlig betydelse från brandskyddssynpunkt.

Avvikelse från bestämmelse, som berör förhållanden å vilka arbetarskyddslagen äger tillämpning, bör icke medgivas utan yrkesinspektionens hörande (jfr s. 42).

60 b §.

Medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan avgåvo den 13 januari 1941 ett gemensamt betänkande rörande bekämpande av väggohyra (SOU

1941: 15). De förklarade därvid bland annat, att det givetvis vore av stor betydelse, om i städernas byggnadsordningar kunde inflyta sådana bestämmelser, som avsåge förhindrande av väggohyrans spridning. Sådana bestämmelser finnes redan i vissa städers byggnadsordning eller hälsovårdsordning, varvid i regel stadgades, att fyllning eller trävirke från gamla hus ej finge användas i nybyggnad, med mindre det genom intyg av hälsovårdsnämnden för byggnadsnämnden styrktes, att materialet vore fritt från ohyra. I andra städer hade stadgats, att byggnad icke finge rivas, förrän det styrktes, att den vore fri från ohyra. Enligt det av medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan framlagda förslaget skulle i hälsovårdsstadgan införas bemyndigande för medicinalstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter om ohyrans bekämpande. Dylika föreskrifter skulle enligt upprättat förslag bland annat innehålla »förbud mot rivning av ohyrebemängda bostäder, innan de befriats från ohyra», samt »förbud att vid uppförande av bostadshus använda material från ohyrebemängda byggnader».

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen anser, att syftet med de sålunda föreslagna bestämmelserna lämpligen bör vinnas genom föreskrift i byggnadsstadgan. Med anledning härav har i 60 b § stadgats, att innan byggnad rives skall tillses, att den är fri från ohyra.

Yttrandena.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Kalmar län ha — med hänsyn till stadgandena i 60 § i byggnadsstadgan i vad de avse rätt för byggnadsnämnd att föreskriva att byggnad skall helt eller delvis nedrivas — föreslagit att 60 b § förtydligades så, att det framginge vem som skulle tillse att byggnad skulle vara fri från ohyra, innan rivning ägde rum. — Samma ändring har förordats i ett flertal yttranden. — I ett par yttranden har uttalats, att stadgandet borde kompletteras med föreskrifter i byggnadsordningarna om erforderliga åtgärder i berörda syfte. Medicinalstyrelsen uttalar, att paragrafen borde kompletteras med en föreskrift i hälsovårdsstadgan med närmare bestämmelser om ohyras bekämpande.

Departementschefen.

Då det är vanligt att trävirke och andra byggnadsmaterial från nedrivna hus komma till användning vid nybyggnad, är det till förhindrande av spridning av väggohyra av vikt, att hus, innan de rivas, äro fria från ohyra. Jag vill med hänsyn härtill förordna den av stadsplaneutredningen föreslagna bestämmelsen. Underlåtenhet att ställa sig föreskriften till efterrättelse kan medföra ansvar enligt 120 § byggnadsstadgan. Beträffande frågan vem som skall tillse, att byggnad, innan den rives, är fri från ohyra, gäller vad som stadgas i 75—78 §§.

I övrigt erforderliga föreskrifter till bekämpande av ohyra torde icke böra meddelas i byggnadsstadgan.

På sätt framgår av vad jag förut anfört vid behandlingen av 49, 51, 56, 57 och 58 §§ förutsättes byggnadsstyrelsen skola utfärda anvisningar i vissa angivna hänseenden rörande byggnads inre anordnande. Såsom i den allmänna motiveringen framhållits böra dessa anvisningar, för att bliva gällande, först hava godkänts av Kungl. Maj:t. Föreskrift härom har ansetts böra upptagas under 60 b §. Den av stadsplaneutredningen såsom 60 b § föreslagna bestämmelsen torde i stället böra upptagas såsom 60 c §.

61 §.

Enligt 61 § byggnadsstadgan erfordras byggnadsnämndens lov för vidtagande av bland annat varje till-, på- eller ombyggnad ävensom för varje annan ändring, som berör byggnads konstruktion. Byggnadslov erfordras enligt § 35 i normalförslag I jämväl för anläggning eller ändring inom byggnad av ledning för vatten, avlopp, gas och elektricitet, i den mån sådan åtgärd berör byggnadens konstruktion eller åsyftar att möjliggöra lokals användning till visst ändamål.

Svenska försäkringsbolags riksförbund har hemställt, att krav måtte uppställas på byggnadslov även för ändring av eldstäder, rökrör eller imrör. Det kunde nämligen icke anses tillräckligt med den besiktning, som utövades vid sotning eller brandsyn, eftersom en längre tid kunde komma att förflyta från det ändringen vidtagits till dess densamma bleve föremål för uppmärksamhet vid sådan förrättning. Sotning av rökgång jämte kamin och kakelugn, som användes uteslutande för rums uppvärmning, skedde i regel endast en gång om året — på vissa platser blott vart tredje år — och rensning av imrör tillhörande bostad för enskilt hushåll i regel endast var sjätte till var tolfte månad.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har funnit det av förbundet sålunda framställda förslaget lämpligt och har fördenskull i 61 § infört föreskrift, att byggnadslov erfordras för varje ändring som berör eldstad, rök- eller imrör.

Departementschefen.

Vad stadsplaneutredningen sålunda föreslagit har icke föranlett erinran i något yttrande och synes lämpligt.

70 §.

I 70 § byggnadsstadgan meddelas vissa föreskrifter rörande byggnadsnämnds befogenhet i fråga om allmänna byggnader. Den härutinnan uppställda huvudregeln innebär, att byggnadslov icke erfordras för arbete berörande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller av byggnadsstyrelsen, eller annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan.

Civila byggnadsutredningen har föreslagit utvidgning av denna regel att gälla allmänna byggnader, vartill ritningar enligt Konungens förordnande

prövas av central statlig myndighet över huvud — således ej endast av byggnadsstyrelsen. Till motivering av förslaget har byggnadsutredningen anfört följande.

Avsikten med stadgandet i 70 § lär få anses vara, att byggnad till vilken ritningar föreläggas Kungl. Maj:t och som av Kungl. Maj:t fastställas att lända till huvudsaklig efterrättelse, är undandragen byggnadsnämnds prövning. Där- emot äger byggnadsnämnden enligt förenämnda paragrafs sista stycke viss granskningsbefogenhet i fråga om nybyggnad för kronans räkning, vartill ritningar *icke* prövas av Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen, ehuru denna befogenhet begränsas till att avse rätt att hos vederbörande förvaltning begära, att frågan underställes Kungl. Maj:t.

I praxis lära sålunda alla *s t a t l i g a* byggnader, för vilka speciella anslag anvisas å budgeten, vara helt fritagna från granskning av byggnadsnämnd. Beträffande exempelvis vissa byggnader inom försvarsväsendet ävensom hela järnvägsstyrelsens byggnadsverksamhet torde däremot byggnadsnämnd äga den nyss omförmälda granskningsrätten. I sak synes erinran icke böra göras mot en dylik ordning.

Vad däremot angår *k o m m u n a l a* byggnader, torde bestämmelserna icke kunna sägas i tillräcklig grad beakta det nuvarande läget. Då den situationen understundom kan uppkomma, att Kungl. Maj:t nödgas ålägga kommunala myndigheter att vid utförande av byggnadsarbeten vidtaga förenklingsåtgärder, för vilka lokalt intresse icke allestädes kan påräknas, synes anledning föreligga att överväga viss jämkning av de gällande bestämmelserna. En grupp kommunala byggnader är genom särskilt stadgande uttryckligen underställd byggnadsstyrelsens prövning. Jämlikt läroverksstadgans § 213 skall nämligen förslag till byggnads- eller reparationsföretag avseende allmänt läroverk insändas till skolöverstyrelsen, som efter granskning av förslaget överlämnar detsamma till byggnadsstyrelsen för slutlig prövning. Beträffande här åsyftade byggnadsföretag har sålunda enligt det anförda författningsrummet byggnadsnämnd icke någon granskningsbefogenhet.

Nu nämnda förfaringssätt föreskrives emellertid icke i fråga om kommunala byggnader för folkskoleväsendets eller de högre kommunala skolornas behov, ej heller i fråga om offentliga sjukhus eller personalbostäder för sådana.

Uppmärksammas må, att statsbidrag utgår till folkskolebyggnader och att i samband med handläggningen av dylikt ärende vederbörliga ritningar äro föremål för granskning av skolöverstyrelsen före konseljprövningen. Den form, under vilken Kungl. Maj:ts beslut meddelas, torde i varje fall numera vara sådan, att någon tvekan icke kan råda därom, att beslutet innebär fastställelse av de företedda ritningarna. Beträffande sjukhusbyggnader, till vilka statsbidrag utgår, är förhållandet emellertid ett annat. Någon fastställelse ifrågakommer härvid icke. Emellertid torde det kunna sägas, att medicinalstyrelsen fastställer ritningarna med hänsyn till de särskilda bestämmelser, som meddelats beträffande godkännande av dylika byggnadsföretag. I sjukhuslagens 9 § stadgas nämligen, att anläggning av sjukhus ej må påbörjas, förrän medicinalstyrelsen efter inhämmande av byggnadsstyrelsens yttrande godkänt såväl den för sjukhuset avsedda tomten som byggnadsritningar för sjukhusanläggningen samt ritningar över uppvärmnings- och sanitärtekniska anordningar vid densamma. Tillika föreskrives, att vad sålunda stadgas skall i tillämpliga delar gälla i fråga om avsevärd till- eller ombyggnad av befintligt sjukhus.

Nu inträffar emellertid, att kostnaderna för senast omförmälda byggnadsföretag i regel helt eller delvis bestridas genom lån, och Kungl. Maj:t har där-

vid att i finansdepartementet pröva framställning om lånetillstånd. I samband härmed har i senare tid alltemellanåt hänt, att Kungl. Maj:t förbundit tillståndet med vissa villkor i fråga om byggnadens utförande. Enahanda gäller givetvis beträffande andra av allmänna medel bekostade byggnadsföretag, t. ex. ålderdomshem, tandpolikliniker och prästgårdsbyggnader.

Under dylika omständigheter synes det med visst fog kunna göras gällande, att ritningarna verkligen »prövats» av Kungl. Maj:t och byggnadslov skulle sålunda vid en formell tolkning icke erfordras jämlikt 70 § byggnadsstadgan. I de fall åter, då av beslutet icke framgår, att sådan prövning verkställts, vilket inträffar, då särskilt villkor av nu nämnd innebörd icke uppställles, skulle byggnadslov i vanlig ordning vara påkallat, och det skulle därvid icke kunna uteslutas, att tillämpningen av lokala bestämmelser kan framtvinga ett efter-sättande av det krav på förenklingar i byggnadsstandarden, som av Kungl. Maj:t uppställts vid låneärendets prövning.

En dylik ordning synes utredningen föga tillfredsställande. Inför de bestämda krav på största möjliga återhållsamhet vid planläggning och utförande av offentliga byggnader, som från statsmakternas sida hävdas, lär man också böra sörja för att nödiga garantier vinnas för att kraven i fråga helt och fullt respekteras.

Den tankegång, åt vilken utredningen här givit uttryck, leder till att paragrafens första stycke bör bli föremål för viss jämkning. Därvid synes man kunna anknyta till gällande ordning för prövning genom skilda statsmyndigheter av föreliggande byggnadsförslag och sålunda icke begränsa undantaget till byggnadsstyrelsen. Byggnadsstyrelsen lär för övrigt under ärendets beredning hava blivit satt i tillfälle att avgiva yttrande.

Den föreslagna jämkningen avser givetvis icke att föranleda inskränkning i den kontroll, som tillkommer byggnadsnämnd enligt 73 §.

Någon saklig ändring av det i tredje stycket stadgade förfarandet ifrågasättes icke, utan bör detta tillämpas å samtliga övriga statliga byggnadsföretag.

Beträffande motsvarande stadgande för den egentliga landsbygden, meddelat i byggnadsstadgans 115 §, ansluter sig detta nära till vad utredningen nu förordat. Anledning till ändring föreligger alltså icke.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har biträtt det av civila byggnadsutredningen sålunda framlagda förslaget samt i anslutning härtill anfört följande.

Ehuru man givetvis icke kan fordra, att ritningar till allmän byggnad städse skola ha granskats av byggnadsstyrelsen, är det ett önskemål att så sker i största möjliga utsträckning. Särskilt om byggnadsnämnden i orten framställt anmärkning mot byggnadsföretaget i fråga, är det av vikt att byggnadsstyrelsens mening inhämtas. Uttryckligt stadgande härom synes dock icke erforderligt.

Enligt 70 § andra stycket bör vid underställning av ärende rörande allmän byggnad utlåtande av byggnadsnämnden åtfölja handlingarna. I åtskilliga yttranden över det inom justitiedepartementet upprättade utkast till byggnadsstadga, som låg till grund för det riksdagen år 1931 underställda förslaget, påyrkades, att i 70 § skulle tydligt utsägas att utlåtande av byggnadsnämnden *skall* åtfölja handlingarna vid underställning av ärende rörande allmän byggnad. Departementschefen fann dock dessa yrkanden icke böra bifallas. Erfarenheterna av byggnadsstadgans tillämpning ha emellertid enligt stadsplaneutredningens mening ådagalagt behovet av en något strängare bestämmelse än den nu gällande i förevarande hänseende. Stadsplaneutred-

ningen har fördenskuil föreslagit, att byggnadsnämnden städse skall beredas tillfälle att yttra sig, innan underställning sker.

Stadsplaneutredningen har påpekat att de föreslagna jämkningarna i 70 § icke medföra någon inskränkning i den kontroll, som tillkomme byggnadsnämnden enligt 73 §. Även om byggnadslov icke erfordrades för allmän byggnad, skulle byggnadsnämnden sålunda i regel öva tillsyn å byggnadsföretaget. Endast beträffande arbete, som utfördes av staten eller under dess ledning, vore byggnadsnämnden befriad från skyldigheten att öva tillsyn, ehuru nämnden även i sådant fall ägde verkställa besiktningar i den mån så finnes nödigt.

Yttrandena.

Betänkligheter mot förslaget i denna del ha anförts i ett stort antal yttranden. Det har därvid särskilt gjorts gällande, att det icke kunde vara riktigt och lämpligt att för landet i övrigt gällande byggnadsföreskrifter icke skulle behöva iakttagas vid statliga byggnadsföretag. Något bärande motiv för att staten i förevarande hänseende skulle åtnjuta en undantagsställning föreläge ej.

Byggnadsstyrelsen har förklarat sig icke kunna tillstyrka den föreslagna ändringen, att kravet på byggnadslov skulle kunna eftersättas för arbete, berörande jämväl sådan allmän byggnad, vartill ritningar prövades av annan central statlig myndighet än byggnadsstyrelsen, åtminstone där frågan gällde andra än rent militära försvarsanordningar. För att sålunda träda i byggnadsnämnds ställe och enligt en mera gängse uppfattning därigenom även befria den lokala byggnadsnämnden från allt ansvar beträffande det ifrågakomna byggnadsföretaget, krävdes av den prövande statliga myndigheten både fullt kompetent sakkunskap och ingående kännedom om varje byggnadsorts stadsplane- och byggnadsförhållanden. En sådan mera allmän kännedom om berörda lokalförhållanden i skilda delar av landet torde väl endast byggnadsstyrelsen vara i tillfälle att förvärva genom de till styrelsen hörande länsarkitektkontoren och genom sin omfattande verksamhet med granskning av stadsplane- och byggnadsärenden från alla delar av landet ävensom sin instruktionsmässigt ålagda allmänna uppsikt över rikets stadsplane- och byggnadsväsen.

Statens byggnadslånebyrå uttalar att förslaget syntes bland annat innebära, att folkskolor, ålderdomshem med flera kommunala byggnader, till vilka statliga bidrag eller lån lämnades, skulle kunna uppföras utan byggnadslov eller i strid mot byggnadsnämndens uppfattning. Redan nuvarande bestämmelser torde av flertalet byggnadsnämnder icke utan visst fog betraktas som väsentliga inskränkningar i deras möjlighet att på dessa byggnadsfrågor hävda lokala synpunkter med avseende å förläggning och utformning med hänsyn till omgivning och andra förhållanden på platsen. Den av civila byggnadsutredningen framförda motiveringen för förslaget eller att hänsyn till lokala bestämmelser kunde framtvinga ett eftersättande av det krav på

förenklingar i byggnadsstandarden, som Kungl. Maj:t uppställt vid exempelvis låneärendets prövning, syntes ej ha alltför stor slagkraft, då vid ett genomförande av stadsplaneutredningens nu framlagda förslag i övriga delar nuvarande opåkallade olikheter i själva bestämmelserna å hithörande område skulle undanröjas. Samma mening har uttalats av *svenska arkitekters riksförbund* och *svenska teknologföreningen*.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län finner förslaget icke godtagbart. Även om det vore önskvärt att centrala myndigheter tillerkändes ett visst inflytande och kontroll över den kommunala byggnadsverksamheten, så måste dock vederbörlig hänsyn tagas till de lokala synpunkterna. Gällande stadsplanebestämmelser och lokala byggnadsföreskrifter måste beaktas. Den granskning av kommunala byggnadsföretag, som verkställdes av andra centrala statliga myndigheter än Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen, torde i många fall närmast avse en kontroll av att vissa av statsmakterna uppställda krav blivit uppfyllda men icke en allsidig granskning av byggnadsföretaget. Vidare hade centrala statsmyndigheter över huvud icke samma förtrogenhet med stadsplaneväsendet som Kungl. Maj:t och byggnadsstyrelsen. Länsstyrelsen ansåge sig därför böra bestämt avstyrka utredningens förslag att i nu angivna hänseende inskränka byggnadsnämndernas befogenhet.

Svenska stadsförbundet uttalar, att förslagets genomförande syntes få till följd, att på den statliga myndigheten, som icke torde ha anledning att särskilt beakta de synpunkter en byggnadsnämnd hade att iakttaga, komme att överflyttas den granskning av byggnadsförläggning å tomt och inplacering i stadsplanen samt tekniska utförande i detalj m. m., som nu ankomme på byggnadsnämnden. Härav skulle åter följa, att ett kommunalt byggnadsföretag måste underställas i mera utarbetat skick än som nu ansåges erforderligt, med risk att onödiga kostnader komme att drabba kommunen för omarbetning av icke godkänt förslag. Byggnadsnämnderna borde därför bibehållas vid den rätt till prövning av ritningar till kommunala byggnadsföretag, som de hittills ägt.

Föreskriften om inhämtande av byggnadsnämnds utlåtande i fråga om sådana allmänna byggnadsföretag, vartill ritningarna prövas av Kungl. Maj:t eller central statlig myndighet, har tillstyrkts av alla de myndigheter, som yttarat sig om förslaget i denna del. Förslaget härutinnan borde genomföras snarast möjligt. Det vore av vikt att byggnadsnämnden, som ägde kännedom om ortens förhållanden, erhöile del av alla allmänna byggnadsföretag i god tid, så att nämnden kunde lämna de upplysningar och framställa de anmärkningar, som vore ägnade att göra företaget ändamålsenligt, samt vidtaga de åtgärder, som kunde föranledas med hänsyn till såväl byggnadsföretaget i sig självt som angränsande bebyggelse, stadsplan, markfrågor m. m. Det vore önskvärt, att anvisningar för dessa ärendens handläggning utfärdades av byggnadsstyrelsen. Erfarenheten visade en anmärkningsvärd brist på enhetlighet beträffande handläggningen såväl i olika statliga verk som på olika tider. *Länsstyrelsen* och *länsarkitekten i Värmlands län* erinra i detta sammanhang, att det förekommit, att byggnad för offentligt ändamål uppförts

inom område, där byggnadsförbud jämlikt stadsplanelagen förelegat, utan att länsstyrelsen beretts tillfälle upptaga frågan till prövning. Med hänsyn till bestämmelserna i 124 § 2 mom. syntes det angeläget, att en sådan bestämmelse infördes att, där tillstånd till byggnadsföretaget vore beroende på länsstyrelsens prövning, byggnadsnämndens yttrande skulle ingivas genom länsstyrelsen, som därvid hade att pröva tillståndsfrågan. Någon ändring hade icke föreslagits i 115 §, som avsåge landsbygden. Det syntes emellertid vara angeläget, att länsstyrelsen bereddes tillfälle avgiva det yttrande, som i stadsamhälle åvilade byggnadsnämnd, då fråga vore om byggnader, som avsåges i 70 §. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Borås* uttala, att även om byggnadsnämnds granskning icke föranledde erinran i de i tredje stycket omförmälda avseendena, frågan likväl borde kunna underställas Kungl. Maj:ts prövning, exempelvis på grund av att byggnadsföretaget stode i strid med stadsplan, stomplan eller utomplansbestämmelse.

Svenska stadsförbundet anmärker, att den föreslagna ändringen i tredje stycket syntes beröva byggnadsnämnden den granskningsbefogenhet som nu tillkomme nämnden beträffande vissa kronans byggnader, t. ex. järnvägsstyrelsens.

Riksförsäkringsanstalten har framhållit, att det ofta visat sig påkallat att byggnadsritningar beträffande arbetslokaler underkastades sakkunnig granskning med hänsyn till arbetarskyddslagets fordringar. Bestämmelse om att tillfälle skulle beredas yrkesinspektör eller bergmästare att pröva sådana arbetsplaner borde därför införas.

Departementschefen.

Enligt nu gällande bestämmelse i 70 § första stycket erfordras icke byggnadslov för arbete, berörande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Kungl. Maj:t eller av byggnadsstyrelsen, eller annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan. Enligt den föreslagna ändringen skulle byggnadslov ej heller erfordras beträffande sådan allmän byggnad, vartill ritningar prövas av annan central statlig myndighet än byggnadsstyrelsen. Då alla allmänna byggnader, som tillhöra kronan, redan förut äro undantagna från föreskriften om skyldighet att söka byggnadslov, avser ändringen endast sådana allmänna kommunala byggnader, vartill ritningar i samband med beviljande av statsbidrag eller eljest prövas av annan central myndighet än byggnadsstyrelsen. Syftet med den sålunda ifrågasatta ändringen har särskilt angivits vara att förhindra, att av statliga myndigheter krävda förenklingar i byggnadsstandarden för allmänna byggnader ej iakttagas på grund av lokala särbestämmelser.

Jag vill till en början i anledning av de missförstånd, som kommit till uttryck i åtskilliga yttranden, framhålla, att de statliga myndigheterna, där ej dispens i vederbörlig ordning meddelats, självfallet äro bundna av de i byggnadsstadgan och anvisningarna meddelade föreskrifterna. De statliga myndigheterna äro även bundna av de särbestämmelser som meddelats i de lokala byggnadsordningarna. Vid sådant förhållande skulle den föreslagna ändringen

för de statliga myndigheterna icke medföra befrielse från hänsynstagande till andra lokala särbestämmelser än sådana som må av byggnadsnämnd föreskrivas i samband med beviljandet av byggnadslov. Jag vill dock erinra om de mindre avvikelser som må medgivas enligt 51 § 4 mom. i förslaget. Det är givetvis av betydelse, att genomförandet av sådana förenklingar i utförandet av nu ifrågakomna allmänna byggnader, som påfordras av statlig myndighet i samband med beviljandet av bidrag eller eljest, icke förhindras genom att byggnadsnämnd vid beviljandet av byggnadslov meddelar föreskrifter som icke låta sig förenas med anbefallda förenklingar.

Mot den föreslagna ändringen har bl. a. invänts, att den skulle medföra en väsentlig inskränkning i byggnadsnämndernas möjlighet att hävda lokala synpunkter i avseende å byggnads läge och utformning med hänsyn till omgivning och andra förhållanden. För att behörig hänsyn skall kunna tagas till lokala önskemål och för att vinna säkerhet för att gällande stadsplanebestämmelser beaktas är byggnadsnämndens medverkan vid granskning av planerade byggnadsföretag otvivelaktigt av vikt. Då emellertid tillfälle enligt förslaget städse skall beredas nämnden att yttra sig i sådant ärende, lär uppställandet av krav på byggnadslov icke vara nödvändigt för att nämnden skall få tillfälle att framföra lokala synpunkter.

Det har vidare gjorts gällande att andra centrala statliga myndigheter än Kungl. Maj:t och byggnadsstyrelsen icke ägde tillräcklig sakkunskap och kännedom om de olika orternas stadsplane- och byggnadsförhållanden för att kunna verkställa den allsidiga granskning av byggnadsföretag, som ankommer på byggnadsnämnd i samband med prövning av fråga om byggnadslov. Denna invändning lär icke kunna fränkännas fog.

Härtill kommer att något större behov av den föreslagna ändringen av första stycket knappast finnes. Ritningarna till kommunala allmänna byggnader, vartill bidrag lämnas av staten, prövas i viss utsträckning av Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen i samband med bidragsbeviljandet. Där så sker, erfordras redan enligt gällande bestämmelser icke byggnadslov. Vad åter angår de fall, där ritningarna till kommunala allmänna byggnader enligt nu vedertagen ordning prövas av annan statlig myndighet än Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen, skulle det med den föreslagna ändringen avsedda syftet kunna på ett mera ändamålsenligt sätt vinnas genom att Kungl. Maj:t förordnar att ritningarna även i dessa fall skola överlämnas till byggnadsstyrelsen för granskning. Om byggnadsstyrelsen i enlighet härmed prövar ritningarna, skulle enligt gällande bestämmelser byggnadslov ej heller i dessa fall erfordras. En sådan ordning synes vara att föredraga, då det från andra synpunkter måste anses önskvärt att byggnadsstyrelsen, såsom för övrigt även stadsplaneutredningen framhållit, prövar ritningar till allmänna byggnader i så stor utsträckning som möjligt.

Av nu anförda skäl anser jag mig ej kunna tillstyrka den föreslagna ändringen av första stycket i förevarande paragraf.

Enligt nu gällande föreskrift i andra stycket rörande handläggningen av sådana byggnadsärenden, vilka skola underställas Kungl. Maj:ts eller bygg-

nadsstyrelsens prövning, bör utlåtande av byggnadsnämnd åtfölja handlingarna vid underställningen. Som yttrande av byggnadsnämnd alltid bör föreligga vid prövningen, torde ifrågavarande föreskrift böra i enlighet med stadsplaneutredningens förslag ändras så, att tillfälle städse skall beredas byggnadsnämnd att yttra sig, innan underställning sker.

På sätt i några yttranden omnämnts har det förekommit att allmän byggnad — utan att tillstånd därtill lämnats i behörig ordning — uppförts inom område, beträffande vilket byggnadsförbud gällt enligt stadsplanelagen. Jag vill i anledning härav framhålla, att det föreskrivna undantaget från skyldigheten att söka byggnadslov icke medför rätt att utan beslut härom i vederbörlig ordning uppföra byggnad inom sådant område. I den mån byggnadsstyrelsen prövar ritningar till allmänna byggnader, torde dylika överträdelser av byggnadsförbud ej vara att befara. Tillräcklig anledning att, såsom i ett par yttranden förordats, meddela föreskrifter om att handlingarna i vissa fall skola passera länsstyrelsen eller att länsstyrelsen skall höras synes mig icke föreligga.

Riksförsäkringsanstalten har i sitt yttrande framhållit, att det ofta visat sig påkallat att ritningar beträffande allmän byggnad underkastades sakkunnig granskning med hänsyn till arbetarskyddslagens fordringar och att bestämmande därför borde meddelas om att tillfälle skulle beredas yrkesinspektör eller bergmästare att pröva sådana arbetsplaner. Det torde emellertid kunna förutsättas, att vederbörande centrala myndighet i de tämligen få fall, där behov av granskning av ritningar till allmän byggnad föreligger från sistnämnda synpunkt, kommer att inhämta yttrande av yrkesinspektör eller bergmästare även utan att särskild föreskrift meddelas härom.

Någon ändring av tredje stycket i paragrafen torde ej erfordras.

73 §.

För tillsyn å byggnadsföretag och annat arbete skola enligt 73 § byggnadsstadgan i dess nuvarande lydelse genom byggnadsnämndens försorg verkställas erforderliga besiktningar. Vid uppförande av byggnad böra besiktningarna i främsta rummet avse att utröna beskaffenheten av grundbotten, stommen samt byggnaden i färdigt skick. Närmare föreskrifter om besiktning av byggnadsföretag och annat arbete skola meddelas i byggnadsordning. Enligt § 36 i normalförslag I skall brandchefen i god tid underrättas innan slutbesiktning verkställs, där byggnadsföretagets beskaffenhet därtill för-
anleder.

I den förutvarande normalbrandordningen för stad fanns upptaget ett stadgande, enligt vilket det ålåg skorstensfejare att med noggrann uppmärksamhet följa byggnadsförslag och därvid tillse, att alla rökgångar, eldstäder, imrör och ventilationsrör bleve författningsenliga och för sitt ändamål lämpliga. Om anledning förekom till anmärkning, skulle skorstensfejaren göra anmälan härom till byggnadsnämnden. Nybyggnad eller byggnad, som undergått till nybyggnad hänförlig ändring, fick, såframt eldstad eller rökgång däri förekom, ej tagas i bruk, innan densamma på av byggnadsnämnden gjord

anmodan blivit av skorstensfejaren undersökt och godkänd, varom hans skriftliga besked skulle till nämnden avlämnas.

Svenska försäkringsbolags riksförbund har i skrivelse den 20 januari 1943 framhållit, att tillräcklig samordning icke åstadkommits mellan ifrågavarande bestämmelser i byggnadsstadga eller byggnadsordning, å ena sidan, samt i brandordning, å den andra. Tillräckliga garantier kunde nämligen icke anses ha skapats för att tillsyn under själva uppförandet av skorstenar och eldstäder verkligen skedde. Vad som härutinnan skulle ankomma på byggnadsnämnden borde enligt förbundets mening komma till ett mera exakt uttryck.

Stadsplaneutredningen.

Även stadsplaneutredningen har ansett lämpligt, att föreskrifter meddelas angående besiktning i samband med utförandet av skorstenar, rökgångar m. m. Utredningen framhåller, att föreskrifterna i fråga vore av den allmän-giltiga beskaffenhet att de borde lämnas icke i byggnadsordning utan i byggnadsstadgan. I 73 § hade utredningen fördenskull infört stadgande, att vid den anmälan om avslutande av byggnadsarbete, som skulle göras innan byggnad toges i bruk, skulle företes bevis av skorstensfejaren, att eldstäder och rökrör samt imrör och ventilationsanordningar blivit av honom undersökta och godkända. Ett liknande stadgande funnes redan för närvarande i åtskilliga byggnadsordningar (t. ex. byggnadsordningarna för Växjö och Ängelholm). Där så påfordrades av byggnadsnämnden, skulle enligt förslaget undersökningen omfatta jämväl provtryckning av skorstenen.

Yttrandena.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Eskilstuna framhålla beträffande föreskriften om skyldighet att förete bevis av skorstensfejare, att intyget borde företes under byggnadsarbetets gång vid den s. k. stombesiktningen. En dylik bestämmelse hade i praktiken visat sig fungera till belåtenhet, särskilt för de byggande, då påfordrade förändringar på detta stadium vore väsentligt enklare och billigare att verkställa, vartill komme att kontrollen av desamma bleve lättare. En ändrad formulering, eventuellt med hänvisning till byggnadsordningen angående tidpunkten för sådant intygs avlämnande, vore därför önskvärd. Av värde vore att i byggnadsstadgan inrymdes bestämmelser om att inflyttning i ny fastighet icke finge ske utan byggnadsnämndens tillstånd. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Örebro* anse, att en skorstensfejare icke vore kompetent att bedöma om ventilationsanordningarna i en byggnad vore fullgoda. Däremot torde han böra undersöka om erforderliga kanaler vore i föreskrivet skick. Detta torde även vara meningen med föreskriften i paragrafen. Texten borde därför ändras i anslutning härtill, varvid orden »imrör och ventilationsanordningar» borde ersättas med orden »kanaler för luftväxling». *Riksförsäkringsanstalten* uttalar, att skorstensfejares undersökning och godkännande av ventilationsanordningar i arbetslokal endast borde avse anordningarnas beskaffenhet från brandteknisk synpunkt.

Departementschefen.

Då det är av betydelse, att eldstäder, rök- och imrör samt ventilationsanordningar äro i ett från brandskyddssynpunkt fullgott skick, synes lämpligt föreskriva att vid anmälan om byggnadsarbets avslutande bevis skall företes om att ifrågavarande anordningar blivit av skorstensfejare undersökta och godkända. I anledning av vad i några yttranden anförts om skorstensfejares kompetens att bedöma ventilationsanordningar må framhållas, att hans undersökning och godkännande av sådana anordningar endast avse deras beskaffenhet från brandskyddssynpunkt. Att såsom i ett yttrande förordats föreskriva, att intyget skall företes vid en tidigare tidpunkt än stadsplaneutredningen föreslagit synes ej erforderligt. Det torde ligga i den byggandes eget intresse, att skorstensfejarens besiktning äger rum å en tidpunkt, då eventuella brister kunna avhjälpas med minsta kostnad.

79 a §.

I fråga om byggnade inom område, som ingår i stadsplan, finnas i 79 a § meddelade vissa bestämmelser, vilka skola tillämpas i den mån ej annat föreskrives genom stadsplanebestämmelser. Sålunda stadgas i punkt 1 bland annat, att byggnad, som ej sammanbygges med byggnad å grannes fastighet, icke får läggas på mindre avstånd från fastighetens gräns än som motsvarar hälften av den för byggnaden tillåtna största hushöjden och ej heller i något fall närmare gränsen än 4,5 meter. I övrigt innehåller paragrafen föreskrifter angående avstånd mellan skilda byggnader på samma tomt, våningsantal och vindsinredning i trähus, höjd av uthus eller annan gårdsbyggnad m. m.

Civila byggnadsutredningen har föreslagit sådan jämkning av stadgandet i första punkten, att avståndet mellan byggnad och fastighetsgräns skall kunna understiga 4,5 meter, därest byggnadens avstånd till byggnad på grannfastigheten ändock uppgår till minst 9 meter. Till motivering härför har byggnadsutredningen anfört:

Nuvarande stadgande förutsätter, att byggnad, som ej sammanbygges med byggnad å grannes fastighet, icke under några omständigheter får läggas närmare fastighetens gräns än 4,5 meter. Fall kunna emellertid tänkas, där grannen icke skäligen kan tillfoga något intrång, även om nämnda avstånd icke iakttages. Det har därför ansetts befogat att icke vidhålla kravet ifråga såsom oeftergivligt. Lämpligen synes åt byggnadsnämnden kunna inrymmas befogenhet att jämka, i den mån avståndet till byggnad å grannes fastighet i allt fall uppgår till minst 9 meter, eller det nu stadgade minimiavståndet mellan de bägge fastigheternas byggnader.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har förklarat sig i huvudsak icke ha något att erinra mot det av byggnadsutredningen sålunda framlagda förslaget. Uppfördes byggnad närmare fastighetsgränsen än 4,5 meter, borde emellertid tillses, att byggnad senare icke uppfördes på grannfastigheten alltför nära den förra fastigheten. Som allmän regel syntes böra gälla, att icke sammanbyggda bygg-

nader å angränsande fastsigheter icke i något fall finge uppföras närmare varandra än 9 meter. Med hänsyn till det intrång i grannes byggnadsrätt, som sålunda kunde uppstå genom tillstånd att bygga närmare gränsen än 4,5 meter, borde för sådant tillstånd fordras uttryckligt medgivande av grannen. I syfte att utmärka att tillstånd till byggande i själva fastighetsgränsen borde kunna meddelas även om byggnad i gränsen ej redan funnes uppförd på grannfastigheten men sådan byggnad kunde förväntas komma att uppföras där, borde stadgandet vidare underkastas en mindre jämkning.

Yttrandena.

Stadsingenjörskontoret i Malmö har framställt vissa invändningar mot den föreslagna ändringen av paragrafen samt därvid anfört bl. a.:

I syfte att utröna innebörden av den föreslagna ändringen ha de nya bestämmelserna antagits tillämpade på ett antal tomter här i staden. Undersökningen har givit vid handen, att å helt obebyggd mark bestämmelserna torde vara invändningsfria och innebära en förbättring av nu gällande regler, att en byggnad, förlagd närmare gräns mot grannes fastighet än 4,5 meter, kan medföra förbud för grannen att lägga sin byggnad så nära gränsen som huvudregeln medgiver, d. v. s. på ett avstånd motsvarande hälften av den tillåtna största hushöjden, dock minst 4,5 meter; detta trots att den förstnämnda byggnadens läge icke medgivits av grannen, att, om tvenne byggnader på angränsande fastigheter uppförts på mindre inbördes avstånd än 9 meter, nybyggnadsförbud gäller för båda, även om den ena ligger rätt efter huvudregeln, och att den nya 9-metersbestämmelsen således kommer att innebära ett avsteg från rådande praxis om fördelningen grannar emellan av minsta byggnadsfria avstånd mellan hus å ömse sidor om en fastighetsgräns.

79 a § anses ha den innebörden, att om däri reglerade förhållanden icke omnämnas i stadsplanebestämmelserna, paragrafens bestämmelser gälla vid sidan av stadsplanebestämmelserna. Efter vad nu är bekant, har i stadsplaner det inbördes avståndet mellan byggnader å angränsande fastigheter icke någonsin innefattats i en så generell och kategorisk bestämmelse, som förevarande 9-metersföreskrift. Då föreskriften emellertid innehåller delvis helt nya synpunkter, kommer den att gälla för ett mycket stort antal stadsplaner, äldre såväl som yngre. Eftersom paragrafen tillkom bl. a. för att, genom en praktiskt sett mycket lämplig åtgärd, komplettera äldre, ofullständiga stadsplaner, torde den äga giltighet oberoende av, när stadsplanen fastställdes.

Stadsplaner innehålla mången gång byggnader, som uppförts för nära fastighetsgräns efter nu gällande regler. Efter den nya bestämmelsen skulle dessa komma att drabbas av nybyggnadsförbud. Då byggnaderna i stort antal fortfarande representera höga värden, blir följden av den nya bestämmelsen, att stadsplanerna måste kompletteras med dispensbestämmelser. Denna verkan av bestämmelserna i 79 a § synes icke vara den avsedda, ty i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 för år 1937 uttalas avsikten med §:ns tillkomst bl. a. vara att bespara kommunerna kostnader och arbete för små kompletteringar. Huruvida, sedan det nya stadgandet kommit till, fastställelse av en bestämmelse, som avser avvikelser från 9-metersföreskriften, överhuvud taget är möjlig att erhålla, synes ovisst med den hittills vunna erfarenheten.

En bestämmelse, som synes likna 9-metersföreskriften, ligger dold i kravet på minst 4,5 meters avstånd från gräns, ävenså har en sådan förekom-

mit inom stadsplaner med enbart helt ny bebyggelse. Likheten är emellertid icke fullständig, ty i gällande bestämmelser uppstår icke en sådan konflikt, som skulle bliva fallet, om den nya 9-metersföreskriften stadfästes. Efter denna föreskrift kommer nämligen en å tomten A uppförd byggnad, som ligger efter bestämmelsernas huvudregler, att träffas av nybyggnadsförbud, därför att en byggnad å angränsande fastighet ligger på mindre avstånd än 9 meter. Sådan bebyggelse, förorsakad av den begränsade giltigheten av 1874 års byggnadsstadga, är icke lokaliserad enbart till Malmö utan förekommer i stor utsträckning över hela landet.

Med hänsyn till det anförda ävensom till vad som uttalats i motiveringen till stadsplaneutredningens och civila byggnadsutredningens förslag, torde omformulering av meningen: »Avståndet mellan icke sammanbyggda byggnader på angränsande fastigheter må ej i något fall understiga 9 meter», vara erforderlig. Sålunda bör detta villkor utgöra en förutsättning för att byggnadsnämnden skall kunna lämna medgivande till mindre avstånd till fastighetsgräns än 4,5 meter; t. ex.:

» — — — för byggnaden tillåtna största höjden, dock minst 4,5 meter; byggnadsnämnden likväl obetaget att tillåta mindre avstånd, därest grannen det medger och avståndet mellan byggnader på angränsande fastigheter icke därigenom kommer att understiga 9 meter.»

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Strängnäs anse stadgandet innehålla en i och för sig önskvärd bestämmelse, som dock i nu föreslagen form i tillämpningen kunde befaras medföra komplikationer mellan grannar och deras rätt. Det kunde ifrågasättas om hithörande spörsmål icke i stället borde regleras genom stadsplanebestämmelser eller i varje fall kompletteras med föreskrift om sådana bestämmelsers uppgörande för varje särskilt fall. — Liknande uttalanden ha gjorts av *svenska kommunaltekniska föreningen* och ett par byggnadsnämnder.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Örebro län ha uttalat, att om den föreslagna ändringen genomfördes, byggnader med större höjd än 9 meter å skilda fastigheter skulle kunna förläggas på endast 9 meters avstånd från varandra, under det att byggnader å samma fastighet fortfarande ej finge förläggas närmare varandra än vad som motsvarade hushöjden (punkt 2 i 79 a §). Detta syntes inkonsekvent. För övrigt förefölle den ifrågasatta ändringen mindre lämplig, enär den innebure ett väsentligt avsteg från vad som avsetts att säkerställas med stadgans nuvarande avståndsbestämmelser. Föreläge skäl för avvikelser från de i stadgan angivna avståndsmåtten, syntes frågan härom böra lösas genom stadsplaneändring i vanlig ordning, vilket torde vara den enda möjligheten att skapa garantier för att byggnad å den fastighet, som medgäve avståndsmåttets minskning, senare icke uppfördes alltför nära den fastighet, som utnyttjat dispensrätten.

Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Eskilstuna anse bestämmelsen, att byggnad, som ej sammanbyggdes eller kunde förväntas komma att sammanbyggas med byggnad å grannes fastighet, icke finge läggas närmare gränsen än halva den tillåtna höjden, onödigt restriktiv. Man kunde ifrågasätta, om det icke vore riktigare att indragningen från gränsen i stället bestämdes till halva den höjd vartill byggnaden verkligen uppfördes. Praktiska exempel härå fun-

nes i stor utsträckning vid industriområden, där en tillåten hushöjd av generellt 12 meter eller mera gällde och där således de oftast förekommande byggnaderna i en våning icke skulle få läggas på det omnämnda minimiavståndet 4,5 meter. *Länsarkitekten i Skaraborgs län* anför, att beträffande smärre uthus ett mindre avstånd än 4,5 meter från gräns eller 9 meter från uthus å granntomt kunde vara önskvärt. *Byggnadsnämnden och stadsfullmäktige i Örebro* anse, att byggnadsnämnd, om byggnad ej mötte på mindre avstånd än det som motsvarade byggnadens största tillåtna höjd, borde kunna medgiva avvikelser från paragrafens bestämmelser.

Luftskyddsinspektionen har uttalat, att första punkten av denna paragraf borde kompletteras med föreskrifter av innehåll, att områdena mellan byggnader utan brandmur skulle vara fria från brännbart upplag. Som förhållandet nu vore, kunde dessa områden, vilka vore avsedda att vara brandavskiljare, vara belamrade med brännbara upplag, varigenom brandfaran många gånger bleve större än om området vore bebyggt. — Samma mening har uttalats av *svenska brandskyddsföreningen* och *svenska brandbefälsförbundet*.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Gävleborgs län framhålla, att enligt förslaget dispensmöjlighet ej skulle komma att föreligga beträffande tvåvåningsbyggnader av trä med vindsinredning. Sådana byggnader borde såsom en konsekvens av vad som föreslagits beträffande övriga byggnader kunna förläggas på mindre avstånd från gräns mot grannfastighet än 6 meter, därest avståndet till byggnad å grannfastigheten icke understeg 12 meter. *Byggnadsnämnden i Strängnäs* finner den i paragrafen berörda möjligheten att uppföra trähus i två våningar med inredd vind betänklig, då det kunde ifrågasättas, huruvida dylika byggnader i framtiden komme att anses önskvärda, i varje fall ej i tätbebyggda orter.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Gävleborgs län framhålla, att föreskrifter av den i 79 a § angivna lydelse nästan undantagslöst brukade intagas i bestämmelser för byggnadsplan. Det kunde därför ifrågasättas, om icke byggnadsstadgan borde kompletteras så, att 79 a § komma att gälla eller kunde förordnas att gälla även för byggande inom område som inginge i byggnadsplan, i den mån ej annat föreskrevs genom byggnadsplanebestämmelser.

Departementschefen.

Den av stadsplaneutredningen förordade befogenheten för byggnadsnämnd att i vissa fall medgiva undantag från det nu gällande förbudet att lägga byggnad, som ej sammanbygges med byggnad å grannes fastighet, närmare gränsen än 4,5 meter innebär otvivelaktigt ett icke oväsentligt avsteg från vad man velat vinna med förbudet. Men även om en uppmjukning av detta kan anses försvarlig från brandskyddssynpunkt med hänsyn till 9-metersregeln, kunna vägande anmärkningar riktas mot de föreslagna bestämmelserna från andra synpunkter. Om en byggnad lägges närmare gränsen än 4,5 meter, kan nyssnämnda 9-metersregel för grannfastigheten medföra en icke oväsentlig belastning och värdeminskning. Befogenheten att medgiva undantag från huvudregeln har visserligen med hänsyn härtill gjorts

beroende av samtycke av grannen. För inteckningshavarna måste dock en dylik belastning anses betänklig. De föreslagna bestämmelserna kunna därjämte medföra vissa komplikationer i förhållandet mellan fastigheter, som nu äro bebyggda. För närvarande finnas på många håll byggnader, som uppförts närmare fastighetsgräns än nu gällande bestämmelser medgiva. Beträffande byggnad, som nu ligger på mindre avstånd än 9 meter från hus å grannfastighet, medför 9-metersregeln att byggnaden, om den rives eller brinner ned, icke kan återuppföras på samma plats, även om så varit möjligt enligt huvudregeln; och detta oavsett om ägaren medgivit, att byggnad å grannfastighet uppföres närmare gränsen än 4,5 meter, eller ej.

Det är visserligen av vikt, att onödiga hinder mot ett effektivt utnyttjande av tomtmarken icke uppställas. Tillämpningen av undantagsbestämmelsen torde emellertid huvudsakligen ifrågakomma inom sådana områden, där betydelsen av nu nämnda synpunkt icke är så stor.

På grund av vad sålunda anförts och då förevarande spörsmål kan, på sätt i några yttranden framhållits, lösas genom ändring av bestämmelserna i de för de olika städerna och samhällena fastställda stadsplanerna, anser jag mig icke kunna tillstyrka införandet av den föreslagna undantagsbestämmelsen.

Såsom stadsplaneutredningen funnit bör avfattningen av stadgandet i första punkten av förevarande paragraf jämkas i syfte att utmärka, att tillstånd till byggande i själva fastighetsgränsen bör kunna meddelas även om byggnad i gränsen ej redan finnes uppförd på grannfastigheten, men sådan byggnad kan förväntas komma att uppföras där.

Luftskyddsinspektionen har föreslagit, att bestämmelserna i paragrafens första punkt borde kompletteras med föreskrifter av innehåll att områdena mellan byggnader utan brandmur skulle vara fria från brännbart upplag. Sådana föreskrifter synas dock icke ha sin rätta plats i byggnadsstadgan.

I ett par yttranden har ifrågasatts, om icke förevarande paragraf borde göras gällande även med avseende å byggande inom område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser. Att göra ifrågavarande föreskrifter generellt tillämpliga på alla sådana områden synes dock icke lämpligt. Jag vill emellertid framhålla, att hinder icke föreligger att i byggnadsplan eller utomplansbestämmelser för visst område införa sådana bestämmelser som finnas upptagna i förevarande paragraf.

109 a §.

Stadsplaneutredningen.

I stadsplaneutredningens betänkande framhålles, att bebyggelsen inom åtskilliga områden med byggnadsplan nått en sådan omfattning, att bestämmelserna i 104—109 §§ uppenbarligen icke vore till fyllest för en tillfredsställande reglering av densamma. I viss utsträckning torde detsamma även gälla områden med utomplansbestämmelser. Det syntes lämpligt, att länsstyrelsen i dylika fall ägde frihet att i mån av behov ersätta berörda bestämmelser i 104—109 §§ med motsvarande föreskrifter för stad. Länsstyrelsen borde här-

vid äga medgiva de lindringar i sistnämnda föreskrifter som funnes påkallade med hänsyn till ortsförhållandena eller eljest. Länsstyrelsens föreskrifter i dessa hänseenden borde lämpligen meddelas i byggnadsordning.

I enlighet härmed har stadsplaneutredningen under förevarande paragraf upptagit stadgande om att för område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, länsstyrelsen må, i den mån så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning samt omständigheterna i övrigt finnes lämpligt, i byggnadsordning förordna, att i stället för bestämmelserna i 104—109 §§ de i 49—60 b §§ meddelade föreskrifterna i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse; länsstyrelsen obetaget att härvid medgiva de avvikelser från sistnämnda föreskrifter, som må finnas påkallade.

Yttrandena.

Det föreslagna stadgandet har icke föranlett erinran från något håll. *Länsarkitekten i Kristianstads län* har i detta sammanhang föreslagit, att frågan om en enkel byggnadsstadga för landsbygden upptoges till prövning.

Departementschefen.

De i 104—108 och 109 §§ byggnadsstadgan givna bestämmelserna beträffande område på landet, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, kunna icke, om bebyggelsen inom sådant område har större omfattning, anses utgöra en tillräcklig reglering av frågan om byggnads inre anordnande. För sådant fall bör länsstyrelsen, i enlighet med vad stadsplaneutredningen ansett, kunna föreskriva, att bestämmelserna i 49—53 och 54—60 c §§ i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse, med rätt för länsstyrelsen att medgiva de lindringar i bestämmelserna som med hänsyn till ortsförhållandena finnas påkallade. Jag vill i detta sammanhang erinra om att bestämmelserna i 53 a § på grund av stadgandet i 108 a § med visst undantag äger motsvarande tillämpning å landsbygden.

För områden på landet med tätare bebyggelse kunna byggnadsbestämmelserna på sätt framgår av det anförda smidigt anpassas efter förhandenvarande förhållanden. Beträffande sådana områden torde behov av någon mera ingående reglering ej förefinnas. Huruvida byggnadsverksamheten på den egentliga landsbygden bör, på sätt i ett yttrande ifrågasatts, göras till föremål för reglering, utgör en fråga, till vilken jag icke är beredd att nu taga ställning.

116 § 2 mom.

1936 års hantverkssakkunniga anförde i sitt den 15 augusti 1939 avgivna betänkande (SOU 1939: 46), att de ansågo en tillämpning av stadssamhälle-
nas kompetensbestämmelser för byggnadsledare på den egentliga landsbygden vara i många fall påkallad. De föreslogo därför ett nytt stadgande, 116 a § i byggnadsstadgan, enligt vilket länsstyrelse, där så med hänsyn till byggnadsverksamhetens omfattning å viss ort eller eljest funnes lämpligt, skulle

äga förordna, att vad i 75—78 §§ stadgats i tillämpliga delar skulle lända till efterrättelse i orten. Innan dylikt förordnande meddelades, skulle kommunalnämndens samt kommunalfullmäktiges eller kommunalstämman yttrande i ärendet inhämtas. Funnes ej särskild byggnadsnämnd utsedd i kommun, för vilket sådant förordnande vore gällande, skulle kommunalnämnden fullgöra vad enligt 76—78 §§ ålåge byggnadsnämnden.

Byggnadsstyrelsen förklarade i avgivet yttrande bland annat, att styrelsen icke hade något att erinra i sak mot den ifrågasatta utvidgningen av gränserna för byggnadsstadgans tillämpning, men styrelsen anmärkte på bestämmelsens formella avfattning och placering i byggnadsstadgan. Överhuvud ansåge byggnadsstyrelsen det kunna ifrågasättas, huruvida det kunde anses vara lämpligt att i byggnadsstadgan intaga den ifrågasatta bestämmelsen utan att utredning först verkställts, huruvida icke byggnadsstadgan jämväl i andra avseenden än beträffande kompetensfordran på arbetsledare borde givas en vidare tillämpning för landsbygden i dess helhet. Det syntes nämligen vara av minst lika stor betydelse, att krav uppställdes på tillsättande av byggnadsnämnd för utövande av den sakliga tillsynen och uppsikten över byggnadsverksamheten inom de områden, där särskilda kvalifikationer på arbetsledare nu ansåges erforderliga. Att kommunalnämnd skulle ersätta byggnadsnämnd måste anses olämpligt.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har i sitt betänkande anført, att hantverkssakkunnigas förslag ägde visst samband med det som nu framlagts av utredningen. Om nämligen länsstyrelsen enligt 109 a § meddelade föreskrift om tillämpning helt eller delvis för område med byggnadsplan eller utomplansbestämmelser av stadgandena i 49—60 b §§, kunde det vara påkallat, att även bestämmelserna i 75—78 §§ bringades i tillämpning för området i fråga. Befogenhet till dylik åtgärd syntes därför böra givas länsstyrelsen.

Departementschefen.

I likhet med stadsplaneutredningen, vars förslag i denna del icke föranlett någon erinran i yttrandena, anser jag lämpligt, att bestämmelserna i 75—78 §§ byggnadsstadgan om arbetsledare för byggnadsföretag och hans kompetens m. m. kunna vid behov göras tillämpliga även på område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser.

124 § 1 mom.

Stadsplaneutredningen.

I stadsplaneutredningens betänkande erinras, att i förslaget upptagits bestämmelser om att anvisningar skulle meddelas av byggnadsstyrelsen beträffande åtskilliga närmare angivna byggnadsdetaljer. Den nuvarande allmänt hållna bestämmelsen i 124 § 1 mom., att byggnadsstyrelsen ägde meddela erforderliga föreskrifter, formulär, råd och anvisningar hade med anledning härav underkastats viss formell jämkning.

Departementschefen.

Förevarande moment torde böra jämkas så, att därav tydligt framgår att byggnadsstyrelsens där angivna befogenhet att utfärda föreskrifter, formulär, råd och anvisningar avser allenast sådant som gäller den allmänna uppsikten över stadsplane- och byggnadsväsendet.

Övergångsbestämmelserna.

Stadsplaneutredningen.

Stadsplaneutredningen har med avseende å genomförandet av sitt förslag anfört följande.

Genom det framlagda förslaget komma vissa i de lokala byggnadsordningarna hittills intagna bestämmelser att ersättas med enhetliga föreskrifter i byggnadsstadgan. Bestämmelse i byggnadsordning, som strider mot stadgans föreskrifter, måste därför upphöra att gälla. Om sålunda exempelvis en byggnadsordning innehåller, att kokvrå ej får givas mindre golvyta än 1,5 kvadratmeter, blir detta stadgande ogiltigt, emedan 51 § 2 mom. fjärde stycket innehåller en därifrån avvikande bestämmelse, nämligen att kokvrås golvyta skall vara minst 2 kvadratmeter. Samma blir förhållandet, om byggnadsordning innehåller t. ex., att kokvrås golvyta ej får vara mindre än 3 kvadratmeter.

De bestämmelser i byggnadsordningarna, som sålunda skola upphöra att äga tillämpning, avse följande ämnen:

tillåtna påkänningar å och utförande i övrigt av byggnads bärande delar (49 § 1 mom.);

värme- och ljudisolering, dagerbelysning och skydd mot fukt i bonings- och arbetsrum samt luftväxling inom byggnad (49 § 2—6 mom.);

beskaffenhet av golv i tvättstuga, bad-, dusch- och klosettrum samt av bjälklag under sådana utrymmen (50 § 2 mom.);

storlek och höjd av bonings- och arbetsrum, kök och kokvrå samt storlek och beskaffenhet av bostadslägenhet (51 §);

grundmurs eller grundpelares beskaffenhet och anordnande, dock ej i fråga om rätt att låta grundmur skjuta utanför gatulinjen, samt byggnads behandling till skydd mot fukt från grunden eller marken därinvid (52 §);

brandmurs beskaffenhet och anordnande samt införande i densamma av slitsar, kanaler eller bjälkändar, dock ej beträffande anordnande i brandmur av fönster eller dörrar eller i fråga om befrielse från eller anstånd med skyldighet att uppföra brandmur eller rörande gemensam brandmur (53 §);

byggnads avdelande med brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar, användning av utrymme ovan hanbjälkarna eller inredd vind ävensom inre vägg- och takytors samt bjälklags och vertikala bärverks utförande med hänsyn till brandfaran (54 §);

taktäckning (55 §);

skorstens, rökrörs, eldstads samt imrörs och andra luftkanalers beskaffenhet och anordnande (56 och 56 a §§);

trappor och därtill hörande anordningar (57 §); samt

besiktning av rökgångar, eldstäder, impipor och andra ventilationsanordningar (73 § 1 mom. andra stycket).

Civila byggnadsutredningen har för sin del icke diskuterat frågan, huruvida, vid genomförande av dess förslag, byggnadsordningarna böra omarbetas i anslutning till detsamma. Man torde dock kunna antaga, att byggnadsutredningen utgått ifrån att de bestämmelser, som genom reformen upphöra att

gälla, uteslutas ur byggnadsordningarna. Samma fråga uppkommer vid bifall till det av stadsplaneutredningen framlagda förslaget. Ur ordningssynpunkt är det givetvis icke tillfredsställande, att byggnadsordningarna alltjämt innehålla föreskrifter, som upphävt genom ändringar i stadgan. Mången gång kan även, därest byggnadsordningarna skulle bibehållas i sitt nuvarande skick, tvekan uppstå, huruvida genom stadgeändringarna viss bestämmelse i byggnadsordning blivit upphävd eller ej. Svårigheter vid den praktiska tillämpningen kunna sålunda uppkomma. Enligt stadsplaneutredningens mening är det därför lämpligt att, om utredningens föreliggande förslag antages, omarbetning av byggnadsordningarna i anslutning därtill snarast möjligt äger rum. Till ledning vid en sådan omarbetning bör ett nytt normalförslag till byggnadsordning utarbetas och ställas till ortsmyndigheternas förfogande. Samma normalförslag synes kunna gälla både för städer och samhällen. Något normalförslag liknande det, som nu tillämpas för mindre municipalsamhällen, synes alltså icke erforderligt. Hänvisning från byggnadsordning till byggnadsstadgans paragrafnumrering bör med hänsyn till de ytterligare ändringar av stadgan, som äro att förvänta i samband med stadsplaneutredningens slutliga förslag till ny byggnadslagstiftning, undvikas i möjligaste mån. Vid byggnadsordningarnas omarbetning bör vidare eftersträvas, att normalförslaget följes i största möjliga utsträckning, även om icke byggnadsstadgans avfattning direkt nödvändiggör detta. Kungl. Maj:t, som skall fastställa de nya byggnadsordningarna, lär komma att tillse, att avvikelser från byggnadsstadgans bestämmelser icke medgivas utan skäl.

Yttrandena.

Svenska arkitekters riksförbund ifrågasätter, om man icke för att undvika upprepade omarbetningar av byggnadsordningarna nu skulle kunna låta sig nöja med att de nya bestämmelserna i byggnadsstadgan satte ur kraft mot dessa stridande föreskrifter i byggnadsordningarna utan att därför omarbetning av dessa skulle påfordras. Ett sådant förfarande hade godtagits i andra fall t. ex. vid genomförande av luftskyddslagstiftningen. Detta behövde ju icke innebära något hinder för kommuner, som så önskade, att verkställa redaktionella omarbetningar av sina byggnadsordningar. Någon större olägenhet syntes icke behöva uppstå, om byggnadsordningarna under några år, i avvaktan på den kommande grundliga revideringen, finge denna delvis provisoriska karaktär.

Liknande uttalanden ha gjorts av *byggnadsstyrelsen, länsarkitekten i Södermanlands län* och *svenska teknologföreningen*.

Sveriges fastighetsägareförbund har upptagit till prövning frågan i vad mån de nya bestämmelserna skola bliva tillämpliga på äldre byggnader samt har härom anfört följande.

Om man ur synpunkten av de intressen som förbundet har att bevaka, går att bedöma det föreliggande förslaget, uppställer sig främst frågan på vad sätt de föreslagna bestämmelserna skulle komma att få verkan på de redan befintliga byggnaderna. Om man bortser från den i 56 § 3 mom. intagna bestämmelsen om eget rökrör till nyinrättad eldstad i »äldre» hus, ger den föreslagna författningstexten icke i och för sig något svar på denna fråga. Några övergångsbestämmelser, som direkt laga sikte på frågan, äro icke föreslagna.

Överhuvud vill det synas, att de nya bestämmelserna icke äro avsedda att tillämpas i fråga om befintliga byggnader, förrän det blir fråga om att å dem företaga någon viss byggnadsåtgärd. Frågan, huruvida eller på vilka villkor sådan åtgärd må företagas, skall då bedömas efter de nya reglerna.

Såvitt vi kunna finna, skulle det sålunda icke komma i fråga att de nya reglerna automatiskt skulle tillämpas på befintliga byggnader, så snart byggnadsstadgan i sin ändrade lydelse trätt i kraft. Det kan ju icke heller rimligen komma i fråga att äldre byggnader, som, för att taga ett par exempel, icke ha rörör med den genomskärningsyta som föreskrives i de nya bestämmelserna eller som icke ha den trappbredd som föreskrives i dessa bestämmelser, skulle behöva bringas i överensstämmelse med de nya reglerna. — — —

Hur klart det än synes vara, att de nya bestämmelserna icke i och för sig skulle medföra skyldighet att ens efter hand företaga sådana ändringar å befintliga byggnader, att dessa komme att till sitt yttre och inre anordnande motsvara alla dessa bestämmelser, erfordras det dock att i samband med bestämmelsernas antagande ett bekräftande uttalande därutinnan göres av föredragande departementschefen eller på annat för praxis vägledande sätt.

Intresset av ett sådant klarläggande är så mycket större som praxis i fråga om nuvarande tillämpning utvisar, att tillstånd att å byggnader på stadsplanlagt område företaga t. ex. ombyggnadsåtgärder, som icke i och för sig strida mot stadsplanen, göres beroende av att byggnaden, till den del den strider mot stadsplanen, bringas i överensstämmelse med denna. Om det t. ex. är fråga om att genom påbyggnad på en äldre byggnad utnyttja den byggnadshöjd som stadsplanen medger, så kan tillståndet att få företaga denna byggnadsåtgärd göras beroende exempelvis av att en gårdsflygel, som är belägen på sådan del av tomten, som enligt den nya stadsplanen icke får bebyggas, bortrives. Skulle de ändrade bestämmelser som nu föreslås komma att tillämpas på motsvarande sätt, kunde konsekvenserna lätt bli synnerligen betänkliga. Det synes icke heller rimligen kunna ha varit avsikten, att, om man i en befintlig byggnad exempelvis vill anordna en del nya eldstäder, därav skall följa skyldighet att t. ex. företaga sådana anordningar, att, på sätt föreskrives i förslaget 51 § 2 mom. tredje stycket, i alla husets bostadslägenheter om ett eller flera rum och kök golvytan av det största rummet icke kommer att understiga 17 m².

Självfallet är, att man inom byggnadsväsendet bör tillse, att alla ombyggnads- och förändringsarbeten, som ha ett förnuftigt syfte, på allt sätt underlättas. Stadsplaneutredningen har antagligen syftat därtill med sin i 60 a § inrymda bestämmelse, att avvikelser med hänsyn till ortsförhållandena och andra särskilda omständigheter kunna regleras i den för orten gällande byggnadsordningen. Man hade emellertid här bort taga steget fullt ut och i byggnadsstadgan införa exempelvis en sådan bestämmelse, som för närvarande gäller enligt 44 § byggnadsordningen för Stockholm, där det stadgas följande:

»Vid förändring av äldre byggnader liksom vid underhållsarbeten och reparationsåtgärder må byggnadsnämnden i särskilt fall, där svårighet och kostnad eller vanprydnad eljest skulle uppstå, medgiva sådana avvikelser — — — vilka prövas kunna ske, utan att sundheten, byggnadens bestånd eller säkerhet mot eldfara äventyras.»

Förbundet finner det ur rättsskyddssynpunkt erforderligt, att en sådan bestämmelse intages i byggnadsstadgan.

Departementschefen.

De i det föregående förordade ändringarna i byggnadsstadgan torde lämpligen böra träda i kraft den 1 januari 1946. I samband därmed bör, för att det med reformen avsedda syftet skall uppnås, föreskrivas att de bestämmelser i de lokala byggnadsordningarna som strida mot de under 49—53, 54—57 och 73 §§ föreslagna föreskrifterna i byggnadsstadgan skola upphöra att gälla.

Stadsplaneutredningen har förutsatt, att omarbetningen av byggnadsordningarna skall äga rum snarast möjligt efter förslagets genomförande.

Av vad i betänkandet anförts framgår emellertid, att en överarbetning av byggnadsordningarna i vissa andra delar än de av förevarande reform berörda torde bli nödvändig vid ett genomförande av vad stadsplaneutredningen kan komma att föreslå i det slutbetänkande som utredningen avser att avgiva under den närmaste tiden. Omarbetandet av landets alla byggnadsordningar medför otvivelaktigt kostnader, besvär och tidsspillan. Upprepade omarbetningar böra med hänsyn härtill undvikas. Det är givetvis önskvärt, att en överarbetning av byggnadsordningarna sker så snart som möjligt så att ovisshet om vad som gäller icke kvarstår. Omarbetningen bör dock kunna anstå till dess den pågående revisionen av byggnadsstadgans bestämmelser slutförts. Olägenheterna härav torde helt visst vara mindre än de som skulle följa av upprepade omarbetningar. Jag anser sålunda, att den överarbetning av byggnadsordningarna, som nödvändiggöres av förevarande reform, bör kunna anstå till dess nu pågående utredningsarbete avslutats och därvid framkomna förslag prövats.

I överensstämmelse med de av mig förordade bestämmelserna i 2 § byggnadsstadgan bör omarbetningen av byggnadsordningarna ske med ledning av normalförslag som utarbetas av byggnadsstyrelsen. Såsom stadsplaneutredningen funnit bör ett gemensamt normalförslag till byggnadsordning för städer och stadsliknande samhällen utarbetas. Något särskilt normalförslag för mindre municipalsamhällen torde icke erfordras.

Med anledning av vad fastighetsägareförbundet anført vill jag vitsorda, att de nya bestämmelserna ej bli att tillämpa med avseende å äldre byggnader annat än i samband med byggnadsarbeten som beröra sådana byggnader. Givetvis skola de icke heller tillämpas i vidare mån än som föranledes av det byggnadsarbete som är i fråga. Någon särskild dispensbestämmelse för äldre byggnader synes mig icke erforderlig.

Ifrågasatt ändring av 53 a § byggnadsstadgan.

Jag övergår härefter till den av mig inledningsvis omnämnda frågan om viss ändring av bestämmelserna i 53 a § byggnadsstadgan.

I samband med utfärdandet av civilförsvarslagen infördes genom kungörelse den 15 juli 1944 (nr 545) under nyssnämnda paragraf i byggnadsstadgan vissa föreskrifter rörande utförandet av vertikala bärverk och bjälklag. Om byggnad uppföres i tre eller flera våningar eller däröver, skola enligt före-

skrift i 1 mom. i nämnda paragraf vertikala bärverk, bjälklag över källare samt översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag utföras brandsäkert. Uppföres byggnad i flera än fyra våningar, skola jämväl övriga bjälklag utföras brandsäkert. Undergår sådan byggnad till nybyggnad hänförlig ändring eller ändras annan byggnad så att den kommer att bestå av tre eller flera våningar, skall brandbotten, där sådan saknas, anordnas å översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag. Vidare har i 2 mom. föreskrivits, att vid uppförande av stationsbyggnad till järnväg eller av därmed jämförlig byggnad, som är av vikt för allmänna samfärdseln, byggnad för industriellt ändamål, i vilken i regel minst 25 personer samtidigt äro sysselsatta, eller byggnad, som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalt, hotell eller pensionat och är avsedd att hysa minst 25 personer, vertikala bärverk och samtliga bjälklag skola, oavsett antalet våningar, utföras brandsäkert. Undergår sådan byggnad till nybyggnad hänförlig ändring, skall vad i 1 mom. sagts om ombyggnad äga motsvarande tillämpning. I 3 mom. har stadgats, att om tillämpning av de i 1 och 2 mom. meddelade bestämmelserna skulle medföra oskälig kostnad eller om särskilda skäl för undantag från sagda bestämmelser eljest skulle föreligga, sådant undantag må medgivas av länsstyrelsen.

Enligt 108 a § skola bestämmelserna i 53 a § äga motsvarande tillämpning å landsbygden. Vad nu sagts skall gälla även inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, dock ej i fråga om ekonomibyggnad till jordbruksfastighet.

Nu angivna bestämmelser överensstämma i allt väsentligt med ett av *stadsplaneutredningen*, i yttrande den 15 oktober 1943 över av *1943 års civilförsvarsutredning* avgivet betänkande, utformat förslag i ämnet, som i huvudsak överensstämde med vissa av sistnämnda utredning angivna riktlinjer. Mot civilförsvarsutredningens förslag i denna del framställdes i de i övrigt avgivna yttrandena, fränsett ett par detaljanmärkningar, erinran endast av *byggnadsstyrelsen*, som i synnerhet beträffande industriell anläggning samt anläggning, som inrymde undervisnings- eller vårdanstalt av viss minimistorlek, ifrågasatte, huruvida det vore lämpligt eller behövt att generellt fordra, att i byggnad med mindre än tre våningar bärande konstruktioner skulle utföras brandsäkert. Fordringarna i detta avseende syntes lämpligen böra göras beroende av anläggningens art. Byggnadsstyrelsen ville för sin del framhålla, att de föreslagna restriktionerna syntes alltför stränga och ägnade att medföra obehövlige kostnader. Genom föreskrifterna skulle det sålunda icke tillåtas att å landsbygden uppföra exempelvis mindre verkstäder, skolhus och sjukstugor i en eller två våningar av trä. Ätminstone för byggnader, där bostäder icke vore inrymda, syntes kraven kunna väsentligt reduceras.

Vid behandlingen i statsrådet den 21 april 1944 av frågan om gemensam lagstiftning för de i hemortsförsvaret ingående verksamhetsgrenarna (prop. nr 268) uttalade föredraganden, att byggnadsstyrelsens anmärkning, som visserligen icke saknade fog, dock icke syntes böra föranleda ändring i förslaget.

De flesta olägenheterna av förslaget syntes kunna undanröjas genom dispensförfarande, därvid hinder icke borde möta för länsstyrelse att meddela generella dispenser.

Skolöverstyrelsens framställning.

I skrivelse den 28 november 1944 till Kungl. Maj:t har skolöverstyrelsen uttalat, att bestämmelserna i 53 a och 108 a §§ kunde beträffande byggnader för folkskoleväsendet få vittgående ekonomiska konsekvenser icke blott för staten utan även för vederbörande kommuner. Det torde därför kunna förutses, att den möjlighet till dispens, som bestämmelserna anvisade, komme att i stor utsträckning utnyttjas. Det syntes angeläget, att vid dylikt dispensförfarande största möjliga enhetlighet ernåddes. Detta syfte kunde enligt styrelsens mening vinnas genom utfärdande av cirkulär till statens folkskolinspektörer, skoldistrikt m. fl. Då styrelsen ansåge frågan härom böra underställas Kungl. Maj:ts prövning, hemställde styrelsen om bemyndigande att utfärda sådant cirkulär.

I ett vid skrivelsen fogat utkast till sådant cirkulär anföres bl. a.:

Bestämmelsen att vid uppförande av byggnad, som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalt och är avsedd att hysa minst tjugufem personer, vertikala bärverk och samtliga bjälklag skola, oavsett antalet våningar, utföras brandsäkert, innebär, att sådan byggnad såväl i stad som på landsbygden måste uppföras av tegel och betong.

Kostnadsskillnaden mellan byggnad av brandsäker konstruktion samt träbyggnad kan beräknas utgöra mellan 10 och 25 procent. I Norrland, där transportkostnaderna spela en större roll än i södra och mellersta Sverige, torde man i flertalet fall böra räkna med den högsta procentsatsen. Med hänsyn till dessa variabla procentsatser är det synnerligen önskvärt att en ungefärlig fixering sker av den kostnadsökning, som kan anses motivera, att dispens ur kostnadssynpunkt bör kunna ifrågasättas. Självfallet kan intet bestämt uttalande göras härom. Beräknas kostnadsökningen komma att uppgå till 12 å 15 procent eller däröver, synas dock skäl kunna föreligga för en tillämpning av dispensförfarandet, särskilt beträffande skoldistrikt med svag ekonomisk bärkraft. Givetvis kunna jämväl andra faktorer inverka på bedömandet av denna fråga.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas de ekonomiska konsekvenserna av krav på uppförandet av fristående eller med skolbyggnad löst sammanfogade gymnastiklokaler i brandsäker konstruktion. Det är härvid speciellt taklagets konstruktion man har att taga hänsyn till. Utrymmen av denna storleksordning med spännvidder mellan 10 och 12 m eller större övertäckas praktiskt taget alltid med träkonstruktion, oberoende av byggnadens storleksordning eller om byggnaden är förlagd till stad eller på landsbygden. Ett konstruktionssystem med takbjälklag av betong — massivplatta eller plattor mellan järnbalkar — skulle troligen innebära en fördyring, som icke oväsentligt skulle överstiga nyssnämnda 25 procent. Då ett frångående av den gängse konstruktionsprincipen icke torde böra ifrågasättas, synes det icke heller kunna eller böra krävas, att gymnastikbyggnadens vertikala bärverk utföras brandsäkert. Oberoende av huru en skolbyggnad i övrigt konstrueras synes därför gymnastikbyggnad, därest den är fristående eller löst sammanfogad med skolbyggnad i övrigt, böra få uppföras i träkonstruktion.

Bestämmelsen att skolbyggnad, som avses att hysa minst 25 personer,

måste uppföras i brandsäker konstruktion, innebär, att kravet på brandsäker konstruktion eftergives endast för skolbyggnader, inrymmande en läraravdelning. Dispens blir alltså erforderlig bl. a. beträffande skolor av andra och första B-formen samt enkla A-skolor. Större skolanläggningar torde här kunna lämnas ur räkningen, då byggnaderna för desamma nära nog undantagslöst planeras i brandsäker konstruktion.

Det synes överstyrelsen synnerligen önskvärt, att sådan generell dispens lämnades beträffande mindre skolanläggningar. Förslagsvis kunde dispensen gälla skolbyggnader, avsedda för högst 100 lärjungar, vilket elevantal endast undantagsvis överskrides i en skola av B-form. Dispensförfarandet bleve då icke erforderligt beträffande skolor av andra och första B-formen. Därigenom vunnes jämväl en viss överensstämmelse med nu tillämpad praxis, att skolbyggnader, avsedda för minst 100 barn, skola i fråga om de sanitära anordningarna inredas på visst sätt för att kunna tagas i bruk för beredskapsändamål.

I fråga om byggnadsföretag, avsedda att uppföras av trä och beträffande vilka Kungl. Maj:t redan meddelat byggnadstillstånd eller för vilka ritningar, arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar upprättats, föreligger synnerligen starka skäl för att undantag från tillämpningen av de nya bestämmelserna i största möjliga utsträckning medgives. I annat fall kommer vederbörande skoldistrikt att åsamkas betydande merkostnader och igångsättandet av byggnadsföretagen avsevärt fördröjas.

Yttranden.

Över skolöverstyrelsens framställning ha yttranden efter remiss inkommit från byggnadsstyrelsen, stadsplaneutredningen, civila byggnadsutredningen, riksbrandinspektören och civilförsvarsstyrelsen. Vid byggnadsstyrelsens utlåtande fanns fogat yttrande av svenska brandskyddsföreningen.

Byggnadsstyrelsen har i sitt yttrande uttalat, att styrelsen alltjämt ansåge bestämmelserna i 53 a och 108 a §§ väl stränga. De eftergifter i kraven å brandsäkerhet, som erfarenheten givit vid handen vara nödvändiga beträffande vissa anläggningar, syntes lämpligen böra åstadkommas genom författningsändring i stället för genom generella dispenser. Därvid kunde även vissa mindre tydliga uttryck givas en klarare formulering. Sålunda borde bl. a. uttrycket »vertikala bärverk» i 53 a § utbytas mot »bärande konstruktioner».

Byggnadsstyrelsen anför vidare i sitt yttrande bl. a.:

Skolöverstyrelsen framhåller önskvärdheten av att sådan generell dispens lämnas för skolbyggnader för högst 100 elever. Detta elevantal överskrides endast undantagsvis i skolor av B-typ. Sådan skolbyggnad av typ B 1 innehåller tre eventuellt fyra klassrum, en mindre gymnastiksal, skolkök, slöjdsal, frukosttrum och vissa bilokaler samt brukar uppföras i två våningar för en kostnad av omkring 150 000 kronor. Närmast mindre skolanläggning, typ B 2, innehåller två klassrum jämte ovannämnda utrymmen, dock icke skolkök, och kostar ca 120 000 kronor. Den minsta skoltypen B 3 innehåller endast ett klassrum och slöjdsal, eventuellt gymnastiksal i vinden och uppföres i en våning.

Byggnadsstyrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att nyssnämnda skolbyggnader enligt nu vunna erfarenheter icke utgöra de enda byggnader, där en mera allmän dispens synes vara motiverad. Sålunda torde dispens kunna lämnas även för vissa industribyggnader, särskilt sådana avsedda för

framställning av våta varor. Styrelsen har följaktligen för avsikt att, därest ifrågavarande stadgande icke ändras, i samråd med bland annat statens brandinspektion uppgöra förslag till anvisningar och underställa dem Kungl. Maj:t för godkännande. Dessa skulle i så fall kunna läggas till grund för behandlingen av hithörande dispensärenden inom länsstyrelserna, där de närmast torde komma att handläggas av länsarkitekterna. Till ledning vid ärendenas behandling borde dessa anvisningar även innehålla erforderliga förklaringar och förtydliganden till författningstexten. Till belysande av, att denna i sin nuvarande formulering kan ge anledning till tveksamhet, kan till exempel nämnas frågan om innebörden av begreppet vertikala bärverk. Vidare kan ifrågasättas, huruvida starkt lutande yttertak skola räknas som bjälklag, till exempel vid fabriks- eller lagerbyggnader i en våning utan särskilt vindsbjälklag, eller om en byggnad med bjälklag och pelare av armerad betong med icke bärande ytter- och innerväggar av till exempel trä eller glas kan anses vara tillåten.

Byggnadsstyrelsen anser för sin del, att skolbyggnader av B-typ, uppförda i en våning, böra kunna erhålla generell dispens att uppföras i trä. B 1- och B 2-skolor torde kunna uppföras med en sousterrängvåning och en våning i trä, mot vilken byggnadstyp ur brandskyddssynpunkt icke lär kunna göras några invändningar. Ej heller bör hinder möta mot att gymnastikbyggnad med omklädningsrum i källare utföres av trä.

Civila byggnadsutredningen anser, att bestämmelserna i 53 a och 108 a §§ komme att i betydande mån fördyra statens och kommunernas byggnadskostnader. Därest utredningen varit i tillfälle att framföra sina synpunkter före bestämmelsernas införande i byggnadsstadgan, skulle utredningen ha bestämt avstyrkt desamma. Vid sådant förhållande anser sig utredningen nu böra förorda, att föreskrifterna så långt görligt jämkas i syfte att i skäligh utsträckning bereda utrymme för mindre kostnadskrävande konstruktioner. En sådan utväg vore att föredraga framför generella dispenser. Härvid borde emellertid uppmärksammas icke blott skolbyggnaderna utan jämväl mindre vårdanstalter samt sjukstugor. Utredningen hade i fråga om vårdanstalterna i sitt den 15 februari 1943 avgivna betänkande med förslag till ändringar i byggnadsstadgan förordat vissa normerande bestämmelser, därvid förutsatts, att för byggnadens utförande skulle kunna väljas det material, som med hänsyn till förhållandena i orten eller eljest funnes från ekonomisk synpunkt lämpligast. I det betänkande rörande lasaretsbyggnader, som utredningen under den närmaste tiden komme att avgiva, hade likaledes förutsatts, att sjukstugebyggnad finge under enahanda betingelser utföras i trä. Det syntes utredningen icke heller påkallat att exempelvis mindre stationsbyggnad till järnväg ovillkorligen skulle utföras av sten. Utredningen förordade därför att stadgandet i 53 a § 2 mom. upphävdes.

Riksbrandinspektören har i sitt yttrande anfört bl. a.:

Vid bedömandet av en byggnads ekonomi bör emellertid ej enbart byggnadskostnaderna läggas till grund utan fastmer byggnadens driftkostnader. De solidare, brandsäkrare byggnaderna torde i regel bliva billigare i drift jämfört med träbyggnader genom att de hava längre amorteringstid, mindre årligt underhåll, lägre försäkringspremier etc. Den högre anläggningskostnaden, vilken skolöverstyrelsen beräknat uppgå till 10 å 25 % för brand-

säkra byggnader jämfört med träbyggnader, torde därför till stor del uppvägas av de lägre driftkostnaderna.

Skolöverstyrelsen förbigår emellertid i sin anhållan om dispens de anledningar, som framkallat ifrågavarande byggnadsbestämmelser, nämligen civilförsvaret och det därmed sammanhängande brandskyddet. Att skapa ett bättre civilförsvaret genom ett bättre byggnadssätt å såväl landsbygden som i städerna har redan vid luftskyddslagets tillkomst varit en erkänd nödvändighet. Vad skolor beträffar tillkommer därjämte kravet på att genom ett ur brandsäkerhetssynpunkt tillfredsställande byggnadssätt minska faran för att barnen vid eldsvådor skola förolyckas.

Riksbrandinspektören anser sålunda, att någon generell dispens från byggnadsstadgans 53 a och 108 a §§ ej bör medgivnas. Emellertid anser riksbrandinspektören, att bestämmelserna enligt dessa båda paragrafer i vissa fall äro onödigt stränga och att de därför borde omarbetas. För skolbyggnader å landsbygden inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, vill riksbrandinspektören sålunda föreslå, att envånings byggnader få uppföras av trä under förutsättning, att vinden icke inredes för undervisningsändamål eller för förläggning av skolbarn, och att väggar och tak utföras åtminstone brandhårdiga i pannrum samt i slöjdsal eller annan undervisningslokal, som är förlagd till källarvåning. Därjämte böra självfallet skyddsrum, i den mån sådana skola förekomma, utföras enligt därför gällande bestämmelser. För fribelägen gymnastikbyggnad inom område, som här sagts, bör enahanda lindring i nu gällande byggnadsbestämmelser kunna medgivnas.

Civilförsvarsstyrelsen har anslutit sig till vad riksbrandinspektören sålunda anför.

Stadsplaneutredningen har i sitt yttrande uttalat, att nu ifrågakomna bestämmelser medförde en ej oväsentlig kostnadsökning, därest, såsom mången gång vore fallet, byggnaden eljest skulle ha kunnat uppföras av trä. Särskilt inom mera avlägsna bygder, t. ex. i de nordligaste delarna av landet, där trä vore det vanligaste byggnadsmaterialet, kunde följderna bli betydande. Olägenheterna ökades ytterligare, om, såsom i nuvarande krissituation, tillgången på brandsäkert material vore knapp samt svårigheter därjämte förelåge att erhålla erforderliga transportmedel för materialets forslande till byggnadsplatserna.

Stadsplaneutredningen anför vidare bl. a.:

Stadsplaneutredningen har icke något att erinra mot att dispenser under rådande förhållanden meddelas i huvudsakligen den utsträckning, som skolöverstyrelsens cirkulär innebär. En utväg vore naturligtvis att — till undvikande av ett så omfattande dispensförfarande — i stället vidtaga vissa jämkningar i 53 a § 2 mom. byggnadsstadgan, exempelvis sålunda att från dess tillämpning direkt uteslötes alla undervisningsanstalter, avsedda att rymma mindre än 100 personer. Av vad ovan anförts framgår emellertid, att de svårigheter, vilka föranlett skolöverstyrelsens skrivelse, icke förbisågos vid bestämmelsernas tillkomst. Några nya förhållanden av beskaffenhet att inverka på frågans bedömande torde icke ha inträffat, sedan densamma helt nyligen prövades av statsmakterna. Ur brandskyddssynpunkt torde bestämmelserna i nuvarande skick få anses vara i och för sig väl motiverade.

Såsom nämnts äro de praktiska besvärligheter, vilka bestämmelsernas tillämpning föra med sig, dels beroende av knappheten på erforderligt material samt av andra förhållanden, som sammanhånga med krisläget, dels ock

av ekonomisk art. I den mån besvärigheterna hänföra sig till krisen, äro de av övergående natur. De erinringar, som ur ekonomisk synpunkt kunna riktas mot bestämmelserna, torde däremot i viss utsträckning kunna göras gällande även sedan krissituationen upphört.

Den av departementschefen framhållna möjligheten att generellt dispensera synes särskilt lämplig att använda under krisförhållanden, sådana som de nu rådande. En generell dispens beträffande byggnader för undervisningsändamål, avsedda för högst 100 elever, torde undanröja de flesta olägenheter, som bestämmelsernas tillämpning för närvarande kunna medföra i fråga om skolbyggnader. Dispensen kan, såsom författningen förutsätter, meddelas av varje länsstyrelse för sig. Det kan härvid vara lämpligt att för vinnande av större enhetlighet direktiv rörande undantagsstadgandets utfärdande lämnas länsstyrelserna. Undantag kan emellertid också medgivas av Kungl. Maj:t på en gång för hela riket med stöd av den allmänna befogenhet, som Kungl. Maj:t äger att dispensera från byggnadsstadgans bestämmelser.

De ytterligare dispenser, som kunna erfordras i enlighet med vad skolöverstyrelsen i sitt cirkulär förordat, torde knappast vara av beskaffenhet att böra meddelas generellt. Behovet av dylika dispenser torde få prövas av vederbörande länsstyrelse med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Sedan krissituationen upphört, torde kvarstående olägenheter merendels lämpligen kunna motverkas genom dispenser av länsstyrelserna från fall till fall. Stundom torde dock även här generella dispenser vara motiverade, exempelvis för att lätta de ekonomiska verkningarna av bestämmelsernas tillämpning inom mera avlägset belägna landsdelar med höga transportkostnader. Framhållas må att i 53 a § 3 mom. byggnadsstadgan ekonomiska hänsyn särskilt omnämnts såsom grund för dispensrättens utövande.

Svenska brandskyddsföreningen har i sitt yttrande anført bl. a.:

Avfattningen av 53 a § i byggnadsstadgan har redan i många hänseenden medfört tveksamhet om huru de nya brandtekniska föreskrifterna skola tolkas, och generella dispenser ha redan begärts från olika myndigheter och organisationer.

Enligt föreningens åsikt bör det tagas i övervägande huruvida ej ifrågasvarande paragraf bör omarbetas. En del av däri intagna föreskrifter synas därvid böra överföras från byggnadsstadgan till de »anvisningar», som för närvarande äro under utarbetande inom byggnadsstyrelsen och som äro avsedda att ge direktiv om utförandet av sådana byggnadsdetaljer, som ej lämpligen böra införas i byggnadsstadgan. Om en ändring i sådan riktning kommer till stånd, kunna bestämmelserna eller anvisningarna ändras i mån av behov och i enlighet med byggnadsteknikens utveckling av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande.

I avvaktan på sådan ändring synes det föreningen oriktigt att generella dispenser medgivas för närvarande.

I sitt förslag till cirkulärskrivelse anger skolöverstyrelsen såsom gräns för generell dispens skola för högst 100 lärjungar. Enligt föreningens åsikt är det emellertid icke endast lärjungeantalet, som bör avgöra, huruvida en skolbyggnad skall uppföras i brandsäker eller icke brandsäker konstruktion. Av mera utslagsgivande betydelse är nämligen våningsantalet och de utrymningsmöjligheter, som stå till lärjungarnas förfogande i händelse av eldsvåda. Sålunda måste högre krav givetvis ställas på byggnadens utformning ur brandskyddssynpunkt vid en flervåningsbyggnad än om byggnaden uppföres endast i en våning.

I sin cirkulärskrivelse har skolöverstyrelsen vidare antytt de ekonomiska olägenheter, som ett mera brandsäkert utförande skulle medföra för stat och kommun. I detta samband har angivits att kostnadsskillnaden mellan byggnad i brandsäker konstruktion samt träbyggnad kan beräknas utgöra mellan 10 och 25 procent. För en dylik uppskattning av kostnadsskillnaden böra emellertid icke endast själva anläggningskostnaderna läggas till grund, utan böra även inberäknas de årliga kostnaderna för underhåll och brandförsäkring, vilka kostnader i flera fall kunna medföra, att ett mera brandsäkert byggnadssätt ställer sig gynnsamt även ur ekonomisk synpunkt.

Beträffande gymnastiksalarnas utförande bör även denna fråga bedömas från fall till fall. Medan sålunda en friliggande gymnastiksal i ett fall kan anses kunna utföras av trä utan att brandskyddet i högre grad blir eftersatt måste i ett annat fall, då salen hopbygges med en större skolbyggnad eller då den är belägen intill andra byggnader, ökade krav ställas på utförandet. Ibland kan då fordras, att väggarna utföras brandsäkert, medan de i andra fall kunna tillåtas vara endast brandhårdiga eller obrännbara.

Med anledning av vad ovan anförts anser sig föreningen icke kunna tillstyrka bifall till att skolöverstyrelsen bemyndigas utsända ett cirkulär i det skick, som föreslagits. I avvaktan på de anvisningar, som byggnadsstyrelsen kommer att utarbeta angående här berörda bestämmelser, bör enligt föreningens åsikt cirkuläret endast omfatta uppgifter om de föreskrifter, som nu gälla enligt 53 a och 108 a §§ i byggnadsstadgan samt om sättet för erhållande av dispens.

I skrivelse den 8 februari 1945 har *svenska arkitekters riksförbund*, under återopande av att bestämmelserna i 53 a och 108 a §§ byggnadsstadgan medförde högre byggnadskostnader än som vore rimligt, hemställt om revidering av desamma.

Departementschefen.

De i 53 a § 1 och 2 mom. byggnadsstadgan meddelade föreskrifterna innebära, att därmed avsedda byggnader måste uppföras av tegel eller betong. Användandet av sådant material för uppförandet av byggnader med tre eller flera våningar och övriga i paragrafen angivna anläggningar måste väl från brandskyddssynpunkt anses önskvärt. I flera yttranden har emellertid hävdats, att bestämmelserna äro för stränga och ägnade att medföra alltför stora kostnader. Enligt stadgandet i 3 mom. äger länsstyrelse visserligen meddela dispens, om en tillämpning av bestämmelserna skulle medföra oskäligen kostnader eller om eljest särskilda skäl till undantag föreligga. Den numera förebragta utredningen synes giva vid handen, att en tillämpning av nämnda föreskrifter i ett stort antal fall komme att medföra en större ökning av byggnadskostnaderna än som kan anses skäligen i förhållande till den ökade brandsäkerhet som skulle vinnas. Med hänsyn härtill synes en författningsändring påkallad.

Civila byggnadsutredningen har förordat, att bestämmelserna i 2 mom. skola helt upphävas. Det måste emellertid från brandskyddssynpunkt anses angeläget, att åtminstone större anläggningar i regel få en brandsäker konstruktion. Jag kan därför icke biträda byggnadsutredningens uppfattning. Hänsynstagandet till de ekonomiska synpunkterna synes i stället böra ske på det sättet

att föreskrifterna om brandsäker konstruktion av byggnad med mindre antal våningar än tre begränsas att avse allenast större anläggningar. Från bestämmelsernas tillämpningsområde torde i enlighet härmed böra undantagas sådana byggnader för undervisningsändamål, som icke äro avsedda att inrymma minst 100 personer. Härav lär följä, att byggnad för gymnastiklokal, som uppföres i anslutning till skola, i allmänhet icke behöver ha brandsäker konstruktion. Då det vidare från brandskyddssynpunkt knappast kan anses erforderligt att vertikala bärverk och samtliga bjälklag utföras brandsäkert vid uppförandet av mindre stationsbyggnader och andra därmed jämförliga mindre byggnader för den allmänna samfärdseln, synas bestämmelserna här om böra begränsas att avse allenast större byggnader för sådant ändamål. Det torde utan mera avsevärd olägenhet kunna anförtros åt byggnadsnämnderna och centrala statliga myndigheter att avgöra, om viss byggnad är att anse såsom större eller mindre och föreskrifterna om brandsäker konstruktion följaktligen äro tillämpliga eller ej. Härvid bör komma i betraktande, huruvida byggnaden är avsedd för en talrik personal och om den skall kunna samtidigt inrymma ett stort antal resande. Beträffande byggnad för industriellt ändamål torde kravet på brandsäker konstruktion lämpligen böra inskränkas att avse byggnad, i vilken i regel minst 50 personer samtidigt äro sysselsatta. I fråga om vårdanstalt, hotell eller pensionat torde sådan konstruktion böra krävas endast om byggnaden är avsedd att inrymma minst 50 personer. Utföras här ifrågavarande anläggningar i tre eller flera våningar, framgår av vad jag nyss sagt, att kravet på brandsäker konstruktion alltjämt skall gälla.

I samband med nu ifrågavarande ändringar i 2 mom. torde en redaktionell jämkning böra vidtagas i 1 mom.

Att såsom byggadsstyrelsen förordat utbyta uttrycket »vertikala bärverk» mot »bärande konstruktioner» synes mig icke påkallat. I detta sammanhang må framhållas, att takkonstruktioner icke torde innefattas under benämningen »bjälklag».

I enlighet med vad nu anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364)*.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t måtte besluta inhämta riksdagens yttrande över förslaget.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Thore Wisén.

Stadsplaneutredningens förslag

till

Kungörelse**om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931
(nr 364).**

Härigenom förordnas, dels att 2, 49—58, 61, 70, 73, 79 a, 116 och 124 §§ byggnadsstadgan den 20 november 1931¹ skola erhålla följande ändrade lydelse, dels ock att i samma stadga skola införas fyra nya paragrafer, betecknade 56 a, 60 a, 60 b och 109 a §§, av nedan angivna innehåll samt, beträffande 60 b §, med den överskrift, som i det följande anges:

2 §.

Byggnadsordning antages av stadsfullmäktige, efter byggnadsnämndens hörande, men skall, för att bli va gällande, fastställas av Konungen.

Av stadsfullmäktige antagen byggnadsordning insändes till Konungens befallningshavande, som har att med eget utlåtande överlämna densamma till Konungen.

Vad nu sagts gälle ock i fråga om ändring av byggnadsordning; dock må ändring, som ej innefattar väsentlig avvikelse från vad som förut varit gällande, fastställas av Konungens befallningshavande.

Saknar stad byggnadsordning och har sådan ej blivit av stadsfullmäktige antagen inom två år efter det denna stadgas bestämmelser angående stad blivit för staden gällande, ankommer det å Konungens befallningshavande att anmäla förhållandet hos Konungen.

Till ledning vid uppgörandet av byggnadsordning skall byggnadsstyrelsen upprätta ett eller flera normalförslag.

49 §.

1 mom. Alla i en byggnad ingående bärande delar skola givas sådana mått, att påkänningarna icke överskrida de värden, som angivas i av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar, samt skola i övrigt utformas i enlighet med vad nämnda anvisningar härom innehålla.

2 mom. Boningsrums golv, väggar och tak, som gränsa mot det fria eller mot icke uppvärmt utrymme, skola så utföras, att de erhålla minst den värmeisoleringsförmåga, som angives i av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar.

Boningsrum skall, där tillbörlig uppvärmning eljest ej erhålles, förses med tjänlig eldstad eller annan tillfredsställande anordning för rummets uppvärmning.

Vad i första och andra styckena föreskrives om boningsrum skall gälla jämväl om arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift i skälig mån skall av byggnadsnämnden medgivas.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 53 § SFS 1936:218, beträffande 54 § SFS 1940:121 och beträffande 79 a § SFS 1937:293.

3 mom. Byggnad, som inrymmer bonings- eller arbetsrum, skall uppföras så, att nöjaktig ljudisolering erhålles. Närmare föreskrifter härom meddelas av byggnadsnämnden enligt anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen.

4 mom. För vinnande av tillfredsställande luftväxling inom byggnad skall iakttagas:

att bonings- och arbetsrum samt bad- och duschrum förses med erforderlig anordning såväl för införande av frisk luft som för avlägsnande av den förbrukade;

att i kök eller annat utrymme för matlagning samt tvättstuga anordnas inrör;

att skafferi förses med friskluftsintag;

att klosettrum förses med utsugningskanal; samt

att till pannrum med eldstad anordnas luftintag direkt utifrån, där ej undantag finnes kunna medgivas med hänsyn till anläggningens ringa storlek eller andra särskilda omständigheter.

Närmare föreskrifter om luftväxlingens ordnande meddelas av byggnadsnämnden enligt anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen.

5 mom. I varje boningsrum skall finnas fönster, som skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt så vetta omedelbart åt det fria, att rummet erhåller god dager. Vad nu sagts gälle ock om arbetsrum; dock att med hänsyn till arten av den verksamhet, för vilken rummet är avsett, eftergift i skölig mån skall av byggnadsnämnden medgivas.

6 mom. Till skydd mot fukt i bonings- och arbetsrum skola iakttagas de anvisningar, som byggnadsstyrelsen härom utfärdar.

50 §.

1 mom. I boningsrum — — — tillhör bostadslägenhet.

2 mom. Golv i tvättstuga, bad-, dusch- och klosettrum skall utföras av för vatten ogenomträngligt ämne samt i tvättstuga, bad- och duschrum läggas i lutning mot avlopp. Bjälklag under sistnämnda utrymmen skall, där så lämpligen kan ske, utföras av betong. Utföres bjälklaget av trä, får fyllning ej förekomma.

51 §.

1 mom. Bostadslägenhet skall så anordnas, att den bereder möjlighet till trevnad och god hygien. Den skall sålunda erbjuda lämpliga och tillräckliga möbelpatser, vara försedd med tambur, nödiga garderobsutrymmen och behöflig sanitär utrustning samt i övrigt tillgodose skäliga anspråk på utrymme och bekvämlighet. Lämplig förbindelse bör anordnas mellan rummen med undvikande i möjligaste mån av mörka eller otillräckligt dagerbelysta utrymmen.

Vid planläggande av bostadslägenhet bör tillses, att den får i möjligaste mån soligt läge och, där så lämpligen kan ske, göres genomluftbar.

2 mom. Bonings- och arbetsrum skola givas den storlek, som från hälsovårdssynpunkt och med beaktande av övriga i varje fall inverkan omständigheter kan anses tillfredsställande.

Boningsrums golvyta får icke understiga 9 kvadratmeter; dock må för matrum med direkt anslutning till kök golvytan vara minst 6 kvadratmeter. Undantag må ock medgivas av byggnadsnämnden för sovrum, avsett för högst en person eller eljest, där särskilda förhållanden föreligga. I intet fall får golvytan understiga 6 kvadratmeter.

I bostadslägenhet om ett eller flera rum och kök får golvytan hos det största rummet ej understiga 17 kvadratmeter, och må i annan bostadslägenhet med endast ett rum dettas golvyta icke understiga 15 kvadratmeter, om till lägen-

heten hör kokvrå eller annat utrymme för matlagning, samt eljest 12 kvadratmeter. Undantag härifrån må av byggnadsnämnden medgives för lägenhet, vars användning står under betryggande tillsyn, liksom eljest i särskilda fall.

Kokvrå får icke givas mindre golvyta än 2 kvadratmeter och icke mindre bredd än 1,35 meter. Bredden av kök får ej understiga 1,5 meter. Kokvrå och kök böra vara försedda med fönster, som är öppningsbart mot det fria.

Såsom kök skall anses utrymme för matlagning med större golvyta än 4 kvadratmeter.

Minsta tillåtna golvytan hos bad-, dusch- och klosettrum bestämmes av byggnadsnämnden enligt anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen.

3 mom. Bonings- och arbetsrum skola hava en höjd av minst 2,70 meter; dock må i genomluftbar lägenhet inom helt fribelägen byggnad samt i genomluftbar lägenhet inom byggnad med ett djup av högst 11 meter rumshöjden begränsas till 2,50 meter.

Utan hinder av vad nu sagts må rumshöjden i byggnad, som ej inrymmer flera än två för familj avsedda lägenheter, vara lägst 2,40 meter samt å vinden till enfamiljshus vara lägst 2,30 meter.

Möter svårighet att för något enstaka rum i bostadslägenhet eller eljest i särskilda fall ernå föreskriven minimihöjd, må byggnadsnämnden tillåta mindre rumshöjd, dock ej under 2,10 meter.

Ej må i något fall boningsrums kubikinnehåll understiga 15 kubikmeter.

4 mom. Vad i 2 mom., med undantag av första stycket, samt 3 mom. sägs skall icke gälla beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller enligt Konungens förordnande av central statlig myndighet, eller beräffande annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan.

52 §.

1 mom. Grund skall läggas på marklager av tillräcklig bärförmåga eller, där sådan finnes endast å större djup, säkerställas genom pålning eller på annat sätt.

2 mom. Grundmur eller grundpelare, som icke lägges på berg, skall nedföras till frosthjert djup. Lägges grund på berg, skola, där så erfordras, pal-lar utsprängas för densamma, och skall för byggnad i gatulinje berget invid gatan nedsprängas minst 30 centimeter under gatuplanet.

3 mom. Uppföres byggnad av mer än en vånings höjd i gräns mot grannes fastighet, skall grundmur eller grundpelare i gränsen nedföras till vanligt källardjup, ändock att källare i byggnaden ej ifrågakommer.

Vad i första stycket stadgas skall ej gälla, där marken utgöres av berg och källare ej anordnas i byggnaden närmare gränsen än 3 meter. Undantag från stadgandet i första stycket må därjämte efter grannens hörande medgivas av byggnadsnämnden, där nämnden med hänsyn till höjdförhållanden eller markens beskaffenhet eller eljest prövar skäligt.

4 mom. Där källare anordnas, skola grundmur och källargolv så utföras eller behandlas samt omgivande mark så dräneras, att erforderligt skydd erhålles mot fukt i källaren. Vad här sagts om källargolv gäller även annat golv, som lägges direkt på marken.

Där källare ej anordnas, skall marken invid grundmurarna och under byggnaden på tillfredsställande sätt dräneras, varjämte matjord under byggnaden skall bortschaktas, bottenvåningens bjälklag väl isoleras mot kyla, fukt, dunster och annan olägenhet samt det fria utrymmet därunder väl ventileras.

5 mom. Murar och väggar skola medelst betryggande fuktisolering avskiljas från grunden.

53 §.

1 mom. Byggnad, som uppföres i gräns mot grannfastighet, skall, såvida ej framförvarande område till minst 9 meters bredd är undantaget från bebyggande, avskiljas från denna fastighet medelst brandmur.

Där särskilda — — — bestridande hävas.

Då särskilda — — — avsevärt ökas.

2 mom. Byggnad av trä, innehållande bonings- eller arbetsrum, med större planyta än 300 kvadratmeter skall, där ej byggnadsnämnden på grund av särskilda skäl medgiver undantag, genom brandmur avdelas så, att ingen del överstiger nämnda mått.

3 mom. Brandmur skall uppföras antingen av bränt tegel med en volymvikt av minst 1,6 kilogram per kubikdecimeter och med väl fyllda fogar, varvid muren skall givas en tjocklek av minst 25 centimeter, eller ock i annan, av byggnadsstyrelsen godkänd, likvärdig konstruktion; dock gäller för ej motbyggd brandmur, som utgör yttervägg till bonings- eller arbetsrum, i tillämpliga delar vad i 49 § 2 mom. stadgas.

4 mom. Vid införande i brandmur av imrör eller annan luftkanal skola kanalens ytter- och innerväggar sammanlagda hålla minst den för muren föreskrivna godstjockleken. Införes slits i brandmur, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Vid luftkanal, vars bredd i murens längdriktning ej överstiger 15 centimeter, och vid vertikal slits av samma bredd må dock godstjockleken vara mindre men får ej understiga 12 centimeter mot murens yttersida.

Angående rökrör i brandmur samt angående luftkanal i brandmur, som ej är motbyggd, gäller vad i 56 § 1, 2 och 6 mom. stadgas om väggar kring sådana kanaler.

Anbringas bjälkändar i brandmur, skall murens tjocklek på yttersidan vara minst 12 centimeter.

Utföres brandmur i särskild, av byggnadsstyrelsen godkänd konstruktion, må medgivas de undantag från bestämmelserna i detta moment, som påkallas av omständigheterna.

5 mom. Brandmur skall uppföras från grunden till byggnadens tak. Är taket av samma höjd som grannhusets, skall antingen muren uppdragas 30 centimeter däröver eller takets undersida förses med åtminstone brandhård beklädnad till en bredd av minst 60 centimeter närmast brandmuren. Takpanel eller annat trävirke än yttre väggbeklädnad får icke framdragas över brandmur.

6 mom. Brandmur, som helt eller delvis icke är motbyggd, skall behandlas såsom fasad och avfärgas i lämplig färgton. Uppför granne byggnad mot sådan brandmur, är murens ägare skyldig att å delar som motbyggas borttaga utspringande isolering, listverk och dylikt.

54 §.

1 mom. För minskande av fara för brands spridning må byggnadsnämnden efter brandchefens hörande föreskriva, i vad mån källare eller vind eller byggnad i sin helhet skall avdelas med brandsäkra, brandhårdiga eller flamskyddande väggar, och huru takets undersida invid sådan vägg å vind skall skyddas mot brand. Öppning i dylik avskiljande vägg skall förses med dörr av åtminstone brandhårdig konstruktion.

2 mom. Å hanbjälkarna eller inom utrymme ovan inredd vind må i byggnad med mer än två våningar, vindsvåningen inräknad, boningsrum ej anordnas och ej heller uppsättas skiljeväggar i vidare mån än byggnadsnämnden kan finna nödigt föreskriva till skydd mot brands spridning. Ej heller må sådant utrymme eller någon del därav användas som upplag för bränn-

bara föremål, för såvitt detsamma ej är avskilt från undervarande vindsvåning medelst ett med brandbotten försett eller i brandsäker konstruktion utfört bjälklag, vilande på brandsäker stomme, i vilket fall utrymmet må uppdelas medelst skärmar av metalltrådsnät eller på annat sätt, som kan av byggnadsnämnden godkännas, för tillgodoseende av i huset boende personers behov av förvaringsrum.

3 mom. I byggnad med två våningar eller med två våningar jämte inredd vind skola, om byggnaden inrymmer mer än fyra lägenheter för bostads- eller affärsändamål, ovan källarbjälklaget inre vägg- och takytor åtminstone flamskyddande beklädas. I byggnad för bostads- eller affärsändamål med tre eller flera våningar skola motsvarande byggnadsdelar förseas med åtminstone brandhårdig beklädnad.

I källarum med eldstad skola väggar och tak förseas med åtminstone flamskyddande beklädnad.

Där i fabriker, verkstäder eller dylika anläggningar, som kunna medföra eldfara, väggar och tak av trä förekomma, skola dessa åtminstone flamskyddande beklädas, såvida ej byggnadsnämnden efter brandchefens hörande finner skäligt medgiva undantag eller föreskriva annan anordning.

4 mom. Angående bjälklags och vertikala bärverks utförande i brandsäker konstruktion samt byggnads inrättande i övrigt med hänsyn till luftskyddet gäller vad därom är särskilt stadgat.

55 §.

Byggnad skall, därest icke själva taklaget utgöres av brandsäker betongkonstruktion, täckas med taktegel, skiffer, plåt eller annat av byggnadsstyrelsen godkänt material, som erbjuder betryggande skydd mot antändning genom gnistor eller flygbränder. Vid bestämmande av taktäckningsmaterialet bör avseende fästas jämväl vid vad som kan vara för utseendet lämpligt, särskilt med hänsyn till det å närliggande byggnader använda.

Tak och altaner skola givas tillräcklig lutning för vattnets avledande mot erforderliga takrännor och stuprör, vilka senare, om de icke förbindas med avloppsnät, skola neddragas till ett avstånd av högst 30 centimeter från marken. Byggnadsnämnden likväl obetaget att föreskriva annat mått. Tak får ej så anordnas, att vatten därifrån faller å grannes tomt.

Å takfall med brantare lutning än 1:3 skola, där ej byggnadsnämnden medger undantag, lämpliga anordningar vidtagas till skydd mot olycksfall vid arbeten å taket. Byggnad med mer än en våning skall utrustas med erforderligt antal lätt åtkomliga takluckor eller tillräckligt stort öppningsbart takfönster i järnram.

56 §.

1 mom. Skorsten skall utföras av bränt tegel med en volymvikt av minst 1.6 kilogram per kubikdecimeter och med väl fyllda fogar samt skall från grunden vila på brandsäker konstruktion. Skorsten skall uppdrags genom yttertakets i eller så nära intill taknocken som möjligt och i allmänhet till en meter över denna eller den högre höjd, som byggnadsnämnden med hänsyn till särskilda omständigheter kan finna skäl föreskriva, samt skall i skärningen med yttertakets kringklädas med plåt eller förseas med annan lämplig tätning. Skorsten skall väl fogstrykas, kalkrappas eller plåtbeklädas.

Skorstens omslutningsväggar skola hava en tjocklek av minst 12 centimeter samt skiljeväggar mellan rökrör en tjocklek av minst 6,5 centimeter; dock skola väggarna kring rökrör från värmepanna hava en tjocklek av minst 25 centimeter, om värmepannan har en eldvta av 5 kvadratmeter eller däröver, och i annat fall 12 centimeter. För skorsten till ångpanna och dylikt eller för fristående skorsten anpassas ytterväggarnas tjocklek efter skorstens höjd och beskaffenhet.

Skorsten må ock utföras på annat sätt än i första och andra styckena sägs, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen.

2 mom. Rökrör bör, för undvikande av inre kondensering och inrökning, om så erfordras skyddas mot avkylning. Där rökrör framdrages i annan yttervägg än motbyggd brandmur, skall rörets vägg på yttersidan hava en värmeisoleringsförmåga motsvarande minst 25 centimeters vägg av murtegel.

Rökrör bör icke anbringas intill garderober, skafferier eller andra utrymmen, som kunna besväras av värme. Kan detta ej undvikas, bör rökröret på lämpligt sätt isoleras mot sådant utrymme.

3 mom. I hus, som nybygges, skall varje eldstad hava eget rökrör. Detsamma skall gälla beträffande inrättande av ny eldstad i äldre hus; dock att om svårighet möter att för sådan eldstad anordna eget rökrör eller eljest särskilda skäl föreligga, byggnadsnämnden må medgiva, att för högst två kakelugnar eller kaminer användes gemensamt rökrör, därvid emellertid nödiga försiktighetsmått mot eldfara samt spridning av rök till annan lägenhet skola iakttagas.

4 mom. Rökrör, som göres fyrkantigt, skall hava en genomskärningsyta av minst 13×13 centimeter, rökrör från öppen spis dock minst 13×26 centimeter. Genomskärningsytan av fyrkantigt rökrör från värmepanna bestämmes av byggnadsnämnden med ledning av anvisningar, som utfärdas av byggnadsstyrelsen; dock får genomskärningsytan av sådant rökrör ej understiga 13×20 centimeter.

Rökrör må ock utföras på annat sätt än i första stycket sägs, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen.

Rökrör får icke uppföras i större lutning mot lodlinjen än 45 grader; dock må byggnadsnämnden, där mekanisk ventilationsanordning finnes eller eljest särskilda skäl föreligga, medgiva undantag härifrån. I rökrör skall, där så erfordras, anbringas renslucka.

Avgasningsrör från gasspis skall, därest sådant med hänsyn till spisens storlek erfordras, indragas i imröret.

5 mom. Där eldstad icke kan direkt anslutas till rökrör i skorsten, må förbindelserör av betryggande beskaffenhet användas. Sådant rör må göras av plåt, varvid dock skall tillses, att röret icke anbringas närmare oskyddat trävirke än 45 centimeter och ej heller närmare trävirke, försett med brandhårdig beklädnad, än 25 centimeter.

6 mom. Fyrkantigt imrör från kök skall hava en genomskärningsyta av minst 13×20 centimeter och imrör från tvättstuga en genomskärningsyta av minst 13×26 centimeter.

Imrör må ock utföras på annat sätt än i första stycket sägs, därest konstruktionen blivit godkänd av byggnadsstyrelsen.

Vad om rökrör stadgas i 4 § mom. tredje stycket skall äga motsvarande tillämpning i fråga om imrör.

Imrör och andra luftkanaler skola utföras av varaktigt, icke brännbart material av tillräcklig hållfasthet samt på mot eldfara betryggande sätt. Det ankommer på byggnadsstyrelsen att meddela de närmare anvisningar härom, som finnas erforderliga.

Där luftkanal med naturligt drag framdrages i annan yttervägg än motbyggd brandmur, skall kanalens vägg på yttersidan hava en värmeisoleringsförmåga motsvarande minst 25 centimeters vägg av murtegel.

56 a §.

1 mom. Byggnadsdelar av trä få ej förekomma på mindre avstånd från rökrörs eller eldstads insida än 25 centimeter. Beträffande rökrör från värmepanna, som har en eldyta av 5 kvadratmeter eller däröver, samt eldstad i

sådan värmepanna skall avståndet vara minst 38 centimeter. Mellanrum mellan trävirke samt rökrör eller eldstad skall fyllas med sten eller annat icke brännbart ämne.

Vad i första stycket sägs skall icke äga tillämpning å byggnadsdelar av trä, som tillhöra rums omfattningsytor, såsom golvbeläggning, takpanel, foder och lister; dock att sådana byggnadsdelar icke må anbringas närmare rökrörs eller eldstads insida än 12 centimeter.

Träpropp får icke anbringas i rökrörs vägg närmare rörets insida än 25 centimeter. I vägg till rökrör från värmepanna må ej verkställas bilning närmare rörets insida än 25 centimeter, ej heller få i sådan vägg anbringas upplag för balkar.

2 mom. Eldstads botten må icke läggas närmare därunder befintligt trä än för kakelugn, murad spis och kamin 25 centimeter samt för köksspis 40 centimeter.

3 mom. Kakelugnar och murade spisar skola uppföras på mur, i mur fästade bärjärn eller brandsäkert bjälklag. Framför eldstad lägges plan av sten, betong eller dylikt till minst 45 centimeters bredd för spis och minst 30 centimeters bredd för kakelugn och kamin med utsträckning åt sidorna, för kakelugn till sockelns bredd samt för spis till 15 centimeter och för kamin till 10 centimeter på vardera sidan utöver spisens eller kaminens bredd.

4 mom. Från vad i 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom. stadgas beträffande rökrör och eldstäder må avvikelse medgivas i den mån särskilda anordningar vidtagas, som erbjuda motsvarande skydd mot eldfara.

Bestämmelserna i 2 och 3 mom. gälla ej spisar, kaminer eller andra apparater, inrättade för eldning med gas, fotogen eller dylikt eller för elektrisk drift. Sådana apparater skola uppställas och isoleras på ett mot eldfara betryggande sätt.

57 §.

1 mom. Byggnad skall hava utgångar, förstugor och trappor i erforderligt antal och lämplig storlek samt så belägna och anordnade, att de vid eldfara bereda största möjliga trygghet för i byggnaden varande personer.

Trappa skall hava lämplig stigning.

2 mom. I byggnad med mer än tre våningar, vindsvåning inräknad, skola trappor jämte tillhörande planer och omslutningsväggar göras brandsäkra. I sådan byggnad skola trapporna hava förbindelse med vinden men kunna avstängas mot källare och vind med åtminstone brandhårdiga dörrar.

3 mom. För inre kommunikation mellan våningarna må byggnadsnämnden, utan hinder av vad i 2 mom. sägs, kunna lämna tillstånd till anordnande av trappa under villkor att erforderliga åtgärder vidtagas till undvikande av ökad eldfara.

4 mom. Huvudtrappas lopp i byggnad om tre eller fyra våningar, vindsvåning inräknad, skall hava en bredd av minst 1,35 meter och i hus med färre våningar minst 1,20 meter. Förekommer större antal våningar än fyra, skall bredden vara minst 1,50 meter.

Om trappan göres rak och trapploppen skiljas endast genom räcken, må bredden kunna minskas med högst 15 centimeter.

I byggnad, som har högst två våningar, vindsvåning inräknad, och som inrymmer högst fyra lägenheter, må trappbredden begränsas till en meter.

Vid mätning av trappbredd skall avdrag ej ske för ledstång eller räcke.

Från här meddelade föreskrifter må byggnadsnämnden medgiva undantag för trappa i enfamiljshus.

5 mom. Förstuga och trapplan, från vilket finnas ingångar till flera än två lägenheter, skola vid huvudtrappa minst hava den bredd, som stadgas i

4 mom. första stycket. Annat trapplan vid huvudtrappa skall minst hava den bredd, som stadgas i 4 mom. andra stycket.

6 mom. Trappa skall vara försedd med ledstång, såvitt den icke endast förbinder skilda våningar inom samma lägenhet eller dess ändamål eljest föranleder undantag.

7 mom. I fråga om byggnader, som upptaga lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, skall särskilt iakttagas, att dörrarna göras utåtgående.

58 §.

I fråga om byggnader, som innehålla fabriks- eller verkstadslokaler, eldfarliga upplag, hissar eller andra särskilda inrättningar eller lokaler, avsedda att samtidigt inrymma ett större antal människor, skola i byggnadsordningen intagas de bestämmelser angående byggnadens uppförande och inredande, som utöver de i denna stadga eller eljest meddelade finnas med hänsyn till byggnadens beskaffenhet eller ändamål erforderliga till skydd mot eldfara.

60 a §.

Finnes med hänsyn till ortsförhållandena eller andra särskilda omständigheter avvikelse från de enligt 49—57 §§ gällande bestämmelserna påkallad, må därom förordnas i byggnadsordning. För särskilt fall må sådan avvikelse på byggnadsnämndens framställning beslutas av Konungens befallningshavande eller, där fråga är om mindre avvikelse, som ej innebär skäröning, samt byggnadsnämnden till sitt biträde har stadsarkitekt vilken tillstyrkt åtgärden, av nämnden.

Om rivning.

60 b §.

Innan byggnad rives skall tillses, att den är fri från ohyra.

61 §.

1 mom. Nybyggnad må — — — byggnadsnämndens lov.

Byggnadsnämndens lov — — — av lägenheter;

varje ändring, som berör eldstad eller rök- eller imrör;

återställande av — — — eller materialgårdar.

2 mom. I byggnadsordningen — — — och plantering.

70 §.

Byggnadslov erfordras icke för arbete, berörande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av Konungen eller enligt Konungens förordnande av central statlig myndighet, eller annan allmän byggnad, såframt den tillhör kronan.

I byggnadsärende, som skall underställas Konungens eller central statlig myndighets prövning, skall byggnadsnämnden beredas tillfälle att yttra sig före underställningen. Innan arbetet påbörjas, skall anmälan om detsamma ingivas till byggnadsnämnden. Anmälan skall vara åtföljd av karta med kopia, som i 62 § sägs, ävensom för arkivering lämpliga byggnadsritningar med tillhörande beskrivning.

Skall för kronans räkning verkställas nybyggnad, vartill ritningar icke prövas av Konungen eller central statlig myndighet, skall anmälan om byggnadsföretaget, åtföljd av handlingar, som nyss sagts, ingivas till byggnadsnämnden. Finner nämnden byggnaden ej motsvara skäligen anspråk på sundhet, säkerhet mot eldfara, prydighet eller hänsyn till stadsbilden och ortsförhållandena, eller är anledning till erinran i fråga om byggnadens ändamål, läge eller inverkan å grannes rätt, må nämnden inom en månad efter handlingarnas mottagande hos vederbörande förvaltning begära, att frågan underställes Konungens prövning, och må i ty fall byggnaden ej uppföras, innan Konungen givit lov därtill.

73 §.

1 mom. För tillsyn — — — färdigt skick.

Innan byggnad tages i bruk, skall anmälan om arbetets avslutande göras hos byggnadsnämnden. Härvid skall företes bevis av skorstensfejaren, att eldstäder och rökrör samt imrör och ventilationsanordningar blivit av honom undersökta och godkända. Där så påfordras av byggnadsnämnden, skall undersökningen omfatta jämväl provtryckning av skorstenen.

Då arbete — — — hälsovårdsnämnden åvägbringas.

2 mom. Vid arbete — — — hos Konungen.

3 mom. Närmare föreskrifter — — — i byggnadsordningen.

79 a §.

I fråga — — — ytterligare följande:

1. Byggnad, som ej sammanbygges eller kan förväntas komma att sammanbyggas med byggnad å grannes fastighet, må icke läggas på mindre avstånd från fastighetens gräns än som motsvarar hälften av den för byggnaden tillåtna största höjden. Ej heller må sådan byggnad läggas närmare gränsen än 4,5 meter, därest icke byggnadsnämnden efter medgivande av grannen tillåter det. Avståndet mellan icke sammanbyggda byggnader på angränsande fastigheter må ej i något fall understiga 9 meter. Uppföres byggnad av trä med två våningar jämte vindsvåning, må avståndet till gräns mot grannfastighet ej understiga 6 meter.

2. Avståndet mellan — — — 4,5 meter.

3. Finnes uthus — — — sådant medgiva.

4. Framför fönster — — — annat fönster.

5. Boningshus av — — — dess yta.

6. Uthus eller — — — större våningshöjd.

109 a §.

För område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, må Konungens befallningshavande, i den mån så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning samt omständigheterna i övrigt finnes lämpligt, i byggnadsordning förordna, att i stället för bestämmelserna i 104—109 §§ de i 49—60 b §§ meddelade föreskrifterna i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse; Konungens befallningshavande obetaget att härvid medgiva de avvikelser från sistnämnda föreskrifter, som må finnas påkallade.

116 §.

1 mom. För tillsyn — — — hos byggnadsnämnden.

2 mom. Där så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning eller eljest finnes lämpligt, må Konungens befallningshavande i byggnadsordning för område, för vilket fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser, förordna, att vid byggande inom området bestämmelserna i 75—78 §§ i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse.

124 §.

1 mom. Den allmänna uppsikten över stadsplane- och byggnadsväsendet i städer, samhällen och områden, som i denna stadga avses, tillkommer byggnadsstyrelsen, som äger att meddela erforderliga föreskrifter, formulär, råd och anvisningar även i andra hänseenden än de i stadgan förut angivna.

2 mom. Konungens befallningshavande — — — giva anledning.

Denna förordning träder i kraft den

I byggnadsordning för stad eller stadsliknande samhälle på landet vid denna förordnings ikraftträdande intagna bestämmelser, som strida mot bestämmelserna i 49—57 och 73 §§, skola omedelbart upphöra att gälla

Innehållsförteckning.

	Sid.
Proposition	1
Författningsförslag	2
Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden	13
Inledning	14
<i>Yrkanden om ändrade och mera enhetliga bestämmelser</i>	14
<i>Civila byggnadsutredningens förslag</i>	15
<i>Särskilda framställningar om ändringar i byggnadsstadgan</i>	17
<i>Stadsplaneutredningens förslag</i>	17
<i>Yttranden över stadsplaneutredningens förslag</i>	21
<i>Förslag av byggstandardiseringen rörande vissa måttbestämmelser</i>	31
<i>Departementschefens uttalande</i>	34
Speciell motivering	
2 §	40
49 §	42
50 §	54
51 §	55
52 §	80
53 §	83
54 §	91
55 §	97
56 §	100
56 a §	109
57 §	113
58 §	124
60 a §	127
60 b §	130
61 §	132
70 §	132
73 §	139
79 a §	141
109 a §	145
116 §	146
124 §	147
Övergångsbestämmelserna	148
<i>Ifrågasatt ändring av 53 a §</i>	151
<i>Bilaga: stadsplaneutredningens författningsförslag</i>	160